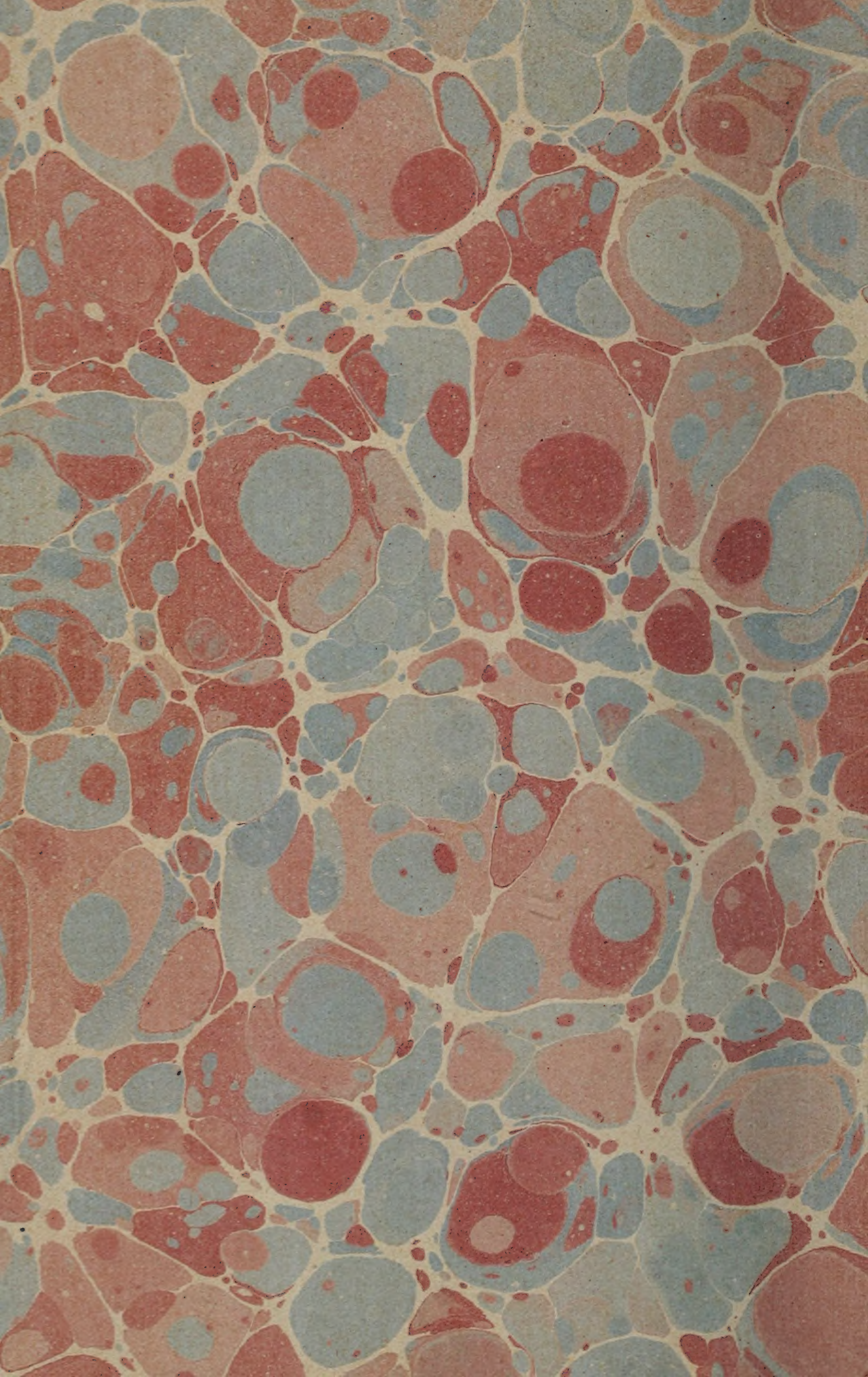
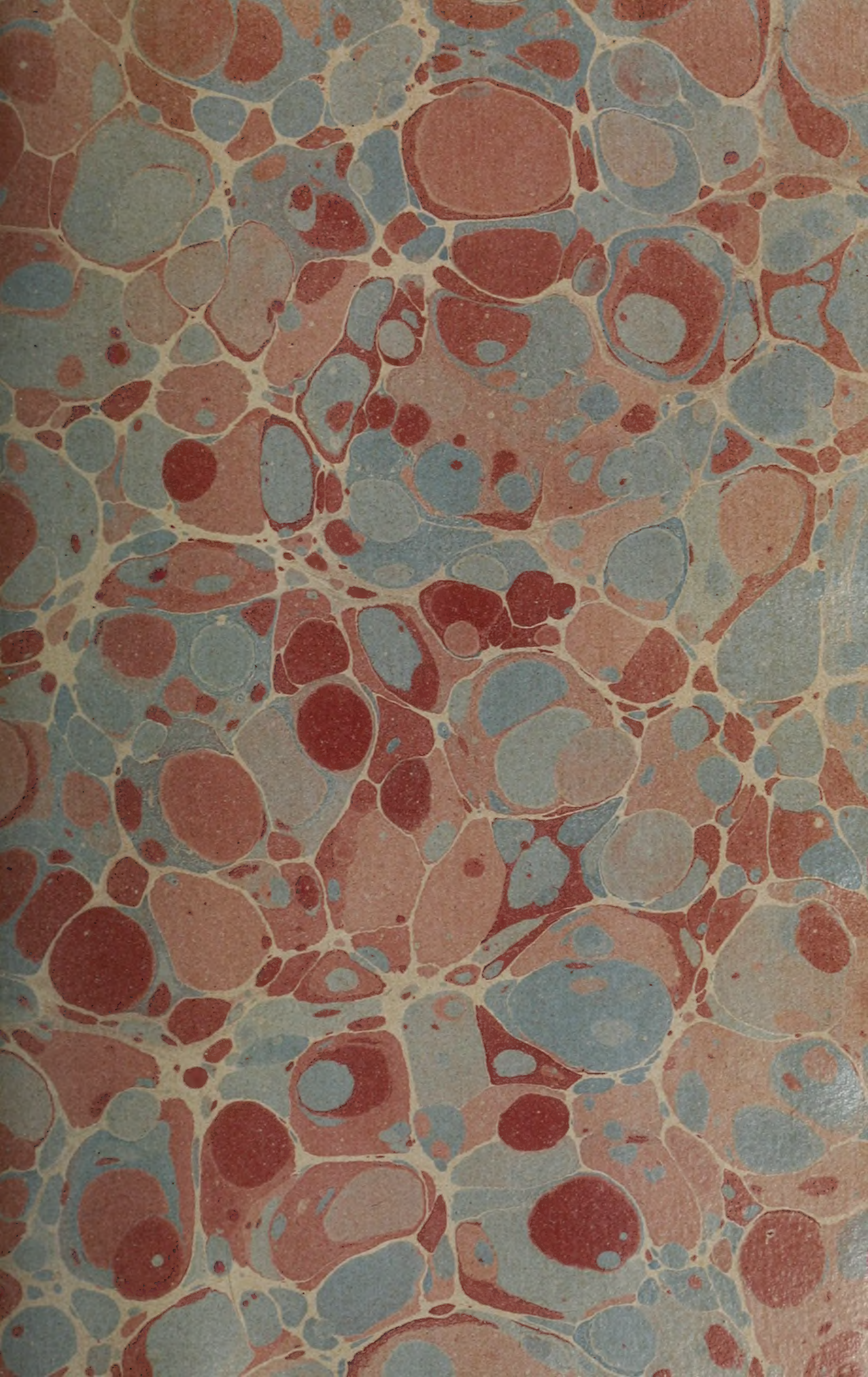

3 1761 07810284 5

OLOF HÖGBERG

DEN STORA VREDEN

DEN
STORA VREDEN

NORDSVENSKA ÖDEN

UR

HÄFD OCH SÄGEN

AF

OLOF HÖGBERG

STOCKHOLM
C. E. FRITZES K. HOFBOKHANDEL

CENTRALTRYCKERIET
STOCKHOLM 1906

DEN STORA VREDEN

ANDRA DELEN.

ANDRA DELENS INNEHÅLL.

—

Ordförklaringar återfinnas i slutet af denna del.

MÄSTER-SARA ÅTERKOMMEN.

I.

ETT MAKALÖST NATTSTYCKE.

Natten till den 17 oktober 1707, som blef minnesvärd i Norrlands häfder, tågade en finsk härafdelning med sin tross i följe med en norrbottnisk rekrytskara och en lång västerbottnisk kronofora genom mörkret, regnet och blåsten fram efter den upplösta kustlandsvägen genom Nora socken och färjan söderut öfver Ångermanälfven.

Detta tåg krällde fram genom landsvägsmörjan på tusentals benpar likt en ändlös larf under långväga gny i den svarta ovädersnatten. För dess framskaffande voro ständigt uppbådade folk och hästar från hela sex härad, däraf fem oupphörligen voro i redet, nämligen det, som genomtågades, och de närmaste två, som före och efter voro, hvilket här var hela kustlandsträckan från Västerbotten till Medelpad. Det sjätte häradet, som var det första af Medelpad, bidde söder om älfven sin tur att aflösa det nordligaste på ångermanna-sidan.

Tåget kräfde otaliga bestyr, släp och försakelser: skjuts och färjrodd, kvartering, uppassning, tillsyning, mat- och foderskaffning, därtill ock ersättning, då gods och persedlar förstördes eller mistes, eller bärare, när de oskodda trähjulen krossades, eller mänskliga dragare, då de arma hästarne stöpo som flugor. Den, som i våra dagar suckar efter gamla goda tider, skulle ha varit med som akterhandshäst åt den kronoforan.

Natten igenom lyste eld från alla härdar i den vida omnejd, där den olidliga landsplågan kröp fram, och den som minst fick lägga sig bak sluten port var prästen, Guds tjänare, all världens uppassare.

I sin ämbetskammare på Norabolet satt prosten Andreas Asp, lyssnande till de strida regnskurar, som väderilarne piskade mot fönster och väggar, rufvande i mörk förtviflan öfver senast tillsända längder på krigets åter nya offer i lif och gods och släp.

Grubblaren for upp vid ett tassande ljud i farstun, där någon knackade på dörren så bönfallande lent och försiktigt.

»En tiggare igen!» knotade den störde. »Någon eländes flykting eller echapperad nummerkarl! Styrke oss Gud i dessa tider!»

Han tog bordets ena ljus och öppnade med otålig hand, dröjde med forskande blick ut i farstun och tog ett fasans steg tillbaka för den ur grafven uppstigna.

Framför honom stod den regndrypande och tryckta skepnaden af en ung kvinna, med möda igenkänd efter så många år under genomblöt skinnkappa med nedfälld huf, i öfrigt klädd som menige mans kvinnor. Det var en väns och ämbetsbroders dotter, som för länge sedan utan misskund drefs från fädernehemmet och efter en del allmänt täljda, sagoliknande öden sports vara död.

»Ser jag en nattens ofridsvålnad eller är det Mäster-Abrahams förkastade dotter?» sporde han med sin grafröst, veckig och dyster, böjd och grånad, själf en vålnad lik.

»Förkastad af Mäster-Abraham, icke af Gud!» svarade hon skälfvande af köld och tillade oviss: »Är detta högvördig prosten själf?»

»Känner du ej igen mig? Sådan ser jag ut efter Herrans pröfningar alle. Kom härin, om ditt ärende gäller mig! Ja, bry dig inte om golfvet; här var inte nyskuradt på år och dag. Häng din kappa där på farstupinnen!»

Den gamle mannen lät så foglig i allt sitt kärfva och tryckta väsen, att den besökande erfor största lättnad i sin besvärade håg.

Och Mäster-Sara, som förr i tiden var lekens drottning och alla gossars åtrå och bekymmer och ett mål för alla flickors lifliga afund, hon den fordom så trotsiga, högäreborna *domicellan*, neg så djupt till tack och trädde in som en förkroppsligad bön, skälfvande af köld, besvärad för sitt skick och för regnet, som flöt i strömmar af henne. Dock kunde hon, sådan hon stod vid dörren i allt stundens tryck, förläna både form och behag åt sin torftiga dräkt.

Prosten bjöd henne sätta sig på dörrbänken, men själf stapplade han af och an i rummet, villrådig för det minst väntade, våldsamt sliten af två andar, som i denna ödesstund kämpade om herraväldet öfver ett godt stycke af de olyckliga Norrlandens framtid. Guds tjänare bjöd honom på det bevekligaste att nu förlåta, hvad som icke behöfde någon förlåtelse alls. Att denna kvinna velat anklaga sina öfversåtar hos konungen var knappast mot samvetslagen, på sin höjd ett brott mot den här rådande afsöndringspolitiken, men äfven det ganska ursäktligt genom de anspråk, som konungen sträckte till denna tredjedel af sitt rike och äfvenså handgripligen utöfvade, det kunde ju ej nekas, huru mycket än öfversåtarne äflades att hålla hans makt fjärran. All världens uppassare åter såg nu alla öfversåtars skräckfullt efterspanade »svarte ulf» i en tjänarinnas ödmjuka skepnad under sitt tak,

och tyckte inom sin glupande själ, att här var det snarare lammet, som omisstänksamt förirrat sig till ulfvens kula. Hvad skulle han nu göra? Hvilken af de två naturerna i hans människa borde segra?»

»Hvadan kommer du närmast nu då?» började han säfligt inledande.

»Från Hornö färjställe, där jag steg i land med min resekorg.»

»Kommer du med färjan af söder nu då?»

»Nej, med en flodhaxe västanledes af älfven.»

»Hvar höll du till förut nu då?»

»I Norges rike, där jag har vistats under mesta bortavaron.»

»Jaså, du har hållit till där i landet? Har du något betyg om din vandel på de orterna nu då?»

Hon såg upp något obesluten på inledaren af förhöret och svarade långsamt:

»Åja, betyg har jag nog att visa den, som det vederbör att sådana granska.»

»Hvad är det för slags betyg nu då?»

»Af hans högärevördighet i Trondhjem och amtmannen därstädes bland annat.»

»Så att du har varit i tjänst hos de höge herrarne nu då?»

»I tjänst? Nej, icke så; i tjänst har jag icke varit.»

»Hvad är det för slags betyg du har af dem nu då?»

»Det går väl an att se dem!»

Och Mäster-Sara löste från klädningsbarmen ett vattentätt skinnfoder, framtog därur två handlingar med stora sigillkapslar i nedhängande silkesband och räckte prosten. Denne satte sig att läsa med ryggen vänd mot ljuset. Han plirade gång efter annan upp på den besökande i

stegrad undran eller misstro, allt under det han om och om igen läste och grundade och tomsväljde efter något, som ej ville ned. Slutligen utbrast han i sin långsamma tonart:

»Hm, ja det här var ett alldeles obegripligt hedrande och godt beröm, som du har fått af de höge herrarne i Norge nu då. Och så har du också hjälpt dem där i landet så mästerligt i läkedomen bland annat. Så att nog skall en få fara land och rike igenom att få tag i maken till vackra betyg. Och högt uppburen var du också där i landet — men kommer så här torftig till gårds nu då?»

»Åja, herr prosten lärer väl inse, att man ej tar på sig det bästa för en regnig höstvädersresa på älgryggen öfver fjället och sedan med fjällbåt och flodhaxe bland forbönder och marknadsfolk hela vägen fram. Här vid färjstället kunde ingen skjutsa; alla hästar äro ju ute vid kronoforan. Ingen kunde häller låna mig hus; allt var upptaget af forbönder och rekryter. Med möda fick jag sätta in min reskorg till förvaring under tak och sedan skaffa mig fram så godt jag kunde i hällregnet till någon människoboning.»

»Så att du vill låna hus när mig nu då?»

»Jag vore visst högeligen tacknämlig för det, men hade dock ett ärende af större vikt och värde.»

»Hvad för slags ärende är det nu då?»

»Jag tänkte i all hjärtans ödmjukhet bedja högvördig prosten om bemedling hos min gamle fader.»

»Jaså, du vill att jag skall lägga mig ut för dig hos Mäster-Abraham nu då? Hm, ja, vet du, det blir ingen sak för ro skull. Nog har du ett obegripeligen vackert betyg af bispen i Trundhem. Bara du nu hade ett lika vackert af bispen i Hernösand så...»

Här inträdde en stund af kvald tystnad. Han steg upp, räckte henne papperen och fortsatte tigande sin vandring i rummet. Bittert förödmjukad gömde Mäster-Sara sin höga frejd åter vid barmen och utbrast i upprörd ton:

»Det skulle sålunda vara svårare att försonas med sin fader än med sin Gud!»

»Är du försonad med Gud, du, nu då?»

»Jag tänkte icke, att någon anledning skulle förefinnas att nu inlåta mig i något biktande.»

»Men du hade dock många och svåra synder att bikta!»

»Åja, hälst inför hans kungliga majestät i den besvärsskrift, som frånstals mig. Där fanns, äfven för högvördig prostens räkning, ett digert syndaregister obiktadt. Herr prosten är ju inte min själaherde, men min fader skulle vara det, om någon. Allt hvad jag begärde af prosten var att hjälpa mig till försoning med min fader.»

»Ja, du regeras jämt af samma högmodsande och genstörtiga sinnelag, märker jag. Huru skulle jag då kunna gå till din fader och anbefalla dig åt hans misskund, när jag icke ens vet, om du ångrar och afbeder ditt förargelseväckande syndalefverne?»

»Hvad fordrar då herr prosten för den tjänsten?»

»Hm, menar du gods eller guld nu då?»

»Åja, inte kommer jag från det främmande landet så fattig, att jag behöfver lämna en tjänst utan hederlig lön, fast jag nu för stunden sitter här i en torftig och blöt dräkt.»

»Hm, ja, hvad du kunde ha råd att unna en Herrans tjänare i dessa tiders trångmål, det blifver en efterföljande sak. Först måste du nu biktas. Hvarför skulle du vara så ovillig mot ett skriftermål? Det är väl stort ingenting annat än hvad redan allmänneligen spordt är, gissar jag.»

»Men om herr prosten finner det så gifvet, hvarför skall jag då skriftas?»

»Behöfver du inte syndernas förlåtelse, du, nu då?»

»Är herr prosten den, som kan meddela mig syndernas förlåtelse?»

»Vet du då icke efter allt detta myckna läsande, att den, som vi löse eller binde här på jorden, han varder ock löst eller bunden i himmelrik?»

»Den makten förlänades Jesu lärjungar. Är nu ock herr prosten verkligen en sådan?»

»Hm, jag tror snarare att du tänker skrifta mig! Öfverlämna du det där åt oss, som makten och pröfningen hafvom! Böj nu din högmodsande i ödmjukhet under Herrans hand! Sedan kan ju alltid någon råd blifva. Hvad du förtror mig är allting nederlåst under tystnadsedens stränga insegel.»

Och lockad af dessa förespeglingar böjde sig kvinnan omsider, ej i ödmjukhet för Herrans hand, utan i bitter och hatfull skam för den groft obarmhärtige själatyrannen, som långsamt och säfligt med skadeglad utförlighet gräfde likt en lysten roffågel i allt, som rörde den unga kvinnans felsteg, sättande hennes fyndighet på de olidligaste prof, hennes bryderi på hånets stekhalster, nedtrampande, krossande, skändande, med svårighet döljande lidelsen, som eggades och närdes hos den märkbart skälfvande gamle mannen själf. Men i hufvudsak var det biktade icke långt. Förskjuten af sin fader hade hon till en början med syskonens hjälp uppehållit sig på det öfvergifna och ensliga Holstorpet. Där hade hon fått en dödfödd och begrafvit honom i vildmarken under roten till en stormfallen gran. Så hade hon satt skogsblommor kring stället och lämnat torpet.

Så snart biktefadern förnummit detta med alla biomständigheter ur harmens och skammens bittra tåreflöden, fäste han på sitt offer ett hemskt lågande ögonkast och fick något ärende ut.

Troende att pinan var slut och att det nu gällde välfägnad och hvilostad, gladdes den af hunger, köld och maktlöshet skälfvande, unga och sköna kvinnan, som nog hade sett ögonkastet, men tolkat det som biktens syndiga återverkan på biktefadern själf. Ute på gården hördes slutligen häst för åkdon glappa i väg genom regnslasket. Då återkom herr Andreas märkbart skygg, men också mycket undfallande, såsom en man i hans ställning borde vara efter slikt uppförande, och fortsatte bikten om mindre besvärande ting.

Sedan Mäster-Sara förklädd till man lämnat Holstorpet, hade hon hört upprepadt tal om sin egen död och tänkt skaffa syskonen något lugnande besked. Men i fruktan för sina vedersakare hade hon ej vågat ge sig tillkänna, enär det spordes, att dessa under ifriga spaningar foro efter att gripa henne för den klagoskrift, hvars upphof hon slutligen uppdagades vara. En höst hade hon flere kvällar smugit om sin faders hus, sett honom själf genom fönstret, men ej kunnat spåra någon misskund i hans bistra anlete. Vidare hade hon själf lika litet som någon annan kunnat förblifva okunnig om den sagan, att de mäktige i sin hämndlusta förtrollat henne till en svart ulf. Den namnlösa förbittring, som denna folktro tändt i gammal oviljas kolande bränder, hade drifvit öfversåtarne, med herr Andreas själf bland de främste, till den oundvikliga reformatsen härom året. Och själf hade hon okänd varit med i råd och dåd, när folkhjälten Svarte-Petter, en ny Engelbrekt lik, kommit med

några tusen bönder ned till stiftsstaden vid Hernösundet för att ingjuta allvar i reformatorernas arbete. Vid den tillfälliga försoning, som då ägde rum mellan hög och låg, hade hon med våldsam rörelse igenkänt barndomsbekanta i ståndsfolkets samlade krets, hade sväljt sin gråt vid anhörigas åsyn, men icke vågat gifva sig tillkänna af fruktan för den ofärd, som de hatfulle då skulle hafva i beredskap.

Städse förklädd till man hade hon en tid fiskat bland de kätterska och lagalösa strandvräkarne, som vid haf och älfvar inkräktat de bofastes fisken, än vistats bland stigmännen på Nolaskogen och delat kosten med dem, än jagat och gillrat tillsammans med rymlingarne mot västanfjällen. Den förskjutna hade sålunda alltid sällat sig till spillrorna af det samhälle, som då gick till sin upplösning, men tog vid fortsatta spaningar mod till sig och uppsökte grannriket, där hon som flerårsgäst på det berömda herresätet Junkersdal skulle förvärfva allas hjärtan och ett högt uppburet namn.

Under talet om allt detta hade biktfadern gång efter annan med oro lyssnat ut i den svarta ovädersnatten. Det var ej olikt, att han grufsamt väntade någon till gårds, kanske från det eviga tåget, som alltjämt gnydde och krällde som en mänsklig myrstack nere i vägens ohjälpliga lergöl. Och liksom för att utfylla tiden återkom han upprepade gånger till redan omordade ting. På detta vis drog det alltjämt ut på natten.

En väggklocka pinglade tolf i ett angränsande rum. Då kommo två körande in på gården.

»Prosten är uppe än?» hördes en karl säga.

Det lät på målet som prostedrängen Lasse. Strax svarade en annan stämma, vresig, butter och huttrande:

»Det skall väl någon vara att tjyfven vakta. Kan just vara lagom göra åt bödeln här!»

Nu först kände sig Mäster-Sara stungen af ond aning och fäste på biktfadern ett forskande ögonpar. Denne gick tigande af och an med blicken sänkt i golfvet.

Efter något stöflande utanför kommo karlarne fram till dörren. Herr Andreas öppnade helt orolig.

Därute i farstun syntes med fångklofvar i handen fjärdingsmannen, välbesuttne och välvärdige fader Mates i Svart-Nor, regndrypande, omild, böjd och grå. I halfmörkret bortanför stod Lasse med nyfiket flin.

»Ja, inte har du något att beställa med det här, du Lasse, utan häf dig nu i säng, då ändtligen tillfälle är,» utbrast husbonden förtretad. »Kom härin, Mates Hampusson,» tillade han brådskande och förläget.

Fader Mates kom in, nerblöt och lerig som han var, granskade rummet med sned blick och utbrast med otyglad vrede:

»Hvar är tjyfven, som det var en sådan välsignad brådska att skjutsa nu midt i natten och detta Herrans väder? Hade jag inte nog göra med att fara här och ordinera med foran och färjrodden och all omöjelse, som nu är, tror kyrkherren?»

Herr Andreas svarade icke. Han vände sig mot Mäster-Sara, som nu, med sitt öde klart för sig, mötte honom med öppna, afvaktande ögon. Och med våld på sig fick han ändtligen fram det öfverlästa:

»Min dotter, jag vore ej försvarad, om du finge dölja din missgärning under mitt tak och biktens insegel. Kring torpet där hafver menlöst blod länge ropat ur jorden. Och den misstanken är mer än skälig, att du förgjorde detta barn, som du ej häller unnade en kristloflig jord-

fästning. Men äfven eljes är din olydnads- och genstörtighetssynd så stor, misstänkt och förargelseväckande, att du måste öfverantvardas åt världslige armen.»

»Är det en barnamörderska då?» huttrade Mates ilsket.

»Det ser så ut för mina ögon!»

Och nu ändtligen fick den länge höljda vargablicken flamma ut och rösten dåna med all sin graflika skräck öfver den förrådda:

»Den kvinnan, som var när dig, vet att barnet lefde och vattenöstes med namn!»

Offret hade rest sig med en genomträngande blick mot den menediske biktfadern och skälfde till svar:

»Inför Gud och människor betygar jag, att detta är en osanning!»

»Ja, stå inte här och betyga du, mordkona!» afsnäste Mates och fortgick till sin kyrkherre:

»Kunde inte prosten ha funnit ett skjul att husbärgera den här konan i, då det gick an att narra kvar henne hittills! Tror prosten, att vi kronofjärdingsmän inte annat göra ha i dessa tider än skjutsa pack och löst parti både natt och dag?»

»Ja, du Mates skall inte taga din osköljda mun så full inför din öfversåte, för nog vete vi, huru du har det ställdt,» dundrade prosten, kommen i farten.

»Jag har det ställdt som folket mest och branog mycket bättre därtill!»

»Icke så, du Mates! Det var ju en tid, som inga kvarnar ville mala säd åt dig . . .»

Mates, märkbart dämpad, mullrade halfhögt och förläget:

»Ja, den där tokheten nu igen . . .»

»Och till sist fick du ned i hjulhuset och hyllra med

någon för att få dem i gång. Det var en obehörig, som ville hafva sitt arga namn insmuget i kristne faddrars längd. Det var du, som skaffade dit honom genom din anmälan. Ja, neka icke; jag kan ta fram boken. Och fadderskapet bar frukter: själaspilling, antikrist, folkuppviglare, riksförrädare... Till det öfriga ock upphofvet till denna missgärningskvinnas brottsliga lifsfrukt. Och nu på sistone går ett rykte, att han sitter som en högt uppburen herre i hedna hundturkens land!»

Mäster-Sara visade en rörelse af frossbrytning, tvifvel eller öfverraskning. Äfven fader Mates plirade högst förvånad på sin kyrkherre.

»Såå!» utbrast han. »Nog var det mycken och märkelig spådom om pojken, men är det möjligt, att en sådan dräfling som våran Mickel kan ha stigit så högt och vackert?»

Herr Andreas skärpte rösten förtörnad till svar:

»Om han så visst hade blifvit den främste bland afgrundsförstar, så skulle du finna det högt och vackert avanceradt. Hör du icke hvad din öfversåte säger dig: i hedna hundturkens land! Börjar du icke rättnu fatta hvad det är att smyga den lede fienden med sig till det kristlofliga fadderskapet? Och som sagdt var: tag du din mun inte så full inför din öfversåte, du!»

Fader Mates sänkte sitt gråa hufvud kufvad. För hans själ hägrade en hisklig potentat med korset i ena handen och bödelssvärdet i den andra, med tumskruf och sträcklod vid midjans bälte, sittande mellan skrämgalgen till höger och spöpålen till vänster på en tron af spannmålslårar och trampande med järnskodda fötter fädernas blide, lyckogifvande gudar. Fader Mates grånade för andesynen, men slet sig därifrån och sade med ett omildt grepp om den förråddas arm:

»Kom och följ mig nu!»

Så skuffade han upp dörren. Drängen, som stått på ly, smög sig skamflat mot farstuporten och stannade där.

Då nu Mäster-Sara kom till tröskeln, gjorde hon armen hastigt fri, vände sig om, blef så högboret reslig och sade med oväntad kraft:

»Oheld och ofrid komme öfver detta hus, där jag lögnförråddes åt bödlar, när jag i förtröstan sökte tak öfver hufvud och frid i samvete!»

Fjärdingsmannen i sin kufvade förbittring hade höjt sin leriga becksömsstöfvel för att sparka ut sin dröjande fånge genom farstun, men hejdat sig häpen.

Lasse ute på bron hade också gjort påfvetidens gamla kors för sig.

Hon gick, och en stund senare hördes Mates kuska af genom ovädret. Herr Andreas lyssnade, tills ljudet dog bort i den regnstrida kolnatten.

Då hördes Lasse återigen komma instöflande genom farstun. Han glänte på dörren, visade sitt genomhederligt godmodiga ansikte och sade beskäftigt:

»Ett skall jag tala om för kyrkherren: det där var ett kraftord af värre slaget. Det likaste kyrkherren kan göra är att blåsa eld i ett kol, kasta ut öfver tröskeln och låta ligga. Och tar kyrkherren flere stycken, så gäller det än bättre!»

Husbonden genmälte i vredgad ton:

»Hvad är det du går här för hela gudslånga natten och tomtar och lyr och stöflar, din drätling? Kommer du till din själaherde en gång till med slikt tal, så anmäles du för bispen och kapitlet. Gå nu och häf dig i säng en gång!»

Lasse, misskänd i sin välmening, gick knotande bort.

Men då hans steg icke längre hördes, skyndade husbonden till spiseln, krafsade upp en mörja glödande kol, fick dem på eldgaffelbladet och kastade öfver högra axeln ut i farstun. Så vaktade han kolen en stund, tills de syntes slocknade.

Detta pröfvade genkast mot en förbannelse kunde dock slå grundligt fel för en gång. Den natten brann gården ned och innebrända blefvo två af husets söner.

»Hade han bara lydt mig, så vore detta ohändt nu!» sade Lasse inför de rykande bränderna vid dagens gryning.

II.

UPPRÄTTELSE.

Inför doktor Göran Vallin och kapitlet i Hernösand stod högvördige Andreas Asp, stiftets främste prost, inkallad till förhör och räfst.

Dyster och grå bidade han rannsakningens början på stående fot framför ämbetsbordet. Grått och dystert var rummet, likaså det bänksuttna kapitlet självt, kunde ej annat vara vid den blygråa dagern från de små gallerfönstren. Ty galler hade man där, ovisst hvarför. Kanske för att ingen skulle häfva sig ut den vägen, ty därin hade ingen velat, minst herr Andreas, där han stod.

Doktor Göran höjde från papperen sin hopsjunkna lekamen ur länstolen, tittade gråhvasst på den inkallade och framhuttrade med dof bitterhet i sin jämmerton:

»Jo, nu står du här, olycksfågel, med all denna jämmertragedi färdig öfver våra arma hufvuden! Läs upp hofrättens skrifvelse, herr notarius! Här skolom vi få höra en storgrufvelig *casus.*»

Notarien hade långsamt slagit upp en skinnpärm och

tagit en handling. Herr Andreas sviktade, kapitlet skälfde för den pröfning, som nu förestod. Så här lydde domen med sedvanlig ingress främst:

»Vi, troman och rikets råd, grefve och president för denna kunglig Svea rikes hofrätt med härvarande assessorer hälse eder vän- och vyrdsamligen, troman, generallöjtnant, friherre och generalguvernör till Norrlanden alle!»

»Jaha, det där,» afbröt doktorn, »var nu bara den ene höge herrens salut åt den andre i vacker ordning före fäktningen. Men här kommer nu strax en hvass geting!»

»... Vi sände eder härmed ett domslut, som I en tillbörlig efterrättelse gifven. Och än vidare hafven I hand däröfver, att denna alltigenom vederstyggeliga och orättfärdiga saken varder, dem felande till skälig näpst, fullständigt utrannsakad. Sedan gifven I oss därom i allo ett visst besked tillbaka. Befalle eder Gud allsmäktig, att I genom dess nåd och skydd tagen eder själf tillvara för allt oråd utöfver hvad härutinnan äfven kommit eders excellens så öppendagligen till last.»

»Ja, där hör broder redan! Det lärer ingalunda stanna vid det här, skall broder tro. Den där världslige armen, som alltid var broders eviga förskräckelse, ha vi nu ohjälpligen öfver oss i följe med all annan vederstyggelse, pröfning och smälek intill döden. Lyssna nu till dina blodsmeriter!»

»... Från Nora härads tingsrätt har till Oss inkommit rannsakning och dom öfver prästedottern, äreförsvarliga och frejdeborna Sara Cornelia, hvilken kyrkoherden därstädes, väl lärd och högvördig Andreas Asp, angifvit ej blott svikligen mot sin tysthetsed hvad hon i bikten honom förtrott hade, att hon i enslighet skulle hafva födt och begrafvit en dödfödd son, utan ock falskeligen, att hon det barnet förgjort hade ...»

»Ja, är det icke rent förfärligt! Men så kunde broder häller icke stanna vid detta. Nu komma faselige ting!»

»... Däruppå hafver angifvaren, som ock annars därtill obehörig var, en lång tid henne rannsakat i eget kyrkoråd och pålagt stockstraff och annan skymflig trug, förmenandes, att en så kallad myrdling eller mördadt barns själavarsel skulle hafva förnummits där i orten med sitt ropande och mot henne som bevis andragas kunna, en vidskepelse, som fastmer anstode okristne barbarer med ringa ljus i förståndet, men emellertid lärer hafva sin grund i ett skrämmeligt oläte af räfvens eller harens hona, när hon i skogen går och lockar hannen ...»

»Ett betyg åt broders vett och upplysning! Och så skulle broder ock under min frånvaro indraga kapitlet i denna fördömelsen! Här hafven I, högvällärde herrar, en vacker strof för eder räkning!»

»... Och därefter hafver han så beskickat henne till consistorium i Hernösand, som icke häller hade sig därmed att befatta. Icke dess mindre hafver consistorium henne fängsligen trakasserat under lång tidsutdräkt, schavottering, trug och gagnlöst frågemål, utan att häller åstadkomma mer än ett så kalladt vittnesmål om det så benämnda myrdlingslätet ...»

»Jo, de helige fela ock!» understod sig herr Andreas att tycka.

»Ty — ty — tyst här inför consistorium! Kom noga ihåg rummet, där broder nu ståndar, och glöm ej bort det för andra resan, men sök dess mer behjärta hvad vederstyggelse öfver oss alla dragen är!»

»... Så hafver consistorium velat beskicka henne till ett tredje obehörigt forum uti dess faders kyrkoråd. Men det hafver han rätteligen frånsagt, hvadan målet omsider

kommit för tingsrätten. Och ehuru där ingenting kunnat mot henne förebringas mer än samma vidskepliga tal om barnaspöket, har den oskyldiga åter efter lång häktelse inställd blifvit, hvarvid fältskären konsterfaren och frejdepasserlig Olof Wolff i mäkta drucket tillstånd betygat, att det begrafna barnet varit kväfdt, hvad icke ens en utlärd medicus kunnat efter så lång tid urskilja. Och än vidare hafver gamla pigan frejdelösa Maja Eriksdotter vittnat, att hon som jordemoder skulle ha lämnat barnet lefvande i moderns händer, hvilken skulle det vattenöst och namngifvit hafva. Hvilka två vittnesmål rätten vitsordat som giltige, men jäfvat välfrejdade torparen Magnus Abrahamssons vittnesmål, som märkeligen tyder därpå, att jordemodern annorstädes stulit ett barnalik, uppmjukat det med ister och varmt vatten för elden under moderns dvala och bortväxlat med rätte sonen, som fastmera blifvit i vildskogen funnen och upptagen af en mäldarehustru samt sedermera kommit i okända människors händer. Efter hvilken rannsakning tingsrätten dömt henne, frejdeborna Sara Cornelia, att vid nästa ting svära sig med tolf dannekvinnors ed fri, om hon det gitte, men under tiden förblifva fängslig. * Och då hon således ej haft lägenhet att vidtala någon kvinna, än mindre fått någon att jämte sig svära eden, så har tingsrätten omsider, åbe-

* *Dannekvinna,* välfrejdadt fruntimmer. — Var half bevisning förebragt mot någon, så kunde denna åläggas en värjemålsed, som måste sväras af honom själf och tolf andra personer, öfvertygade om hans oskuld. En sådan edgång ådömdes här. Den anklagade skulle själf svära sig fri och tolf ärliga kvinnor skulle också på ed betyga sin tro på hennes oskuld. Dessa medvittnen kunde hon ju likväl ej skaffa, då hon fortfarande sattes i fängelse. Den ådömda edgången uteblef och den barbariska dödsdomen följde.

ropande Guds och världslig lag, dömt henne att halshuggas och å båle brännas.»

»Ja, detta är nu blott en ringa del af den skammens och ansvarets ynkelse, som broder hafver dragit öfver sig och andra. Här slippa vi nu några strofer framåt, men i stället är det nu hans högvälborne excellens, som får stå hund genom broders tillskyndelse Läs vidare!»

»... Nu kunne Vi ej nog mycket förundra Oss öfver eders excellens, den där hafver attesterat tingsrättens protokoll som fullgiltige och sannfärdige uti all den ogiltighet och osannfärdighet, hvari de befunnits af Vår särskilda commission till Västernorrlanden för detta måls utrönande. Och äre Vi å ämbetets vägnar nödsakade påminna eders excellens, att detta general-commissariat, som I å kunglig majestäts och rikets vägnar handhafven, ingalunda är för spöks skull, utan på det rikets verk och collegier skulle hafva en pålitlig hand att tillgå i dessa landsändar och såmedels från alle därvarande extra commissions-besvär förskonte varda. Hvilket eders excellens tage sig till en allvarlig varning och osviklig efterrättelse, vid annat till åtgörandes, som kunde falla eders excellens så svåra okärt. Varande den ursäkten ingalunda till fylles, att eders excellens bakom ljuset förder är genom dess vid tinget förordnade ombudsman, borgmästaren Magnus Sundström i Hernösand, hvilken återigen söker sin urskuldan däri, att han icke ens *var* vid desse tingen, hvars akter han dock edsvurit.»

»Nå, det passet gick oss ändtligen förbi, och så får den höge herren en ännu amprare geting i omedelbar följd.»

»... Det lärer ock vara eders excellens väl kunnigt, att bevekelsen till detta Vårt högnödvändiga ingrepp inga-

lunda som sig borde kom genom eders excellens, som fastmera däremot stretat och *tergiverserat*, utan från bispen i Trundhem jämte där i landet varande presterskap, ämbets-, tjänste- och bergsmän, borgare-, handels-, skepps- och fiskaresocieteter äfvensom menige norska allmogen, hvarmed sedermera menige allmogen af Norrlanden vid landstingen trots alle praktiker och hotelser sig förenat.»

»Jojomän, broder! De norske, med sin biskop främst, de förstodo sin sak, de. Medan vi, med broder främst, stå där för Gud och all världen anskrifna som åsnor, vettvillingar och orättskaffare, så visste de att skicka sig som minnesgode, tacksamme och kristelige riddersmän. Jag är icke biskop längre; bispen sitter nu i Trundhem. Oss prästerskap och domkapitel lär ingen längre efterfråga. Det är ute med oss och all vår myndighet. Men norsken, landets fiende, han eröfrar allas hjärtan, samtidigt också landet bit för bit med sina kontrakt. Så står det till, olycklige broder! Mera skam och smälek, herr *notarius!*»

»... Varande detta allt eders excellens till föga pris, men alle de felande till så mycket större skuld och skam, som den medfarna till än större heder, då hon i främmande fiendeland vunnit så stort namn och en så allmän god *reputation*, särdeles genom förträfflig läkedom mot flerehanda svåra och dödelige farsoter, att inbyggarne där fast allmänneligen togo sig hennes sak an. Hvad än sällsyntare var för en kvinna, hafva ock medicinska fakulteterna i Oxford och Leyden, där hennes medel mot dysenteriæ-pesten blifvit kändt och pröfvadt, aktat henne värdig sina särdeles erkännsamma hedersdiplomer, hvilka, sedan hon lämnade Norge, ditskickades och Oss till yt-

termera bevis meddelades. Hvilka två i målet inkomna akter härhos biläggas och af eders excellens gunstbenäget till rätter person ställas...»

»Jo, jag skulle just tro, att detta smakade höge herren. Diplomerna ligga här på vårt bord, och hans excellens har i privat skrifvelse uttryckt sin åstundan, att broder framför dem vid hennes uppvaktande jämte *capitulares* — jaha, vid hennes uppvaktande hos mig i dag i jämbredd med andra syndabockar. Jag tror, att det ändtligen börjar stiga broder upp åt halsen? Nå, så gapa då och svälj bara! Svälj nu denna syndaflod af skam och ynkelse, så långt den rymmes i broders buk. Mera, herr *notarius!*»

»... Skolande allt, hvad sig i detta målet tilldragit hafver underdånigst inberättas hos h. k. majestät jämte våra förslag om extra ordinarie åtgärder. Kunnande vi för vår och rikets värdighet samt eders excellens' personliga bästa ej bättre råd skönja än dess ansökande om ett nådigt afsked.»

»Broder hör själf! Det första offret blir hans excellens och de öfriga följa härnäst. Hör noga på, huru vi nu samställas med publikaner och skökor!»

»... Men emellertid skall konungens högste ombudsman på anmodan från eders excellens' ämbete räcka sin hand till hjälp vid blifvande räfsten med såväl landsfogden Vestman, landsfiskalen Crusell, lagmansdomhafvanden Erik Teet och borgmästaren Sundström som ock fältskären Olof Wolff och frejdelösa Maja Eriksdotter jämte kyrkoherden Asp och enkannerligen detta consistorium i Hernösand, som icke häller med tilltal och näpst ansatt den uppenbare biktemenedaren.»

»Jo, så står det nu till, olycklige! Och sedan ha vi

slutstrofen, lärorik för alla, som gräfva sin nästa en grop till hans fall.»

»*Resolution.* Efter all sådan oskälig medfart, som förut bemäld är, och då den oskyldiga lidande enkannerligen burit största heder öfver svenska namnet genom sin verk och vandel, hafve hon förty i mänskligt anseende utplånat all sin felaktighets skuld, som också endast genom menediskt svek obehörigen i dagen kommen var, och tillerkännes åter hvad hon därigenom mist i frejd och ståndskaraktär jämte den tillökning, som för en så högvidtfrejdad vandel skälig pröfvas. Skolande alltså högäreborna och högvidtfrejdade Sara Cornelia ofördröjligen i frihet sättas och njute genom eder anstalt af dem, som vederböre, skälig förlikning, som med godo eller lag tillvinnas kan.»

III.

DAGTINGAN MED BROTTSLINGEN. LÅS FÖR LÄDERSÄCK.

»Jaså, hon vardt ett sådant ess på eviga rappet nu då?» utbrast den anklagade med ovilja i sin förvåning.

»Jovä!! Hon är nu genom broders meriter blifven ett sådant välsignadt ess, att alla människor se upp till henne lika högt som de se djupt ömkande ned på oss. Och den där, om jag förstår henne rätt, kommer nog snart att i alla vändningar trumfa öfver oss som främsta esset, lita på det, fast hon nu synes nederkufvad och undergifven. Nå, hvad säger nu broder själf om allt detta?»

Herr Andreas förde handen anständigt till ögonbrynet som en gråtfärdig.

»Ja, det här var en högst beklaglig händelse,» medgaf han i sin grafton.

»Ja det var det. Huru tycker nu broder, att vi kunne ställa med broder?»

»Jag spörjer allenast Gud och människor till, om icke straffet för min ovislighet ej är fullrågadt snart. Gården brann ned med mina barn... Drängen miste jag... Fick ingen tjänare mer... Bostället snart i vanhäfd... Och det ena med det andra... Nu beder jag i kristelig ödmjukhet, att högvördiga consistorium för min stora familjs skull mellankommer med sin förbön hos höga öfverheten.»

»Ja, så gärna vi det ville, har broder så platt skämt ut oss, att vi själfva främst tarfva förböner mer än någon.»

»Men skulle inte hennes fader, som i alla fall är den laglige förmyndarn, kunna bringas till en förlikning? Käre, försök! Han har icke låtit sig förmärka under allt detta och tör väl då icke vara alltför uppbragt?»

»Redan frestadt! Han hälsar oss, att såsom han icke lade tu strån i kors för sin vanartade dotter, så tänker han icke häller lägga sig ut för hennes bödlar, utan beder oss äta såsom vi tillredit hafva.»

»Men betänk dock den människans många och grofva tilltag! Kunde han icke tagas för hufvudet och drifvas till hvad kristeligt är — såsom hennes förmyndare? Ja, jag proponerar endast i min ödmjukhet!»

»Mäster-Abraham? Vi skolom icke ens tänka däråt. Om vi nu också rörde vid honom, så skulle han komma oss i så mycken sorg, ofrid och förargelse, att vi för bara tiondelen blefve nederfarande i grafven. Det skulle bara fattas, att vi finge äfven honom på vår hals i denna be-

dröfvelsen. Ja, det kunde hända, att han komme sig i farten ändå, utan att vi ens peka ett finger åt honom. Tänkte broder verkligen komma ifrån detta allt utan ringaste satisfaktion åt den handterade människan?»

»Hm, ja det förstås, att om de andra nu skola däran att ödmjuka sig och uppvakta henne, så går jag väl med nu då, efter som hon är i högre stånds värdighet upphöjder.»

»Jojomän! Och då får broder också vara redo att krysta fram syndabekännelsen — för sig själf och de andra. Landsfiskalen, fogden, häradshöfdingen och borgmästarn äro inga *oratorer*, skall jag säga. Och gratulationen vid diplomernas öfverlämnande icke att glömma! Det bör blifva ett oförgäteligt lysande ögonblick för broder att glänsa som *orator* i alla dessa staters och kårers hörande närvaro.»

»Hm, jag kunde så gärna öfverlåta det försteget till någon af högvällärde herrar *capitulares*, som också skola uppvakta.»

»Nej, de tycka rent ut, att broder så gärna kan gå i spetsen nu som förut och alltid.»

»Nå, så får det väl basa då i Herrans namn, så är jag ändteligen ifrån'et en gång nu då!»

»Sakta nu i backarne! Än den materiella satisfaktionen då? Hvem vållade, att hon blef bestulen, utblottad och plundrad på allt, om icke broder och de medskyldige? Jag stod gifvet främst i hugget att skaffa henne en passande utstyrsel, och en dam af hennes nuvarande rang riggas ej med blåsväder, skall jag säga. Jag lät taga till ganska rundligt på eder bekostnad, och räkningen ser ut så här, gode herrar. Skyndsam likvid! Jag kan

icke ligga i förskotter åt någon, minst åt bemedlade vettvillingar.»

Herr Andreas kastade en mörk blick på räkningen.

»Ack, huru skolom vi bära och dela en så svåran tunga nu då?» undrade han.

»Delen och bären som I ären skylde! Har broder vidare betänkt sig på, att människan tarfvar en tillflykt, ett hem att återhämta sig från all denna medfart? Ja, se inte ut som en Jeremias nu! Tror broder, att jag är skyldig hålla henne fristad för all framtid!»

»Skall också den tungan bedrabba mig nu då, fast hon hafver en fader och ett möderne att ärfva?»

»Det hade varit väl, om broder ihågkommit detta, när hon sökte broder som medlare. Kort och godt, broder rustar ut helgdagsbåten för hennes mottagande och sexmännen uppvakta vid bryggan. Och så får broder se till, att hon äfvenså får sin högtidliga introduktion i församlingen, som åsett all denna smälek. Jaha, det förslår inte!»

Herr Andreas stod där alldeles häpen.

»Och detta allt utan hennes skriftermål och aflösning?» utbrast han.

Åhörarne kunde ej återhålla ett bittert hånskratt.

»Jag tror, att det är skriftadt nu, så att det räcker till,» menade doktorn med skärpt röst. »Och hade broder allenast gifvit aflösningen i stället för att tillkalla kronobetjänten, så hade vi sluppit detta nu. Broder tager alltså emot henne — ja eller nej?»

Den så uppfordrade hade allehanda invändningar. Han kunde ej i sitt ringa hus och till sitt tarfliga bord mottaga en så betydande ståndsdam. Han ville det ej för sin hustru, sina barn, för all förargelse i församlingen.

Först sent omsider, när doktorn hotade att alldeles taga sin hand från honom, gaf han suckande med sig.

»Stöna icke så öfvergifvet, broder!» tröstade doktorn. Hon håller till godo med broders husmanskost lika väl som min. Och någon Jobs-pröfning är det inte häller för broder att få en villig, gladlynt och kunnig arbetshand i sitt förfallna hus den ringa tid hon lärer behöfva stanna där.»

»Jag tillspillogifne man får väl ock detta på mig taga nu då.»

»Om det fortgår i denna tonen, så kan broder blifva den tillspillogifne. Här månde vi nu veta, huru ställas skall med detta menedsbrottet. Jag ser ingen annan råd, än att vi måste taga kappan af broder för någon tid eller kanske för alltid. Om vi då skulle datera beslutet något tillbaka, så kunde vi möjligen draga oss själfva ur den värsta äfventyrligheten. Jaha, det lär inte hjälpas, det!»

Den inkallade hade säkerligen motsett denna vändning med stålsatt sinne, ty nu lade han bort den ödmjukes åthäfvor och sade med kallt eftertryck:

»Jag förmodar dock, att högvördiga consistorium lär betänka sin mening annorlunda, ty här i denna superintendentian hafvom vi ingalunda brukat skyla gröfre missgärningar under inseglet.»

»Ett bruk, som ej lär gillas af lagen och öfverheten!»

»Tja, hvad mera var det nu då! Mig till ledning och stöd länder och gäller stiftets allmänt fattade, kända och efterlefda synodsbeslut, att biktens insegel ej får skyla gröfre missgärningar, äfven om de blott misstänkas . . .»

»Hvad, står han här i vanvettets yrsel nu? Ett synodsbeslut, vågar han säga? En äreförgäten skändlighet

utan like, ett ursinnigt trots, som min företrädare alldeles nedersade och aflyste!»

»Men ej i laga ordning afskaffade som synodsbeslut...»

»Den laga ordningen? — Ja, den hade gjort er alla ett hufvud kortare bara!»

»Men uteblef likväl, så att jag har bara följt en kraftvunnen *praxis*, ett rättesnöre för alla dem, som jag i värsta fall framdraga skall för att få stort och godt sällskap i ofärden. Dock, innan det går därhän, förmodar jag att högvördiga ämbetet sig närmare betänker och resolverar.»

Djupt handfallen växlade stiftsherden en bekymradt frågande blick med de bestörta domherrarne. Omsider lät han upp munnen och sade långsamt:

»Träd ut i *vestibulum*, medan vi öfverlägga!»

Och efter en dryg timmas sluten förhandling framsade doktorn med största eftertryck till den åter företrädande:

»Detta ämbete varnar honom på det allvarligaste för allt uppsåt och all hotelse att öfver stiftet nederdraga större skam och belägenhet än hvad redan dragen är.»

Syndarn mötte detta kraftenes ord med spefull häpnad och utbrast:

»Tja, det där angår mig inte, sa' Jesper-Knekt, då hunden bet'en i träbenet. Är jag liks till spillo, så tänker jag väl draga allt hvad jag förmår nu då. Och äfventyrar väl ingenting särskildt med det nu då!»

»Jo, han äfventyrar häktelset när som hälst!»

»Tja, äfven där får jag väl skrifgrejor för min process,» tyckte syndabocken lika lugnt.

Doktorn skrufvade sig pinsamt i länstolen under en ny svårmodsblick på bröderna. Hotet var hjälplöst förspilldt på detta hälleberget, och för den arma myndigheten åter-

stod endast att bita i det sura äpple, som hölls i beredskap för sådant fall. Långsamt och med nästan kvald röst tog stiftsherden åter till orda:

»Det är väl egenteligen ingen, som hittills hafver dömt honom till spillo. Saken behöfver ej tagas så brådstörtadt; alltid kan någon *modus vivendi* yppas efter hand. Suspensionen behöfver ej komma utom kapitlets vetskap, enär vi kunne resolvera ett förordnande åt sonen, som emellertid sköter tjänsten i sin gilla gång. Till något *forum* behöfva vi ej häller angifva honom, enär räfst är förebådad från annat håll. Första handen därvid skall visserligen läggas af hans excellens, men — ja, det är ju bara en förmodan — kanske . . . ja, kanske äfven dess ämbete har nog af den ofrid och förargelse, som redan uppgräfder är? Sköt nu tropliktigt sina åtagna skyldigheter och afbida suspensionen!»

Den öfvermäktige syndabocken böjde sig halfvägs till golfvet för att dölja sitt segerlöje och afträdde, men kommen till dörren vände han sig om och slängde åt de gråe männen vid bordet ett par ögon, fulla af otygladt förakt.

Gamle doktorn såg hånet och stirrade genom dörren bort i sina minnessyners fjärran, till sina dagar af hög aktning och uppburenhet. Sveriges fanor vajade nu kring honom på Själlands kust, där han som kunglig öfverfältpräst framför hären tackade Herren Gud för segern. Och så gick han ännu en gång, hög och allvarlig, genom den vördsamt bugande hofuppvaktning, som lämnade honom rum, när han trädde in till gamle kungens dödsbädd. Huru hade han då kommit från all världens heder till denna vanärans jämmerdal bortom all redlighet? Se, han stod ju åter framför en annan dödsbädd. Där låg i sjä-

latåget den gruflige brottsling, som hade nitälskat för storskifte, vinterråg och andra odlingsföretag i dessa efterblifna nordanländer. För allan anstöt och förargelse, som sades komma häraf, hade han af de Hernœdienser på deras synod förklarats utesluten ur Guds församling. Och doktorn med sin norrländska hemlängtan till presidiet för dessa Hernœdienser hade icke vågat stöta dem genom syndarens aflösning. Genom en usel feghet i en svag stund hade han, den dittills uppburne hedersmannen, köpt sig förordet till denna herdestol, men en gång kommen dit hade han också fått dricka en ständigt bräddad, outtömlig kalk af usla fegheter.

De gråe, nedtryckte männen vid bordet sågo doktorn med afvighanden tryckt till ögonbrynen som en gråtfärdig och sökte än en gång stålsätta sig mot anklagelsen att hafva lagt en tagg till denna törnekrona. Var deras vittnesförhör om *myrdlingen* verkligen en så dundrande galenskap, som det nu lät? Hvilken skogsbacke skulle man gå i detta barnamordiska Ångermanland, utan att hejdas af en myrdlings huttrande skri? Hvem rådde för, att mörksens väldigheter vandrade öppendagligt i dessa nordanlanden emot all deras förnekelse i den gudlösa södern? Att *Hvitran* gick otalig om sommarnätterna äfven här nere vid själfva Hernö-sundet, var en känd sak hos de Hviter-synte. Mest hvarje nidsk käring hade ju en af nattvardsbröd tillagad *bära*, som i löndom smög åt henne den stulna välsignelsen från nästan. Hvem hade icke sett dessa eldröda bäraklot, när de kommit susande framför ens fötter tvärsöfver vägen? Hvilken välbärgad bonde visste ej af, att han hade en gråtomte vid gården? I detta lag satt ju en man, som i unga år varit bergtagen bland trollen, och hemma i Aspens gård

lefde ju ännu hans gamle svärfader Eurenius, som fått vara med om en tvungen resa till Blåkulla. Men allt detta var nu bara vidskepligt tal inför söderns självkloke riksherrar. Tyst, här hade man visst en sådan på besök!

Där instormade en förnäm man i barett, slagsvärd och knästöflar. Med högburet hufvud vinkade han åt *capitulares* att sitta, och så trädde han fram med slamrande sporrar. Myndig såg han ut och väl ej utan skäl. Man hade igenkänt excellensens stadman, just densamme, som nu bar hundhufvudet för stundens spektakel närmast under den höge landsherren själf.

Sluten vandrade han med händerna på ryggen några slag förbi ämbetsbordet. Sporrarne slamrade, tungt dånade stegen med krigsmansstöflarne, och pampen rasslade skrällt i den vida baljan. Om den lede själf kommit in till domherrarne, så hade han knappast fört mera buller och varit mindre välkommen än denne guvernementsherre med diger åska öfver den breda pannan under snöhvit peruk.

»Är det tillåtet spörja, om hans excellens kommer att *demissionera* från dess höga ämbete?» undrade stiftsherden så varligen.

»Det är interessantare än så, att hans excellens väl egentligen aldrig tillträdt sitt ämbete genom personlig närvaro, utan alltjämt suttit på sitt Västgöta-gods, där hans högvälborn ock för framtiden torde blifva.»

Så svarade i lättaste ton den höge herren under oafbruten vandring, men omsider stannade han, satte älghudshandsken till sidan, höjde ansiktet och höll tal till de gråe vid bordet:

»Herr biskop och herrar *capitulares!* I veten väl, att stor oreda, allmänt fördärf och obestånd varit af urmin-

nes rådande här i guvernementet genom edert ämbetes osed att inblanda sig i världslige myndigheters vidkommanden. Och särskildt hafven I varit oss, de Gäfleborgiske, mycket förtretelige genom bondens uppviglande mot hvarje *mésure* till nyttig landsförkofran. Så ha vi nu omsider fått ett dråpeligt tag att draga eder fram i ljuset utur edra illfundiga gömslen. Och det skall nu varda uppenbart, om det är I, som styren general-guvernementet, eller om icke tilläfventyrs äfven hans excellens på Gäfleborg har något att säga. Dock vele vi nu ingalunda flå eder, där så görligt blefve att undslippa. Välan då, herr doktor och biskop! Skrif oss nu efter detta koncept en redelig försäkran, att I velen eder lagligen befoga, såsom af ett kristeligt kapitel förväntas kan! Gören I det, så skole vi för denna gång ej bestränga eder mer, än hvad vi se oss nödde och tvungne.»

Doktor Göran hade fått det räckta papperet, ögnade och svarade genast:

»Med största beredvillighet, välborne herr stadman och general-major!»

Skriften utfärdades med samtlige domherrarnes namn och granskades af stadmannen med pröfvande min. Så nickade han, hälsade och slamrade bort i all sin krigiska ståt ur ämbetsrummet.

Då han kommit utom dörren, växlade männen vid bordet ett fridfullt leende, såsom man alltför väl hade råd till i denna märkliga stund. Detta ämbete hade endast underskrifvit några enkla slutföljder af sin stränga ed och därigenom alldeles aflägsnat den hotande efterräkningen.

Orättfärdigt, fort och dumt genomfördes detta fredsslut. Utan ringaste hänsyn för den oskyldigt lidandes

upprättelse, som det var, följdes det icke häller af ett märkbart spår till bättring, gjorde icke en fåra på oefterrättlighetens vida yta. Ett erbarmligt lås till trasig lädersäck . . .

För att aflägsna kanoniska lagens yttersta öfverlefvor från denna riksens skräpkammare fordrades säkrare arm, kraftigare tag och ett hufvud, som visste hålla taget. Men att en man med de egenskaperna och rustad med nödig makt omsider skulle skickas åstad till detta verk, därtill kom nog den första allvarliga bevekelsen från detta mångsidiga skamstycke, som i ett enda slag hade yppat ett bottenlöst elände i dess häpnadsväckande vidd och djup.

Nu var det så godt, att det oefterrättliga gamla fick basa ohejdadt utför till dess egen förintelse. Här hjälpte ej längre att lappa eländets skynke med reformatsernas klutar, och en landsräfst hade säkerligen ej verkat annorlunda än en slö knif, förd af tafatt hand i en omogen böld.

IV.

PULTAVA OCH PEREVOLOSTNA.
NÄR DET STORA OLYCKSBUDET KOM.

Någon tid efter det jämmerliga fredsslutet, när gamle stiftsherden satt där och nickade i sin öfvergifvenhet, märkte han oförmodadt vid rummets tröskel sin egen afbild från prydnadens dagar, kraftfull och manlig, men dyster och orörligt bidande.

Med ögonen skumma af glädjetårar stapplade fadern bort och slöt i sina armar den förskjutne »kättaren» magister Georg, nu återkommen från utrikes resor som en

nitisk Saul mot hernhutare och pietister, hvilka han misstänkte öfverallt, dock alltjämt en ärligt spörjande själ med tvifvel i sitt stora lärdomspund och blicken mera skärpt mot världens vrånghet än för tingens sanningsväsen.

En förkrossande tidning för allting svenskt gömde han tills vidare i sin bekymrade själ. Han hade skyndat hem från södern vid ryktet om den förestående räfsten för att gifva fadern sitt stöd. Den bedröfliga saken kom genast å bane ute på loftet i sommarkvällen.

Sänkande den lästa domshandlingen mot knäna utbrast magister Georg bittert:

»Huru är sådant möjligt i detta upplysta *seculo?*»

»Ack ja, dessa *norrlandi* äro ju i sin gränslösa lärdomshögfärd Bothnienser, Angermanner, Kenicier, Stigzelier, Zebrocynthier och Benzelier allihop. Dessa lärde lefva alltjämt på fädrens lagrar och missakta all ny upplysning som en okunnighet eller gudsförgäten otro. *Fuit quondam Carthago* — efter detta slag är det ute med *clerus* här i landen. Aldrig mera varda vi hvad vi varit eller kunnat vara. Här var själsämbetet alldeles oförträngdt af adeln, och utan motvikt af andra stånd hade vi all makten. Och här drömdes så ljufligt ett hopp, att i denna vrå af världen skulle vi ostörde af världsligheten upprätta gudsriket. Och det hoppet, så länge det obesmittadt var, gaf oss stora och kraftiga andar. Och aldrig skall häller den rättvisan förmenas oss, att vi arbetade med rik välsignelse för menige mans tukt och upplysning. Men så började högmodsanden peka på våra bäste och säga: Sen I då ej, lärde *norrlandi*, hvilka yfverborna resar I ären! Högmodsanden vann sitt syfte. Vi började se på vårt eget, och i stället för det jordiska

gudsriket blef här ett prästrike, fullt af högmod, maktbegär, försoffning, girighet, okunnighet, förtryck. Hvad en hård och egennyttig adel annorstädes varit, det blef andliga ståndet här. Men nu är detta slut. Aldrig mer i tiden stiger *clerus* här till den härliga välmakt, som varit. Och jag vore beredd att säga: väl är det, om blott här funnes ett annat stånd med styrande förmåga. Allt går nu hejdlöst utför på sin hals...»

Den talande gjorde ett uppehåll och fortfor med allt skrofligare röst:

»Jag var en dåre den dag, då jag ej följde ditt råd. Hade jag tjänat Gud mer än menniskor, så vore all denna jämmer och skam icke öfver mitt gamla hufvud nu. Som en människofruktande dåre begynte jag räcka denna världens gud ett lillfinger, och snart kände jag mig fängslad till händer och fötter. Med plats och möda dref jag menedarn här att gifva henne en fristad som husjungfru. Detta räknas mig snart sagdt till äreförgätenhet. Hvem vet hvad som händer? I värsta fallet ha de en stiftstant, som kunde uppvigla käringbyket mot mig.»

»Käringar?» utstötte magistern häpen.

»Låt vara nog sagdt, att de fleste bland excellenserna på Gäfleborg till den här dagen fingo gå som sparfven från axet för deras olidliga larm. Käringarna här i landet äro ingenting likt, ser du. Och rätt hvad manfolkets decimering fortgår genom kriget, tar detta elementet allt styre ur vår hand.»

»Det styrande ståndet alltså, när allt kommer vida,» inpassade magistern vemodigt.

»Men tills vidare utan öfverhufvud.»

»Säger kärefar det? Hvad synes om denna Mäster-Sara? Det låter öfverallt bland allmogen så stort, så

underbart om henne, och detta icke utan allt skäl, vill det synas. Behöfva kvinnorna ett öfverhufvud, så duger kanske hon?»

»Hånej, hennes barn, som är och blir spårlöst borta, ligger henne i vägen. Nej, si vi hafvom ock den här stiftstanten, som inte så hastigt släpper det styre hon har,» upplyste stiftsherden och så fick ordet härom hvila.

Magistern såg bort mot den kvällsblånande södern, sökande i tankarne den stora riksolyckan i fjärran bortom hafvet. Så ögnade han åter i handlingen och utbrast i skälfvande ton:

»Så egendomligt! Detta skammens nederlag daterar sig ju från samma dag! Välan, kärefar, hädanefter blir det kanske bättre tid och omtanke för den ringa verkligheten norr om Dala älf, ty nu är högmodsdrömmen om ärans stora Atland förbi...»

»Hvad säger du? Har krukan omsider...?»

»Ännu ingen kruka!»

Magister Georg föll i snyftning, och den lättrörde gamle drogs med af aningens öfverväldiga makt.

»Ljusglimten i allt vårt mörker är, att nu få vi ödmjuka oss och taga vara på det ringa, vi fattiga folk, som åter sitter ringaktadt och trampadt med vår afguds fall. Äfven du, kärefar, var med om att offra vår uråldriga frihet som leksak i femtonåringens hand. Böjom oss nu i ånger och ödmjukhet under Herrans hand!»

Båda försjönko en stund i djup andakt med knäppta händer. Och så tillade magister Georg sakta med manligt stadgad röst:

»Det lär ha skett långt söderut i det okända Rysslands inre. För en tid sedan skref konungen hem om en ringare motgång genom misslyckad stormning af en mindre

fästning som de kalla *Pultava*. Konungen måste emellertid af okända orsaker taga reträtten mot söder och vid en flod, som kallas *Perevolostna*, lär det nedgörande slaget ha drabbat oss. Hären är fången, upplöst, flyktande, Herren vete hvaråt. Om konungen är fången eller död blefven, vet ännu ingen.»

— — —

V.

EN FÄSTMANSGÅFVA FRÅN HUNDTURKEN.

Det var änkebiskopinnan tant Elisabeth Steuchia, stiftets gamla *inventarium* och självaste öfverbiskopen i dess superconsistorium skvallerasticum.

Åtföljd af sin skyddsling, stadskaplanen Lidin, hade hon kommit på gästbesök hos herr Andreas Asp i dennes nybyggda prostgård på självfva midsommaraftonen. Och prostfolket, som kunde få befara efterkast öfver sina många brödlösa och obefordrade söner, hade nödgats inbjuda ortens ståndsherreskaper till hennes uppvaktande och fjäsa den gamla af all makt.

Här skulle hon nu sätta flere uträkningar i verket.

En bland de främsta var gifte mellan stadskaplanen och husets dotter, den i sorg fördränkta fru Magdalena Vulf. På många herrans år hade man ju ej hört af hennes man, kapten Vulf, sedan han gick ut till sjöss med sitt ångermanska båtsmanskompani mot tsar Peters nybyggda galej-eskader. Men att han verkligen stupat, det hettes nu Steuchia kunna bevisa; åtgärder härför voro ock vidtagna. Och nog ville man se slut på dotterns eviga sorg och underhåll i hemmet, det var visst och sant.

En annan plan, som någon tid grott under Steuchias öfverfylliga bröst, var att rädda prosthusets kära heder från en hotande skavank.

Där i gården vistades som husjungfru en genom oskyldiga lidanden upprättad ung kvinna, som genom sitt fördelaktiga väsen gjort sig värderad och omtyckt af alla. Hennes arbetsdrift, goda lynne och goda gåfvor räckte till för allt och alla. Hon hade tid för en mängd husliga bestyr och sönernas latinstudier därjämte. Hvad det led hade hon till och med ansetts god nog som tillämnad maka åt den äldste af dem, men det ansågs bero på ringa anspråk å ömse sidor. Folk tyckte dock, att den åbäkige lunsen Jonas Asp knappast kunde få en bättre hustru, högäreborna Sara Cornelia däremot svårligen en sämre man. Fäst vid honom i själ och hjärta var hon häller icke. Ånej, djupt nedkufvad af bittra öden, jäktad till döds af sitt eget obarmhärtiga kön på öfversåtarsidan, sökte hon endast med den svagas list sitt drägligaste försvar som trolofvad, men blott under väntan på bättre tider. Orsak till brytning gafs henne för hvarje dag som gick. Så hade fästmannen låtit henne väl förstå, att öfvertaget var på hans sida både för ett och annat. Prostfolket höll skapligen god min, ty där behöfdes någon att taga vara på den supige slarfven. Men nu skulle tanten ställa om det där och se till, att icke människorna gräfde ner sig.

Till dessa och andra viktiga hufvudsaker gick hon icke brådstörtadt. Ingenting yppades före middagen. Efter dess slut fick gumman plats med familj och gäster i trädgården. Mest ensam om ordet där genomgick hon stiftet, domkapitlet, landsstaten, guvernementsstaten samt alla andra kårer och stater. Hennes gälla röst refererade

ej blott hvad som händt, hände och kunde hända, utan ock en hel hop, som omöjligen kunnat ske. Hon rannsakade vidare all världens margfaldighet i dessa tider, efter Poltava, och kom till den babyloniska skökan, stora vreden, Antikrist och antikristerna med deras vådliga fikande efter ett nytt evangelium, slutligen ock det tusenåriga riket, yttersta domen och ett drygt kapitel därutöfver.

*

Under tiden sutto i prostköket tre dystre och vidt kringfarne män.

Det var en gammal, bister sjöman, som gått slaf hos hedna hundturken, och två båtsmän, som genom medfart i kriget haltade något, men åt olika håll.

De hade suttit där moltysta och tålmodigt bidande i stekoset från tidigt på morgonen till långt inpå aftonen. Först när halfdygnet gick till ända, tog sjömannen mål i munnen och sade:

»Har I njutit ett gudslån mat i dag, karlar?»

Den, som haltade till höger, svarade:

»Det du fick smaka bjöds nog jag att gästa!»

Den, som haltade till vänster, svarade:

»Och det som blef öfver skedde mig till bästa!»

Det fann sjömannen bra sagdt och ville veta, huru de kommit sig uti detta gästabud.

»Jo, vi voro med, då ryssen fällde kapten Ulf,» upplyste den högerhalte.

»Men käringstaten vrider om'et nu till kapten Vulf,» tillade den vänsterhalte.

»Jaså, I skulle hit för att ljuga lifvet ur mågen hans, hör jag.»

Och var inte sjömannen också efterskickad i enahanda ärende, kanske! Det var ingenting annat än dagsens

sanning, att han hade blifvit friköpt och hemhjälpt från hedenturkens land af en svensk, som var hög krigsherre där på orten. Någon annan än Svarte-Mickel från Svart-Noret var det förstås inte; det kunde han så visst taga sakramentet på. För honom kände han säkert igen, sedan de rodde skötbåten i lag.

»Det där talet har någon grund ändå?»

»Ja, om hvarenda käft lögnarskällde mig likvisst!»

»Nå, Mickel då... Kände han igen dig?»

»Som jag var handterad? Ingen tänkbarhet! Och mycket kunde inte pratas. Det kom ett bud och han fick rida i väg, för där var krig i landet.»

»Nå, hvad vill prosten i det?»

»Skulle hit och drifvas till lögnare, förstås! Det var för bra åt den beskedliga människan här, som hade Mickel till fästman, förstås.»

I början hade herr Andreas trott berättelsen. Och hvilketdera han gjorde, det hade kvittat sjömannen lika. Men bäst det var hade denne fått stämning till kyrkorådet. För sådant grej hade sjömannen då icke haft tid, utan skulle åt Stockholm. Men vid hemkomsten står fjärdingsman och väntar honom på bryggan med fångklofvarna. Och nu var det tredje gången som han var ute i samma äfventyrlighet.

»Men nu är det käringharpan här, som en skall stå hund för,» slutade berättaren.

»Hon som skriker uti kryddgåln, så att det hörs all väg hit?»

»Just hon ja. Si hon har fått i sig den bakfoten, att det var en släkting åt henne.»

»Som var krigsherre när hundturken?»

»Ja, hvilken annan!»

Ett hejdlöst skratt kom öfver och dubbelvek de tre i köket, Höger-Grels, Vänster-Grels och sjömannen, som hade gått slaf hos hundturken.

»Ja, här skulle en kanske ha ett evigt trassel för det en sade dagsens rena sanning och till slut komma i stock och schavottering med.»

»Jag vet råd,» tyckte sjömannen. »Kunde inte vi ta och grönlöga dem i snuten, så att hin-gröne står efter?»

»Det må vara sagdt som händt!» biföll Höger-Grels.

»Det må vara lagdt och bevändt!» tyckte Vänster-Grels.

Och så växlades handslag på detta.

Efteråt skulle de alla tre ge sig i väg till de välmående antikrister västerut mot fjällen och, liksom storhopen af tryckta människor nu för tiden, söka sin lycka hos dem under den falske profeten Herr-Manels visa styrelse.

Att denne potentat nu var på väg till gårds i friarärende anade ingen af de tre i köket, hvarken Höger-Grels, Vänster-Grels eller sjömannen, som gick slaf hos hundturken.

*

Mäster-Sara hade blifvit tillsagd att kläda sig, gå ut och niga för den elaka stiftstanten, hvars afsikt hon alltför väl anade i sin besvärade håg.

En stund senare kom hon ned från vindskammaren, klädd i väfnader för egen hand, ett nattarbete, som ingen kunnat förtänka henne, då det fanns gudsgåfvor af lin och spånader.

På grufsam väg åt knuten mot trädgårdsgrinden mötte hon en nära medelålders herre, rörlig, fin och värdig, något mellan djäkne, präst och magister, men tankfull och märkbart nedslageu.

Han stannade med hälsning, och Mäster-Sara återsåg Emanuel Bredman, en vän, som redan i Norge varnat henne för det redan genomgångna. Bägges tankar dröjde vid detta under en lång blick, som sade mer än ord. Och efter någon tvekan bad Emanuel att få veta, hvarest husets dotter, äreborna Anna Beata, hade sin vistelse nu om tider.

»Som husjungfru hos major Villensen i Jämtland.»

»Jaså, de måste skicka henne så långt i väg — för min skull. Kom just hit för att begära henne till hustru i ett bärgadt och anständigt hem!»

»Jaså, då kan jag i förtroende upplysa, att helt andra förslag ha kommit till gårds.»

»Syndastraffet där? Hade just den oturen att stöta på henne.»

»Ja, om inte allt är underligt, så har hon spunnit ihop någon sammangaddning mot herren och folket, som söker vara till på jorden där väster i skogarne.»

Emanuel blef uppmärksam. Efter några vinkar och varningsråd, om hvad som förehades här i gården och hos domherrarne vid Hernösundet, sade han:

»Jag kunde väl förstå det. Nu så länge ha de någorlunda drägligt med larmet där om nyevangelium och tänka undvara mig — inom lås och bom. Men i alla fall tänker jag hit i kväll och dansa ut sista majstången med bygdens pojkar och jäntor.»

Mäster-Sara räckte den sorgsne Herr-Manel sin hjärtliga hand till afsked för tillfället.

*

Ute i trädgården hade tant Steuchia ändtligen hunnit förbi yttersta dagen, hvars nära förestående ankomst hon visligen förmärkt af en sådan tilltagsenhet hos en antikrist, en falsk profet.

Hon satt med familj och gäster i en skuggrik löfsal af hvitblommig hägg. På ena sidan om sig hade hon kaplanen Lidin och fru Magdalena Vulf på den andra. Själf tronade hon där som den enande länken mellan de tu, som genom hennes moderliga omsorg skulle blifva ett.

Den främsta uppmärksamheten i laget kunde nog fru Magdalena påkalla genom alla de sorgetecken, som hon gärna hopade kring sig. Drifhvit spetskrage öfver svart klädning och händerna likformigt knäppta öfver spensen, såsom till ständig själabön, ansiktet blekt, men fylligt och präktigt som hela figuren, inbäddadt i rika, svarta flätor inom en krans nedhängande, hvita syrenblommor. Det var en yppig och vällustig sorg i svart och hvitt, med graflukt och vällukt på en gång.

In i löfsalen trädde högäreborna Sara Cornelia, nigande och ödmjuk som en bön, förkroppsligad i en rent ojämförlig kvinnogestalt.

»Nej, se där ha vi ju henne, den lilla arbetsamma dufvan, som har gömt sig hela dagen,» utbrast Steuchia och slog händerna tillhopa. »Och detta är ju högäreborna och dygderika Sara Cornelia?»

Hon svarade icke, men rodnade, neg på nytt och kysste på hand efter sedens föreskrift. Det var ödmjukhetens försök att afväpna ondskan.

Steuchia höll hennes hand i sin, granskade henne från topp till tå och utbrast med sin skärande stämma:

»Nej, hvad ser jag? En trolofningsring? Hvem i all världen är så lycklig? Det måste väl vara den, som är hos hundturken, för någon mindre kan jag förstå att det inte är. Men kära, söta, rara, lilla vän, få vi nu höra hvad det är för en i alla fall?»

»Min fästman sitter här i laget,» svarade hon enkelt.

»Nej, hvad hör jag!» utbrast Steuchia skrattande. »Hocken i fridens namn kan det vara? Kanske själfvaste prosten håller på se sig om i förväg, den skalken? Det gör han kanske rätt i, för man träffar ju inte alla dagar på en högäreboren och dygdädel *domicella*, och då är ju bäst att taga hvad på hyllan finns. Nej se! Han skakar på hufvudet. Hvilken kan det då vara? Så märkvärdigt att ingen ger sig tillkänna! Men jag tycker också, rent ut sagdt, att hundturken bör få ha hvad som hör hundturken till. Eller finns här någon annan, som tycker annat? Hvad tycker domicellan själf?»

Mäster-Sara hade under detta tal ömsom bleknat och rodnat. Omsider fäste hon en frågande blick på Jonas Asp, där han satt på bänken, flinande och tvehågsen. Så slet hon sin hand från stiftstanten, lade ringen på bordet och sade harmfullt:

»Är den, som gaf mig denna, för god att ge sig tillkänna, så må han stiga fram och ta igen honom!»

Steuchia slog ihop händerna och larmade öfverljudt:

»Ja, som sagdt var, gifver hundturken hvad hundturken tillhörer! Eller hur, herr Jonas? Inte vill du hafva det så ställdt på den yttersta dagen, att en hundturk skall stiga fram och säga, att du hafver tagit hans tillhörighet? Se så där ja!»

»Ja, det fick väl så fritt vara!» utbrast Jonas Asp på bondska viset.

Han hade rest sig, lade fram ringen och tog igen sin egen.

Mäster-Sara fick äfven sin och gick, men Steuchia ropade efter henne:

»Nej, spring inte bort, utan stanna nu, lilla dufvan, och svalka sig lite efter hetbadet. För nu skall en snart

höra, huru han har det, den där höge krigsherren, om han verkligen är kommen från Svart-Noret.»

Mäster-Sara tycktes inte höra. Prostinnan skyndade efter henne och hviskade med ängslig brådska:

»För Guds skull, gör henne inte emot! Det kan bli hela husets obestånd! Och det andra blir nog alltid bra med.» Högt fortfor hon i tillrättavisande ton:

»Du hör ju hvad biskopinnan säger! Inte går det an att löpa i väg så där, inte!»

Mäster-Sara öfvervägde maningen ett ögonblick, återvände med nedslagna ögon och satte sig ytterst på bänken.

»Se så där ja, lilla rara dufvan!» hånade Steuchia. »Trösta sig nu, för han kommer kanske, den som är hos hundturken. Och nu tror jag mest, det kan vara tid att förhöra karlen där, som har sett och talt vid honom. Hör nu, haf hit dem alla tre, så skall jag tala vid dem. Jag är nästan rädd, att kusin Andreas inte rätt förstår sig på, huru en skall bete sig med sådana människor. Det är inte allom gifvet, skall jag säga, att ta ur dem, det man vet, att de ha reda på.»

»Nenej, det kan nog vara ett stycke sanning!» medgaf prosten undfallande.

»Ja, kusin har bestämdt för sträft sätt med dem. För si en måste gå omkring med dem och lirka och snärja. Och det är en förskräcklig lögnens och djäfvulens anda i tocka där, som ha varit ute. Ja, det är så, att man kunde bli mörkrädd midt på Herrans ljusa dag.»

Under tiden infunno sig, på kallelse, de tre från köket.

De kommo lomande i sakta mak, visste inte, om de skulle stiga fram eller stanna. Ingen bjöd dem välkommen, ingen bad dem sitta, men på stående fot framför

löfsalens ingång sågo de sig mönstrade som olycksvarelser af snedlagda, tittande hufvuden och skådade äfven själfva fram med ett kufvadt och hundsvotteradt folklagers lömska bitterhet, nu förstärkt af hungerns sveda i maggropen.

Steuchia hade synat de tre som underdjur och gaf luft åt sina intryck så:

»Ja det skall jag säga, att bara på ögonfärden ser jag, att ingen af dessa stackare har sökt Herren sin frälsare. Eller hur karlar? Har I brytt er om det?» — efter ett lönlöst uppehåll — »Jaja, I har det också därefter. Nå, hvilken af er var det, som gick slaf hos hundturken?»

»Jo, det var jag det,» svarade sjömannen frankt.

»Kunde just förstå det, efter du ser upp så bistert och lönskt. Ja nu skall jag tala om för dig, att vi ha en liten *domicella* här, som har mist fästman sin, stackars liten, och nu tänkte vi höra efter, om inte du har sett någon, som passar henne bättre hos hundturken?»

»Neej, det har jag inte!»

»Jaså, du är säker på det? Var det inte Svarte-Mickel du såg då?»

»Jag trodde så en tid, men då jag får besinna mig närmare, så var det en annan och det så skinbarligen som jag står här.»

»Nå, hocken var det då?»

»Ja det var Isak Sedenius!»

Tant Steuchia satt som fallen ur skyarne. Så slog hon ihop händerna och larmade till herr Andreas:

»Där hör nu kusin själf! Det var, som jag säger, ingen annan än Isak vår.» Och så fortfor hon till sjömannen: »Hur kunde du ge dig att ljuga i din själaherde så?»

»Ja d'är inte så godt, skall en säga, att i en hast känna människan, när hon går turkklädd.»

Tant Steuchia vände sig nu till Mäster-Sara:

»Hör *domicella* hvad karln säger? Det var Isak Sedenius och inte Mickel från Svart-Noret. Nenej män! Var väl häller inte tänkbart, att en så förskräcklig varelse skulle bli nånting högt. — Nå du säger i alla fall, att det var Isak?»

»Ja, det gör jag!»

Herr Andreas, skakande på hufvudet, invände nu:

»Huru kan det vara möjligt att ta miste på så olika personer?»

»Ja, huru såg han ut den du såg då?» ville Steuchia veta.

»Ja, han var så där . . .»

»Så där ljuslätt kanske?»

»Javäl!»

»Och så hade han ju en vårta på högra kindbenet?»

»Javäl, javäl! Det hade han!» — Nu invände herr Andreas åter:

»Karln har förr uppgifvit en mycket mörklagd människa.»

»Ja hocken blir inte mörk af solbrännan i de varma länderna?» tyckte sjömannen.

»Nå hade han inte ljust hår då?» ville Steuchia veta.

»Ja, det var så där . . . så där ljusmörkt!»

»Jaja, nog händer, att Isak blef mörkare, sedan han kom ut, inte för det. Och så hade han ju krokig näsa?»

»Javäl, javäl!»

»Kunde du höra, hvad folket där på orten kallade honom?»

»Ja det var nog . . . Isak Sedenius . . . det!»

»Aldrig möjligt!» utbrast herr Andreas.

»Jo, nånting ditåt var det!» försäkrade sjömannen.

»Det var kanske omsnodt på något turkvis?» föreslog Steuchia.

»Javäl var det så!»

»Inte kunde du förmärka, om han tänkte hälsa till mig?»

»Jo jag tror väl!»

»Nämnde han inte mig vid namn på något vis?»

»Låt mig se! ... Joväl, det gjorde han. Och sen var det visst nån hälsning som jag skulle bära fram ... Men hvad det var glömde jag bort.»

»Jaja, du skulle ha fått dig en måltid mat och ett par nya byxor af min salig mans aflagda, men nu slipper du· — Nå kan du lägga fingret på boken, att det var Isak?»

»Ja det kan jag. Det var skinbarligen han och ingen annan.» — Herr Andreas kom åter med sitt tvifvel:

»Är det inte märkvärdigt, att du säger detta så bestämdt nu, men var så hårdnackadt enveten om den andre förut?»

»Jag måste väl säga som sanningen är!» lät sjömannen i uppriktig ton. »Det förra drog jag till med i vind och väder, för jag tyckte samma vara hvad folket gormar med.»

»Se så där ja! Nu kröp rena sanningen fram ändå!» larmade Steuchia.

»Ja, inte vill jag stå här raklång och ljuga i självfvaste biskopinnan häller, skamsägandes.»

»Nenej, men du skämdes inte ljuga i din själaherde ändå! Tvy skämme dig, karl, hvad du är för en fulingstryk! — Jaja det skall jag säga kusin, att det är stor skillnad på respekten, när man talar till sådana här varelser. — Ja nu har sanningen kommit fram likafullt och nu kan du gå, du som var slaf, för jag vill höra de andra.»

Sjömannen steg bakom kamraterna och blef kvar. Fru Magdalena och kaplanen Lidin, som båda väntade på sitt oafgjorda öde, visade märkbar rörelse.

»Huru är det med er två!» utbrast Steuchia omildt. »I var ju med då kapten Vulf stupade?»

»Ja det var vi!» svarade Höger-Grels.

»Hvarför har I då sagt, att han hette Ulf? Tycker I, att någon människa kan heta så?»

»Ja vi tyckte så, och nog ha vi sagt så, men alltid kan en missminna sig så pass.»

»Men I som sockenbor kände väl prostens måg och er egen kapten i alla dagar?»

»Ja nog gjorde vi det, förstås!»

»Hvarför kunde ni då inte ha talat sanningen först som sist?»

»Ja det var så, att jag stod i nedre batteriet på Hercules, då Hården stupade på kommandodäcket. Den som då tog befälet efter honom skulle vara kapten Ulf från korvetten Karl Gustaf, hvad jag minnes, för där jag stod kunde, förstås, inte jag se honom genom en tre eller fyra däck öfver mig.»

»Inte var det Karl Gustaf, utan Karlskrona, för det var Vulfens fartyg!» tillrättavisade Steuchia.

»Ja Karlskrona var det!» bestyrkte Vänster-Grels tvärsäkert.

»Det var Karlskrona!» tillade sjömannen för all säkerhet. »Och Vulf har han sagt förr, men det ser nästan ut, som ingen sanning vill ur den här karln.»

»Ja nånting på Karl var det emellertid!» medgaf den öfverbevisade.

»Ser man på!» triumferade Steuchia. »Nej, kusin Andreas är inte den, som tar sanningen ur sådana här för-

härdade lögnvarelser. — Nå, huru gick det sedan med kapten Vulf, du?»

»Han lär ha fått sig en spillra åt skallen och det förstås, att människan är karl att dö för mindre än så.»

Nu bröt det eviga tåreflödet sig åter en fåra till öfversvämning. Och ehuru fru Magdalena troddes hafva brutit udden af sin sorg för länge sedan, grät hon denna gång mer än någonsin.

»Huru vardt han begrafven?» stammade hon i gråten.

De tre männen, Höger-Grels, Vänster-Grels och sjömannen, som gått slaf hos hundturken, blefvo högst villrådiga vid den myckna sorg, som detta ofog vållat, och kände manande rörelse att säga dessa människor naken sanning. Men så fick Steuchia det orådet att snäsa till karlen för hans dröjsmål.

»Hur han begrofs?» upprepade Höger-Grels. »Det gjorde ryssprästerna förstås, på sitt hednavis. Det bar till att pricka sig och umma som björn i skogen, så att det var rent ödeligt att höra och se på. Till slut sänktes dödkropparne ned i säckar med en kanonkula, liksom vid kattedränkning. Och så var det bara purr, purr, purr förstås. Sak samma var ju det, för dödkroppen skall liks förgås.»

»Ja nog hade jag önskat till Herren Gud, att han skulle få en kristloflig jordafärd!» stammade fru Magdalena, våldsamt söndersliten.

»Sörj icke öfver detta, mitt barn,» tröstade fadern, »ty se på den yttersta dagen skall Herran uppväcka honom från all hans förgängelse.»

Det började kännas de tre något hett om öronen vid det myckna gudsordet, som nu kom i farten. Och då ingen vidare brydde sig om dem, så bar det i lomfota

väg med Höger-Grels, Vänster-Grels och sjömannen, som gick slaf hos hundturken.

*

Aftonen var till ända och kvällsvarden undanstökad under tak.

Där hördes sorl och buller af folk ute på gården.

När man hörde efter anledningen, befanns klockaren, omgifven af en väldig skara midsommarungdom, ha kommit fram till bron, dragande i kärran en högst märklig post jämte den sedvanliga prostväskan.

Alla människor samlades till bron för att taga underverket i betraktande.

Det var en med blysigill och starka silkessnören väl förseglad läderkoffert, med en mängd besynnerliga stämplar, påskrifter, stjärnor, halfmånar, inbrända riksvapen och annat, som tycktes visa, att sändningen varit i händerna på en hel mängd potentater och folk i världen. Hvad betydde detta?

Jämte kofferten hade klockarfar också en högst brokig expeditionssedel, som visade en hop oläsbara namn ofvanför excellensens, landshöfdingens, fogdens, länsmannens och klockarfars egen. Och till allas förvåning räckte han Mäster-Sara detta papper för att få hennes kvitto.

»Si, det lär vara namnskrifvet som åt *domicellan* ändå, huru det kan hänga ihop,» undrade han och strök svetten.

»Hvad i fridens namn är detta?» larmade stiftstanten. »Visst är något misstag begånget?»

»Nej, det är nog inte så!» tyckte Mäster-Sara i sitt bryderi och visade sitt ordentligt skrifna namn öfverst på sedeln.

»Men hvad är det då?»

»Det är just det, som jag kanske får tillfälle att se.»

En knif anskaffades och snörena kapades.

Bländade ögon, som fuktades af lystnad, fingo nu se en ansenlig mängd silkestyger, sjalar och spetsverk af rent ojämförlig prakt inom särskilda, dyrbara omslagsdukar.

»Men hvad vill allt detta säga!» ropade stiftstanten gång efter annan.

»Förmodligen någon fästmansgåfva från hundturken,» genmälde Mäster-Sara till slut, något mera säker.

Jonas Asp hörde orden och ref sig helt bekymrad bakom örat.

»Det är bäst, att herren klår sig på den andra sidan också, medan det liks står på!» lät en munvig stämma till åhörarnes munterhet längst bort ur klungan.

»Hocken understod sig?» lät Jonas uppbragt och höjde sig på tårna kringspanande.

»Det var jag!» svarade stämman, och Emanuel Bredman armbågade sig fram, märkbart rörd, men ej öfverlastad af brännvinet, hans egen och alla fjällmäns svaghet.

»Så här ser jag ut!» fortfor han framför bron. »En tid var det så funderadt, att vi skulle bli svågrar, men lappsläkten passade inte. Nu ser jag, att hundturken har vett nog att *estimera* hvad herren var dum nog att *despectera*. Och därför rådde jag herren att klå sig vid andra örat ock, för att få det undangjordt, medan herren var i farten.»

Hopen skrattade vanvördigt, och Jonas Asp ropade utom sig:

»Pappa, kom hit! Emanuel är här och förklenar oss!»

»Hvad vill du här igen, du Emanuel?» hördes herr Andreas' stämma från farstun. »Gå härifrån nu och låt oss få hafva midsommarfrid!»

»Vi tänkte få oss en svängom med prosten och biskopinnan först!»

»Nej, en sådan förskräcklig varelse!» vojade tanten.

»Du talar hufvudet af dig, Emanuel!» varnade Jonas.

»Det skulle jag kunna göra, som har ett hufvud, men inte herren, som är utan. En förskräcklig varelse, sa' biskopinnan? Och ändå var det jag, som gaf henne ett så godt botråd för torrvärken i bena, — då hon sökte kvarnen om natten. Profeten Samuel hade tagit sig permission den gången, och det var jag, som stod för, sir biskopinnan.»

Steuchia hade skamflat snott sig bort under dämpadt fniss i hopen.

»Käre, för Guds skull tig nu, Emanuel!» bönföll herr Andreas.

»Rätt så! Tag mans till bönboken! Fogden, fiskalen, länsman, fjärdingsman och sexman och alle rackare utom herren själf äro ute på rekryt-konvoj. Nog tiger jag, bara jag får tiga i fred så. Och som herr Jonas nu klår sig vid andra örat, så är jag nöjd och tiger.»

Äfven de andra voro nöjda med undfångna pass, och så ägnades odelad uppmärksamhet åt den pågående uppackningen.

Då man omsider såg koffertens botten, fanns där mot ena ändan ett dyrbart pärlemorskrin. Nyckeln satt i och Mäster-Sara öppnade med orolig hand. Där lågo ringar, blixtrande af ädelstenar, och en tung halsked af guld. Och så fanns där nederst på botten ett tungt läderfack fullt af guldmynt.

»Aldrig möjligt, att detta kan vara ämnadt åt *domicellan*,» menade Steuchia, och den lottlösa afunden mumlade bifall ur kretsen här och där.

»Jo, det är nog ämnadt åt mig ändå,» försäkrade Mäster-Sara triumferande.

Hon tog just från skrinets botten ett bref, försegladt med ett vapensigill, och visade tanten att det bar hennes namn.

»Det här var då alldeles för kostligt!» jämrade gumman. »Det där brefvet måste vi genast läsa.»

»Jag vet ej, hvarför andra skola läsa mina bref.»

Hon såg prostinnans ängsliga varningsvink, men låtsade ej om den.

»Jag tror, att *domicellan* börjar taga sig mod och tilltagsenhet på en liten stund?»

»Det är just händelsen det, vördiga biskopinnan!»

»Hör man på häller! Jojomän! Nu skall man få se på annat! Diadem, halsked, ringar och guld! Kan inte domicella ta' på sig det där, så få vi se, huru det passar till hemväfd klädning?»

»Här finnas ju spetsar, siden och sjalar!» påminde Mäster-Sara.

Och utan vidare svaromål på tantens flödande hån fick hon villig hjälp att bringa de långväga gåfvorna upp till sin vindskammare. Steuchia ropade efter henne:

»Men hör nu, skall inte *domicellan* vara oss så nådig att låta oss veta, hvad som står i brefvet häller?»

»Jag skall anhålla att få läsa det själf först!»

Och med en dittills icke sedd knyck på nacken steg Mäster-Sara upp för trappan. Efter en stund återkom hon till den samlade familjekretsen, bredde ut de förskräckliga kråkfötterna på ett bord och sade: »Det står hvar man öppet att läsa!»

Steuchia kastade sig öfver papperet, började stafva och fundera, men gaf sig genast:

»Det här tör väl vara nå'n utrikiska,» föreslog hon och lämnade skriften åt herr Andreas, men han var lika oförmögen att leta ut ett ord. Ohjälpligare stil hade ej varit för hans ögon.

»Vi vill höra brefvet!» ropade menige man ute på gården.

»Emanuel är en klipsk fågel att läsa skrifvet. Om vi skulle be honom gå in, efter det är midsommar?» föreslog prostinnan frestande, med moderlig baktanke i själen.

Herr Andreas mörknade. Steuchia låtsade icke höra, men någon invändning spordes ej. Var nyfikenheten jämnstark med onåden?

Mäster-Sara tog brefvet med sig ut, blef borta en god stund, återkom glädjestrålande och sade:

»Han behöfver en halftimma för att stafva sig igenom, men tänker läsa ute kring majstången, så att alla få höra på.»

*

»Här är skrifvet likt som där sparfven har sprungit i snön,» sade Emanuel, med papperet i näfven och den fulltaliga kretsen kring sig. Han upplyste, att i dessa kråkfötter äfven funnes namn, som kunde fordra längre granskning, men så långt han uppfattat lydde skriften så här i uppläsning:

»Uppå egenhändigt mandat af baron Grothusen, som är kungliga majestäts gesandt vid storherrens hof i Konstantinopel, har undertecknad, legationssekretär, den plikten och stora förnöjelsen att jämte desse presenter öfverbringa en hälsning från hans excellens Seid-Mehemed-Baschi-Temud-Zaik-kan, en svensk man, som är musjir under Höga Ottomanniska porten och tills dato varit dess

militäre guvernör öfver Armenien, Syrien och Palestina. Genom annat namn är han oss här vid legationen icke känd blifven. Densamme lärer först hafva kommit i fångenskap hos tsaren och med en ryssehär kamperat på den östra steppen, där han i mångfaldiga affärer slagit baskirernas och kirgisernas förstar. Sedan har han kommit i Höga Portens tjänst, gick så ut mot Belur-kan, när denne sig ärnade fram mot Konstantinopel, och mötte honom på den slätten Tuldsja långt österut. Efter tre dagars envis batalj, som ändade med stort manfall utan seger å någondera sidan, förmådde han Belur-kan att vända åter, det han ock gjorde efter att hafva förärat motståndaren många gåfvor och höga ärotitlar. Sedermera har densamme underkufvat den falske profeten Muhameds uppresning, för hvilka bedrifter han på osmanniskt vis blifvit kallad »Guds svärd och de otrognes gissel». Och på den sista tiden, när som vi genom Guds nåd och till rikets förmodade frälsning förmått Höga Porten att affärda dess krigsförklaring mot Ryssland, hafver hans excellens Seid-Mehemed-Baschi uppgjort krigsplanen och lärer hafva åtföljt storvisiren med dess ändlösa härskaror norrut genom Moldau och Vallakiet. Gifve Gud, att lyckan, som förr stod honom bi, vore med honom äfven nu, Sveriges krona till en snar och önskelig fred och fäderneslandet till frälsning utur dess öfvermäktiga fienders våld.

»Vi tage för självfgifvet, att I, efter vår önskan, vele underrätta oss om denne mans namn, rot och extraction, som vi af ren *délicatesse* ej kunnat *directe* utfråga. Bedja eder fördenskull, att I till superintendenten i Hernösand skyndsamt öfverlåte dessa noggranne besked, som herr doktorn sedan, efter vår skrifvelse, till oss antvardar.

Betyge eder vår gratulation och anbefalle eder Gud allsmäktig i dess nådes beskärm.»

Det fullkomligt oläsliga namnet under denna skrift behöfde Emanuel ej utgrubbla.

Hurraropet, som låg fjättradt i pojkarnes munnar, släpptes löst, och det öfversvallande jublet ryckte oemotståndligt med sig alla hjärtan.

Svarte-Mickel, bygdens egen pojke, hade i fjärran land hedrat sig, och det svenska namnet skulle kanske, om Gud så ville, bereda landet fred med äran! Ja det var så oändligen ljuft att få vara stolt en gång efter all förödmjukelse, glad en stund efter alla dessa år af sorger!

»Läs en gång till! En gång till!» haglade ropen.

Och Emanuel läste så gärna. En smula fattade dessa människor med begrepp, men dess mer med känsla och aning i denna stund. Det var en fläkt af händelsernas brus bortöfver en värld, som helt oförmodadt tycktes så vidgad för tanken. Och liksom långt, långt fjärran förnams det kraftiga vingslaget af denna örn, som här i bygden fick bära ovärdiga fjättrar. Han skulle återkomma, jublade själarna, för att hämna all kränkt rättfärdighet efter spådomslöftet.

»Läs om! Läs om!» Och Emanuel läste, men för omväxling höll han nu som en predikan med brefvet till text. Och åhörarne tröttnade icke, men talaren kände sig till slut uppgifven.

Nu hviskade stiftstanten något i prostinnans öra, och denna mellanlänk bad så Emanuel upprepa den svenske krigsmannens namn i brefvet.

»Seid-Mehemed-Baschi-Temud-Zaik-kan,» läste Emanuel åter till åhörarnes förundran.

»Jo där ha vi honom ändå!» utbrast Steuchia förnum-

stigt. »*Seid* är *Sedenius* och *Zaik* är *Isak*. Det öfriga är väl något annat rabberi, som inte hör till.»

Vänd till den strålande Mäster-Sara fortfor hon gällt: »Men hör nu, *domicellan!* Hvad hade en sådan som hon att skaffa med vår Isak?»

»Åja, man har sina bekanta,» lydde svaret hemlighetsfullt.

»Jaha, det där skall ställas till rätta, var viss om det. Jag underrättar doktor Göran, jag, för det bestyret slipper *domicellan.* Men så otacksamt att inte komma ihåg moster och anförvanter med mer än ett slätbref på så lång tid. Och så en släthälsning med en sjögast! Nog skall Isak få veta, huru det kan kännas, när han då skickar presenter till dylike. Och så mycket kan jag försäkra *domicellan,* att inte komma vi två i något släktlag inte. Godnatt govänner! Nu går jag ifrån det här.»

»Ja det gör jag med!» tyckte herr Jonas.

Det var ingen som tog den dubbla onåden till misstycke. Ungdomsringen var redan färdig och hvirflade åstad kring stången i en omtyckt pantlek:

Den första jungfrun Binka tog en sten,
Hon slog åt jungfru Bi'beli Binkas ben,
Och jungfru Si'kniks Bi'beli Binkas ben svek.
Hertiginnan fru Solentopp
Spann på sin förgyllande rock
Tre rullar garn före dan,
Förrän solen gick opp.
Den, som ej kan säga så,
Skall gifva panterna två!

*

Efter återknuten bekantskap under midsommarnatten skildes Emanuel Bredman och högäreborna Sara Cornelia vid midsommarstången.

Han lämnade vid dagbräckningen och hon några timmar senare för alltid detta hus, som på nytt var invigdt åt dårskapens jämmer.

De togo vägen åt skilda håll och till de skilda öden, som längre fram skulle sammanföra dem till gemensamma råd och dåd för det arma landets hjälp ur yttersta nöden.

Emanuel, besviken i hoppet om en lycklig kärlek, återvände till sina rymlingar såsom deras öfversteprästoch förstyre.

Och med mod i barmen tog nu Mäster-Sara sitt öde i egen hand och inställde sig en dag, efter all pröfning återupprättad och i sin fulla blomning, för sin gamle fader, densamme, som för länge sedan obarmhärtigt drifvit henne från hem och fadersbarm.

När nu fadern återsåg sin sköna dotter fullvuxen, intogs den annars oblidkelige mannen af högmod och slöt den bittert saknade i sina armar. Men då spänning strax uppstod mellan styfmodern fru Armida Vulf af Berglo, som räknade adel ända från Järker Blodyxing, och styfdottern, som räknade presenter ända från hundturken, så utskiftade Mäster-Abraham åt sin ögonsten det rika mödernet och gaf henne dessutom en säterigård, belägen på en skön udde i Hernösundet. Dit flyttade hon och blef där landsmodern »Mäster-Sara på Udden», ett sägennamn, som gått till eftervärlden.

ÖDESVÄGEN
TILL EN LIFSGÄRNING.

Det var i en af de stunder, då Guds söner trädde inför *Herren* och äfven *Frestaren* var med dem.

Och *Herren* sade till Frestaren: »Hvadan kommer du?»

Frestaren svarade: »Jag har farit all världen rund.»

Herren: »Har du ock gifvit akt på min tjänare Ericus? Han tjänar mig långt mer med sin tysta gärning än ordets alla tjänare där i landet med sina stämmors buller.»

Frestaren: »Tjänar han dig för intet? Du välsignar allt hans verk, och omgärdad är han så, att frestelsen ej har en mänsklig dörr att träda in till honom. Men tag din hand tillbaka, och han faller — faller så djupt, att det varder en åminnelse för mansåldrar i evärdlig tid.»

Herren: »Så må han falla! Då han fallit för *dina* ögon, skall hans gärning vara stigen högre än allt hvad du förmår upptänka. Gå, han är gifven i din hand!»

Frestaren gick belåten.

I.

HOS MÄSTAREN ERICUS.

Det ryktbara konsturet på väggen ofvanför mästaren Ericus, som satt grubblande öfver ritningar och modeller på verkstadsbordet, ringde in höstdagjämning. Till yttermera visso trädde en liten herde fram på urverkets loft och spelade en korsmässo-visa.

Tonerna ljödo lifvande genom det höstkulna och sotiga rummet, som var belamradt med hvarjehanda grejor huller om buller öfver golf och vägghyllor, men saknade dörr. Den enstörige tänkaren ville hälst sitta där i fred och föredrog därför att träda ner i sin helgedom på stege från bostadsvinden där uppe.

Ericus spratt upp vid spelet, svettig ur sitt grubbel, stirrade på urets visare för sekel, tiotal och enhetsår, liksom fruktande, att tankedrömmen fört honom bort i fjärran framtider.

»Året är kvar, men Herren sig förbarme! Redan vid Korsmässan! Och jag med dessa beställningar!» kved han.

Högra handen strök håret ur den svettiga, tankedigra pannan. Han rätade upp sig på trefoten och såg upp åt sin mörka köksvind, dit stegen ledde genom luckan. Det föresväfvade honom likt en dröm, att han ej varit där på länge, men en kaka bröd, en skål med varma rofvor och strömming hade visst stått framme då och då? Hvem kunde ha satt dit maten? Och därute i kammarn bäddat sängen, där han tagit sin blund emellanåt? Han blef nästan kuslig till mods vid dessa frågor till sig själf.

Och så undrade Ericus, om han skulle våga se dit bort i vrån, där alla London-klockor och annat skräp väntade honom.

Jo, han såg ändtligen dit och ryggade häpen tillbaka. Där, i höstdagens gråa skumrask bakom verkstadsspiseln, satt en framåtlutad grårygg i tyst bestyr framför bänken, hasig, barfota, stripig i luggen.

Ericus såg länge den främmande an. Visst syntes han för lång och ungdomlig att vara en tomte.

»Hvad är du för en?» kom till slut hans fråga helt allvarlig.

»Jag håller på att laga klockorna åt mäster,» lät gråryggen utan att se upp.

»Huru har du kommit hit då?»

»Gått ned på stegen, förstås!»

»Kan du laga klockor då?»

»Har lagat tolften med den här och tagit emot betalningen åt mäster, — ligger där i skålen. Och så ha nya kommit.»

»Och jag som inte har hört dig? D'är väl du, som har fnasslat här då?»

»Tör väl vara det.»

»Hvilken har du lärt hos då?»

»Fick se upp i luckan en gång, hur mäster gjorde.»

»Upp i luckan? Hvad gjorde du där?»

»Var ute och tiggde, förstås!»

»Nå lagar du, så att det gäller?»

»Har ingen kommit igen och klagat.»

»Hvarifrån är du?»

»Uppifrån Lappmarken.»

»Hvilken rår om dig då?»

»Kostar säga det så noga. Fader min sades visst vara en gammal förrymd båtsman.»

»Men förmyndare har du väl?»

»Vet inte af någon dylik.»

»Du är väl kristlofligen och ordentligt döpt?»

»Det lär vara både si och så med den delen. Fick ingen fler gudfader än *Gråe Jägarn*, men han duger!»

Nu rätade gråryggen upp sig och såg på mästarn med ett par djuptänkta och sorgmodiga ögon från ett blekt och aftärdt pojkansikte.

»Han är *gråmanspojke!*» tänkte Ericus. »Då är det inte för under, att han har gåfvor. Den där kan visst

gå långt med tiden, och en lärjunge behöfver jag, som kan förstå mig. — Huru har du haft'et med maten?» fortgick han.

»Gått upp och kokat och ätit, förstås. Och satt fram åt mäster också i hans grubblationer.»

»Hvar höll du hus om nätterna?»

»Här höll jag hus om dagarne.»

»Tänk, att jag aldrig har sett dig!»

»Mäster far väl som jag i värsta grubblationen... Alldeles som tjädern, då han spelar... Hör ingenting, ser ingenting.»

»Men här har visst varit mycket fnassel i dag?»

»Det tror jag! Hon har ju haft människan här för att skura och pynta åt mäster nu till marknadshelgen.»

»Hvilken *hon?*»

»Jaså, mäster förnam inte det häller? Mäster-Sara på Udden här midt emot, vet jag.»

»Hon? Huru kom hon sig till det?»

»Jag har ju lagat hennes salsur. Utom betalningen åt mäster fick jag mig en helgdagsrustning för besväret. Och så skulle jag säga åt mäster, när han kom ur grubblationen, att hon ville ha oss öfver bägge två till Korsmässo-ölet sitt i dag.»

»Tänk så mycken snäll hågkomsamhet!»

»Ja folket påstår, att hon vill ha mäster. Och så olikt lät hon icke själf häller.»

Ericus syntes nästan förbryllad.

»Hm, hvad sade hon för slag om mig då?» undrade han.

»Att mäster är den reputerligaste karln här i landet.»

»Hå, än biskopen och excellensen då?»

Unge Lars, *Gråe Jägarns* gusson, såg upp rätt fundersam.

»Biskopen?» upprepade han. »Har det varit någon sådan på länge, sedan Mäster-Abraham flyttade bort den som var? Och är inte excellensen bara en sådan, som gör det biskopen säger?»

»Du har nog inte så värst orätt, pojke.»

»Och i nyttiga delar, såsom skeppsbyggeri, sågkvarnar och broar är nog häller ingen så reputerlig som mäster. Sedan ha nog kvinnfolken öron, måtro.»

»Pratar du!» lät mästarn fnurrigt. »Jag sotsmed åt en sådan! Hon vill ha finare karl, hon. Och en sådan får hon väl, bara han kommer hem, den som skickade henne hedersgåfvan där från Turkland. Redan fältmarskalk där i landet och en karl med fina ärotitlar. Annat det än gå här och skällas för Svarte-Mickel, med lifhanken jämt på spel för dessa rackare, som äta upp folket.»

»Jojomän! *Gråmanspojke* han med!» jublade unge Lars, *Gråe Jägarns* gusson. »Och till det meriga densamme, som kommer hem en vacker dag och tar bort stora vreden all, om det spåddes rätt. Inte mången, som hade en slik fästeman! Med en sådan borde hon reda sig utan alla sina friare.»

»Hvad för slag? Har hon friare nu då?»

»Alldeles som grått i väg och vägamöte åt Udden till. Däribland också fogden, lagläsarn och landsfiskalen, som tänkte ha henne till döden härom året.»

»Är det möjligt? Huru bar sig detta till nu då?»

»Kostar veta, men på en gång vardt det. Här sitter jag och ser genom gluggen, huru det kräler på vägen fram och åter hela dagen.»

»Det var mig besynnerligt. Hon som aldrig brydde

sig om herrar och herreskaper, utan skötte sig själf och lät dem sköta sig. Där gick hon så enkel och allvarlig i sitt anletes svett som aldrig det.»

»Så har hon väl ändrat sig nu då. Sir mäster, d'är med kvinnfolken som med lappen.»

»Huru är det med lappen då?»

»Han byter så hastigt om sinne, förstås. Och hvilken vet så noga — kanske hon törs inte vänta på en så förnäm karl, som Mickel vardt?»

»Tja, det där förstår väl inte du, lille fjällsparf?»

Den ärliga fästekvinnan, trodde mäster, väntade naturligtvis i det längsta sitt barns fader, detta evinnerligt omtalade barn, som frånstals henne och försvann åt okändt håll. Och sedan hade hela hopen vettvillingar sökt släpa henne till stupstocken som barnamörderska. Till slut gingo nu samme rackare där i gården och ville mågas på köpet. Mästarn själf och hans unge lärling måste rent ut skratta åt denna befängdhet. Eljes kunde en hvar förnuftig fråga sig med undran, hvad både damen och friarne menade med hela ställningen. Detta fästeskap var lika fast som ett äktenskap, så länge ej bägge parterna samtyckt till skillnad. Fri kunde fästekvinnan i detta fall ej häller varda, utan att kläda skriftepallen under ett namn, som måste göra henne omöjlig till hustru åt hvarje öfversåte. Hvad var nu detta allt för slags *delirium?*

»Ja, sir mäster, då kärleken far in, så far vettet ut,» trodde Lars.

»Det ser inte bättre ut. För där må de fria i sin anletets svett huru mycket som hälst hela året ut, så blir det ändå inget gifte af.»

»Nå lika godt var det för mäster, som tänker lefva ogift.»

»Huru vet du det?»

»Hå, säger inte allt folk, att mäster bara arbetar och spar för den fattige. Inte värdt belamra sig med hustru och barn då.»

»Har något annat tilldragit sig i orten?»

»Bara det, att hon miste krigsfångarne där, som ha gått i arbete på Udden.»

»Ha de rymt då?»

»Nej, staden bjöd fogden mycket mer för att få slafva ut dem. Det kan ingen tro, huru stackarne handteras, rakt som osjäliga djur. Det var ett ombyte, som kändes, för på Udden var det mat och vård, ibland också en styfver till uppmuntran. Och omtyckt var hon af dem.»

Efter en tankfull ordhvila sade Ericus nästan tveksamt:

»Ja, vi skolom väl ändå kläda på oss och ro däråt för att säga en redelig tack åtminstone.»

»Det må vara sagdt som händt!» utbrast lärlingen frankt och reste sig.

II.

PÅ SLUTTANDE UTFÖRSVÄG.

Det var den kvinna, som för oss, de sena tiders barn, skulle framstå i den höga värdigheten af en frejdad landsmoder, men ännu icke var det.

Och sanningen att säga ännu icke ville varda det!

Här måste sägas rent ut på en gång, att innan Mäster-Sara på Udden förnam den rätta viljedriften för sin stora lifsgärning, måste hon en resa ned till afgrundens förgårdar, bokstafligen menadt af henne själf och samtiden.

Den sluttande vägen dit skulle till en varsam början inledas af elakt skvaller och snarstucken kvinnlig fåfänga.

*

Den moderliga naturen hade utom andra gåfvor skänkt Mäster-Sara ett rikt hjärtelag och klokt öga för hushållning. Äfven var det kändt, att denna jordmån redan utvecklat den härligaste blom och rikaste frukt, men för ett främmande folk, under hennes landsflykt i Norge. Väl hade hon en tid hoppats få bevisa sitt eget folk en minst lika värdefull gärning, men bittra, alltför bittra lifserfarenheter hade bortkylt ungdomsmodets rikaste värme. Få kvinnor hade till sitt tjugufemte år upplefvat sådana pröfningar som Mäster-Sara.

I egen barm upprättad för det hårdaste, satt hon nu och befallde öfver ett förmöget hus, säteriet Udden i en skön nejd af Hernö-sundet, och afbidade den dag, då hennes egen och hela landets löftessven skulle komma åter från världen den vida till sitt spådda lefnadsverk och sitt väntande bröllop. Det var för öfrigt hans hedersgåfva, som skänkt henne både förmögenhet och något lefnadsmod i all öfvergifvenhet. Och så ämnade hon helt enkelt inrätta sitt lif till arbete för egen nytta och bekvämlighet, så långt den onda tiden medgaf. För hennes tanke låg nu ej högre mål än landets sedvanliga mönster af aktningsvärd kvinna, likväl det högsta, som där var kändt. Dock, hvem står öfver det enfaldiga baktalet? Skvallersystrarna hade tagit sig för att säga så här:

»Ung är hon, vacker är hon, rik vardt hon och lärd hetes hon vara som ett helt dussin klenare magistrar, gu'bevars, men tror man därför, att hon är människa att få sig en friare. Nej, si d'är en särskild del som tar emot.»

För en gång hade nu rallkäringarna bokstafligen rätt så till vida, att hvarje förnuftig friare måste se det ohjälpligaste hinder i fästeskapet. Så mente de likväl icke, utan för deras vrånga ögon var fästekvinnan skämd genom moderskapet. Därhän var det redan nu kommet, men så hade det icke varit af forno. Långt tillbaka i mörka tider, då kvinnan i det öfriga Västerlandet endera var en half lifegen eller en lika mycket fjäsad som i grunden ringaktad docka, hade svenske män gifvit lagens hela skydd och helgd åt fästekvinnans moderskap. Ännu vid denna tid kallades hon »*ädelkona*», hvilket ursprungligen hade betydt *äkta hustru*, men knappast längre gjorde så. Det hade icke fallit kyrkans mäktige herrar i smaken, att denna helgd skulle förlänas af något »världsligt», något annat än vigselns sakrament, som förvaltades af deras händer. En sådan lag var för deras ögon »hednisk», såsom den ock i verkligheten var, eftersom lagligt äktenskap råkade finnas före kristendomens införande. Och kvinnan, som var kyrkans blinda verktyg, gaf den nödiga handräckningen för att neddraga fästekvinnans värdighet till det djup, hvarom ordet *kona* vittnar med sin nuvarande betydelse. Kvinnorna ville ej veta af sin lag, sin ära som mödrar, medan båda funnos, och därför äro nu så många af dem snart sagdt både lag- och ärelösa.

Så hände en dag det oundvikliga, att skvallerposten blef framburen. Frestaren visste ju, att våldsam snarstuckenhet mot baktal var Mäster-Saras värsta lyte. I denna ödesdigra stund knyckte hon på nacken och sade:

»Hälsa dem, att det varder någon råd. Att slippa friare är ingen större konst än bruka ögonen för att bara se med dem. Men de duga också till mer.»

Och där blef snart som grått af friare i vägamöte, väg och framfärd åt Udden till.

Af alla afsevärda män var det slutligen blott *en*, som ej hade sina lofvar ditåt, men för mångens ögon råkade han vara den mest afsevärde.

Han satt som hennes närmaste granne på andra sidan sundet i sin verkstadsgård och gaf där nyttig form åt sina snillrika tankar, högt berömd öfver vida landområden.

Ursprungligen hade den praktiske mästaren i missförstånd om sitt rätta kall ägnat sig åt tidens latinstudier. Då fick han en dag i en öfvergifven kvarn se en underlig man, som stod och malde sönderstyckade böcker.

»Hvarför gör du så?» hade djäknen frågat i sitt medlidande med böckerna.

»Jag vill se, om det varder mat i landet af den myckna lärdomen,» hade bokmäldarn svarat.

Denne gissades vara *Gråe Jägarn* själf, rättskaffaren genom alla tider, människobarnens rättledare. Huru därmed var, så hade djäknen gripits af synen och valt en lefnadsväg, som gaf honom och annat folk långt mera bröd än det ändlöst tröskade latinet.

»Hocken hon än liskar till sig, men inte blir det han, som sitter midt emot,» sade nu de leda rallkäringarna.

»Åjo, han kommer nog han med!» hälsade Mäster-Sara så gladt till svar.

Och han skulle visst komma, men ej häller varda så lätt bortvisad.

III.

DÖDEN BLANDAR SIG I LEKEN.

Olyckligt på mer än ett vis blef Mäster-Saras korsmässogille.

Långt innan gästerna känt godt kalas nedom kragen efter tidens sed, blefvo de skingrade af röde hanen. Den natten — till den 23 september 1710 — blef stiftsstaden vid Hernösundet, just redo för den stora årsmarknaden, ödelagd genom vådeld eller ock, såsom onda samveten kunde misstänka, genom mordbrand af illa behandlade krigsfångar.

Och där nu mästaren Ericus satt skonad i sin stuga afsides på stranden, märkte unge Lars från sin vrå, att han blef alltmera tankspridd och söndersliten framför sina ritningar och modeller.

»Skulle vi inte göra henne till viljes och fara dit en gång till?» föreslog han.

Mästaren teg och först dagen därpå kom hans tankspridda svar:

»Fara dit? Kvarnar och annat smått fick jag som en fallenhet med, men kvinnfolk må hingröne förstå sig på.»

Efter någon tid kom en gammal skolkamrat, Cæsar Andreas, Mäster-Saras broder, nu beredd att fara bort till sitt lefnadskall i södern. Efter något samspråk härom sade han vid afskedshandräckningen, halft skämtsamt, halft allvarligt:

»Vår syster på Udden har fått storliga bekymmer för din skull. Hon undrar, hvad ondt hon gjorde dig, efter du alldeles försvann!»

Cæsar Andreas gick leende och nickande bort. Mästaren Ericus stirrade häpen efter honom.

En timme senare rätade sig unge Lars i vrån och sade: »Den där gick ju här som böneman, vet jag!»

Och mot kvällningen svarade mästarn ur sitt grubbel: »Ja, vi skolom ro däråt som i morgon!»

Men när så den morgondagen var tilländalupen, satt mästaren Ericus sig ej längre lik, med den mörka blicken orörligt borrad genom väggen.

Hela omnejden visste, att äfven han låtit narra sig till frieri. Men på hans rättframma spörsmål, om hon ville blifva hans hustru, hade Mäster-Sara vändt sig till hälften om och bortslående allt i skämt svarat:

»Hör man på! Ja, om du kunde flyga! Vet du, artigt är det inte af en ungdomsvän att drifva sådant skoj med en trolofvad!»

Dädanefter hade mästaren Ericus ej sittande ro för tankar och arbete. Endast vilda skogen, då den piskades af regniga höststormar, gaf den kringirrande någon lisa. Såsom barnen i späda år begynte han åter se allting lefvande. Träd, buskar, stenar, husväggar, moln och berg hade ansikten och ett hemlighetsfullt tilltal . . .

Där satt en svärm skator snattrande på ett badstutak i skogen och deras läte sade:

»Ericus, Ericus, titt' hit!
Kvicka dig du och flyg du en bit!»

Det var kanske ej förgäfves sagdt till den snillrike mästaren. Då han om kvällen kom hem, märkte Lars med krympande hjärta en vansinnigt hemsk segerfröjd i djupet af hans svarta ögon.

En tid bortåt satt mästaren natt och dag outtröttlig i ett förehafvande, som lärjungen icke alls förstod.

En dag, då Lars kom hem till köksvinden med skaffning för hushållet, hörde han prassel på taket. Luckan var uppslagen mot skyn och en stol var ställd inunder. Han krängde sig upp och såg med bäfvande aning en stor, sällsam fågel, som styrde i väldig fart tvärs öfver sundet och försvann bort genom höstdagens mist.

Ortens skator hade under grufveligt kraxande samlat sig för att flyga upp den ovane fågeln, kanske i mening att hacka hål i hans vingar. Men de sågo sin vanmakt, återvände nu och satte sig på en hässja, dufvet fundersamma.

En af dem fick lösning på gåtan, vippade stjärten och skrek:

»Ericus!»

Nu förstodo äfven de andra och skreko ilsket instämmande såsom än i dag:

»Ericus! Ericus! Ericus!»

Och unge Lars lyssnade aningsfullt och föll icke förgäfves i gråt, ty innan kvällen återkommo de med hans mästare på bår.

Dåren hade slagit ned för henne som en örn, färdig att gripa sitt lofgifna byte, och sagt:

»Du ser jag flyger bra! Nu har du tid att stå vid ord och lofven!»

Hon hade stått förfärad en stund, men redde sig ur faran med list:

»Du flyger riktigt bra, så att det var storlig lust att skåda. Men roligt vore att se, huru du tar dig ut i vändningarna och på ett tak som en riktig fågel. Flyg upp och sänk dig ned på yttersta ändan af takåsen där, så får jag se!»

Och listen slog värre ut än beräknadt var. Takåsen var slipprig af nattens regn. Ericus med sina vingar halkade med foten, störtade ned och fångades i pölen tätt bredvid och dränktes där.

Den natten grät unge Lars likvakan ensam vid sin mästares stoft. Morgonen därpå kommo arfvingarne och körde ut honom. Och kalla händer togo nu hvad det varma hjärtat ämnat nödens barn.

Så stod Lars åter ensam i världen ute på backen.

Han kom ihåg en gubbe, som alla fasade för. Det var »galgbacksgubben,» ty han bodde strax ofvan galgen, hade ett benrangel i skåpet och botade alla människor i dödsfaret. En hjärtemänniska skulle han vara, men si benranglet ... Ingen tiggare hade vågat tränga honom efter hjälp, ty de tordes ej för benranglet. Äfven Lars hade en mäkta svår strid med benranglet.

»Nånå,» tänkte han till sist, »ett sådant ha vi ju alla inom oss, efter rätten.»

Gråmansgossen gick med knytet beslutsamt mot sitt mål. Och galgbacks-gubben, en silfverskäggig patriark, tog så vänligt emot honom.

IV.

I HJÄLPLÖS SJÄLAVÅNDA.

Så hade nu friare med alla möjliga framfärdsåthäfvor, gående, ridande, roende, åkande, seglande och flygande, haft sin väg åt Udden, men den trafiken var ändtligen slut.

Och rallkäringarna voro visst i grunden slagna, men lås för deras smädemunnar var ej satt för det. Mäster-

Sara, den segrande, kände ingalunda segerns glädje i sin enslighet.

Hvad dagarna ledo vardt hon ständigt förföljd af formlös skugga med två svarta fläckar.

Allt bestämdare blef skepnaden, allt tydligare artades fläckarna till ett par nattsvarta ögon. Och gång efter annan hviskades henne i örat:

»Du ser jag flyger bra! Nu har du tid att stå vid tro och lofven!»

I rastlöst arbete sökte hon förjaga den hemska synen. Han vek stundtals för väfstolens slammer och nystkronans surr, men återkommen hade han ökad fyllighet och allt värre målföre. Hvad som förut hviskats emellanåt, det ropades oupphörligen natt och dag:

»Du ser jag flyger bra! Nu har du tid att stå vid tro och lofven!»

Och så började Mäster-Sara i stigande ångest föreställa sig, att gyckelbilden, samvetets foster, fått nafvelsträngen skuren som ett frigjordt, utvärtes väsen.

Vänner och väninnor hördes ej af i dessa pröfningsdagar. Men Mäster-Sara befallde öfver ett förmöget hus och vardt ej utan sällskap. Ute på hennes udde blef annat lif. De, som foro där förbi under mörka förvintersnätter, hörde stoj och glam. Skuggor af dansande par skymtade förbi fönstren under fiolens låt.

Men det var allt förgäfves. Väl trifdes mästaren Ericus ej i dessa nöjens uppsluppna buller, men då de slutat, steg han åter öfver tröskeln med ännu tydligare skepnad och maningen ljöd nu som hafsstormens dån:

»Du ser jag flyger bra! Nu har du tid att stå vid tro och lofven!»

Det bullersamma sällskapet afskedades och i stället

kommo skriftlärde präster, som voro utropade för stor andlig erfarenhet. Fiolen hördes ej nu, men väl psalmtoner. Stojet var borta, men väl kunde en nattlig lyssnare höra de genomträngande ropen af någon andebesvärjare. Luften var öfvermättad med gudsord, liksom förut af skämt och glam. Mäster-Sara skulle genomgå nådens strängt utstakade ordning. Hennes framsteg granskades dag för dag med vetenskaplig stränghet. Och ingen kunde till slut säga, hvari felet låg. Präster kommo och präster gingo, så att det såg ut som ett kyrkomöte i gården. Men denna dådlösa bot- och bättringskur lyckades ej.

När sådan utgång omsider stod klar, syntes Mäster-Sara nära den gräns, då sinnenas spänstighet viker för själskvalens jämt förnyade storm.

Då allt kom vida, fick den högäreborna damen, så latinlärd hon var, bekväma sig att söka en af landets simple och olärde »viskarlar».

Förklädd till tjänarinna gick hon en dag ensam och utan någons vetskap till den närmaste i grannskapet. Föga anseende hade han, få kunder äfvenså.

Viskarlen granskade hastigt den främmande med ett slugt glindrande ögonkast. Utan att fråga namn och ärende satte han sig att röra slanten i sitt brännvinsglas. Visst såg han en hop underliga ting där efter allt mummel och hufvudskakning.

»Du är inte den du vill synas,» sade han slutligen. »Troligen är du redan af öfversåtarstånd eller blir du med tiden. Och den du skall ha är en hög herre i fjärran land. Men hvad ser jag nu? En gosse har du redan fått till förgångs; honom miste du och ser dig ingen vån

att veta hvar han håller till, men nog kommer han igen. Minns mina ord!»

Mäster-Sara hörde på all ställning, att hon var igenkänd.

»Hvar ser du honom då?» sporde hon tviflande.

»Hå, du må tro, att här har jag suttit och sett mycket. Då du fick pojken, var det visst en gudlös käring, som bar i väg med honom till skogs och gaf dig en död i stället, när du vardt vid dig. Sedan fick ett gammalt kvinnfolk tag i rätte pojken din på skogen och tog honom till sig. Det var visst ett ensamt, fattigt kvarnställe i skogen, kunde jag tycka, men så dödde hon från honom; jag kunde ändå se henne som lik i sänglafven. Huru det sedan for vidare kan jag inte så noga si. Jag såg visst en karl och ett kvinnfolk, som hade sig in i kvarnen och lade ifrån sig en hop sportler. Förmodligen var det barnlösa människor, som ville offra för att få barn. De hade emellertid ett barnbylte, då det bar i väg. Det tör väl mest ha varit pojken din, men hederligt folk såg det ut att vara. För öfrigt kan jag nog förmärka på flere delar, att du kom illa ut för en hop vettvillingar och rackare, som ville ta ned dig i grunden, tills sanningen kom i dagen. Vardt du inte skylld för barnamord rent ut?»

Allt hvad viskarlen sett i glaset råkade också höra till Mäster-Saras allbekanta öden.

Hvad han vidare skådade i brännvinet åflockade honom ännu starkare mummel, och så tog han ändtligen till orda:

»Visst hafva präster mässat och predikat mot den onde i ditt hus, men hvad förslog det? Här ser jag ändtligen den du hafver att göra med och han är inte för häf.

Men hvarför kom du inte förr, så skulle jag väl ock snart ha gett dig hjälprådet. Gå nu hem, och då han synes näst, så fråga honom bara, hvad han vill. Jag spår, att han föresätter dig någon god gärning att tjäna dig fri honom. Någon ringa sak blir det inte, så mycket vet du på förhand, men stor sak i det, bara du får frid till själen.»

Den rådsökande, förvånad öfver beskedets enkla rättrogenhet, erlade riklig spåmanslön och gick.

När så mästaren Ericus syntes näst, fick han sin fråga och lär hafva svarat:

»Tag dig all världens styfson an!»

Visst var detta ett besked, men icke synnerligen klart. Var det icke snarast en andlig omklädnad öfver någon handgriplig botgärning?

Nu hade gamle doktorn på Bispehöjden mer än en gång visat benägenhet att sona sin förskyllan i det vidt bekanta vettvillingsdådet mot Mäster-Sara, när de ämnade »taga ned henne i grunden». Hon gick till honom.

»Min dotter,» sade han strängt, »detta är utan tvifvel den orene andens påfund att inleda dig i de påfviskes egenrättfärdighet och fördömmeliga gärningslära.»

Hon lämnade den tvärsäkre rådgifvaren, och när åter själanöden kom på som svårast, leddes hon på nytt till en handling, hvilken hennes förnuft i ljusa stunder kunde döma som slemmaste dårskap.

Förklädd bland andra vallfärdare kom hon en vinterkväll till den ryktbara kvarnen vid Holsbäcken, där ingen mindre än profeten Samuel besvarade människornas många bekymmerfulla frågor.

Han hade svarat mycket bättre, tyckte folk, medan den lärde och skarpsinnige Herr-Manel bodde på stället. Nu

hade denne för länge sedan blifvit förstyresherre och öfverstepräst för kättarrymlingarne västerut mot Norge. De, som nu mottogo pilgrimerna med tröst och råd, voro två afdankade båtsmän, Höger-Grels och Vänster-Grels. Dessa hade varit med Herr-Manel i det upptåg, då en späd gosse, anträffad utan huld och vård, bortgycklades i Samuels namn åt ett föräldralöst par. De hade fått lof att vittna härom, innan den oskyldigt anklagade modern friades från döden. Och nu igenkändes hon icke häller, när hon kom förklädd med sin underliga fråga.

All världens styfson? De sågo frågande in i hvarandras båtsmansögon. Om en sådan gjorde rätt för namnet, tänkte de likstämmigt, så kunde han väl icke finnas på jorden och knappast i himmelrik. Den slutsats, som sedan återstod, tycktes ock vara klar för profeten Samuel, ty från vinden ropade han med trumpetstämma öfver den olyckligas hufvud:

»Du skall stiga neder till helvetet och fråga dig närmare för!»

Och så gick hon, söndersliten i själen af detta blodshån öfver sin enfald.

Dagar gingo.

En vinternatt med måne ur brustna skyar fanns den förtviflade i hårdaste själskamp öfver den graf, där hennes moder en gång i tiden fick sin hvilostad.

I vindens rassel genom aflöfvade grenar steg till den lyssnandes öron en hviskad aning mer än tre alnar djup:

»Du har en fader i lifvet!»

Af många skäl hade den ingifvelsen ej legat dottern nära till hands, men nästa gång ställdes färden till den världskloke Mäster-Abraham, där denne satt på sin gård

och styrde sitt vida gäll med hårdhand såsom en allsvåldig kung.

Mäster-Abraham var just i farten med att skrifta upp en ohörsam bonde, som under gångna sommarn ej aktat sin herdes pålysning om började slåtterdag. Nu höll tuktomästaren upp, förvånad vid dotterns åsyn, och tillsade syndabocken att stiga utom dörren. Men sedan fadren en stund hade lyssnat med snedlagdt hufvud, blef han vred och sade, märkbart rörd af kyrkvinet:

»Jag gaf dig en afskild del och säteriet på Udden, för att du skulle vistas där och inte gå här till förargelse för styfmor. Gif dig genast af dit du skall vara, och hafver du något på samvetet, så angif dig du för landsfiskalen och därmed jämt, säger jag!»

Därpå återtog Mäster-Abraham sitt afbrutna göromål med bonden och sköt dottern med omild hand ut i farstun.

Hon stod där slagen med förvåning, att hon förbisett den anvisade utvägen.

Beredd att angifva sig som skyldig till medmänniskans ofärd, uppsökte hon allmänna åklagaren.

Denne var som bäst i färd med att upptaga januarimildringen, ty två mildringar tog han om året för att icke vara alltför kinkig i ämbetet.

Gården var full af knotande bönder med smörmått, linpackor, hudar, fårkött och andra sportler. En i sällskapet, kanske fruktande någon särskild ledsamhet, ståtade med en sällsynt halfriksdalersplåt i vidjehank på ryggen. Många hade kommit till mildringsstämman, men icke så få hade skolkat. Tiden var ond och allmänt visste skattedragarne, att denna »tull» hörde till de många olaglige.

Då uppbörden var slutad mot kvällningen, fick Mäster-Sara träda före. Den gamle, artigt afskedade friaren, som förr i tiden varit hennes åklagare i påbördad lifssak, log och sade undfallande såsom för en dåres inbillning:

»Jag fick ju mångbeklageligen härom åren en led sak genom det bedragande skenet. Det är bäst att *honoratissima* först skaffar mig öfvertygande besked från lagmansdomhafvanden.»

Och hon kom slutligen till den så hänvisade.

»Denna sak är visst utstökad med långt värre uttydningar än så,» sade han rätt artigt. »För stånds*esprit* och anständighet råder jag *honoratissima* att fortast söka doktorns frisägelse. Hundra daler erlägges sedan hos mig för återkallad attest.»

V.

FARLIG RESA, SÄLLSAM VÄGVISARE.

En dag irrade Mäster-Sara, förvirrad till sinnes och med besynnerliga åthäfvor, af och an på sin stig i vinterskogens djupa ensamhet.

Då kände hon sig hastigt fjättrad af ett par ögon från sidan, stannade och såg en gråböjd man, som stod där orörlig.

»En farlig resa är du ålagd att göra,» sade den gråböjde med trollsk ögonfärd. »Men här står den, som hjälper dig till färds både fram och åter.»

»Hvem i Guds namn är du?» utbrast hon förfärad öfver mannens tal och underliga blick.

»En människa som du!» lydde svaret. »Folket kallar mig Anton på Mon.»

»Af hvad kraft och anda talar du, människa?»

»Kraften och andan behöfver inte du sköta om. För dem svarar jag. Hörde du aldrig tal om någon, som for den resan ned och kom igen?»

»Jo, allas vår Herre och Frälsare!»

»Ja, det var häller ingen annan, som lärde ut den konsten. Och så djupt ned som han behöfver du inte... Bara till åthäfvornas rike, självfva förgården, där synd och dåraktighet spöka som väderliknelser, jag vill säga.»

»Gå din väg, lede lögnare! Jag vill inte höra mer.»

Fader Anton flinade besynnerligt och fortfor:

»En lögnare må den vara, som inte ser folket rakt i ögonen. Se på mig och pröfva mig!»

Hon ville nedgöra honom med blicken, men fängslades alldeles oemotståndligt af hans glinderögon, som borrade sig in i hennes själs fördoldaste gömslen. Och så utbrast trollkarlen illt:

»Försök att röra dig, du, som befallde mig att luffa. Jag tror du står där nu!»

Och då hon isande förfärad fått erfara denna makt, som fäderna visste af — utan tillstånd af de lärde i främmande länder — sade han till slut:

»Om tre dagar är du nöjd att taga min tjänst till godo. Men nu får du gå!»

Han aflägsnade sig, torftig, böjd och grå, genom skogen, följd af hennes fasande ögon. Fader Anton på Mon var fabelaktigt ryktbar för sin makt i de fördolda tingen och menades äfven vara omätligt rik.

Och två dagar gingo, de förfärligaste Mäster-Sara upplefvat.

På den tredje dagen tidigt gaf hon sig hemligen i väg med okänd skjutsbonde och kom med vägvisare öfver

skogen till den stuga, där fader Anton bodde med sin dotter Anna.

Vid hennes syn ute på gården växlade dessa två ett ondskefullt flin. Det var en gammal vedersakare, som nu inställde sig i deras våld.

VI.

I ÅTHÄFVORNAS RIKE.

Natten var långt framskriden, härdens stockeld hade kolnat ut. Stugan lystes nu af furubloss från muren. I spiseln satt fader Anton bredvid Anna, och borta i vägglafven slumrade på befallning offret för hans makt.

Så hördes fjärran ifrån den sorgmodiga ylen af nattulfven på vinterstig...

Fader Anton närmade sig lafven och sade dystert:

»Nu är tid att göra sig i ordning!»

Hon spratt upp. Han höll en trästicka framför henne och sade:

»Ser du, hvilken guldstång vi ha lödt ut, medan du sof?»

»Ja verkligen!» utbrast den bedårade.

»Vi ha just lagt de öfriga i väskan. Här blir att kasta ut för att komma fram genom alla vakter. Du skall inte tro, att jag tog för mycket betaldt, nej ingalunda! För säkerhets skull kan du ta väskan och hushållera själf med dem. Först må du tro, att det får vara en riktig grabbnäfve bara åt storhunden, som vaktar nedergången. Och sedan skola de hafva sin dryga grindpenning hvar. Nu skolom vi rusta på dig för etter och annat. Hjälp henne på med drakskinnspälsen, du Anna!»

Dottern, skrattande med full hals, bar fram ett skynke.

»Ser du dessa hårda stålfjäll, huru de glittra?» beskref fader Anton.

»Ja verkligen!» lät den bedårade, undersam uppstigande för att skåda det skimrande plagget.

»Och på händerna tar du så dessa säkra ormskinnsvantar med fjällbörden utåt. På fötterna får du dessa stålstöflar. Men ge mig nu se, hvad du skall ha på hufvudet? Anna, jag menar du får ta fram stålmössan, som Sankte-Örjen hade mot draken!»

Och så fullbordades klädseln med en gammal bytta på hennes hufvud.

»Tag mig nu i hand!» menade trollkarlen. »Vi få raska oss i väg. Det tar en god stund att komma upp på berget. Jag får lägga på honom betsel och sadel, innan första nattväkten är förbi.»

Det bar ut som i mörka vinternatten. Jämn och slät tycktes vägen som ett stugugolf.

Inga kvistar mötte,
Inga stenar stötte,

och fort gick denna vandring i de trollska ingifvelsernas skenvärld.

Men att nu följa Mäster-Sara i alla växlingar under färden, det blifver icke tillrådligt ens med ledning af det skildringsförsök hon själf efterlämnat.

Efter en långvarig följd af skräcksyner under oupphörligt framjagande genom iskalla och töckniga rymder på ett nattsvart och obestämbart odjurs manke tyckte hon sig ensam och skälfvande af köld omsider komma fram till en talrik hofstat och ett folk, som i en ljusare rymd var samladt till allmänt spel kring sin spelande förste.

De spelade vid långa och många bord och bänkar, dem ingen räkna kunde, samt på allehanda vis och med de mest olika insatser, allt från den obetydliga styfvern ända till kronor och spiror, som blixtrade af ädla stenar.

Där spelade folk och hof i sina anletens svett, och då den tröt, sipprade bloden utför panna och tinning.

Försten själf syntes ingalunda vara den minst girige spelaren, men de, som voro hans sällskap vid bordet, gåfvo honom ingenting efter.

Hästafot var förstens namn. Ingen sade det och ingen behöfde häller säga det. Såsom du med luktsinnet erfar en sällsam rök, inblandad i människovärldens luft, så tycktes detta namn, såsom mycket annat, vara en genomträngande förnimmelse i de spelande åthäfvornas värld, huru mycket än han dolde foten.

Två ansikten hade Hästafot. Det ena, som var mänskligt och fagert, visade han jämte sin halfva människokropp ofvan bordet. Det andra, som var ett vilddjursansikte, höll han, tillika med den nedre vilddjurshamnen, doldt i stolen och under bordet.

Till höger om honom satt den babyloniska skökan. Mycket däjlig och sedesam var hon, så långt man ofvan bordet kunde se. Bredvid sig hade hon en träkloss, utsirad på psalmboksvis, och ofta fläktade hon sig med brokiga fjädrar.

Till vänster satt den bålstore Mammon med lerfötter, järnbuk och kopparklor. Dessa kunde han icke spärra ut, endast draga ihop. Genom vanan att ideligen gripa och taga hade han blifvit vanför på detta vis, så att tjänare måste bistå honom att taga korten under spelet med babyloniskan och försten.

Hästafot hade ansenlig lycka, och då hans guldhög vardt ganska väldig, höll han upp i ett ögonblicks belåtenhet, fick se den främmande och sade:

»Hvad vill denna kvinna här i åthäfvornas rike?»

Hela hofstaten svarade med en mun:

»Hon är hitkommen att efterspörja all världens styfson.»

Då brast Hästafot i ett ohyggligt skratt, och hela hans hofstat och folk stämde in till grymt själamördande löje. Men försten höll omsider upp och sade spefullt:

»Vet du ej, arma nunna, att den, som vill fånga en sällspord fisk, får kasta ut sitt nät i tid och otid åt alla fiskar och så fortfara, tills den rätte fångas?»

Därpå gaf försten åter tecknet till det själamördande hånet.

Förföljd af denna ohyggliga hofstats smädegrin, flydde den sönderslitna drömsjälen långt bort till omgifvande rymder för tilltagande mörker och köld, vågade icke häller återvända dädan för de spelande åthäfvornas skull.

För att mäta vistelsen där fanns intet tidsmått, men långa äro kvalens stunder. Ögonblicket förbytes lätt till timme, minuten till dag och timman till år.

Länge, omätligt länge fann sig den arma själen spärrad i dessa rymders fasa, köld och mörker.

När hon då omsider, efter ständigt anropande af sin herre, trodde sig evigt fördömd och ville förbanna sin egen lifsrot, då blixtrade en stjärna fram ur mörkret och belyste med sitt svaga sken en vacker lingonkvist.

Stjärnan var oupphinnelig, lingonkvisten likaså, huru än de efterjagades. Men under det hopplösa jäktandet efter dessa mål trängde dödskyla till lifsroten, och först i medvetandets nattskymning nådde den dödligt genomisade

fram till lingonkvisten och fann sig då förfrusen till en liten klar snöflinga på ett af bladen.

Detta är i fattliga hufvuddrag hvad Mäster-Sara berättar än i dag i gulnad minnesskrift om denna resa.

Huru skulle nu den flingan återge sitt slumrande innehåll af lif och själ?

VII.

GRELSMÄNNEN PÅ ÄFVENTYR.

Det var länge sagdt om kvarnen vid Holstorpet, att den profetiska anden for dädan med Herr-Manel. Gamle Samuel gaf slarfviga och sväfvande besked, stundom saknades han på sin post. Tullen vardt klen därefter, och rätt som det var på vårsidan sade Grelsmännen likstämmigt:

»Det här ge vi go'dag!»

De gåfvo sig med näfverväskorna på ryggen i väg mot Västanfjällen för att där bland rymlingarne pröfva lyckan under Herr-Manels berömda styre, ty han var nu bland dem en stor profet.

Han träffades ej i förstone, men som arbetsföra nykomlingar fingo de genast dagsverke för nödig hjälp att sätta bo. Så slogo de sig ned och började bygga i en skön omnejd med vid utsikt öfver långsträckta, skogiga bergland och mellan dem, som ett blått golf i dalen, detta långvatten, som vintertid islades och sommartid flottledes bar fram västerns varor från den ena raden klöfjande älgryggar till den andra. Det var rymlingarnes kättarsamfund, som rådde om dessa varuklöfjande älgar, och tull togo de på allt som forslades.

Men vana vid makligt lefverne funno Grelsmännen sitt arbete mödosamt och gjorde så i all menlöshet ett armt försök att lägga under sig vattendragets härliga tull. Det skulle de icke hafva gjort, ty denna lystnad höll på att kosta dem lifvet.

En vårdag kom Herr-Manel brådskande till stället, igenkände förvånad sina gamle stallbröder från Hols-kvarnen och lät oförtöfvadt förstå, att två lappar, skyttarne Naftali och Sjul, voro på ditvägen för att afhämta deras vridna hufvuden såsom kvitto på en lockande skattpenning.

»Tag bara skjutgrejorna och raskt i väg! Jag skall smyga er öfver åt Norge!»

Hack i häl efter smögo med sina hundar de två lapparne och den enes käring, som skulle med för att ta upp bloden i någon trolldomsuträkning.

I två dygn flydde Grelsmännen och Herr-Manel som jagadt villebråd öfver de vidsträckta furumoarne, men råkade under tredje dagens afton förvilla sig fram på en udde, som stack ut i en fjällsjö med lodräta och skrefviga bergstränder. Där blefvo de flyende afspärrade, och strid kunde nu ej undvikas.

Lappkäringen hade sig upp efter bergets skrefsida för att hålla utkik på de jagade. Där smällde efter hvarandra två skott, som gjorde rammel i bergshörnen. Hon trodde, att lapparne hade skjutit, och hojtade för att höra om det tog.

»Ja det tog!» sade Höger-Grelsen.

»Och det drog!» sade Vänster-Grelsen.

Naftali var död, Sjul lindrigt sårad. I förskräckelsen trodde han sin stund nalkas och skrek erbarmligen. Hans käring kom ylande dit som ett nystan öfver tufvor och

stenar. När så de förföljde, mordiska som de nu voro, skyndade fram för att dräpa honom, bad hon så jämmerligt för hans lif, att de jämväl bundo för lappens sår. För denna barmhärtighet visade Sjul och hans käring en omåttlig tjänstaktighet och erkänsla.

Sedan Herr-Manel som fridens man jordfästat den i bråddöd fallne Naftali och bedit med de andra om Herrans misskund för den omisskundsamme lappen, återvände han och skickade öfver skogarne nödiga hjälpmedel åt dessa människor. De byggde sig en koja på närmaste granmo och lefde någon tid i Herrans endräkt tillhopa af jakt och fiske, tills en egen händelse upplöste hushållet.

Lappmannen Sjul var mycket ohyfsad, men kött förstod han sig på. Sådant kunde han njuta i rått tillstånd, helst om redningen var besvärlig. En gång i sitt lif hade han fått äta sig fullnöjd på kött. Villebrådet, som då fälldes, beskref han så:

»Det kom sig på våre marker en underlig en. På bena had'en storklingriga klöfva och den stridaste kvast i storklingriga r—a och så store go'märgestuten benmellan.»

Hvad det kunde vara för ett vilddjur, begrepo de andre ej. Men en dag hade en häst på vår löte kommit i närheten af kojan och betade granlafvar i all ro. Då fick lappen mål i munnen:

»Just en sliker best var han! Du käring går mig genast in och sätter på storgrytan!»

De svenske männen sade bums ifrån, men att det var ett tamdjur, som folk rådde om, det ville lappen ingalunda behjärta.

»I sir ju, att han vill ändskott i självfva grytan med framfötterna!» kved han tandhackande som en katt i lystnad efter fågel, medan de andra höllo honom.

Grelsmännen funno till slut ej annan råd än drifva hästen i väg för att inte på nytt komma i elände för de stränga lagarna här på orten.

Lappen fick motvilligt foga sig efter kamraternas anstalter, men följande morgon hade kanaljen rymt.

»Han skulle ut och sluka i sig hästen!» fruktade Höger-Grelsen.

»Ja, upp och ut och ta rätt på värsten!» manade Vänster-Grelsen.

Med skjutgrejorna öfver axeln gingo de tvärs öfver närmaste myr efter lappens färska kängspår, så länge det var märkbart. Sedan funno de ett djupt björnspår och följde det så gärna, ty en björn kunde vara välkommen för hushållet snart.

Grelsmännen hade lyckan med sig den gången. Lappen funno de icke, men återkommo till kojan med en afdragen björnhud och ett tungt, runotecknadt silfverbälte, ganska långt, så att det kunde spännas i två hvarf, och mer än kvartersbredt öfver sina tunga plåtlänkar.

Vid denna syn vardt Sjuls käring alldeles utom sig. Under hiskliga klagotjut, som återskrällde i bergen likt en hel tolft lappkäringar, skränade hon, att de mördat hennes gubbe som björn vid hästätningen. Hon visste ju, att han brukade ha trollbältet närmast under björnhuden vid slika tillfällen, återfordrade klenoden och kastade sig öfver dem i raseri för att taga sitt igen. Här fanns ingen trefnad mer. I det längsta följda af Sjul-Britas hotelsetjut och förbannelser drogo sig Grelsmännen skyndsamt från stället med sitt byte nedåt östra bygder.

Föregångna af ryktet om det faseliga trolldomsödet kommo de, med penningar för den sålda huden, på självfva midsommaraftonen fram till stiftsstaden vid Hernö-sundet,

doktorns och kapitlets farliga stad, nyligen efter branden återbyggd, för att höra sig om efter lägenhet att afyttra bältet vid Johannis marknad.

När de så frågade en borgare på stadsgatan, hvar den lärdaste herren där på orten kunde finnas, lydde svaret obetingadt:

»Jo d'är Galgbacks-gubben, förstås; doktor Gisler kallas han. Men han är, förstås, ingen herre, utan bor i stugan ofvan Galgbacken, han. Okristeligt duktig i läkedomen också, om han sökes i det. Försvuren åt lede djäfvulen tör han väl vara — med sine benrangel och lik ur Galgbacken.»

Stadsborgaren gick, men som det ju var på ljusa förmiddagen, gingo Grelsmännen rätt oförskräckte upp förbi galgen åt anvisadt håll och funno gubben jämte en halfväxing ute på sitt torpgärde i redning af sitt kryddgårdsland invid stuguknuten. Han var således ingen herre ändå.

Doktor Gisler tog bältet förvånad i sin seniga hand, medan gräfskaftet hvilade mot hans knä, vardt fördjupad i runorna en god stund och utbrast fägnesamt:

»Kom igen vid aftonvardstid, så fån I en förklaring öfver lösningen och ett rekommendationsbref till en Sörlandsherre, som betalar klenoden bra.»

Tacknämlige för det, återvände Grelsmännen med sina näfverväskor på ryggen inöfver stadsgatan i fåfäng spaning efter marknadstecken, nötande näfverskorna på knagglig sten, hädade af gesäller och djäknar, gapande på nybyggda hus och gammalt skräp.

Ruskiga backgränder och sjöbodar voro kvar, men det öfriga hade reningslågan sopat bort, genombrännande själfva grunden, till stor framtida lycka, ty pesten skulle ej få insteg här.

Lärdomsverket, för hvars raska återuppförande bispesonen, magister Georg Vallin, återkommen från sina utländska resor, så varmt nitälskat, stod upptimradt och brädslaget. Ofvan porten sågo Grelsmännen en oläsbar läsning. En gammal borgare, som njutit af deras förundran, upplyste att det var på grekiska och skulle betyda så mycket som att intet ondt måtte inkomma här, en öfverdrifven fordran, tyckte han. Mycket riktigt skulle den byggnaden några år senare mordbrännas af djäknar.

Men hvad Grelsmännens dagdrifveri led om, funno de sig hejdade af en välviktig och rödnäsig man, som med sträng min granskade dem från topp till tå i tydlig jämförelse med gifna igenkänningstecken, ty han nickade bifall åt sina tankar och sade kort och sträft:

»Följ mig nu i vacker ordning dit jag går!»

»Hvart går du då?» sporde Grelsmännen likstämmigt.

Mannen satte sig nu på ännu högre hästar och sade:

»När i världens tider hände sig, att två halte båtsmän drucko duskål med kapitlets högvärdige pedell? Hvad tror I om det, näfverryggar?»

»Ja, vi ha ingenting okapitladt med dig!» tyckte Höger-Grelsen.

»Och inte häller du med kamraten och mig!» tyckte Vänster-Grelsen.

»Jo, I har ett stycke okapitladt med doktorn och kapitlet. Få se, hocken I är du och bror med där! Ha ju dräpit en lappstackare till hans osaliga hädanfärd midtunder de faseligaste trolldomsfunder.»

Grelsmännen, bleke om nosen, växlade tankar med blicken:

»Det där kom nog till påsen ifrån säcken!»

»Och den, som följer dit, är dum af självfa näcken!»

»Jojo,» fortfor pedellen drygt, »jag tror brödlämmen kröp igen på er nu. Följ nu med, annars kallar jag stadsvakten!»

Några handtverkare hade stannat och sågo med ömkan dessa olycklige an. Här voro goda råd dyra och högerlinkande Grelsmannen sade så ödmjukt han kunde:

»Käre herre, var så gemen och håll oss till godo med en marknadssup, så får en rekommendera sig lite, efter en är alldeles främmande här på orten.»

Den bistre mannen, strax medgörligare till uppsynen, såg sig spanande omkring och svarade lågmäldt:

»Det måste ske som allra flinkast — hos mutter Edin vid Nordingrålänningen. Där kan en karaktärsperson i min ställning sitta ogenerad.»

VIII.

DROGO SIG UR KNIPAN.

Nerkomna i närmaste gränd utför backen klefvo de upp genom en halsbrytande trappa till ett öfverväningskyffe med utvärtes loftgång rundt omkring. Krögerskan bakom den solkiga disken i skumma vrån hälsade pedellen som bekant, mönstrade Grelsmännen snäft och fordrade betalningen i förväg, innan brännvinet bars ut på loftet. Dit till den friska gratisluften visade hon alltid »sämre människor» ur det stinkande krogrummet, som skulle vara förmer, och nedgång hade loftsuparen genom trappan åt länningen till, så att människan var honom kvitt på en gång.

Efter första supen, som genast togs ur bleckmuggen, sade pedellen i väntan på den andre:

»En sak mån I veta, karlar! Det är ingen lätt sak för hvar man att *apparera* på ett skickeligt vis för doktorn och *capitulum.* En bonde kommer dit. Han vet inte, när han skall tala och svara, tiga eller bocka sig, kan inte ens stå som folk. De högmögende herrarne varda genast vrede, och hans *casus* kommer strax betänkligen på sned. När jag står *in vestibulo* och ser en *citatum apparera*, så förmärker jag strax på hans *indole, quomodo caussa elapsura sit*, såsom det så härligen heter på latinet.»

»Ja tocke förstå inte vi,» upplyste Grelsmännen.

»Kan väl tro det! Jo det är uttydt så mycket som, att jag ser på en persons skickelser och åthäfvor, om han går fri eller fast.»

»Det var nog!» tyckte Grelsmännen.

»Ja slå i supen nu, så fån I höra, huru rätta skickelsen skall vara.»

Andra glaset togs och läromästaren fortgick:

»Från början bockar ni er, förstås, flerfaldige gånger mycket ödmjukt och ser bäfsamt på fönstergallren. Allt sådant tycka högmögende herrarna mycket om. Det är, förstås, bara skräp till öfverhet, som inte bär någon fasa med sig. Så bockar ni er alltid, när doktorn börjar och slutar *sententiam,* och är *sententia* lång, så bockar ni er midt uti. Förstås, att ni äfven bockar er vid eget tal och svar. Det blir aldrig för mycket af den delen. Så bör I tala gudeligen med något gudsords inblandning då och då, annars blifven I hållne för antikrister, och det är farligt. Vill I veta mer, så skall jag se botten upp på tredje remmarn först.»

Därpå följde en kortare strof:

»En viktig sak är, att den som säger sig vara fri, gör

det med gråtandes tårar, ynkelig klagan och bedröfveliga åthäfvor. Det kommer då till *protocollum* och gör *profectum*, lika visst som fjärde supen följer den tredje. Skål, näfverfötter!»

Och så kom nästa lärostycke:

»Latin förstån I ju inte, och det är just ett betänkligt *omen* för flere än er. Si, *præsul* inblandar som oftast latin, hälst när han *dirigerar* sig till *collegas* att höra deras *opinionem*. Jag glömmer aldrig huru *fatalt* det gick i salig *Steuchii* tid för en *rustico*, det är en bonde, som skulle *procedera* mot sin församblings *pastorem*, *dominum Anthelium Umensem*. Prästen, förstås, talade latin som en polsk häst och redde sig på det viset härligen för bondens alla inkast. Och bonden fick bara stå där och gapa och begrep aldrig ett ord, inte ens när *dominus Anthelius* gaf honom som värst på pälsen. Men så fick han ändtligen på ren svenska af *præsul*, så att det gick honom ända in i kvicken, och med det passet fick han fara hem. Ja d'är alldeles olyckeligt för den olärde att komma fram för *doctorem et capitulum*.»

»Då slår inte fel, att oss tar näcken!» befarade Grelsmännen.

»Nånå, vi taga oss till styrkelse en knorr så länge. Skål, näfverfötter! Kom bara ihåg, att I begär förklaring på allt latin, så går det bra med den delen. Storhopen kommer sig inte för med det i rädslan, utan svarar i vind och väder, så att när doktorn är kinkig, så får han *protocollum* just som han vill. Gif er inte förr, än han förklarar allt latin. Han är så *penetrerad* af det språket, att han tilläfventyrs kommer med nytt latin igen vid uttydningen. Men då heter det att inte släppa honom. — Sjätte supen går! Skål, näfverfotingar! — Huru skall I

nu bete er med lappen, govänner? Jo, det är *profecto* en mycket enkel sak! Lappen gick i björns kläder och fick hålla till godo med björns rätt, som är kulan i bogen. Det är lika *odisputabelt* som att sjunde supen kommer nu.»

Sålunda fortfor läromästarn att utmångla sin visdom för supar, som kommo allt tätare på hvarandra. Lärjungarne, själfva snålt aktsamme, sågo det med både sveda och tilltagande hopp, som ej häller kom på skam, ty hvad suparnes antal led om, så sjönk den stränge vapendragaren omedveten under bänken.

Grelsmännen reste sig skyndsamt för att gå, men genom krögerskans hotelser, larm och svordomar drefvos de till det ovälkomna besväret att taga kamraten med sig. Med stora svårigheter bars den rusige nedför den trånga lofttrappan till länningen och lades ned på bryggan.

Därifrån skulle just ett båtlag landsbor lägga ut på hemresa och Grelsmännen fingo en rapp ingifvelse.

»Är inte I Nordingråbor?» lydde frågan inledande, och det voro de, förstås.

»Ja här ha vi en herre, som promt skulle dit med första lägenhet, men vardt branog plägad, så att en måste rekommendera fram karln, annars går det inte väl. Och hederligt betalar han vid framkomsten.»

»D'är väl aldrig nyprästen våran häller?»

»Jo väl, det råkar vara han. Skall ju predika i morgon midsommardag, förstås!»

»Jaså, är han ett sådant syndastraffs fyllsvyn?»

»Stor sak i det! En utmärkt karl i nykterheten! Och sen så kommer han ju inte alla dagar åt sta'n och brännvinet, som nu.»

»Nej, det kan väl vara det,» tyckte karln i båten.

Så vräktes högvördige pedellen ned i förändan och fick där en gammal kjortel öfver sig till skydd mot dagens näsvisa fluguåt. Båten lade ut och Grelsmännen gingo dädan, leende i sina hjärtan, men bäfsamma äfvenså och brådskande att komma ut af detta farliga rummet, medan de ännu voro ouppätne.

Men lyckligen komne utom stadens hank och stör, som alltid var något utflyttad inpå grannars ägor, kommo de ändtligen ihåg, att näfverväskorna bort fyllas med kost för den långa vägen till Sörlands-herren. Huru skulle en vända sig nu?

Här rann dem just i sinnet en inbjudning från midsommardagen förut.

Då hade Mäster-Sara fått de ryktbara gåfvorna från hedenturkens land och i stundens hoppgifvande lynne sagt:

»Ett år härefter är jag nog gift. Har I ej funnit varaktig stad till dess, så kom till mig!»

Efter erinran härom sade Höger-Grelsen:

»Vi låna hus när henne nu till kvällen.»

Och för sin del tillade Vänster-Grelsen:

»Ja, hon bör rättnu vara under bröllopsfällen.»

De gingo några stenkast fram till hennes hvita gård på udden och möttes där, framför vedlidret, af en sällsam, nedslående nyhet af den gamle trotjänaren från hennes faders hus.

Vid senaste vårdagjämning hade Mäster-Sara begifvit sig af åt okändt håll och varit försvunnen, huru de nu efterspanat henne på hvarje upptänkligt vis. Men just den dag som var hade rike Anton från Finnmarken kommit med ett skuldebref, där hon skulle ha pantskrifvit sin gård åt innehafvaren mot en penningsumma till låns. Fader Anton hade kommit för att uppbära kvartalsräntan

och om *domicellan* kunde han ej säga mer, än att hon, just vid senaste dagjämningstid, lämnat hans mo på Finnmarken välbehållen med pengarna.

»Det där står aldrig rätt till!» sade Höger-Grelsen.

»Ja tro den skrufven han som vill!» sade Vänster-Grelsen.

Man hade visst börjat tro hvarjehanda, tillade tjänaren suckande. Fallen i röfvarhänder, självförgjord eller bergtagen af trollen — därpå gingo de vanliga tydningarna ut. Något obytt skulle visst *domicellan* ha med spådomsfolket där på Mon, huru detta nu sammanhängde med kvinnoafund och svartsjuka eller hvad annat, som hörde fanen till.

Sen hade folk sprungit där och frågat efter henne — senast den dag som var utom skogsfinnen både norsk och lapp i fåfängt skonöte. Norsken tänkte erbjuda henne ett handelsaftal med Björn Randulf i Junkersdal, och lappen, den utropade Troll-Pålle-Åsele, hade bjudit ut sig att trolla mot det onda. Äfven den linkande snedkäften var fiken efter förtjänsten, han ock, liksom alla Näckens skojare och kvacksalfvare . . .

Grelsmännen sågo här ingen kännskap att åberopa för huslån. Och i grubbeltankar på den ödliga händelsen drogo de sig upp åt Galgbacken, efter tiden snart var inne.

IX.

MÄRKLIGT FYND — GRÅE JÄGARNS SILFVERBÄLTE.

När de trädde in i torpstugans farstu, syntes där vara sommarkök med snygg spisel, skurade kokkärl och trefsamt matbord, där man såg menige mans dagliga kost,

kokade rofvor och strömming i två lerskålar jämte bark-blandadt bröd.

Gubbens fosterson, unge Lars, kom ut helgdagsklädd och småsprättig, strålande och upprymd, men också nästan högtidlig att skåda.

»Sätt er först till bords och ät aftonvarden, så fån I sedan höra det märkvärdiga,» halfhviskade han, darrande af ifver och fägnad.

De läto ej säga sig detta mer än tre gånger, men öfver de doftande matskålarne sågo två ögonpar rätt spörjande bort till den unge herren, ty herre var han skenbarligen, där han stod och drog på munnen så förveten och frestande.

»Hörs det vara någonting värdt med bältet?»

»Hånej, inte mer än att tre rike karlar ha varit här och fikat efter det redan.»

»Verkeligen! Härifrån orten?»

»Inte just det! Norsk-Hergjus, Finn-Anton och Lapp-Pålle-Åsele han I alltid hört tal om?»

»Se där ha vi dem igen!» utbrusto Grelsmännen.

»Ja de skulle ut efter er och komma väl snart igen. När doktorn sade för dem, hvems bältet var i tiden,» — Lars hade åter sänkt tonen — »hvad tron I då karlar? Finngubben for alldeles ihop, där han satt, norsken såg dubbelt så lång ut i synen, och lappen — ja, vet ni, mun på Åsele-Pålle drogs ända upp åt örstolen.»

»Det var nog!» utbrusto Grelsmännen.

De hade glömt att äta och sutto där orörliga i stum andakt, slagna af någonting aningsfullt sväfvande. Hvem som bar det i lifvet?

»Försök att gissa!» hviskade Lars.

»Kanske ... husbonden själf?» lät genfrågan som mörkrädd.

»Jo *Gråe Jägarn*, Björn-Sigg själf! Ingen mindre!»

De två vid bordet stirrade på Lars, liksom de rakt inte hört. Han upprepade orden och fortgick:

»Jojomän! Länge omtaladt i sagorna, men aldrig i ljuset kommet förr än nu ... Doktorn skall skrifva en *dissertation* ... Det är en läsning så lastgammal och märkvärdig ...»

De lyssnande åto skyndsamt ifrån sig, efter det liks skulle ske. Sedan smögo deras ögon bäfsamt spanande genom farstudörren, öfver gärdet och vägen in i djupmörka granskogens hemlighetsfulla snår på hinsidan. Såg man verkligen rätt? Där i skummet mellan stammarna rörde sig visst någonting obestämbart grått? Herren bevare en att länge handska hvad som hört en sådan till! Nej, bältet måste säljas vid första skapliga anbud.

Så höjdes deras bäfvande ögon öfver sluttande skogen ned efter gröna topprader långt, långt bort upp till den gråa bergskallen, som fjärrbelägen reste sig så fornåldrigt grå med sin vårdehäll mot östanhimmeln. Hvad var som krälade uppför branten där? Ja, hvar skulle man skåda för att icke möta honom i aningens liknelse? Hela nordvärlden hörde husbonden till, efter uråldrig saga, och de som här hettes sitta på själfägande grund voro blott hans afradsbönder och torpare allihop, huru han nu blifvit ägare af så många jordar, en gammal gåta det ...

»Var ock hans verkliga namn där skrifvet?» framtassade ur tystnaden deras fråga från bordet.

Lars drog på munnen öfverlägset och lät dem vänta på svaret, såsom en stor dyrbarhet äfven det.

»Hans verkliga namn?» upprepade han lågmäldt och

gammalförståndigt. »Ja, hvad tron I, att det skulle vara för slag, karlar?»

Grelsmännen sutto där fördränkta i sin undran länge. Och så kom slutligen svaret, väl öfvervägdt:

»Då Svarte-Mickel döptes, vardt ju hans faddersnamn bokskrifvet?»

»Sigvald ja!» — Lars rätade sig. — »Visst det ja! Sigvald björnskytt blef ock bokskrifvet för mig och står där nog än, huru prästen ville klatra och skrapa efteråt.»

»Är herren *gråmansbarn* då?»

»Jo, jag skulle väl så vara!»

Lars hade uttalat orden högt, så stolt och glad inför deras ögon. Nu lättade Grelsmännen sina kvalda bröst med en suck och, trygge i grannskapet af en sådan, utbrusto bägge med höjd röst:

»Det var mer än nog! Och där står Sigvald björnskytt, som han verkeligen hette?»

»Hör ni, karlar, det namnet Sigvald fanns ej till i världen, då han trampade jord och andades luft som folket mest. Där står Sikilsbard Gråpelk! Stöder inte det på någon liknelse?»

»Hm ja, skulle det förra vara som Sigvald då?»

»Och Gråpelk hvad vi kalla *gråkarln* efter nutids mål.»

»Men ingenting om björnskytteriet?»

»Jo en kort och märkvärdig strof äfven om det.»

»Nå skulle inte alla namn vara desamma i alla världens tider?»

»Nenej män! Hvad tron I om namnet Grels? Af Gregorius tillskapades först Gregillus; det afnöttes efter hand till Grigills och nu är det inte mer kvar än Grels. Namn, liksom allting annat i världen, slitas genom bruket, ändras, krympas och förvandlas genom tiderna.»

Lars nickade öfverlägset. Och med det utsiktstrående Norrlandsfolkets lifliga häpnad för hvarje nytt synfält utbrusto de två:

»Herre, vår skapare, så besynnerligt!»

Vidare hann ej ordas. Gamle doktor Gisler öppnade dörren, och de inbjudne två jämte Lars stego in i hans torftiga arbetsrum, där kartor, böcker, teckningar och naturföremål voro samlade i sådan myckenhet, att man kunde bli tokig genom att bara se på, tyckte Grelsmännen bänksutna.

Bältet låg där framme på bordet utbredt för någon afbildning i samma storlek på ett långt papper. Men tolkningen i nutida skrift och språk var nedskrifven på ett stycke pergament, fästadt vid klenoden. Den var läsen efter tvärrader länk till länk från ena spännhösken till den andra, alldeles som vanlig skrift tvärsför på en lång remsa. Eljes visade ock dessa små och sirliga runor tydliga öfvergångsformer till den latinska präntskriften, hvarur flere tecken upptagits till fyllnad.

I fortsatt betraktelse af det fängslande föremålet sade forskaren:

»Tolf tusen daler är det minsta för åldersvärdet.»

Han såg pröfvande på Grelsmännen. Sutto ej dessa redan i rike mäns slitning och bryderi? Tolf tusen riksdaler! Herre Gud, om en så visst kunde ha sig ostulen eller omördad fram. Men huru skulle man sedan dela? De hittills liktänkande stallbröderna funno hvar för sig stora skäl till brorslotten, anade hvarandras egennyttiga tankar och växlade ögonbett af inbördes misstänksamhet. Ja, granskaren såg hvad han väntat: dessa fattiga människor, nyss helt obekymrade, men nu som rike män förvandlade till trälar under nidskheten!

»Rekommendationsbrefvet till riksrådet ligger där,» fortfor han kallt. »Hälst såge jag, att bältet komme i upplyst svensk mans händer, fast icke för fabeln där att folklycka skulle följa med. Spekulanterna, som ha varit här i dag, äro tvetydiga figurer alle tre. Norsken säger visst, att hans herres husfru på Junkersdal härstammar från denne fornhöfding, och så skulle han spekulera för hennes räkning, men jag misstänker, att han också funderar på trolldomstyg. I samspråk med finnen här och lappen akten I er noga att låta dem se er i ögonen. Hören I det?»

Grelsmännen höllo varningen till godo och funno gifven anledning att berätta hvad de hört om Antons besök på Udden.

Doktor Gisler blef mycket uppmärksam.

»Ser man där!» utbrast han. »Hade jag icke redan misstänkt lufven där! Och pantbref på gården? Då är det så pass uppenbart jag kan tala honom till. — Se här komma de alla tre.»

X.

BÄLTET TOLKAS OCH SÄLJES. MÄSTER-SARA ÅTERLÖSES.

Främst i raden syntes, styf och rask, norrmannen Hergjus Valöen, ombud och spejare här i landet åt sin krigsrustande handelsfurste västom fjället. Därefter kom med sin sällsamma ögonfärd gråböjde fader Anton och hann lika fort med sin stapplande gång. Sist framlinkade lille lappen Åsele-Pålle, snedmunt, tofvig, torr och brunbarkad under röd toppmössa samt låghalt — genom

ett trollskott af den förutgående finnen, var det allmänt sagdt.

Dessa främlingar inträdde hälsande, fingo anvisning på de torftige Grelsmännen såsom klenodens ägare och bänkade sig andäktigt vid deras sida för att efter löfte höra tolkningen hel och afgjord.

Forskarn tog pergamentet och med rörelse, som genomdallrade samtliga åhörare, läste han som följer: *

SIKILSBARD GRÅPELK, FORDOMSMAN GOD,
HAN BJÖDS ATT STÅNDA SOM GUDFADER ÅT TRÄLINNANS SON.
HAN GICK TILL BJÖRNDREF,
LYSTES VARG I VEUM FRÅN VÅRS HERRAS ÖGON,
DRÄPTES AF KORSMÄN.
DE TOGO FYLKE, GÅRDAR, MARKER, FISKEN, VIF, SVÄRD OCH BALTE DETTA.
SÅ VARDT DÖD MAN SEDD MED LEFVANDE MANS SKUGGA.
DET SVORO TOLF FÖR RÄTTA.
NU VAR HANS SILFVERPUND UTLÅNADT MOT ÅRLIG GÄLD.
DET RÄNTADES ALLTSEDAN SOM FÖR LEFVANDES ÄGO OCH KRAF,
MYCKEN VARDT GÄLDEN I GÅRDAR, FISKEN OCH MARKER.
SÅ ÄGER NU DÖD MAN ALLT DET LAND,
SOM ÄR NORR OM SVEAR INTILL ALLT NORDVATTEN.
DET VITTNA MED SIN ED TILL EVIG TID,

* Sikilsbard Gråpelk, den ärans mannen i forna tider, bjöds att stå fadder åt trälinnans son, men gick på björnjakt. Han bannlystes, blef fågelfri och dräptes af korsmän. Dessa togo hans fylke, gårdar, marker, fisken, vif och svärd samt detta bälte. Så vardt den döde sedd med en lefvandes skugga. Detta vittnades af tolf män för rätten. Nu var hans silfverpund utlånadt mot årlig ränta. Det förvaltades alltsedan såsom för en lefvandes kraf och räkning. Mycken blef räntan i gårdar, marker och fisken. Så äger nu död man allt land, som ligger norr om svearne intill alla nordvatten. Härom vittna på sin ed till evig tid dessa lagmän vid slutgäldating: Thord af Tronden, Ladu-Jarl, Thurds-Järker Helsing, Skarm Halöge, Kvenlands Kam, Järf Finnung, Sardar-skald af Trinäs. Han högg dessa runor.

NÄR KLERKER RÄKNA NIO HUNDRA FEMTIO ÅR SEDAN FRÄLSNING VARDT,
DESSE LAGMÄN PÅ SLUTGÄLDA TING:
THORD AF TRONDEN, LADU-JARL,
ULF JÄMTE, THURDS-JÄRKER HELSING,
SKARM HALÖGE, KVENLANDS KAM, JÄRF FINNUNG,
SARDAR SKALD AF TRINÄS.
HAN HÖGG RUNOR DESSA.

Tolkaren lade från sig pergamentet och såg sig lönad af förståelsens rörelse i alla ögon.

»I hafven ju hört denna sägen, att *Gråe Jägarn* skulle vara husbonde till all jord?» frågade han.

Det besannades genast af den andäktiga kretsen.

»Nå, här lämnas nu för detta jordafångs uppkomst en slutredovisning, eller rent ut som ett fastebref, vid den tid då fånget var färdigt, 950 år efter Kristus. Fordomsman var han redan då. Till den tiden hade räntorna efter det ursprungliga silfverpundet hopats genom förvaltning, men nu, vid slutgälda tinget, upphörde väl räntningen såsom omöjlig i längden. Och så tycktes väl försoningsboten åt den döde vara tillräcklig, när allt folk, de snikne mördarnes afkomlingar därjämte, blifvit den dödes skattebönder. En underlig händelse detta! Jag har ej någonsin erfarit maken!»

Åhörarne sorlade liktänkte.

»Och här», fortfor tolkarn, »ha de satt upp sitt redovisningsdokument såsom en tydlig samvetssak för framtiden och med större varaktighet än brukligt var. Sten skulle ha vittrat, pergament vanvårdats. Endast en dyrbar och rostfri metall kunde föra fram deras fastebref genom evärdeliga tider, och dessa runor äro djupt inslagna till större säkerhet mot nötning. Jag undrar hvad som kunde hafva föranledit dem till all denna samvetsgrannhet och omsorg ... mot en död?»

Nu gnällde snedmunte Pålle storviktigt till svar:

»Hå, d'är ju en gammelgrå och bäfsam en, som har gått i alle tider där i döpelse och kvarnar och allt som är. Si det var nog så, att han lefde kvar och höll reda på dem. Tu las ju själf, fader biskopsherre, att folket hade sett'en som efteråt och gick Herrans vittnesbörd på det. Sku' tu tå vara oviss, tu som lärd är, fader biskopsherre?»

»Du kapitlar rakt som en annan profet, du Lapp-Pålle,» lät Anton nidfull.

»Ja lappen kapitlar bara rätt,» tyckte Grelsmännen.

»Hör tu nu då, Finn-Ante,» ylade lappen.

»Det siger og jeg!» bestyrkte äfven Hergjus.

»Hör tu nu då, Svart-Ante!» lät Pålle i värsta segerglen. »Jo tu sku' veta, fader biskopsherre. att en särskild kuse höll dem tummen på tjyfnageln.»

»Og desuden har gråmandsgutter været av Arilds Tid,» * tillade Hergjus.

»Hör tu nu tå, Finn-Svart-Ante!» — Lappen var nu så, att han skoks.

»Gråmansgossar?» återtog gamle Gisler med höjd röst för att stilla gnatet. »Ja, äfven här i stugan står en, som har detta underliga ord om sig.»

»Den Gutten og?» lät Hergjus tviflande, och så skar Pålle in så hvasst och gnällt:

»Tja, d'är bara ett otyg med gråmanspojka där! För si'n Manel våran af Åsele-släkten har jag kostat på herrlärdomen där i herrskola, men inte kom den ofågeln hem för det och tog Cécele mitt, inte. Utan då jag skulle trollskjuta'n, så hade den arma näcken legt den här fä-

---

* Af uråldriga tider.

hunden» — pekande på Anton — »att genskjuta mig så link jag vardt.»

»Hvad du nu sitter och skamljuger, Åsele-Pålle! Sexton fattiga koppardaler var hela din påkostning åt mågämnet ditt. Det vardt en herrlärdom af det, vill jag lofva! Styfvern räckte ju honom knappast fram till skolan. Och sedan stod han där, stackars karl, med ett par tomma händer ute i världen som en gäck för dig, din snede fähundskropp. Se nu bara på'en, huru han sitter och tomsväljer på den betan.» — Pålle var ömklig att skåda.

»De har ret mange Graamandsbörn i Sverige nutildags?» lät Hergjus spefullt till värden.

»Åja, norsken hjälper oss af med dem — i värsta fall,» lät svaret kallt.

»Hvorledes da?» lät Hergjus osäkert.

»Ja, I själf, Hergjus Valöen, tappade här i landet ett kontrakt om riksförrädiska stipulationer med Svarte-Mickel.»

Hergjus hade sänkt ögonen i golfvet, märkbart orolig.

»Hvad Svensken kalder den lille Pakt kommer os ikke ved,» fick han ändtligen fram. »Vi kan slet intet ved det. De svenske selv flyede ham Döden i den spedaliske Kulen.» *

»Rätt bekvämt för er, norske, som hade hans spådom mot er!»

»Ei, vi gider ikke höre den Snakken mer! Gutten må have levet for os saa meget han vilde!»

»Nånå,» undföll doktorn, »hvad som är rätt och sant går nog fram genom tiden, såsom vi nog ha sett i dag.»

Här kunde väl någon känna frestelse att smörja i nor-

* De svenske självfve gåfvo honom döden i den spetälska hålan.

sken hvad man sport om Svarte-Mickel på senare tid, men lappen, snarglömmande sitt nederlag och fiken efter nytt medhåll, skar åter in ur sina tankar:

»Fasligt hvad kinkigt det skulle vara i den gammeltiden att frångå sig stå fadder! Hocken har inte gjort så pass för en sådan Herrans ting som ett björndref! Skulle karln gitta gå här på jorden i evärdeliga tider och leta efter *Pelkabarnet* bara för det? Tycker nån kristen människa det?»

Lappen sporde endast godt och starkt medhåll, på köpet deladt af gråmansgossen själf.

»Hör tu nu tå, Ante!» kom så lappylen återigen.

»Ja, d'är som jag sade, att du profeterar som en annan profet, du Lapp-Pålle,» lät Anton genomträngande nidfullt.

»*Pelkabarnet?*» upprepade doktor Gisler afbrytande och fjättrad af ett nytt forskningsföremål. »Det ordet tycks hafva en märkvärdig bekräftande makt.»

»Är väl något eländes lapptal i stället för *all världens styfson* som *Gråe Jägarn* hets vara tvungen att leta rätt på,» menade Anton i sin säfvelton.

»All världens styfson?» återtog värden och såg skarpt på den talande. »Nå, äfven Mäster-Sara for upp till skogsfinnarna att söka honom och kom aldrig igen. Huru hänger det ihop?»

»Hm,» lät Anton orolig för allas ögon, »jag såg ju skinbarligen, då människan for därifrån.»

»Åkte hon? Nå, hvilken skjutsade henne då?»

»Hm — nej visst gick hon, då jag får tänka mig för.»

»Ovanligt af en *domicella?* Hvad skulle hon till dig då?»

»Lånte ju tusen riksdaler på pant!»

»Hvad hade hon för trångmål då?»

»Hå, hon hade ju varit till kvarn vid Holsbäcken» — Grelsmännen spetsade öronen — »och frågat, huru hon skulle få rätt på all världens styfson. Stämman där i kvarn hade svarat som så, att hon måste ta' tiden i akt och fortast göra någon anstalt åt dem fattige. Och så kom hon till mig efter penningen...»

»Ja där ljög du nu!» utbrusto Grelsmännen liktidigt.

»Ljög jag?» undrade Anton handfallen.

»Ja, riktigt också,» kom svaret nedgörande. »Ingen människa har fått ett sådant svar vid Holsbäcken. Det kan vi göra helige gudseden på.»

Gamle Gisler såg undrande på dessa tvärsäkra vittnen.

»Ären I kanske båtsmännen där, som brukade ge svar då?» sporde han med hopdragna bryn.

»Ja, det var vi! Och ljuger det gör han!»

Nu vred Pålle upp snedmunnen mot Anton, blängde med ögonen och hväste grufligen under skakande åtbörder.

»Tja, d'är ingen annan än tu, svarthund, som har'na där i nå'n risbröt under golfvet, tu. Och så har tu häft öfver'na branog med kolstybb, tu, så att stackarn skall hålles ved lifvet... Har'na där som i en döfvelse, tu skamhund» — Anton var redan likblek — »och tör väl ha gett'na som nån getmjölksdroppa ved halmstrået ner genom svalget hennes» — Anton var blågrå — »och sedan tänker tu ljuga dig ut som nån lösen för människan, tu tänk skamljuga, tu skamhand, och säga, att hon är där när bergtrolla, då tu bara har'na under golfvet, tu fähund.»

Pålle, förfärligt snedmunt, hade makat sig tillbaka på bänken, darrande och uppskakad. När han ändtligen

vardt tyst, så rycktes munnen flere gånger fram och tillbaka på stackaren, så att det var både löjligt och ödeligt att åse. Anton satt där nu gulblek.

»Hm, ja det var bara du Pålle. Då vårdar jag mig inte att svara,» lät han nästan stammande.

»Detta räcker till!» förklarade värden bestämdt. »Mäster-Abraham, hennes far, har nu kommit sig i rörelse. Gå till honom du, Lars, och anmäl att Anton är på orten, så får han göra hvad honom synes.»

»Käre herre!» bad Anton rossligt, »öfverlöp mig nu inte alldeles, utan gif mig rådrum att tala, så kan det alltid yppa sig någon lefvande råd!» — Lars dröjde vid dörren.

»Så bekänn sanningen nu genast! Ditt samvete har röjt dig, med tvetalan är du beslagen, och lappen har bara rätt, att I skogsfinnar bruken dylike sataniske praktiker?»

»Hm, jag skall genast lägga fram pantbrefvet på bordet för herren.» — Handling följde på tal. — »Och nu bör väl ingen påtänka mig den gärningen för snöde mammons skull? Men han, som ändå håller mig för att hafva *domicellan* som gömd under någon döfvelsemakt, borde väl då besinna, att med hård hand kommer hon inte lös!»

Den halfva bekännelsen verkade på alla som en kraftig trumf. Hvem annan visste gömslet? Hvilken eljes skulle återställa henne ur bedöfningen? Man finge nog fara vackert med trollkarlen ändå, när allt kom vida.

Fader Anton stod där ännu blek framför bordet, men lika säker som förut och tillade fogligt:

»Låt mig nu i Jesu namn uträtta ärendet i gården först. Kan jag till ett skapligt pris åtkomma bältet här

med dess kraft, så är det säkert, att jag återskaffar människan om någon vån är till.»

De två medtäflarne mumlade, och lappen utsade allas tanke så:

»Hör nu på, att han är tänkt ha upp'a bortur risbröten där i källarn sin nu! Men så vill en tocken svarthund ha sina mutor med godpriset först!»

»Ja, du får väl se hvad godpris det blir, Lapp-Pålle! Jag bjuder 500 riksdaler. Följ på, Åsele-Pålle!»

Och lappen, mäkta sned, lade försiktigt till en stackars half koppardaler.

Så kom norsken med det öfverlägsna anbudet 1,000 riksdaler på en gång.

Därpå följde det ena hvarfvet efter det andra. Hergjus, som kanske hade Junkerdals-folkets rikedomar att vinka på, bjöd trotsigt och i friska tag. Anton höll sig ofvanpå, men med allt knappare påök. Pålle satt emellanåt alldeles dränkt, men dök upp öfver vattenytan då och då med någon styfver eller skilling som påbröd i handen. Svettig var han och allt snedare i munnen blef han.

När nu finnen och lappen sågo, att denna täflan med norrmannen skulle ödelägga dem, for den tanken igenom dem att aflägsna honom med list eller sälja sin tystnad till ett drägligt pris.

»Tja,» gnällde Pålle till slut, »om jag säger en styfver mer, så är det bara för att dyrka upp åt er andre två.»

Inom mudden spände han från midjan ett vanligt lappbälte af silfver-bleck, utan all jämförelse med *Gråe Jägarns*, och fortfor med välförstådd nick åt fader Anton:

»Köpte nyss tet här på Johannis marknad ner i stan för tolf daler och tär såldes väl sina hundra för tet priset.»

»Det maa slet ikke være Sandhed?» tyckte Hergjus.

»Jo visst är det sant,» styrkte fader Anton säfligt. »Kungen skickade ju hem en gränslös bröt från kriget. Nu säljas de till vrakpris för kronans räkning, för det finnes ju inte styfvern i landet. Ingen öfverdomskraft är det i desse ryssbälten, men silfret är godt och hårdt mot nötning. Där finnes, förstås, en ringare insmältning järn, och därför kan icke ett mynt lödas af det slaget med våra anstalter.»

»Jeg synes det Beltet er ganske lappiskt!» tyckte Hergjus, vägande klenoden i sin hand.

»Ja, du vet. väl att ryssen och lappen är mest samma slag, fast den ene har liksom vridit lite på den andres dialekt.»

Det kunde häller inte Grelsmännen gå ifrån, eftersom de hade sett och hört ryssen på närmare håll, men öfriga uppgifter bestredos af dem i aning om skoj mot den redelige påbjudaren.

»Tja, nog kan jag afyttra bältet mot en daler upp, säger tretton daler jämnt!» gnällde Pålle igen.

»Top der! En Mand ved sit ord!» uppfordrade Hergjus i afgörande ton.

Pålle förde oförmärkt två fingrar till sitt tunnstripiga hakskägg och Anton svarade med samma tecken. De skulle alltså vara två om förlusten af detta köp.

Norsken betalade, och utan att fästa sig vid de två näfverfötternas nya varningar, gaf han sig hals öfver hufvud åstad till den otroliga vinsten, utan att ens ge sig tid att hälsa gudsfrid. Och inom en handvändning såg man sista baksvängen af stöfvelskaften hans nere i vägkröken åt galgsidan till.

Där sutto nu Grelsmännen så långnäsiga som de kunde blifva.

Nu skulle väl ett något mera inveckladt spel inträda mellan de två trollnärerna Anton och Pålle, som visste hvarandras afsikter och voro på ömsesidig vakt dess bättre.

De togo *Gråe Jägarns* tunga klenod som en svår börda i händerna. Och hvad som nu kom å färde, det begrep icke ens den lärde doktorn, än mindre de häpne Grelsmännen och den förvånade unge Lars. Bältet syntes efter hand stöta i järnfärg, mässing, tenn, stål, sparfsilfver, lappguld och en hel hop andra oädla metallfärger. Under dessa synförvändningar var fader Anton mycket språksam, så att det drog ansenligt ut på tiden med hans förklenande prat om skatten. Dock tycktes hans knep, trollkarlar emellan, vara tämmeligen medelmåttiga, ty han vardt ständigt slagen på fingrarna af Pålle, inte värre han var. Och så utbrast den slagne till slut, halft berömmande, halft smädande:

»Jag ser att jag råkar häkt i både öfverdom och rikedom. Men det är på det viset med mig, att jag ingenting har tjufstulit och kan inte öda som du.»

»Tu säger mig tvärt, om jag tjyfstal nå'nting, så sku' tu få se!» hotade lappen.

»Bevare mig för det, så mången som hör på nu, »menade fader Anton säfligt. »Men branog underligt var det, att du kunde häfva åt norsken bältet för så lite. Huru mycket var det värdt på en höft?»

»Tusen daler minst för bara öfverdomen. Och tu, Finn-Ante, blinkte och höll upp fingren som half man?»

»Aldrig i världens tider!»

»Tjo, tu blinkte och höll upp halfmansfingren, tu!»

»Hm, jag blinkte väl som folket mest, förstås, och om jag höll upp något finger, kan jag inte så noga säga. Du tog miste du, Pålle, det var hela knuten. Huru tänker du nu bära dig åt? Norsken är väl inte längre i väg än på marknan, men ändå . . .»

Lappen hade redan kastat sig tjutande på dörren och rann bort i linkfota språng neröfver vägen med långhåret som kvasten bakefter, och så var det bara som rödgråa strimman kvar.

Fader Anton flinade ett illt segerlöje. Han var nu kvitt sina medtäflare, ty hvad hinder dessa fingo, så kommo de ej åter till fortsatt köpslageri.

Och hvad prutningens stunder ledo om, så träffades ändtligen genom doktor Gislers medling ett aftal om köp. Fader Anton skulle före utgången af de närmaste tre dygnen skaffa ned så mycket gammalt silfver, som fordrades att uppväga *Gråe Jägarns* bälte tolf gånger om. Detta skulle, i brist på våg, ske genom tolf fyllnader af en måttbestämd skäppa. Då han lämnat ifrån sig tolfte och sista måttet, så skulle det framliggande bältet öfvergå till sin nye ägare Men kunde han skaffa den försvunna Mäster-Sara med lefvande lifvet till rätta, så skulle ett skäppmått silfver ske honom till godo genom afdrag.

Så vardt doktorn ändtligen af med sina sega besökare, som icke ens dragit i betänkande att göra hans arbetsrum till en auktionsstuga. För sitt dagsbesvär hade han emellertid det sällspordaste ämne man kunde få till en afhandling. Och så väl skedde honom icke alla dagar. Det var just aldrig vanligt att ge honom något. Galgbacksgubben lefde ju ändå, tyckte folk, och ingenting begärde han häller.

Sådana voro nu, i ett som allt, omständigheterna vid

det tillfälle, då *Gråe Jägarns* bälte kom fram ur sagornas töcken i dagens fullaste ljus. En norsk, en finne, en lapp voro de, som täflade om detta fastebref till öfre norden. Och finnen knep värdehandlingen genom seghet och slughet. Någon svensk var ej med i täflingen. Det folket är alltid borta, då framtidslyckan går som handelsvara.

Eljes var det så sagdt, att den uråldrige gengångaren i norden ej skulle vinna frid förr än efter fadderskapet för all världens styfson. Icke ens fjällapparne tycktes längre tro på den gamla munkfabeln, men bältet kom åtminstone rätt lägligt fram till förlossningsmedel åt en själ, som var betungad under den uppgiften.

XI.

MÄSTER-SARA TILL RÄTTA.

En dag kom fader Anton, mulen, bister och grå, nedkörande till Udden msd silfverlåren på kärrflake efter legd häst, ty skogsfinnarne hade sällan egen.

Enligt aftal mötte han där Grelsmännen, redo med sin måttskäppa och en väl hoptimrad kassalår, gapande midt på gården.

Finnen upplyste helt buttert, att en annan karl kom strax efteråt, i vacker ordning skjutsande *domicellan*, där hon låg som en mask i sin flakbädd.

Där blef nu rörelse i gården, såsom man väl förstår, men köpet måste hafva sin gilla gång för det. Bältet togs fram ur näfverväskan och lades på kassalåren. Silfveruppmätningen började inför de lystna ögonen på två tillkallade godemän och en hop sysslolöse, komne utan

bud och kallelse som kajor och kråkor från alla väder. Dess bättre funnes väl alltid i en sådan hop någon, som vore säker mot synförvändning. Utan tvifvel voro ock de många åskådarne ett vidrigt streck i fader Antons räkning, ty ill och nidfull var han närmast som fanen själf. Snålt ville han mäta som en hund och till sist skulle han icke komma ut med större gäld än nio skäppor häller. Trollen hade tagit sin dryga del för att yppa bergsskrefvan, där armodsvarelsen hennes satt gömd. Mäster-Abrahams tullkarl vid sockengränsen hade ju skinnat honom, stackare, liksom allt utsocknesfolk; silfret hade väl ock skakat ihop och det var flere försorger till dessa. Men Grelsmännen stodo på sig och när allt kom vida, hade skalken hans de två återstående skäpporna i mätspannet ändå. Dock skulle nu bältets öfverlämnande få anstå, tills man verkligen sett *domicellan* lefvande.

Och väntad af allt närvarande folk kom ändtligen karlen körande med hennes ödliga bädd på flaken, sade ptro och lade från sig tömmarne, liksom där endast varit en stucken kalf under den snöda, solkiga fällen.

De obehöriga höllo sig på afstånd eller stego tillbaka, medan tjänarne samlade sig kring hufvudgärden. De lyfte undan fällbrämet öfver hennes hufvud, som hvilade tungt och medvetslöst mot rörkudden. Hela skaran brast i gråt, när de märkte, att hon knappast kände igen dem. Men vid synen af dessa kringsväfvande drömbilder talade hon några osammanhängande ord. som vittnade om återväckt erinran. Och då husfolket, knotande öfver dessa begapare, togo den påklädda ur bädden och buro in henne med maktlöst nedfallen arm, så uppsteg ett sorl af förvåning från allt karlfolk. Var icke *domicellan* ändå så välbehållet rundad om strumpeben, höfter och barm efter

dessa tre månaders bergtagning! Ja det fanns ett outslitligt kött inom denna släkt, öfverenskommo åskådarne och gingo sina färde, skakande på hufvudet. Och Herrans tuktoris hade också tagits till därefter.

Anton hade, svettig och skygg, fått bältet och stående på körflaken glappat i väg, utan att ens invänta en trakteringsbit för sin svåra underhandling med trollen.

De högt värderade Grelsmännen, stadda i rikedomens bryderi och oeniga om delningen, blefvo någon tid vid gården i kost och arbete med rättarn för att i sinom tid göra upp sin räkning med *domicellan.*

Till något skifte lyckades de icke komma, och när intet annat halp, så mottogo de rättarns medling och handräcktes broderligen till gemensam besittning af den odelbara egendomen efter samma kamratliga grund, som de hittills pröfvat och funnit god.

Karaktärsnamn såsom ståndspatroner hade visst varit deras mening att taga sig, men som de aldrig kommo ur valets bryderi och äfven rättaren afrådde dem, så fick den tanken förfalla. De förblefvo Höger-Grels och Vänster-Grels hela sitt lif igenom och äfven sedan genom tiderna intill den dag som är.

Eljes erforo Grelsmännen äfven den frestelsen att i patronaktig ro, sittande på kontoret i stora peruker, förmera sitt goda under ett hårdt och dådlöst ocker efter rike öfversåtars vanliga sed i orten. Men Herren skulle nådeligen frälsa dem från deras hjärtans dåraktiga slemhet, och hela deras egen vilja var alldeles dömd att komma på skam.

Huru nu döddoktorn från Galgbacken och hans unge fosterson gingo där i gården och redde varma örtbad, så kunde *domicellan* efter fjorton dagar, halfsittande i sin

bädd, mottaga folk, talför, redig, glad och kry, endast något maktlös ännu.

Och de människor hon tog emot nu i första hand voro ortens bästa byggmästare, timmermän, snickare och murare.

Efter allvarliga öfverläggningar fingo dessa i uppdrag att fortast möjligt och i alla händelser före nästa höstdagjämning uppföra tjugufyra rymliga arbetshem i skilda trakter af de norra länen, såsom tillflykt för arbetsföre och vanföre armodsbarn efter vägarna. Folk spådde genast hennes undergång. Det kunde väl vara uppförandet, men sedan återstode ock underhållet. Mäster-Sara log åt dessa farhågor ... Hon visste hvad hon själf hade på hand och hvad hon kunde taga ur andras händer, i godo hälst, om det gick an, men ock i ondo ej ogärna, om det kräfdes.

Efter hand begynte äfven annat folk än yrkesmän att besöka Udden. Det var tanter, som kunde vara bäfsamt nyfikna att höra, huru det stod till i självfva afgrunden, eller präster, som ville rannsaka, på hvad väg hon vunnit friden, eller ock var det andra.

En dag efter bjudning trädde Grelsmännen, ovana i sina nykläder, in till *domicellan*, där hon satt uppe i länstol med främmande å öppen trädgårds-svale inåt solglittrande Hernö-sundets varma bris.

Och hvem fingo de där se, om icke den helt oväntade Herr-Manel tillsammans med gamle Gisler och unge Lars.

»Se här har jag nu alla mina verkliga vänner samlade!» utbrast *domicellan* så gladt med huld handräckning. »Tag nu med det första in edert silfvermått, så skall jag fylla det med en råge efter min lägenhet!»

Där blef nu ett hjärtligen godt samkväm hela dagen

i ända. Alla voro vid angenämt lynne och Herr-Manel icke minst. Han ledde talet in på Grelsmännens mångskiftande äfventyr, och så fingo äfven de sitt ord i laget. Gifvet nog ville den spjufvern hälst ha fram deras mellanhafvande med pedellen, och då de kommo dit, ville munterheten aldrig taga slut. *Domicellan* själf skrattade så, att hennes ögon tårades, en icke ovälkommen syn för läkaren.

»Emellertid kan jag tala om, att karln vardt präst ändå — där nordut genom den resan.»

Emanuel såg sig allvarligt nickande om i den löjedruckna kretsen, som nu kom från askan upp i elden.

»Vardt han präst?» kom så en halfkväfd fråga.

»Präst ja ... för röfvarfolket på Nordanskogen, måtro. De vilja nog höra gudsordet där på orten med. Röfva under örkdagarne, höra predikan på söndag — går inte det ihop kanske? Jojomän! Karln har blifvit dem som ett förstyre och har reglerat deras plundring med ordentlig uppbörd ... och vägatull efter taxa, genomfartsafgift för häst och åkdon samt näsaskatt för ens personliga del. Vet ni, allt det där kan jag inte så mycket ogilla.»

Den halfva öfvergången från skämt till allvar gaf anledning att tala om tidens olycksbådande tecken.

Och här anmärktes som en allmän erfarenhet, att samhällets olika spillror, drifna af självbevarelsen, samlat sig åt skilda håll till samhörighet under självskapad lag och styrelse utanför råmärkena af det lagliga samhälle, som redan nu upphört att finnas här i norden.

Näst efter rymlingarne mot västanfjället märktes i betydenhet strandvräkarnes laglösa band, som uppstått i den ångermanska älfdalens skärgård och efter hand utbredt sig utefter hela kusten. Sin samhörighet hade dessa

tjufvafiskare länge utvecklat icke minst genom sin starka åtrå efter »det nya evangelium» och ett argt kätteri för öfrigt. »Den verklige Antikristens anda» skulle med tiden visa sig mycket stark hos detta folk. Till de värsta tecknen hörde ingalunda det, att »falske profeter», i trots af fogden, doktorn och kapitlet, upprättade bland dessa nödens barn ett slags jordiskt gudsrike, närmast efter mönstret af Israels folk under de domares välde. Än värre saker kunde snart fruktas från detta håll och de bofaste sutto i ständig ängslan för stunden, när de själfve såsom filisteer skulle öfverfallas, dräpas och tillspillogifvas af detta egendomsfolk.

Upplösningsfrukter, liknande de nu omnämnda, funnos öfverallt inom det nordsvenska guvernementet, om ock i olika utvecklingsgrad och mäktighet.

Och till allt detta dånade i föreställningens fjärran det ständigt offerkräfvande krigets åskor år in och år ut med en eller annan nedslående ryktesskräll till dessa aflägsna och undangömda landsändar.

Snart hade man väl också hemkriget för dörren. Det kunde endast blifva en tidsfråga, när dessa smärre samhällsbildningar skulle stöta ihop inbördes eller med spillrorna af stadsmakten på stället, ty ordningsmakt var den ju icke längre.

Excellensen på Gäfleborg och hans bedröfliga stab, doktorn och kapitlet i stiftsstaden med »underlydande», som icke häller lydde, hade redan gjort ifrån sig det lilla gagn de kunde, och nu återstod tills vidare endast ogagnet från dessa myndigheter, så länge det bar sig i dessa vargatider.

Ulfven hade på senare tid tagit sig för att draga fram genom bygder och ödeland i stora skreden, storväxt,

mordisk och näsvis öfver all måtta. Senaste vinter en bister kväll vid månljus hade en dräng kört ned på sjöisen med karet för att hämta vatten. Den skrämda hästen vädrade ulfskredet, som kom där sträckande grått och tätt i månskenet. Han fick trafva hem i lösom, medan drängen lade sig under karet med yxan. Skredet kom, vädrade någonting godt under karet; där bar till att yla, vädra och krafsa med strida tassar. Så snart en ulftass stack in under karbrädden, högg drängen af. Och den sårade ulfvens kamrater, med smak på det goda, varma, ljufva blodet, åto alltid upp honom, så att utan kalas blefvo de ändå icke. Först mot morgonsidan, då skredet drog vidare, slapp drängen lös. Han räknade under karet inemot 70 afhuggna tassar och utanför voro dessa ordentligen utkvitterade med lika många vargrumpor på isen.

Då ulfven strök fram i sådan myckenhet, troddes han af gammalt vänta pesten, som också mycket riktigt nalkades från söder med de osunda små kuststäderna som bryggor, hvilohärdar och hem för vidare utbredning.

Ja, man lefde med ett ord i gudsrisets tider, men visst var, att den världsliga öfvermyndigheten här i landet snart skulle glida öfver i andra händer, likasom den andliga redan gjort det.

Men huru nu den lilla kretsen hos *domicellan* på Udden sökte skåda framtiden i sorgmodiga aningar, växlande med skämt, så blef efter all välvilja och traktering summan den, att skalken Emanuel kommit att värfva Grelsmännens arbetshänder och stora skatt för rymlingasamfundets handel.

De två silfverägarne sutto där i början helt svarslöse, kommo så med sitt tafatta nej, sade vidare bestämdt

ifrån, blefvo därefter något stormodige, slutligen vrede och högmodigt afvisande:

»Tänkte herren bara vrida tappen?» sporde Höger-Grelsen.

»Och värsten själf må byta hop med lappen!» tyckte Vänster-Grelsen.

»Åja,» lät Emanuel försmädligt, »visst var lappen där rätt bra att taga af både hud och silfverbälte.»

Han gaf sig visst icke för blotta vreden.

Slutligen upplyste äfven *domicellan*, att hon efter aftal i dag skulle insätta halfva sin guldskatt från hundturkens land i den handeln, sålunda minst lika mycket, i fullsäker väntan på god vinst. Nu blefvo Grelsmännen vacklande, och huru Mäster-Sara ljufligen hylrade med dem, så sade deras hjärtan med en djup suck farväl åt peruker, kontor och ocker.

Sålunda förlossade ur frestarens alla snaror voro de ock som hele män, när ordet var sagdt. Och dagen därpå bar det af i Herr-Manels följe västerut genom världen med guld och silfver under bevakning af deras lodbössor.

Ja, nu skulle rymlingarnes unga stat inträda i ett nytt skede genom själftagen del i den köpenskap, som dittills endast beskattats med dess tull och förmedlats genom dess förare, flottkarlar och tama älgstam.

XII.

I SIN LIFSGÄRNING.

Af denna handel och dess framtida öfvertagande ur borgerskapets händer hel och hållen motsåg Mäster-Sara på Udden allt hvad hon nödtorftigt behöfde för denna världens styfbarn inom hennes egen räckvidd.

Sålunda hade Mäster-Sara till sist hamnat i den lifsgärning, hvartill hon icke velat. Hon hade ämnat gå sin egen väg, liksom profeten Jona, då han gaf sig till sjöss i stället för att gå till Nineve och predika, men allt förgäfves. Det hade icke lyckats henne att inrätta sitt lif till arbete och sträfvan för egen nytta och bekvämlighet, det vanliga mönstret för en aktningsvärd kvinna. Hon skulle framställa ett vida högre mönster, huru skröplig vägen till denna lifsgärning än var. Snörrät och mönstergill var den icke; det var en vanlig Norrlands-väg den tiden: från första början utstakad af fänaden, slingrande, med fula stötostenar och gropar, halsbrytande i utförsbacken, »en riktig Helsinglands-väg». Det som råder i denna världen hade genom hennes värsta svaghet ledt henne fram, dit hon skulle, på en sällsam stråt. Detta rådande hade spelat med två lumpna hackor: illviljans skvaller och kvinnofåfängans hänsynslösa retlighet. Dess insats i spelet synes hård, men var kanske väl afvägd mot vinsten. Du, min läsare, som kanske funnit en stor lifsgärning själfvald på en snörrät, vacker och bekväm väg, utan att vara hacka, en insats i det rådandes osynliga spel, lasta henne, du! Hon hade nu likväl kommit till sitt landsmoderliga kall och därigenom tagit — nej, drifvits fram till ett oupphinneligt steg framför alla Norrlands-kvinnor dittills och allt sedan intill den dag som är.

Därmed är ändå icke sagdt, att Mäster-Sara ensam var utmärkt som företagsam, djärf och tapper. Norrlandskvinnan, ursprungen af kvänernas sega stam och i någon släktskap med den arbetsamma finskan, den hurtiga norskan, hade i alla tider varit ett Herrans gudsris, ehvad det bar, i ondo eller godo. Söndrade af byarallet, när intet angelägnare å färdom var, kunde käringar och jän-

tor föra ett så ogudeligt trätolif, att den lede själf till sist fick uppenbara sig till varnings emellanåt som en stor svart hund, på Herrans befallning förstås. Men endräktige, när det fordrades, var det käringarna som bestämde meningen för dagen, piskade hem juten öfver fjället, när han kom, och kunde samla sig häradsvis eller från socknar och byalag för att besluta om åtgärder mot karlfolkets oarter och afskum. Voro männen inom byn lata, skamtalige eller på annat vis lede eller olydige, så kunde kvinnfolket säga upp fästelag, matlag, hjärtelag och sänglag, skifta byn i två hälfter, sätta karlarne på den ena och odla den andra »själfve».

Ännu afgjordare vilja en del fornuppgifter från andra länder utpeka kvinnan här såsom härskande. I ett historiskt arbete från 800-talet uppger den engelske konungen Alfred den store efter norrmannen Othar, att norr om svearne och öster om norrmännen, således i nuvarande Norrland, låg *Mægdaland*, jungfrulandet, ett fabelaktigt amazonrike, som medeltidens författare haft mycket bestyr med. Edmund Gammal skickade sin son med sveahären till amazonernas land för sveaväldets utvidgning. Både hären och prinsen stöpo för gift, som dessa kvinnor blandat i källorna, säger Adam af Bremen, en samtida med tilldragelsen.

Den tid, som nu innevar, härskade väl en hvar öfver sin stackare, men käringstaten var ändtligen herre öfver dem alla. Doktorn själf med kapitlet, som emellanåt ej hade försyn för vare sig gudomlig eller mänsklig lag, fick alltid samvetsgrant taga sig till vara för käringstatens samfällda härskri, ty mer än en gång hade den myndigheten och excellensen på Gäfleborg fått löpa efter den låten.

Dessa syndastraff visste egentligen hvarken hut eller försyn för något annat i världen än hög andlig erfarenhet. Den präst, som ägde sådan eller kunde omgifva sig med dess sken, han var käringstatens mästare och därigenom en af landets verklige makthafvare. Hade doktorn några sådana till sitt förfogande, så var han ock herre på täppan mot excellensens alla nymodigheter till landets förkofran ur eländet. När då de gäfleborgiske herrarne klagade, att bonden var uppviglad, så var det i själfva verket Norrlands-kvinnan, en skumsynt varelse då som nu i allt hvad framtiden rör, huru världsligt klok och driftig hon än öfver hufvud var i allt som låg för vanans ögon.

Ja, dessa kvinnor hade särskild fruktan och tillbedjan för folk med hög andens erfarenhet. *Något* räknades väl den, som studerat i Luther-staden Wittenberg, men det var flere som hade eller spredo det ordet om sig. Något förnämligare än de öfriga var väl den store Mäster Jakob Eurenius, som på köpet fått göra en tvungen resa till det märkvärdiga Blåkulla. Men öfver dem alla gick likväl den, som trädt ända ned till afgrundens förgårdar i oförfärad spaning efter all världens styfson.

Ännu i lefvande lifvets högsta blomstringsålder blef Mäster-Sara på Udden likt ett öfverväsen omspunnen af den trollska sagodikten, så snart hennes namn nämndes utom närmaste bygd. Hvad hon felat stannade där, men hvad hon pröfvat och hvad stort hon ville, det bars ut än mer förstoradt på ryktesfabelns vingar. Och när det så hette på skilda håll, att »*domicellan på Udden*» skulle bygga hem åt det hemlösa vägafolket, då gingo käringarna ut med barnen i näfverkonten på ryggen mangrant från härad och socknar för att bära sand i säckar, draga ler-

bråken, langa tegel eller ställa sig på timmerknuten i täflan med män.

Sedan Mäster-Sara med framgång pröfvat detta tag, öfvertog hon småningom, sakta och omärkligt, äfven den världslige makthafvarens styre i allt nämnvärdt. Ingen förmenade excellensen på Gäfleborg att underskrifva resolutioner och koncessioner nu som förr, men summan var, att ingen längre brydde sig om dem. Han fick fortfarande sitta där uppburen i all sin höghet såsom skottafla för underordnades vilseledande tjänsteberättelser, men om han hädanefter vilseleddes eller leddes rätt, kunde just vara detsamma. Männen hade rättnu upphört att regera. Få voro de, som lefde efter all utgallring för det eviga kriget, och återstoden var mest gubbar, pojkar och stackare eller rackare.

Nu skulle kvinnorna fram och smaka den yttersta dräggen af den samhällsförstörelse, som de själfva så träget genomsyrat. Icke skulle det nya styret hjälpa upp det gamla, ty det var för gammalt och ohjälpligt. Än mindre kunde dessa kvinnor af spillrorna bygga upp det nya, hälst som de saknade den stormyndiga fullmakten. Men hvad de till sin evärdeliga heder uträttade med sin *domicella* i spetsen, det var att hålla folket vid lif under ännu två bistra år af väntan på den nye samhällsdanaren.

Därhän ledde omsider sökandet efter all världens styfson. En dag blef han ock personligen framställd för *domicellan* på Udden såsom en tioåring med lockigt hufvud, fina drag och svarta, blixtrande ögon.

Det folk, som i Holstorpets kvarn fått mottaga en son af Herranom såsom direkt gåfva genom Samuels eller möjligen Herr-Manels tillskyndelse, hade efter alla spa-

ningar icke hörts af. Men så hade detta par hemma i sin ort hört talet om detta sökande efter all världens styfson och i sina hjärtans enfald börjat undra, om icke deras fosterbarn gjorde rätt för detta namn mer än andra, enär han ju saknade både fader och moder. Och som de ville lisa den hårdt betungade i hennes svåra uppgift, så kommo de till gårds med den makalöse styfsonen, berättade sammanhanget och sågo honom med stor glädje mottagen.

Eljes hade nu Mäster-Sara särskildt vårdande hand för tre andra lefvande väsen. Det var lager och myrten, som frodades i kapp på hennes arbetsbord. Dock låg det ännu i framtidens vida fält, om och när de någonsin skulle komma till heders. Från det aflägsna Österland hade under pröfningsårets lopp ingenting sports. Det tredje lifsväsendet var en lingonbuske, som gjorde odlingsomsorgen all heder genom otroligt stora blad och blommor. Kvinnliga besökare ville gärna höra den sköna, utländska växtens namn, och skott ville de hafva, men allt förgäfves. De skulle blott hafva föraktat den inhemska skogsblomman, liksom du, huldaste läsarinna, skulle hafva gjort i själ och hjärta, förstås med en gudsängels hulda hänryckning på läpparna.

FEJDEN MED
DE SJU FALSKE PROFETERNA.

I.

HERR-MANEL I SIN BERGSTUGA.

Icke långt från Ångermanälfven i dess mellersta lopp höjer sig på berglandet i norr en liten skogsmo med hänförande utsikt öfver älfdalen.

Däruppe ligger en fiskrik skogstjärn alldeles invid foten till en lodrät bergvägg, som genom spegling i det kolsvarta djupet synes fördubblad i höjd och egendomliga bildningar.

Längst ned danar kilen mellan två mot hvarandra resta jätteblock en inbjudande krypta med golfhäll, som skjuter ut likt en stugubro och sänker sig under vattenbrynet. Denna skapelse kallas »*Herr-Manels stuga*».

Ofvanför bilda flere utsprång en talarestol, rymlig nog för en människa, hvilken där kunde taga sig ut som en bildstod i sin hvälfving. På en ädelt formad sockel resa sig två svåra sidopelare och uppbära en skroflig jättesten, som synes färdig att störta ned hvad stund som hälst. Denna bildning kallas »*Herr-Manels kyrka*». Ursprungligen tänktes himmeln som kyrkans hvalf och vida världen som dess väggar, men under tidernas lopp har namnet råkat fästa sig vid predikstolen uteslutande.

Stället har sina minnen liksom äfven tjärnens kringflytande dyholme, där han ännu sväfvar öfver himmelns spegelbild i djupet, utan land- och bottenfäste, en af myrväxter sammangyttrad massa af hopade mosslager.

På honom var det som Herr-Manel kom öfver tjärnen och fann sin stuga.

Flyende för sina fienders anslag kom han med gudslån och husgeråd, som trogna vänner skaffat, och då stället behagade honom väl, slog han sig ned i kryptan och lefde där på lappmans vis.

Mest satt han på sin stugubro och metade bredvid grytan, som kokade i afbidan på fångsten. Dyholmen låg i närheten, med rostabbar och åror. Den användes som farkost vid utfärder, då han hämtade ved, vittjade sina fågelgiller eller nedlade någon ulf med spjutet. Men sällan utsträckte han vandringen åt bygderna, tillbytte sig då brännvin, salt och bröd mot sina slöjdalster, stundom äfven senor, hvarmed han sydde ihop beredda ulfskinn till varma fällar för vintern. Herr-Manel lefde i det hela ganska sorgfritt. Det enda som störde hans ro var det jämmerliga huttrandet af en aflägsen »myrdling» borta i bergen, den kväfda, fridlösa själen af någon gudsförgäten moders kött och blod. Han bad Herren bevara sig för myrdlingen och hade häller ingen men af honom. För öfrigt var den breda tjärnen ett oöfverstigligt svalg för alla gastar och väl äfven troligt för all världens margfaldighet eljes.

II.

FÖRSTA BUDET OM DE SJU FALSKE PROFETERNA.

Herr-Manels tillhåll hade blifvit kändt, och en dag, då han satt vid metspöet på sin bro, kommo till tjärnen sju bönder med något särskildt på hjärtat. Han kände äldste mannen, den mångkunnige fader Per Olofsson,

tackade för sist öfver vattnet och sporde huru det stod till.

»Illa, mycket illa,» lydde svaret bekymradt. »Du skall veta, Herr-Manel, att en grufvelig vånda har kommit öfver landet. Rättnu sitter en rakt som Israels barn under de filisteers ok.»

»Tja, det är väl ingenting nytt! Är våndan större än vanligt?» undrade Emanuel.

»Jo, si nu är händelsen, att sju falske profeter drifva här som ulfvar och ha snart förstört det lilla, som fanns af religion, lag och ordning.»

»Nå, så mycket var väl inte det. Hvad hafva de för anda och åthäfvor då?»

»Deras minsta synd och bedrägeri är väl att förbjuda folket ge konungen skatt, ty den kräfva de för egen del.»

»Men nog visste folket förr, hvem som skulle hafva skatten?»

»Ja, hvad kan inte en dristig skälm understå sig nu? Kungen i hundturkens land, excellensen maktlös i sin säng bortom hundra skogar, inte en krigsman till vår hjälp, och landsbetjäningen bara rackare, duger inte till mer än äta upp folket ... Bonden, rakt nedtagen af allt elände, vill ej längre höra hvad träbockar prata i kyrkan, jäktar i sin blindhet efter alla väder.»

»Nå, hvad läsa de skälmarna för slag?»

»Jo, Kristus är nu nederstigen i deras kött, så att den frälsare som är, den hafva de i sig allena. Den, som bespisar och ärar dem, han bespisar och ärar Kristum, men den som inte gör det, honom visa de bums åt helvetet. De slå sig för kroppen och säga: Här är Kristus! Då det lyster dem att fråssa och supa, så är Kristus hungrig och Kristus törstig. Men då de bofvarne ha

vräkt i sig gudslån och brännvin, så att deras våmb är tillreds att spricka, då slå de sig för våmben och säga: Nu är Kristus bespisad för en stund.»

»Men hvilken är blind nog att fångas af slike bestar?»

»Fråga snarare, huru mången har vettet i behåll! Kvinnfolket faller dem till föga som agnar, storhopen karlar likaså för fridens skull. Och vi, som förståndige äro, få vara glade, om vi få tiga i fred. Komma vi hem från tungt arbete, så händer oss, att vi få se dem i högsätet, fråssande på husets sista välmåga, men själf kan en få sätta sig vid dörren som en tiggare med en usel hundbit.»

»Det låter ju som en sannsaga. Är det återigen väsen om nyevangelium, som det jäktas efter jämt?»

»Jo det är just betslet deras. Och de här skälmarna skulle inte ha bara *ett*, utan *tre* nyevangelier till på köpet.»

»Huru skulle de låta?»

»Ja tiden lär inte vara mogen än. Dårhussmittan skall ha värre fart först.»

»Nå hvar han I alla dem, som hade så godt om handklåfvar, spö och stock till den här dagen? Fogden och fjärdingsmännen — hvar hålla de hus? Och prästerna? Och biskopen och kapitlet?»

»Korsfäst, korsfäst, skriker hopen och de falske profeterna, så snart någon visar sig. Och så är det att krypa undan bara. Nu ser en aldrig någon spotsk och dryg öfversåte, utan bara ödmjuke herrar.»

Här uppstod en tankfull ordhvila.

»Nå detta har jag väl ingenting att skaffa med,» tyckte Emanuel likgiltigt. »Mig ha de, förstås, ingen omak gjort.»

Nu tog böndernas talman högst angeläget till bönboken. »Jo du, herr Emanuel, är nu den ende, som tar styr på dem genom rena gudsordets förkunnelse. Käre, kom och hjälp oss, och din lön skall blifva ganska stor!»

Emanuel slängde från sig metspöet och svarade förtrytsamt:

»Hvad är detta för dåresnack af eder, menige dannemän! Hvad makt och myndighet hafven I att förordna mig till ett så viktigt prästadöme? Var det ej för rena gudsordets predikande, som jag måste fly till denna ödemark för präster och fogde?»

»Ja nu förmenar dig ingen att predika fritt och öppet.»

»Jag tror nog det — så länge vådan står på. Nej, gån I till edra präster! Fördenskull hafva de sin dryga lön, att de skola hålla slike ulfvar fjärran från sin hjord. Jag sitter här i ödemarken som lappman och understår mig ej att gå deras ämbete i förvägen.»

Vid dessa allvarsord måste fader Per bekänna sanningen rent ut som så:

»Ja, egentligen är det på det viset, förstås, att våra kaplaner hafva beskickat oss; det måste jag väl tala om, eftersom ingenting annat förslår. De hälsa och bedja dig för Herrans Kristi skull att bistå dem. Och som en välvilja hafva alla sju sändt med en gåfva, som vi skulle framföra.»

»Ser man där!» utbrast Emanuel. »Lägg då ned desse gåfvor på stranden, gån åstad och sägen edra kaplaner, att de icke äro för gode att tala själfva vid den, som skall utföra hvad deras ämbete kräfver.»

Männen nedlade gåfvorna på stranden, och då ingenting annat förslog, fingo de gå med detta besked.

III.

ANDRA BUDSKAPET ÄN VÄRRE.

När så sju dagar hade gått och nöden blifvit ganska stor, kommo de sju kaplanerna själfva fram till tjärnen och bugade sig alla sju för Emanuel, som äfven nu satt vid metspöet på stugubron.

»Hvad nu?» utbrast han som förvånad. »Kanske de sju falske profeterna?»

»Nej, vi äro de sju kaplaner, som sände dig gåfvor . . .»

»Tack och heder! Nå har deras första evangelium försports?»

»Oss är gifvet att afla utan arfsynd, låter det. Och så ropa de till kvinnorna: Kommen till oss och befatten eder icke med det som orent är! — Och så skola de nu afla ett nytt släkte utan arfsynd, vank och brist. Har du hört slikt!»

»Nå det tredje då?»

»Väntas blifva en dödsdom öfver den arfsyndiga världen, då tiden blir mogen. Hvad säges om slikt?»

»Slemma bofvar i sanning!»

»Ja, nu drifva de oss med spö utur själfva templet.»

»Men mig drifva de inte ut!»

»Jo, herr Emanuel, låt nu beveka dig!»

»Till hvad?»

»Att gå ut och predika evangelium med din välsignade gåfva . . .»

»Hvem förordnar mig? Kanske herrarne, som äro pastorers och prostars drängar? Vänden eder till dem! Hvarför sitta de vid sin dryga lön, om icke för att hålla

slike ulfvar fjärran från hjorden! Jag, arme lappman i ödemarken vågar icke *prejudiciera* dem i deras kall.»

Ja detta lät som ord och inga visor. De unga prästerna öfverlade en stund i låg ton och så måste deras talman fram med sanningen:

»Sir du, herr Emanuel, det är egentligen prostarne våra, som ha beskickat oss åstad...»

»Hvarmed då?» sporde metaren.

»Med gåfvor först och främst...»

»Lägg då ned dem på stranden! Och hvad mera?»

»Ja de hälsa dig som en vinkus, att de gärna se dig i verket...»

»Och gärna se mig vid spöpålen sedan. Resen hem och sägen edra prostar...»

»Jaså vi förstå! Har du dem på halster tror du?»

»Jag har en röding där och skall nu se om'en. Faren väl, herrar kapellaner!»

Emanuel gick in i sin stuga och blef ej vidare synlig. När så intet rop kunde framkalla honom, nedlade äfven kaplanerna sina gåfvor och måste gå med välförstådt besked.

IV.

ETT TREDJE BUD OM BLÅASTE NÖDEN.

När nu återigen en vecka gått och nöden blifvit ännu större, så syntes ändtligen nordanstiftets sju prostar, komne från synoden nere på den afspärrade Hernön med herr Andreas Asp den främste i spetsen, nedböjd, dyster och veckig.

»Emanuel, Emanuel, hör oss!» ropade han svagt och tveksamt.

Men Emanuel hörde icke. Han stod på sin brohäll och sprätte skinnet af en storväxt ulf, som hängde uppefter bergsidan i rem, stucken genom baktassarna, med tungan ur det vidöppna gapet.

»Emanuel, Emanuel, hör oss!» ropade herr Andreas åter.

Nu vände sig Emanuel om och utbrast, nidfull som alltid, när han smakat brännvinet:

»Jaså, I ären här alla sju på en gång? Någon hustru har jag icke att låta eder skända, I falske profeter, men alldeles lottlöse skolen I ej gå för det.»

Han skar af ulfsvansen och slängde honom öfver tjärnen, så att det bara hven och hvissjade i vädret. Och så fortfor han bittert:

»Den bland eder, som är den störste ulfven, kan fästa honom vid baken och bära'n så. Men annars duger han ock att holkas ur till den slätsop I behöfven nu.»

Herr Andreas betänkte sig och svarade sakteligen:

»Föga anstår det dig, Emanuel, som är en ung man och därtill en skollärd man, att tala så till ålderstigne och grånade män, hälst när vi komme att ödmjuka oss så långt.»

»Grånade?» upprepade Emanuel. »Ja i lagstridiga brott och skändligheter. Finnes någon af eder, som ej är fullt äreboren till ankarsmedjan vid Marstrands fäste, om lagen skulle ha sin gång öfver fullt uppenbara stycken blott? Är icke eder talman främst en biktemenedare, med Damokles-svärdet öfver skallen förut, fast han ännu går fri som stiftets rangprost? Och ålderstigne! Ja det kunna äfven vettvillingar blifva, om de få lefva länge

nog. Var det ej I, som ville hafva mig i kedjor inför råd och förstar, sedan jag hade skaffat eder frid i edra hjordar, så att I på nytt kunde tära eder tionde i maklighet, tyranni och okunnighet?»

»Ja, den där ledsamheten hafver du icke att förskylla på oss, utan på biskopen...»

»Skyll på den stackaren!»

»Ja, hvad skulle vi arme män göra? Det berättades ju, att du hade kommit ut med nya gudsbud om dikning, vinterråg och åkerrensning...»

»För att afleda hopens fanatiska äflan till ett nyttigt verk, ja! Voren I nog stockblinde att icke se det? Sade jag icke ständigt: Du skall dika, du skall så vinterråg, du skall hugga buskar ur din åker och bygga dig dammar mot öfversvämning, du skall skifta din jord som Herren skiftade Kanaans land, du skall gifva landets skalle dess hår igen, ty innan allt detta fullbordadt är, kommer intet nytt evangelium att eder förkunnas! Och då folket ändtligen var på väg att tro mig, till afledning af detta ständiga buller, då skulle ni hafva fogden åstad att gripa mig. Äten nu, såsom I tillredit hafven, vettvillingar!»

»Ja, det kunde väl så vara, men så jämnställde du dessa mänskliga buden med de tio, som Herren gaf genom Mosen från det berget Sinai. Biskopen blef mäkta vred fördenskull, och vi såsom hans tjänare måste ju gå hans ärenden. Men vill du allenast hafva hämnd och ödmjukelse öfver oss, så kan du rättnu vara nöjd. De falske profeternas framfart är nu sådan, att vi endast med plats och möda värje våra lif. De drifva ut den fåtaliga församlingen vid gudstjänst, de misshandla oss själfva och trakta stadeligen efter att skända våra hustrur och döttrar.»

»Det hafven I säkert för eder slemhet och ogudaktighet, eder ovislighet och sömnaktighet! Haden I varit rätte väktare på Zions murar, så skulle detta stormväder aldrig hafva kommit och än mindre kommit öfver eder oberedde, utan väl vetande, hvad komma skulle genom vaksamhet och bön, genom flitigt rannsakande af skrifterna och deras jämförelse med tidens tecken. Hafven I ens gjort eder det omaket att utforska hvad anda och åthäfvor, som regera dessa falske profeter?»

»Utan all gensägelse den verklige Antikristens!»

»Jaså, han är kommen nu — *definitive?*» lät Emanuel dämpad.

»Ja väl hafva vi och våra fäder ofta trott oss honom förmärka, men nu är han oss uppenbar vorden för våra ögon såsom den utan tvifvel verkelige.»

»Nå men huru då?»

»Lagen och profeterna äro nu upplossade. Dessa mörksens andar hafva förklarat sig själfvom lag och profeter. Detta är deras andra evangelium. Och med förskräckelsens anda förbide vi, hvad det tredje månde blifva.»

»Jaså, Antikristen var inte illfundigare, än att herrarne ha känt igen honom? Nåja, då kan väl någon råd blifva.»

»Ja, hvad säger du nu om allt detta?»

»Hå, hvad skall jag säga? Mig ha de, förstås, ingen omak gjort eller kunnat göra.»

»Var inte högmodig längre nu, Emanuel! Illa hafva vi handlat emot dig, men ärom nu sinnade att godtgöra dig. Gå ut, innan tiden kommer för deras tredje evangelium, och din lön skall icke blifva liten!»

»Grytan står och kokar. Är det biskopen som skickar eder?»

»Välan då! Han vill nu hafva öfverseende med dig.»

»Utan ånger och bättring? Jag tager icke ett jota tillbaka af det jag allmänneligen talat och lärt. Edra *sancta mysteria cosmologica* äro idel drafvel! Hören I det?»

»Ja du får väl ha'et så då! Och han installerar dig, så fort du har nederslagit dem.»

»Som slagskämpe?»

»Nej som predikant, naturligtvis!»

»Jaså, predika evangelium mot själfve Antikristen, den fullt otvifvelaktige och verkelige, utan andens fulla utgjutelse genom händers påläggning? Och utan ordination i behörig form ens?»

»Nå, vi lämna dig nu ordinationen på vårt ansvar!»

»Och sedan får jag stå mitt kast på eget ansvar. Ordination af eder, som nyss voren biskopens drängar?»

»Ja, så må du nu veta då, att han erkänner den där gamla förkastelsen, hvartill vi egentligen voro skulden.»

»Och önskar kristligt öfverseende måhända?»

»Nå — han gör så!»

»Men bjuder öfverseende likafullt? Det förstår jag inte. Kanske bäst är, att jag får tala med hans högärevördighet själf, när jag aktas god att uträtta hvad hans öfversteprästerliga ämbete kräfver.»

»Jaså, skall också han, gamle mannen, drifvas att trampa stigen uppföre till denna ödemark! Han beder dig för Kristi skull att snarligen komma till vårt bistånd, medan tider äro. Och till bevis på sin goda vilja har han skickat med oss så många gåfvor, att vi alle sju haft fullt bestyr att bära.»

Herr Andreas vinkade åt vägvisaren, hvilken stod afsides bakom en skogsdunge som vaktare af skickningarna.

Dessa blefvo nu framburna, uppvisade och lofordade. Men då det var gjordt, sade Emanuel likafullt:

»Låt gåfvorna ligga på stranden där de äro. Gån och framfören till eder biskop, hvad jag sagt!»

Emanuel gick in till sin gryta, och de sju prostarne fingo gå som de nu hade det.

V.

ÄN ETT FÖRKLÄDE ÅT BISPEN. HAN SJÄLF TILL TJÄRNEN OMSIDER.

När sålunda ingenting annat halp, måste den arme doktorn tömma sin bägare i botten och smyga sig på en flodhaxe uppför älfven, medtagande handboken och nödigt antal ämbetsbröder för det yttersta fallet.

Dock ville han gärna se, om ej detta skulle kunna undvikas, och hade sålunda träffat anstalter för att i sista stunden få fram ännu ett förkläde, som denna gång bars med smidig stass för välsittande kjol.

Kommen till närmaste torpställe i lutande backen strax under tjärnmon träffade han och bröderna den förut komna biståndarskan på stället. Det var ingen mindre än landets unga, högt uppburna matmoder, Mäster-Sara, som mötte där, näpen, gladlynt och ögonsmekande krumrörlig som spinnande halfårskatten. Hon njöt med lifvets fulla lust och välbehag sin återkomna hälsa efter ett svaghetstillstånd, som ännu spårades i bleka drag.

Äfven till hennes udde i Hernösundet hade man fått lof att skicka månget bud, innan hon, bevekt af faran för sig och närmaste ort, skenbart åtog sig denna förklädesresa åt den arme doktorn.

Sedan hon lyssnat till den uppskakade gamle mannens önskeråd, gick hon, med förräderiet i själen och torparn som vägvisare, uppöfver tået — den kringstängda fägatan — genom svedjan inpå skogsstigen genom toet — eller mon mellan de två sidoåsarne — och kom fram till tjärnen, varseblifvande Emanuel i mete på sin bro.

Icke utan tecken till oro lade Emanuel bort metspöet, hälsade artigt och undrade hvad som kunnat föra en dam ända hit. Hon genmälde käckt och förtrytsamt:

»Menar du, herr Emanuel, att jag också tänker stå här i solen och skrika ärendet öfver tjärnen. Nej, ro hit med dyen, så får en talas vid som folk.»

Han rodde öfver, och Mäster-Sara, försiktigt stigen in på dyholmen, följde honom tillbaka på besök i denna vildmanskula, som den nyfikna åtrådde att se.

Hon stod på brohällen rakt förvånad öfver den trefnad och ordning, som mötte henne från det gråsvala, friska halfskummet under bergkilen, högt uppstigande och långt inträngande, så att det rakt syntes mörkt.

Inkommen fick hon reda på hans enkla hushållning och såg betydliga förråd i bröd och mjöl och skogsfågel samt bär i stora vidjekorgar.

Så fick hon en bekvämt hvilande plats på stenbänken med öfverbredda ulfskinn och läskade sig tacksamt med röda brandbär och åkerbär från svedjeställen, lindbär från skogarne allmänt och gula myltor från myrn, präktiga frukter bjudna i små rotkorgar.

Hennes blick sväfvade vemodigt bort genom kryptans dörrkil, bort öfver mon, ned öfver den trolska älfdalens vatten, bygder och skogsränder, med de blågrå bergskallarna i bakgrunden, lockande tanken ut i vida världens obestämda fjärran där han fanns, hennes käre . . .

»Så behändigt du har, herr Emanuel, så behändigt på alla vis!» upprepade hon åter.

Emanuel satt i vidjestol vid sitt skrifbord, en gammal, bortstulen lad-dörr-flake, hopkittad i fogen med lera och svartstruken med blåbärsfärg. Han ville genskjuta hennes anade ärende och svarade:

»Ja, det kan jag tala om för *honoratissima*, att den sannskyldiga lyckan trifves bäst hos vildmannen i fria naturen.»

»Men vintern?» undrade hon.

»Då den årstiden kommer ... ja då kan jag återvända till mina utskjutne evangelister där väster i skogarne.»

»Jag hör, att du fick fly dädan för borgerskapets och synodens anslag. Och så skulle de stackarne fresta ärligt folk med mutor att förråda dig. Det var i sanning vackra pälsar, som Höger-Grels och Vänster-Grels fingo.»

»Hvad hör jag nu? Togo de verkligen emot pälsarne?»

»Jo, men gåfvo dig likafullt den trohjärtade varningsvinken,» upplyste Mäster-Sara med godt skratt. »Tjufsnålt var det, förstås, men egentligen inte vanhederligt. Det skall vara straff och varnagel åt dem, som gå i den ondes ärenden. Nu tala borgarne bara om Höger-Pälsen och Vänster-Pälsen. Jag kan hälsa dig från de trogne kamraterna, herr Emanuel.»

»Har *honoratissima* varit däråt hos nyevangelisterna?»

»Öfver alla dessa skogar och vattendrag, ja.»

»Nå, men huru står där till?»

»Ingenting annat än bra — nu för tiden. Handeln där, som du skaffade oss med norsken, har hela tiden gått utmärkt, isynnerhet på bytesvägen. På det här viset skulle jag ta igen alla mina utlägg för arbetshemmen inom halftannat år. Ja, det är en fröjd att se dessa

klöfjande tamälgar, när de komma sträckande hela tolften, stora, granna och fromma under sina väldiga varubördor. Det är ett verk till ditt evärdeliga beröm, herr Emanuel. Bolagsmännen, isynnerhet de här pälskarlarna, sköta sig utmärkt, sedan jag fick ur dem deras griller.»

»Det var hotelser från borgarne, förstås?»

»Så snart du hade flytt, ja. Tullen, som dina evangelister ta upp, skulle bort och vi skulle häller inte få handla längre på den vägen jämte stadsfolket, måtro.»

»Hvad för något? Detta stöter ju rent ut i det löjliga?»

»Ja, de kalla det intrång i deras privilegier, ser du!»

»Icke handla på den vägen? Vi som ha tagit upp handelsleden och bestå dem transport? De där ömkliga puttelkrämarne en gång!»

»Nåja, kunde inte vi, dem till straff, öfvertaga hela köpenskapen i vår hand midt för deras näso?»

»Gärna för mig, vid första lämpliga tillfälle.»

»Ja det kommer nog snart. Ser du, jag bygger nu både hospital och sjukstuga strax utanför staden, allting nytt och förstoradt. Och så har jag lagt in till borgerskapet om ett litet bidrag. När det snöpliga afslaget kommer . . .»

»Så sätta vi saken i gång. Det är aftaladt.»

»Tack, herr Emanuel! Du är visst den ende, som kan talas vid som hel man norr om Dalälfven — *än så länge.*»

Visst det ja, tänkte han. Hon väntade en annan, om denne ens fanns ofvan jord längre i någon vrå af vida världen. Men alltid drogs hans skugga så behändigt fram att kväfva brodden i hvarje oförvägen tanke, som kunde

börja gro efter ett kamratligt godt och varmt ord. De fanens kvinnfolken!

Och så försjönk hon vemodsfullt i sin halfdvala mot det doftande ulfskinnet, som var ingnidet med skogsmyrens angenäma pors. Emanuel betraktade henne nästan förvånad. Hon hade rum för sådana tankar och förslag, hon, midt i denna tids allt upplösande själfviskhet och stundens allt förbryllande larm! Men hade hon då intet annat ärende?

»Huru står det till nere på bygden?» sporde han inledande.

»Jo, jag skall berätta dig nyheter, herr Emanuel,» sade hon småleende. »I går vigdes jag frånvarande vid de sju falske profeterna.»

»Vigdes?» upprepade han muntert. »Och frånvarande? Och vid alla sju?»

»Ja visst! Jag är blifven deras hustru i första rummet och sedan åt de sju sinom sju i andra hand, ty sådan är seden nu för tiden.»

De falske profeterna och deras lärjungar hade nu genom allmän vigsel gjort sig till äkta makar åt alla fruntimmer på en gång för att utan särskildt omsvep kunna träda i äktenskap med hvem de ville och när dem syntes.

»Nå, ville de inte hålla bröllop också?» undrade Emanuel.

»Du skall tro, herr Emanuel, att de inte voro nöjda med vigseln bara. Jag fick lämna min gård på Udden så godt som i sticket och ta flykten för denna gång. Men förr eller senare måste bröllopet stå, om inte du kommer snart och hjälper oss ur detta otroliga elände?»

»Ja, mig ha de skälmarne ingen omak gjort.»

»Hvad fordrar du, rent ut sagdt, af biskopen?»

»Är *honoratissima* här å hans vägnar?»

»Må vi supponera det!»

»Han skall hit och prästviga mig här på stället! Förr blir ingen resa af!» lät Emanuel ytterst bestämd.

Och för att nu trygga sitt samvete började Mäster-Sara sin skenfäktning, beredd att ställa sig så oskickligt som möjligt.

»Prästvigning nu?» upprepade hon. »Det drager minst ut halftannat år att utverka konungens *licentia.*»

»Ett misstag, *honoratissima!* Biskopen har *licentiam* i egen hand!»

»Men den skall då brukas åt särdeles fromma och begåfvade adepter!»

»Åt drinkare, libertiner, slagskämpar och spelhundar, åt dumme jönsar, obekväma för studier och ämbeten och bättre passande för båtsmansyrket — för sådana brukar han sin *licentia.* Är då en ordination för mycket begärd, när han kallar mig att predika evangelium i så makalösa belägenheter?»

»Nå, du är förorättad, herr Emanuel. Han bekänner det med sorg och vill upprätta dig. Du skall få komma åter på gymnasium, fortsätta dina lärda studier och, om ditt uppförande pröfvas godt, få nödigt underhåll, till dess du värdeligen kan förordnas till predikoämbetet. Men vill du inte det, så skall du få medel att köpa dig renar som fjällman eller jord som åkerman — allt naturligtvis på villkor att du gör honom den tjänst, som fordras. Kunde du ha väntat dig en större seger, herr Emanuel?»

Den andre skrattade bittert och utbrast med harm:

»Hans hala tunga förnekar honom ej, den falske och ogudaktige prästen! Med sorg ser han sin oförrätt, men

skall likväl tjänas för att upprätta mig. Till åkerman har jag för svag kropp och istadigt lynne, är ej häller härdad vid det tunga yrket af barndomen. Till fjällman duger jag än mindre, sedan jag blifvit stelbent och maklig genom att äta saltmat och bo i stuga så många Herrans år. De två delarne visste han lika bra som jag. Och sedan går han ut med att inbjuda mig på gymnasium, sedan jag kommit mig bort från studierna och skulle få göra om dem från början. — Om mitt uppförande pröfvas godt? Ja, nog lär väl han hitta någon utväg att pröfva det annorlunda.»

»Så förskräckligt du grasserar, herr Emanuel! Vill du på allvar säga detta om den fromme, beskedlige doktorn?»

»Jo, just den hedersmannen, som satt på sidan och bara såg på hela tiden, medan hans hedervärda kapitel släpade *honoratissima* själf en lång tid mellan oskyldigt fängelse och obehörig rannsakning under blind och hårdnackad framhärdelse i falsk beskyllning på lifssak!»

Mäster-Sara kunde nu med någorlunda tryggt samvete anse sig slagen, och så utbrast hon vårdslöst:

»Ja, han håller till nere i torpet, olycksfågeln där!»

»Jaså, inte längre bort?»

»Beredd till prästvigning -- med handboken och tre kapitularer med sig.» Därpå hennes goda, klingande skratt.

»Och så skickar han *honoratissima* som lockfågel ändå — i sista stunden?»

»Tycker du, att jag har lockat och tubbat mycket, herr Emanuel?» sporde hon skrattande, så att hon tårades, och han, indragen i munterheten, tyckte det inte häller.

»Så ge vi oss då ned till torpet!» menade hon uppstigen.

»Nej, *honoratissima,* det skall ske här!» påminde han.

»Här? Men hvarför just här? Så pass kan du väl lisa honom såsom din blifvande biskop?»

»Det måste ske här för två allvarliga orsaker, som ingendera kan släppas efter.»

»Nå, men kan det vara så allvarligt då?»

Nu fick Emanuels ögon en fuktig glans. Han strök sig för ögonbrynet och sade med halfkväfd rörelse:

»Först och främst vill jag, att det skall stå skrifvet i *honoratissimas* bok för eftervärlden, att de måste hit till den fattige och förföljde lappen i hans egen kula och installera honom här i lappmudden . . .»

»Gärna för mig,» lät hon rörd.

»För si jag ville hafva det ordet fram till eftervärlden styrkt. Och sedan måste det nödvändigt ske här — i hemlighet för hopen och de falske profeterna. Då skall man få se, huru lätteligen jag afkläder dessa bofvar i deras styggelses nakenhet inför de förvillade får af Israel.»

»Ja, de få lunka hit från torpet. Men huru tänker du afkläda de andra? Det blir ingen lätt sak, herr Emanuel!»

»Att enbart predika evangelium mot slika bestar förslår väl inte långt — i första hand, utan jag tänkte egentligen taga dem med list, liksom då fjällmännen togo jättarne fordom.»

Närmare ville Emanuel af ren försiktighet ej röja sin plan, men för att sätta den i verket fordrades en tross af sju lastade klöfjeök och lika många tjänare att föra

dem. Ty Emanuel tänkte sig ut och kröna de sju falske profeterna till konungar . . .

Vid tal om denna utrustning blef det slutligen nödvändigt att inviga Mäster-Sara i hela uträkningen. Och då fann hon med största hänryckning, att den afgörande stunden fordrade ett kvinnligt biträde. Aftal träffades ock, att *domicellan* skulle rusta kröningstrossen och hjälpa till vid kröningen. Fyndig och förslagen som alltid lade hon ock en del obestridliga förbättringar till Emanuels plan, så att denna omsider blef ett mästerstycke af lappsk inmarighet och kvinnolist i förening. Efter att hafva öfvervägt denna sak så utförligt, som nu för stunden var möjligt, utbrast hon sprittande glad:

»Nu skulle vi också kunna få en välkommen middag på stället — för oss och det bedröfvade predikoämbetet efter akten.»

»Ja, men kan det gå för sig?» undrade han.

Mäster-Sara tog hela ansvaret på sig och fordrade blott, att han skulle skicka sig som en villig tjänare efter hennes order.

Medan hon redde fågel för spettet, skrädde bären och lagade kornmjölsklimp till fågelsoppan, fick han pryda med granruskor, skaffa vildskogens örter till kryddning och förfärdiga näfverryfvor med annan snabbslöjd för det ökade hushållet. Mjölk fanns nere i torpet, och i hennes egen korg gömde sig en liten öfverraskning, medtagen i all förtänksamhet.

När så det hurtiga syndstraffet Mäster-Sara efter allt stök kommit öfver tjärnen på återväg till torpet, tog Emanuel tiden i akt att två sig till högtid, tog på sig ett rent bröst med helgdagsblommor, benade håret midt i pannan, kammade ut det korta helskägget och satte sig

ned till bön och allvarlig betraktelse med vaksamt öga likväl på den kokande soppkitteln.

Så hände sig nu i stundens fullbordan, att Herr-Manel, denne vildmarkens märkvärdige son, blef såsom fjällman i sin vildmarkskula invigd till predikoämbetet genom händers påläggning, edens upptagande, djäfvulens bortvisande och gudsordets tillsägelse af den svårmodige doktorn och hans dystre bröder, som öfverfärjats på dyholmen jämte den goda Mäster-Sara, det andäktiga och rörda vittnet till begängelsen.

»Och Herren Gud själf vardt till slut närvarande i kulan,» säger hon. Gamle doktorn fick sin mun öppnad och han talade rörd af samma kraftiga ande, som en gång förr i tiden kom öfver honom — på Själlands kust framför de segrande svenska fanorna. Ack, det var länge, länge sedan. Nu var man långt efter Pultava och Perevolostna.

Sedan kom Mäster-Saras tur, och äfven hon tog ut tåren — med dofterna från stekspettet, som rördes öfver stark fyr på eldstaden. Öfver de nersuttne fädernas knän kringbar Emanuel åt hvar en snyggt hopflätad granrisbricka med tu brödkakor. Därpå lades efter hand två doftande järpar, som utan stånds- och samvetsbetänkligheter åtos handgripligen och begärligen nedsköljdes med syrlig lingonsaft ur snygg stäfva kring laget. Efter en liten andhämtning under lättadt samspråk fick hvar man mottaga sin soppa till drickning ur ryfvorna, men klimp och rot fiskades upp med ren träpinne. Och så, när alla trodde välfägnaden slutad, kom den ljufva efterrätten, en förut iplockad ryfva full af de eldröda brandbären — de sydsvenskes hallon, nerläskade med sötmjölk ur den kringvandrande stäfvan.

Därpå lade *domicellan* från sig Martas bekymmer, som hon burit med fryntlig min, och spisade själf jämte den tjänande brodren Herr-Manel. Men så öppnade hon till sist med skalkaktig min sin egen korg. Därutur kom så fram ett ljuft och eldigt vin, som kunde drickas ur ordentliga glas, och härlig, finspunnen Hollands-tobak, hvars rök stiftsfäderna med stor begärlighet fröjdeligen »drucko» ur hvita lerpipor.

Doktor Göran bekände, att han aldrig ätit och njutit så godt, sedan han biskop vardt. Och i välfägnadens och gudsordets vällust blefvo ock hans bröder så hjärtans godtalige, att Herrans änglar i himmelrik kunnat fälla tåren för mindre.

Stor uppbyggelse fick Herr-Manel minnas från denna sin högtidsdag, den enda verkliga, som blef honom förunnad i lifvet, och äfven minnesberättaren dröjer gärna därvid med ett skimmer öfver pannan.

VI.

TILL STRIDSPLATSEN.

De underhandlingar, som förts uppe vid tjärnen, hade gifvetvis ej alla kunnat döljas för menige man, huru mycket man vinnlagt sig om den saken. Bönder, kaplaner, prostar, biskop och kapitel, ja självfa Mäster-Sara på Udden hade fått lunka dit, men alla förgäfves, hette det.

Nu kom den döfvande nyheten ut, att Herr-Manel icke blott skulle sälla sig till de sju falske såsom den åttonde bland dem, utan äfven kröna dem med gyllene kronor och smörja dem med kostelig olja ur gyllene horn.

Hvarifrån kronorna och hornet kommit, nämndes ej, och storhopen fann ej skäl att spörja därefter. Kanske voro de farne neder af himlen eller upp ur afgrunden? Märkeligare under skedde ju i dessa tider under domens afbidan.

Äfven de falske profeterna fingo höra detta tal och höllo visserligen god min, men undrade storligen hvad det kunde betyda. Dessa skälmar hade under ohejdad framgång i sina bofstreck börjat låta högmodet och vidskepelsen hänföra sig till tron på sin föregifna sändning. Hos några låg väl allt fortfarande ett starkt tvifvel på botten af denna gryende tro, hos andra, som voro mer slagna af hopens yrsel och galenskap, hade föreställningen börjat närma sig en bergfast visshet. I allt fall voro de sinnade att mottaga Emanuels kronor, om det vore något bevändt med dem, och skyndsamt göra sig redo för en annan marknad. Ty en aning sade dem, att denna framfart icke skulle bära sig i längden. Hopen skulle väl någon gång tröttna vid deras råhet, lastbarhet och förtryck, äfven om dess förblindelse hölle ut i all evighet. För att då smida medan järnet kändes varmt, skulle de förkunna den yttersta dagens snara ankomst och hetsa sitt följe af dårar och uslingar till allmänt plundringståg genom landskapet hän mot söderns rikare nejder närmare kungens egen stad.

För den orsaken hade nu bandets sju mästare uppbådat sina trogne att samlas på uppgifven dag till den flacka marknadsplatsen vid Hammars by, i den undersköna omnejd, där Ångermanälfven upphör att vara egentlig flod och öfvergår till den breda spakvattensfjärd, som sex mil nedanför öfverlämnar dess vattenmassor åt hafvet.

Nu spordes, att Emanuel skulle infinna sig och förläna

mötet ökad vikt genom sin närvaro på angifven tid. För att bevittna hans öfverjordiska sändning samlades i trakten allt folk, som kunde komma, storhopen trogne, men icke häller så få otrogne.

På den bestämda dagens afton kom Emanuel verkligen tillstädes med sin långa tross. Sju tjänare ledde vid handen de sju öken, som hvart och ett klöfjade en säck med sju för kröningen erforderliga ting, som alltså voro sammanlagdt sju sinom sju till antalet.

Själf syntes han främst i spetsen med det skimrande hornet i guldbroderadt gehäng öfver bröstet, ett skimrande svärd vid sidan, en spira i ena handen, ett äpple i den andra, äfven de öfversmetade med någon förgyllning.

Tätt efter honom framskred med guldgult, utslaget hår en underskön jungfru, icke så värst olik en Herrans ängel i sina snöhvita kläder, bärande en guldstickad mantel öfver ena armen och en guldskimrande krona på ett silkeshyende.

Långsamt och högtidligt skred tåget fram.

Den nästan oöfverskådliga massan slukade nog den ovanliga synen med häpna eller druckna ögon, men iakttog en stel, envis tystnad med knäppta händer. Detta föreföll Emanuel märkvärdigt, ty han var van att hälsas med fryntliga, uppljusnande ansikten på all framfärd.

»Hvarest hafven I de sju store gudsprofeter?» frågade han.

Ingen svarade.

Frågan upprepades om en stund till andra personer lika fruktlöst. Men då det skedde för tredje gången, svarade en lång, hvassögd och mager gammaljänta med hatfullt nit:

»Du borde veta, att lag och profeter ha fått ända-

lykten, men menar du de sju Herrans helige, som hafva Kristum i sin lekamens kött, så sitta de inne hos Per Matssons» — hon slängde näfven pekande — »och undfägna Herren. Så mycket att du detta vet och tiger hädanefter. Ingen får tala nu!»

Emanuel böjde hufvudet undergifvet och växlade en hastig blick med jungfrun. Så skred han vidare genom massan och uppställde sitt följe i en skön halfkrets på Per Matssons gård.

Där ville han lisa sina trötta ben och satte sig på en bänk. Då kom en annan grårandig harpa, äfven hon lätt igenkänd gammaljänta, och gjorde tecken, att han skulle stiga upp och stå med knäppta händer.

Emanuel hade iakttagit, att flertalet på gården voro bedagade jungfrur. Dessa varelser utgjorde egentligen skälmarnes lifvakt, följande dem från by till by under fanatiska skrän, lifnärda med bär, stulna kålrötter eller kornax från åkrarna, sofvande om nätterna som hundar på tröskeln, kring knutarna, i källarsvale eller vedlider i mästarnes grannskap.

Emanuel, som nogsamt märkte, att han hade mycket att lära, lade ned spiran och äpplet på bänken, följde maningen och vinkade åt sina följeslagare att göra likaså. Jungfrun, som bar kronan, satte henne på sitt hufvud och fick så händerna lediga till knäppning.

VII.

EN BRYDSAM FÄKTNING.

Efter någon väntan kommo de sju falske profeterna ut på bron. Den främste bredde ut sina händer till löjliga åtbörder och ropade med skrällande stämma:

»Nu är herren bespisad. Lösen edra munnar till pris och lof evinnerliga!»

Hopen svarade med ett långvarigt skrän af kvinnoröster, med en eller annan karlstämma här och där.

Emanuel och Mäster-Sara hörde, sågo och häpnade. Alla de sju buro det vederstyggliga Kains-märket så tydligt, som det någonsin kunde präglas i människoansikte. Alla voro de, hvar på sitt vis, vedervärdigt vanställda genom kroppsliga lyten. »Bandets vackraste karl», som ock var dess öfverhufvud, hade hörntänderna framstickande som grofva svinbetar öfver harmynt underläpp. I honom igenkände Emanuel genast, efter gängse beskrifning, den beryktade rentjufven och lappdråparen Zakris, som alltför länge undgått fjällmännens »rännskjuts» — dödsåkning utför brant klippa — eller »kallbad» under isen, efter valfritt skön. Dessa fulingars motbjudande åsyn förvärrades än mer genom solkiga, svarta dräkter, illa sittande på de vanvuxne kropparne såsom hud på hagastör.

Huru var det möjligt, att dessa snuskiga vidunder och stinkande bestar kunnat bedåra sediga kvinnor att löpa från sina män på öppen maning till äktenskapsbrott?

Äfven Emanuel började tro, att den lede djäfvulen, om också icke Antikristen själf, hade sitt finger i mer än vanlig måtto instucket i detta förunderliga spel.

Emellertid hade han själf med sitt följe varit målet för de falske profeternas granskning och öfverläggning inne i stugan.

Nu kommo de framlomande och betraktade honom med skelande ögon, medan han, i full rustning och ödmjukt afbidande tilltal, bugade sig sju resor till jorden och

jungfrun oupphörligen nigande lade kronan åter på hyendet.

Och så började Zakris med sin råa och klanglösa stämma:

»Äst du den, som komma skulle att kröna oss till konungar och smörja oss med helig smörjelse?»

»Du vet det, herre, att jag så är kommen,» svarade Emanuel. »Din fråga kan ju intet annat vara än en pröfning blott. Ty förr än jag kom hit, hafver du uppenbarat dig för din ringe tjänare.»

Massan lät höra sitt druckna sorl.

»Du talar sant,» medgaf Zakris. »Jag, herren, hafver kallat dig. Men hvadan har du det gyllene hornet och den gyllene kronan, som jungfrun bär? Och hvarifrån är denna jungfru?»

Emanuel ryggade tillbaka som en förfärad och ropade högt i anskrämmelig ton:

»Herre, hur frågar du det, som du redan visste af världens begynnelse?»

»Du har rätt! Jag visste det af begynnelsen, men du skall tala om det ändå, på det folket må fröjdas öfver vår härlighet. Jag befaller dig genast svara, ty annars varder du evinnerligen förtappad!»

Emanuel svarade ödmjukt och skyndsamt.

»Du vet ju, herre, att höfdingen Sigvald, som kallas *Gråe Jägarn*, fordomtima slog sju konungar i öster, förde hem deras sju gyllene spiror, kronor, svärd och andra skatter och lade ned dem i berget nere vid den kända fjärden. Och till mig kom han om natten och hans röst skedde till mig så: Statt upp, Emanuel, tag de sju kronorna, svärden, hornet och andra skatter, som jag vill

visa dig, drag åstad och smörj de sju gudsmännen, som komne äro, och krön dem till konungar.»

Ett kraftigt bifallssorl steg upp ur den lyssnande massan. Han fortfor med högre röst:

»Då svarade jag *Gråe Jägarn* och talade så: Har du icke själf förordnat, att de skatterna skole ligga i berget såsom din fadderskänk åt din storgusson, Svarte-Mickel, när han en dag kommer åter från Hedenturkens land att bortskaffa gamla vredens tunga öfver oss? Då svarade *Gråe Jägarn* med stor bedröfvelse: Svarte-Mickel kommer aldrig åter att bortskaffa gamla vreden. Han är slagen, han är efterblifven i Hedenturkens land. Men desse sju konungar skole utföra hans verk. Gack åstad att kröna dem! Då fruktade jag, att djäfvulen hade annammat *Gråe Jägarns* skepnad för att fresta mig till dåraktighet, och sade åter: Innan jag det gör, må Herren uppenbara sig själf. Då sade *Gråe Jägarn* åter: Herren skall uppenbara sig, efter du icke tror mina ord. Och litet därefter kom du själf, herre, och sade: Statt upp, Emanuel, och gör hvad dig sagdt är! Då stod jag upp och är nu kommen på din befallning att kröna dig med de skatterna till din härlighet.»

I ett långvarigt och djupt sorl tolkade massan sin häpnad öfver gudsundret, sorgen öfver den utlofvade befriarens undergång och glädjen öfver, att hans föresatta verk ändå skulle komma till heders.

»Du hafver rätt!» grymtade Zakris, då han förnam, hvaråt massan lutade. »Det är allting sant hvad du säger!»

Emanuel tog så ögonblicket i akt och förkunnade medgifvandet med hög röst ända bort till de yttersta.

Zakris lyfte under tiden på hornet, spiran och äpplet.

Dessa ting kändes märkeligt tunga och voro på köpet konstnärligt utsirade.

»Men hvar äro de andra kostbara tingen?» undrade han i låg ton.

»Herre, jag kunde icke bära allt i mina händer, utan allenast de kostbaraste tingen. Väl vet du, att mina tjänare hafva de öfriga i sitt förvar.»

»Det är sant! Jag ville allenast pröfva dig. Nu skall du taga fram de kostbara tingen, ty Herren vill se dem.»

Emanuel släppte äpplet och spiran i marken, bredde ut armarne och ropade så högt han förmådde:

»Herre, huru kan du så tala? Ser du icke de kostbara tingen, där de ligga fördolde i säckarne?»

Mäster-Sara höll på att tappa kronan i låtsad skrämsel och ropade öfverljudt:

»Är du den rätte Herren, du, som allenast ser hvad för ögonen är?»

»Jag ser dem! Jag ser dem!» skyndade Zakris att svara.

Emanuel fortfor med samma genomträngande röst:

»Herre, är det verkligen sant, att du ser dem? Eller kanske är du icke den rätte Herren, som jag är utsänd att smörja och kröna?»

Där uppstod ett starkt och betydelsefullt mummel i massan. De falske profeterna skreko öfver hvarandra:

»Jo vi se dem! Vi se dem fullt ut! Vi sågo dem af världens begynnelse!»

Nu kom Mäster-Sara i sin ängsligt bedjande ton:

»Herre, mig är uppenbaradt, att jag skulle blifva när dig, så snart du blifver krönt. Men är du icke den rätte Herren, så vill jag icke veta af dig. Säg fördenskull, huru de kronorna äro, som du ser, så skola de otrogne

både tro och fröjdas i dig dess mer, då de se dem med sina ögon!»

Orden mottogos af hopens starka bifallsmummel, uppstiget från både trogne och tviflande.

Zakris, redan sprattlande hufvudyr i Mäster-Saras tjusande trollnät, höll nu på att alldeles tappa hufvudet framför den oförmodade fällan. Hopen ville ändtligen se något prof på den drygfödde »Herrens» visdom, mumlade åt hans förlägenhet och blef därpå dödstyst i bidan på svaret. Efter någon tvekan fann sig bofven skapligt nog och sade grinande:

»De kronorna äro icke fullt så kostbara som denna krona är.»

»Tack för ditt svar, herre!» utbrast Mäster-Sara med bedårande hänryckning. »De kunna ju icke vara fullt så kostbara, ty de bestå till någon del af silfver, som för mindre är än guldet.»

»Ja, det var en sak,» tyckte Zakris.

»Nu hör jag, att du är den rätte Herren! Säg då för folkets skull, af hvilka ämnen de kronorna äro gjorda?»

Detta fann Zakris något mindre brydsamt och svarade frankt i början, men villrådigt mot slutet:

»De äro väl mesta delen af röda guldet, såsom konungakronor . . ., fast något silfver med, förstås.»

»Tack och åter tack, Herre!» jublade Mäster-Sara liksom gripen af yrsel. »Nu blifver jag när dig som brud, då du krönt varder. Men hvad är din mening, efter du ej nämner ädelstenarne? Aktar du icke dem som kostbara ting?»

»Jo, de kronorna hafva, förstås, ädelstenar ock, liksom alla konungakronor!» tillade Zakris skyndsamt.

Så jublade Mäster-Sara åter och Emanuel förkunnade

utförligt, huru noga de sju gudsmännen beskrifvit de osedda kronorna.

»Kommen noga ihåg det, I alle, när de kronorna tagas fram för edra ögon!» påminde han.

»Märkten I ej, dårar, att jag allenast ville pröfva eder tro?» vrålade rentjufven Zakris, och gammeljäntorna jubelskränade.

Zakris hade dragit sig närmare intill Mäster-Sara, grinade vedervärdigt och slog sin grofva labb kring hennes midja. Skälfvande i vederviljans frosskakning vid den stinkande bestens närhet lyckades hon bekämpa sig, slog ned ögonen, rodnade djupt och log. Då hördes ett svartsjukt mummel af gammeljäntorna på gården.

»Släpp henne, annars förgås hon af sällhet,» manade Emanuel. »Denna jungfru har du ingenting att skaffa med, förr än du är krönt vorden, ty sådan uppenbarelse har hon af dig själf. Och efter din egen befallning skall du nu krönas!»

Zakris släppte sitt tag och sade inmarigt:

»Du skall först komma i enrum med oss på logen, du!»

Emanuel efterkom tillsägelsen.

Skälmarne hade allesammans sväfvande misstankar, att någon försåtlig anläggning vore å bane. Men hvarest hunden egentligen låge begrafven, det kunde ingen fatta. Sådant hade kanske varit svårt nog för ogrumlad eftertanke, än värre blef det för hjärnor, som redan börjat omtöcknas af hopens blinda galenskap. Ingen fann troligt, att Emanuel vågat komma med skräp i säckarna, ty han måste väl hafva besinnat de trognes dödliga raseri vid bedrägeriets upptäckt. Dessutom hade man ju sett vackra prof på skatterna, och till allt annat hade

jungfrun i sin oskyldiga enfald röjt kronornas beskaffenhet. Men likafullt började hufvudet gå rundt för Zakris. Och hvad han mest fruktade var just, att han gått i fällan vid de osedda kronornas beskrifning. Kanske hade han icke begått större fel än talet om ädelstenar, som icke funnos. Huru därmed var, så skulle man nu i frihet från hopens lyssnande öron förhöra Emanuel inne på logen.

Bofvarne slogo en krets omkring honom och Zakris sade i hotande ton:

»Du skall säga åt folket att föra öken hit på logen och lägga fram de kostbara tingen här!»

»Herre,» svarade Emanuel förundrad, »detta kan ju endast vara en pröfning. Mina tjänare skulle strax föra ut, att du ville se dem i hemlighet, änskönt du såg dem af världens begynnelse och äfven kunde säga inför folket, hurudana de äro.»

»Nå, då skall du lägga fram dem själf, sedan dina tjänare gått ut!»

»Återigen en pröfning. Dig göres ej behof att se de sakerna lekamligen och hemligen för folket. Då skulle de trogne genast rubbas i sin tro. Befall snarare, att jag öppnar säckarne nu genast på gården?»

Zakris ref sig bakom örat.

Han fortfor att trefva fram och åter med befallningar och frågor, men möttes jämt af den smidige lappens behändiga svar och oafvisliga invändningar.

Slutligen ville de falske profeterna själfve öfverlägga i enrum och bådo Emanuel träda ut. Men i dörren frågade han tillräckligt högt för den lyssnande hopen:

»Då kan jag ju öppna säckarne nu genast och lägga fram de kostbara tingen för folket?»

»Nej!» vrålade Zakris i häpnaden alldeles öfverljudt. så att äfven svaret hördes.

Efter lång öfverläggning trädde ändtligen de sju falske profeterna ut från logen och, stående på uppkörsbryggan, förkunnade Zakris deras rådslag så:

»Herren hafver noga rannsakat desse ting och befunnit, att den mannen Emanuel ingalunda är värdig, utan allenast är hitkommen som en frestare. Därför befalle vi honom att föra öken med de kostbare tingen in på logen och själf draga hädan. Men du, jungfru, skall blifva när oss för bilägers skull!»

Här blef allmänt larm af sviken förväntan på alla håll. Emanuel, som förutsett knepet, kände massan ändtligen bakom sin rygg och högg genast krafteligen in. Väl sökte skälmarnes skaffare här och där i hopen att nedgräfva honom med sitt skrän, men blefvo tystade af sina grannar, och hans stämma hördes åter under bifallssorl:

»Är du densamme, som ej tänker låta kröna dig i dag, så är du icke kommen af Herren, utan af Beelzebub, och då skole vi ej kröna dig, utan drifva dig ut. Dock, hvad sägen I själfve, I, som trogne ären? Hafven I ej hört, att Herren hafver stadfästat min kallelse här att kröna honom i dag? Är icke detta endast en ny pröfning blott?»

Och där stodo nu bandets hufvudmän på uppkörsbryggan tydligt handfallna, förstummade och tomsväljande för det starka och eniga bifallet. Hvad var att göra? Zakris såg att ögonblicket var afgörande, grinade och skrek med fäktande händer:

»Märkte ingen ibland er, dårar, att jag allenast ville pröfva eder tro?»

»Vår tro är nu tillräckligt pröfvad för i dag,» inpassade Emanuel. »Alltså hören I, både trogne och otrogne, att kröningen nu skall äga rum. Eller hvad säger du själf, o Herre! Står du fast i det du hafver uppenbarat, kungjort och stadfästat eller står du icke fast?»

Zakris hade väl gärna slingrat sig från svaret, men hörde knotet, som mötte hans tveksamhet, tappade hufvudet och svarade bifallande.

Och förnimmande, att handlingens ögonblick var inne, ropade Emanuel genast till massan:

»Gån upp och lägren eder där kring kröningskullen, ty nu skall det ske. Och I, som närmast ären, I jungfrur af herranom, tagen dem på edra armar, bären eder herres sjufaldiga lekamen dit och sätten dem på bänkar.»

Den trosnitiska lifvakten framstörtade genast med skrän öfver sitt lofgifna byte, grep skälmarne på bryggan och dränkte deras gensägelser i sin skärande olåt under bortbärningen. Och då rådrum blef, fortfor Emanuel:

»Här finnas ock många lärjungar, som suttit vid desses fötter. Tagen äfven dem på edra armar, ty de skola smörjas med kostelig olja och få sig gyllene armband.»

Dessa lärjungar, hufvudbandets sammansvurne skaffare i hopen, igenkändes i hvar sin stad, grepos äfven de af seniga kvinnohänder och fingo åka med i den allmänt bortskrålande massan.

Herr-Manel och Mäster-Sara nickade hvarandra god mening och skyndade efter hack i häl med tjänare och ök.

Det hade sålunda varit åtskilligt besvär att få de sju falske profeterna till kröningsgöromålet. Men en gång kommet så långt som dit, skulle den begängelsen gå för sig otroligen lätt.

VIII.

ÄNDTLIGEN KRÖNAS »DE HELIGE».

Hela bandet var nu bänksutet öfverst å kröningskullen i allmans åsyn tätt omkring. Och så hördes Herr-Manels väldiga röst:

»Nu går jag att smörja dessa mästare och deras lärjungar med den kosteliga kröningsoljan.»

Ur det öppnade hornet spred sig genast den starkt välluktande doften af vätskan. Med näsduken nerdoppad gång efter annan insmorde han skyndsamt hela sällskapet öfver ansiktet. Det var ett segt och klibbigt ämne, som kändes kliande, när det kom någon af skälmarne i ögonvrån.

Omedelbart efter kom Mäster-Sara med en fin, guldstickad duk och gned in smörjelsen jämte ett vaxlikt oblat i ögonen. De så behandlade klämde till ögonlocken för att aflägsna klådan och började gnugga sig med knogarne. Följden blef endast, att ögonlocken ganska säkert fastlimmades genom ögonhåren. Men kunde någon glänta på ögonen, så kände Mäster-Sara genom föregående prof, att klåvätan genast skulle bortgrumla synen och tvinga skälmen att gnugga sig på nytt.

För att genskjuta alla klagovisor tog så Emanul till orda efter fullbordadt knep, medan limmet drog åt till torknings:

»Si nu äro dessa heliges lekamliga ögon igenlykte af smörjelsen. Detta är seden, när konungar krönas, ty annars skulle de varda bedårade af sin egen härlighet. Men menar någon därför, att dessa smorde och ögonlykte icke se? Nej, de sågo ju af världens begynnelse, och nu se

de härligare än någonsin med sine andlige ögon. Dock ingalunda är jag den, som behöfver lägga ordet i min Herras mun. Hvad jag säger, det kunna de trogne missakta, de otrogne bespotta, men hvad Herren själf säger det är ett fast ord. Därför, Herre, om du ännu äst densamme, som nyss såg de fördolda tingen i säckarna, så besvär jag dig att vittna inför folket, att du ser med dina lykta ögon.»

Zakris och hans skälmar syntes vida mer jämmerlige än allseende, där de sutto och knogade i ögonvrån utan ett ord till svar. De otrogne, hastigt förökade med ett hundratal vacklande själar, läto höra sitt betydelsefulla sorl. Men Emanuel släppte ej taget:

»Herre, säg nu om du ser! Ty däruppå skola både trogne och otrogne väl förmärka, att du är förmer än alla jordiska konungar, som ingenting se, när deras ögon blifvit igenlykta af smörjelsen. Men är du återigen blind, så hafver djäfvulen frestat oss till en stor dårskap, och då komma vi säkerligen att företaga oss något annat än kröning i dag. Hvad säger du, Herre? Ser du med lykta ögon, du som såg af världens begynnelse, eller ser du icke?»

»Jo, jag ser, jag ser!» grymtade Zakris svårmodigt.

»Vi se, vi se!» lät den öfriga blinda hopen tvehågset.

Åter affdöll något antal vacklande själar till de otrogne. Mäster-Sara tyckte sig ändtligen hafva råd till ett hjärtans godt leende, och Emanuel utlade de blindas syn med mycken salvelse för hopen.

De falske profeterna och deras lärjungar i sin fälla började knoga än våldsammare — och så vardt limningen dess värre betsad till ohjälplig hårdtorka. Dock var ju den troende hopen närvarande med en eller annan pålitlig

lärjunge instucken där, tröstade sig de fångade skälmarne fåvitskt. Dessa lärjungar hade märkt äfventyrets elaka vändning, lämnat sina mästare i sticket och redan satt sig själfva i säkerhet.

Emanuel, slutande sitt tal om de blindes gudsunderliga syn, lät förstå att kröningsstunden nu vore kommen.

»I tjänare, tagen mig fram de sju gyllene kronorna!» befallde han.

Åskådarne spärrade upp ögonen. Där framkommo mässingbeslagna näfverkåpor, skrikigt målade med rödt och blått, löjliga genom hornspröt och öron som långa stjälkar.

Emanuel fick två om hand och vände sig under hopens dödstystnad till Zakris i högtidlig ton:

»Du ser dessa kosteliga kronor, Herre, och du såg dem af världens begynnelse. Väljer du den högra med blå ädelstenar eller den vänstra med de röde?»

Ja nu var Zakris storligen brydd.

»Vore det ett uppenbart gyckel, så skulle väl de trogne knorra, de otrogne skratta. Visst lär han väl ändå ha skapliga grejor,» tänkte han.

Men de trogne tänkte för sin del som så:

»Om icke våra ögon äro förgjorde, så är detta ett gyckel, och nu skole vi se, huru Herren förgör honom.» En andlös bidan efter undret täppte deras munnar.

De otrogne åter, uppgifver Mäster-Sara, voro af två slag. Somliga stirrade i slö häpnad på det obegripliga uppträdet, fattande äfven Emanuel som en skojare. De öfriga förstodo afsikten väl och för att icke röja den tego äfven de som muren still.

De vacklande till sist kände väl någon blandning af bägge uppsåten utan afgjord öfvervikt för någotdera. Den

lyssnande skälmen hörde, med ett ord, hvarken knot eller löje.

»Jag tager kronan på höger hand,» lät han tryggt.

»Så ske din vilje, o Herre!» tyckte Emanuel och krönte så rentjufven Zakris med den klenod han själf utvalt hade.

Samma gyckelspel upprepades hela raden utför och det gick bra. För den yttersta höll Emanuel fram den sista kåpan och sade:

»För dig, Herre, är allenast denna krona med röda ädelstenar kvar, ty de öfriga med blå ädelstenar hafva de andra utsett. Säg, vill du mottaga henne?»

Hågen för den senare färgen hade varit afgjord bland de krönte och den siste svarade misslynt:

»Då du ingen annan har, så får jag väl taga henne.»

»Dig skall i stället beskäras den kostligaste af de gyllene kedarne och armbanden,» tröstade Emanuel och hade nu krönt den siste.

Här förnummo ändtligen de blinde ett sakta uppväxande sorl. Där hördes knot och fägnad i stridigaste blandning. Hvilka kunde knota, om icke de otrogne? Hvilka fägnades, om ej de trogne? Denna gissning tycktes vara riktig, ty Emanuel ropade till massan:

»Ve eder, otrogne, för detta knorrande! Men I, som trogne ären, fröjdens ännu mer åt denna härlighet!»

De krönte hörde förnyad fröjdelåt, hvari knotet nästan dränktes. Här fanns ju ingen orsak att sitta med hjärtat i halsgropen.

Emanuel tillsade lugnt sina tjänare att hafva fram de sju härliga mantlarne äfvensom gyllene spiror och äpplen. Förrättningen gick orubbad sin jämna gång. Och hvad stunden led sutto de sju i allmans åsyn under sina löj-

liga näfverkåpor med en rofva i ena handen, ett gammalt bestman i den andra och inburade i gamla, hoplappade hästtäcken, sammanhäktade öfver halsen.

Så kommo de sju gyllene armbanden och kedarne, som låstes om handlederna på både mästare och lärjungar »med de sju gyllene nycklarna». Visst var där ett ändlöst skrammel, men under växande glädjesorl och aftagande knot, så att allt hördes gå sin goda och gilla gång likväl.

Steg för steg upplösande förblindelsens rus kom den försiktige Herr-Manel fram till kröningens slutstycke:

»Stunden nalkas ändtligen, då de sju kostbara svärden skola tagas fram! I, som trogne ären, glädjens, ty dessa svärd äro som ljungeldar till de otrognas förgörelse.»

Inför den dödstysta massans knappast förvånade ögon kommo nu sju gödselgrepar fram och spändes med grofva bukjordar om midjan på de krönte. Samtidigt drogs hastigt en stark lädertöm under de fängslades alla handbojor och slogs ihop i ändarne med kraftig bindselknut. Nu var allting färdigt.

Emanuel såg att blotta slutstycket fattades. Påkallande allas uppmärksamhet med en vink ropade han våldsamt ut i vädret:

»Zakris, du gamle rentjuf och mandråpare! Din sista stund är nu kommen!»

Zakris ryggade tillbaka som för ögonblicklig död och kullvräkte bänken med kamraterna. Så störtade bandet vrålande och svärjande upp, slet och töjde i bindslet, stötande mot hvarandra i blindo, men föstes ihop och bragtes till tystnad. Detta var nu Herren, nederstigen i sju kött med de tre evangelierna!

Massan stod där med skingradt rus, men dess värre var det efterhängsna bakruset kvar.

Icke var det hjälpt med Emanuels flitiga predikan intill den dagens kväll. De fåkunnigaste hade lefvat sig för långt in i galenskapens drömmar för att alldeles öfvergifva dem till sin egen nakna förödmjukelse.

*

Omkring halftannat tiotal år efteråt uppträdde för första gången som slutet parti de råa och vidriga »gammalläsarne» med läror, som mycket liknade dessa sju falske profeters: ett sabbatshelgande, som ej ens skulle störas af medmänniskors lifsnöd, syndfri köttslighet mellan »de troende», mord såsom en osviklig väg till saligheten från afrättsplatsen. Men härtill kom, såsom ett alldeles otvifvelaktigt arf, äfven denna vämjeliga historia om »Kristus i de troendes kött», spökande ännu i dag bland Norrlands aflägsnare bygder.

Annars var det ej underligt, om denna draksådd, behandlad som den blef, skulle spira upp till skörd. Det gynnsamma ögonblicket att återvinna själarna genom saktmodig anda försummades allmänt. I stället skulle från skilda orter spörjas ett hårdt och »lagiskt» räfstebråk med förvillelsens olyckliga offer.

Hade nu Bottenlandens herdar sedan urminnes tider vädrat antikrister bakom hvarje buske, så skulle de till sist få göra med ett folk, som kunde förtjäna namnet genom en bjärt och uppenbar motsättning till Kristi anda.

IX.

SEGRARNES TRIUMFTÅG. TÖRNETAGGAR I DERAS LAGRAR.

Nere vid Hernösundet hade ryktet om segern väckt odelad glädje hos stiftsstadens folk och fäder.

Så hördes allt bestämdare tal, att Herr-Manel och Mäster-Sara nalkades med fångarna i triumftåg. Nyheten gladde djäknar och stadsmenighet, men ej doktorn och kapitlet. En ridande budbärare förutskickades med tillsägelse att inställa detta upptåg. Han återkom med Emanuels genhälsning, att befolkningen och icke han själf gjorde en triumf af den tågordning, hvari fångarne måste fram. Härtill lade budbäraren, att en hop löst eller ledigt folk hade sällat sig till tåget. Två gycklare, som ingen skickat efter, gingo framför med sina säckpipor och blåste till hopens förlustelse.

Ändtligen samma dags afton hördes säckpipornas ljud och menige mans fröjdelåt borta i skogsbacken. Djäknar och stadsmenighet strömmade till mötes. Främst syntes, i bred och bekväm enkelsitsing för två hästar, Mäster-Sara, förande tyglarna, näpen, strålande angenäm, och vid hennes sida Herr-Manel, nästan blyg för hälsningsjublet och sin förmånliga plats. Så kommo de två själflejde spelmännen framför den brokiga och ystra följeslagarhopen, som efter sidorna vältrade fram i två fåror. Mellan dessa syntes under de sju tjänarnes bevakning, efter ett långt hopfogadt rep liksom pärlor på snöre, först och främst de sju öken med de tömda säckarne på ryggen, så de sju falske profeterna, ökända genom sina kronor och igenlimmade ögon, och till sist deras i armringar

klädde lärjungar, som efter hand uppsnappats till sju sinom sju och däröfver.

När detta tåg efter hand skred fram öfver väg, broar och gata, ville djäknarnes hurrarop och menighetens jubel aldrig taga någon ända. Mången, som förr tegat, öppnade sin mun och anmärkte det undertinget, att just dessa två, som öfverstyret äflats att nedgöra i ringaste rot, hade utvägat landets räddning, när alla de öfriga sett all råd ute. Högt tänktes, mer än vanligt, om Mäster-Sara, landets moder, och för Herr-Manel spåddes nu, efter all oskälig medfart, en stor och lysande framtid.

Emellertid syntes ingen öfversåte i väg eller möte. Icke ens fogden eller hans underhafvande visade sig för att taga vård om fångarne. Först sedan dessa satts i kyrkans tornrum, som var ortens fängelse, kom doktor Göran till möte, rätt allvarsam till utseende, men vänlig nog att inbjuda de två segerkrönte till sitt ensamma kvällsbord. Hans son, magister Georg, nitälskaren för lärdomsverkets snara uppbyggande efter stadens senaste brand, var borta på sommarresa; doktorinnan på Bispehöjden satt dagen i ända i egen kammare och lallade för sig själf, icke fullt af denna världen, och husjungfrun var en simpel köksbjörn.

När nu de inbjudne sutto till bords med doktorn, började denne i gnatig ton påbörda Emanuel olydnad och ansätta honom med frågor om detta otillbörliga triumftåg. Den tillsporde ville ock svara. Spelet hade kommit själft, och då han velat afvisa dessa säckpipare, så gingo de blott sin lofliga framfärd på kronans väg, hade menige man enhälligt förklarat. Lika fåfängt hade han sökt aflägsna dessa narrkåpor; hopen hade åter sökt rätt på dem. Men Emanuel fick ej framsäga sin

förklaring ordentligt, ty doktorn afbröt honom snäft vid hvarje ansats.

»Denna schavottering med orannsakade fångar blifver en svår olydnad och bådar oss ingalunda godt för din framtid, Emanuel,» framhuttrade den gamle till sist. »Dessutom hafver ditt gyckel med Herrans namn inför hopen och dess missdådare ådragit oss storan anstöt och förargelse bland dessa fåkunnige, som ej rätt begrepo din anläggning.»

Storan anstöt och förargelse — så sade alltid dessa landsfördärfvare, när de hade missdåd i sinnet mot redligt folk.

Domicellan hade redan lagt ned sin gaffel, betraktande ömsom doktorn, ömsom den förlägne Emanuel. Nu reste hon sig, mättad af glödande harm, och utbrast utan all hänsyn:

»Jag får tacka för den välfägnad som är! Kom hädan, Emanuel! På Udden få vi nog en beta utan att förargas af den här kältringen. Kom genast! Du hör ju, han letar efter sak med dig, stackaren där!»

Emanuel lade gaffeln betänksamt ifrån sig, steg upp och knäppte händerna till bordsbön.

»Hvad nu då? Hvad nu då?» utbrast doktorn häpen. »Nej, visst skolom vi äta ut vår kvällsvard!»

»Honom äta vi utpå Udden!» förklarade Mäster-Sara, ännu i farten. »Rätt så, Emanuel! Du behöfver inte sitta här och svälja de bitarne med hunds ovett. Den där ynkryggen har inte annat grej nu om tiden än med fångtransporter, skulle man tro! Ingenting sade han den gång, då hans vettvillingar i consistorium utsatte mig, oskyldiga varelse, till allmän spott och schavottering på stadskåken. Men nu är ers högärevördighet den, som if-

rar dess mer för de gröfsta missdådares delikata behandling med silkeshand. Ja, se icke så gråhvass ut! Räfsten hänger ännu öfver herrens hufvud. Möjligen kommer den att svida något värre än gisslet af den där spögubben, biktemenedaren där, hvars oråd anade mig till mötes här på trappan redan.»

Och inför den handfallne värdens ögon afträdde gästerna, Emanuel sorgsam, ödmjukt bugande ännu vid tröskeln, *domicellan* med en ljungande afskedsblick af förakt.

*

En tid bortåt förblef Emanuel hennes gäst på udden. Allmänt väntades, att vildmarksprofeten, efter vunnen stadfästelse öfver sina föregående handlingar, skulle få en hedrande ordination som laglig herde hos sina skogsbyggare i väster. Borgarne voro så förvissade härom, att de genom ombud inför kapitlet fordrade åläggande för honom att afskaffa den förtretliga tullen på de norska fororna.

Och omsider läto stiftsfäderna höra af sig — till bitter missräkning för allt folk.

Emanuel skulle ut och predika evangelium för de aflägsne Utsjokki-lapparna, ett par dussin nomader, som till den dagen drifvit sina renhjordar mellan Tana-älfs källor och den liknämnda fjorden mot Ishafvet.

Dessa hedningar hade väl på klent lappspråk hört ett eller annat gudsord, hälst på senare tid, efter den norske lappmissionären Tomas v. Westens ströftåg i dessa nejder.

I deras »socken», som med sväfvande gränser omfattade större område än något af Svealands stift, hade nog af gammalt omtalats en prästgård, och då torde väl ock någon präst ha varit där, men det ansågs ovisst, hvar nu den mossbelupna ulfvakulan skulle igenhittas i vildmar-

ken. Ur kapitlets gamla gömmor framgräfdes ock en taxa på dessa fjällripors skyldighet till sin herde, så att nog voro de tiondelagda i all sin okunnighet om slik förvaltningsomsorg vid det aflägsna och okända Hernösundet långt söderut genom världen.

Redan detta, att förvisa en präst ohörd och utan anvisade hjälpmedel till ett aflägset och barbariskt hednafält, hade varit en oblyg lagstridighet, som man dock af annan hänsyn hvarken ville eller vågade sätta i verket. Förordnandet skulle tjäna den utnämnde kapellanen i Utsjokki såsom förvisningshot och den utnämnande myndigheten själf till förevändning att ej gifva honom annat »brödstycke». Emanuel, hette det, skulle afresa efter särskildt mandat, men det kunde få dröja. Under tiden skulle han mot någon smula till lifvets uppehållande brukas som passande redskap mot tidens andliga farsoter.

Denna finurliga stiftspolitik skulle genast visa sin förträffliga verkan i öppen dager.

Så snart Emanuel bekommit sin »utnämning», skickade han till kapitlet en skriftlig anmälan, att han rätt snart skulle återvända till skogsbyggarne såsom deras herde, och sporde, om detta kunde möta någon invändning.

Att nu inkalla Emanuel till räfst för en så uppenbar vanvördnad ansågs af flere märkliga skäl icke rådligt, när man rätt betänkte sig. Om han aktade kallelsen och inställde sig, så måste domen mynna ut i en suspension, som här blefve meningslös, eller i en afsättning, som korsade hela uträkningen och blefve verkningslös, eller i böter och fängelse, som kunde vålla buller och oro af oberäkneligt slag. Om åter Emanuel föraktade kallelsen och uteblefve, så hade man å andra sidan ingen råd mot det slemma exemplet, som då fastmera skulle efterapas till

långt allmännare olydnad, än den man redan hade för ögonen. Lika litet tordes man gifva honom det hotande mandatet att afresa till sitt kaplanat. Emanuel kunde stanna kvar och gifva de unga prästerna på kapitlets kärra ett smittande föredöme af en tredska, som måste lämnas ostraffad. Eller också kunde han ge sig i väg — och lämna den arma myndigheten i sticket för de falske profeterna, som då skulle växa upp likt svampar ur murken jord. Hvad återstod nu att göra? Jo omsider upptäcktes, att Emanuel, när allt kom vida, kunde lämnas ur räkningen som präst och anses tillhöra lekmannahjorden. Denna installering i hans vildmarkskula hade till all lycka ej kunnat ske med alla föreskrifna former. Dock ansågs häller icke rådligt att nu gifva honom del af detta afsked på grått papper såsom svar på den vanvördiga skrifvelsen. Man nöjde sig att gömma denna afsättningsdom i djupet af sitt hjärta, beredd att taga fram den vid lägligare tid.

Så hade nu den andliga öfvermyndigheten, till oredans och förargelsens ökande, endast framlagt ett nytt bevis på sin svaghet, sin ovärdighet och oskicklighet i allom.

Särskildt egendomlig förefaller denna fruktan för det onda exemplet, enär det redan var gifvet i stor omfattning genom stiftets pågående upplösning. Underlydande präster och församlingar visade ej längre sin öfvermyndighet större efterrättelse, än hvad de själfve funno lämpligt i hvar sin vrå. Nu skulle till sist äfven denna olydnad taga det första steget till samhörigt värn mot den oefterrätteliga myndigheten, såsom närmast är att se.

X.

STIFTET BÖRJAR UPPLÖSAS. UPPSLAGET TILL MÄSTER-SARAS KRIG.

Bispesonen magister Georg Vallin den yngre, återkommen från sommarresa till sin skoltermin som förste teolog, stod osedd på tröskeln till Mäster-Saras trädgårdssvale, såg henne själf vid sömnad och vid samma bord Emanuel, undervisande en skön, mörklockig gosse i griffeltaflans hemligheter.

Magister Georg hälsade, och när *domicellan* öfverraskad rest sig till *révérence* framför honom, trädde han in utan att låtsa om den ödmjukt bugande Emanuel och ställde den bjudna stolen så, att både läromästaren och lärjungen kommo bakom hans rygg i vrån, såsom två opassande föremål framför kapitlets fungerande præsul.

Magister Georg var synbart uppjagad af något särdeles nit, som han genast gaf luft i allvarsamma ord till *domicellan*, nersuten framför honom.

»*Domicella,* är det sant hvad som spörjes, att dessa olydiga präster, som förlupit sitt ämbete och vår myndighet, hafva fått sig något slags biskop och ett consistorium här i gården?»

»Det ser så nästan ut,» svarade hon leende. »Dessa frilöpare, som säga sig vara illa handterade af sin myndighet, hafva genom aftal börjat vända sig hit med begäran, att vi skulle bestyra deras befordringsmål till de församlingar, som också hafva slagit sig lösa från högmögende herrarnes öfverstyre.»

»Ett illegalt stift i själfva stiftet?»

»Ja, det är visst ett allmänt tidens tecken nu, att lika fåglar slå sig samman till ömsesidigt värn i nöden.»

»Nå, hvilken är den illegale biskopen?»

»Illegal? Jaså magistern kallar honom så! Jo, det är den samme, som fungerar i legale biskopens kall vid alla storviktiga tillfällen... Han råkade få plats bakom ers vördighet. Kanske får jag presentera?»

Magister Georg rörde sig ej.

»Jaha, jag såg ju herr kapellanen...»

»För de tjugu lapparna i Utsjokki, ja! Nå, det vore ju skäl att skicka honom dit snart från detta episcopat — af tjugu församlingar redan?»

»Huru länge tror I, *domicella honoratissima*, att detta tilltag kan fortgå under edert tak?»

»Innan större utrymme blir af nöden? Ja, det beror just på, huru högmögende herrarna praktisera i ämbetet. De församlingar, som få präster utan föregående kallelse eller val, de präster, som söka ämbete, men skjutas undan från desse genvägar, torde nog slå sig lösa — de fleste. Ja, blif ej ledsen på oss, eders vördighet! Vi rå ingalunda för detta gunstlingsväsen, som har urartat till en odräglighet. Vi äro minsann icke de, som trängas efter detta bestyr.»

»Huru tillgår det vid dessa befordringsmål?»

»Efter lagmätiga former, något sammandragne till tiden. Kallar icke församlingen någon viss, så få de tre föreslagna predika samma söndag ett halft timglas hvar. Och ofvanpå detta sker valet, med minsta möjliga bråk och stämplingar.»

»Och I tror, att detta går bra i längden?»

»Åja, hvarför icke! Endera praktisera högmögende herrarna som hittills, och stiftet glider småningom öfver till oss, eller blifva befordringsmålen lagligen skötte, och då slippa vi dessa bestyr — genom deras återgång.»

»Välan, *honoratissima*, för några månader sedan spordes om eder person mycket och allmänt tal, men klageligen ej särdeles berömmande. Nu sitter I här med samma folkliga namn och reputation som en drottning mest. Man säger rent ut, att I och landets kvinnor hafva öfvertagit allt styre som är. Gående förbi hans excellens i dess lagliga funktion har I upprättat ett stort antal arbetshem till försörjning åt de hemlöse. Gående förbi borgerskapets privilegier har I med andra tillskansat eder handel, som det sägs, för att uppehålla dessa anstalter. Med förbigång af justitiæ-staten har I börjat nitälska för tvisters slitning genom förlikningsdom. Utan att fråga landsbetjäningen till har I tagit vissa mesyrer att samla folk till ordningsgillen i socknarna. Oenige äkta makar och andra, som skulle träda inför consistorium, gå det rummet förbi och säga trotsigt: Vi hafve gjort upp vår sak hos *domicellan* på Udden och hafva intet med eder att kapitla. Och med dristigt åsidosättande af vår befogenhet har I ock handen med i detta illegala stift...»

»Och så skötos ju herrarna också på sidan, när vi togo de sju falske profeterna i fällan?»

»En prisvärd gärning likasom mycket af det nämnda — i och för sig *objective* sedt. Men säg mig nu på samvete, hvem som lagt denna makt och dessa initiativ ur lagmätige auktoriteters händer i eder kvinnohand?»

»Ingen alls! Ha icke dessa stater och kårer både makt och initiativ kvar för allt hvad de vilja och kunna? Och finna de ej elände och landsbekymmer i öfverlopp, om det skulle skjuta dem i hågen att ägna sig däråt? Så talar ers vördighet om makt? Här veta vi ej af någon sådan; människorna foga sig i all beskedlighet efter sam-

råd och hemställan. Magistern sade visst, att vi ha gått de herrarne förbi, men ha vi äfven knuffat någon?»

»Nå, hvad sägs om en extra landsbetjäning utanför fogdens makt och kontroll?»

»Ja, man skulle tro, att den stackaren, som var osynlig under denna namnlösa villervalla, bör vara stött, när man tar fast skälmar och skojare honom förutom?»

»Och detta olaga stift?»

»... Står faktiskt utanför herrarnes myndighet och åtgörande nu, men vilja dessa präster och församlingar återgå till sin rätta fårfålla, så står dem vägen öppen. Och till dess är det väl icke herrarne okärt, att de bereda sig någon lag och ordning?»

»Ja, hvad som är oss okärt i alla stater och kårer, det är, att vi ej *pro forma* fingo åtnjuta det skyldiga försteget till landshjälp och landsreformer.»

»Hafva de ej i alla tider haft det skyldiga försteget i realiteten? Men när hände, att det togs af andra än nödde och tvungne?»

»Ja, detta är, med all klagan sagdt, händelsen nu. Stater och kårer äro med mig fullt eniga, att de måste själfva reformera sig och taga kraftåtgärder med det första.»

»Och det blef en förebråelse mot oss för hvad som redan är undangjordt, kan jag höra?»

»Icke så mycket för det gjorda, utan fastmera för handlingens form, som ställer oss i öfverflödighetens smädliga sken. Hvad hände redan vid första ansatsen att samla människor till endräkt, kärlek och medborgerligt råd? Jo, gå hem och lägg er, oxar, skriade käringar, jäntor, barn och gubbar. Vi ha nu Herr-Manel och Mäster-Sara på Udden. — Tror I verkligen, högäreborna,

att vår goda vilja, en gång allvarligen väckt, skulle vara öfverflödig?»

»Ack, herre Gud, det var så dags att komma med henne nu, sedan denna obotliga misstro är ingrodd!»

»Nå, men skulle det inte ha gagnat verket, om vi som öfverhet fått vårt skyldiga rum främst, till undvikande af split och misstro?»

»Gagnat verket? Den, som tror det, har icke en aning om folkets tänkesätt mot sina öfversåtar nu.»

»Nå, då lyster oss höra, huru *domicellan* har tänkt sig detta landsmoderliga kall i sina yttersta konsekvenser — all laglig myndighet förutan?»

»Det var just en fråga! Sådan ha vi varit förutan i min tid, ers vördighet!»

»Ja, det medgifves . . ., att *domicellans* herr fader först och främst är en fullkomligt lagalös bjässe.»

»Pappa? Ja, det är han verkligen! Han, sockenprästen på stället, flyttar bispen härifrån hans bol, förbjuder honom återkomma; bispen låter därvid bero, kapitlet gör ingenting åt saken. Så tager pappa en egenmäktig tull vid sockengränsen; när man stämmer honom, så behandlar domhafvanden ej målen, utan anvisar orätt forum, biskopen och kapitlet, som skulle vara det rätta. Vänder man sig dit, så säga de herrarna, att de töras icke åt den svåre mannen; vänder man sig till fogden, så har han gifvit koncession på denna tull. Stadens borgare ha det största obehaget af den olaga taxan; de vände sig till hans excellens, fingo koncessionen af intet värde förklarad och därjämte ett strängt utslag mot pappa. När så protokollet visades honom, ref han det i bitar, kastade allt på elden och körde ut ombuden. Nytt extrakt rekvirerades; då var domboken hos hans excellens

ändrad till pappas förmån, och människorna stodo där. Till sist få de nog gå ända till Bender med pappa, och då de komma dädan med kungliga majestäts osvikliga och allsvåldiga utslag» — hon gjorde en fin rörelse med handen — »så lämnar dem fogden utan efterrättelse. Ja, har icke pappa visat oss alla, att vi sakna rättskipning, landsbetjäning, guvernör, biskop och kapitel? Hvad säger ers vördighet själf?»

»Nå, hvad kan I, som makthafvande landsmoder, åtgöra mot honom och slika företeelser?»

»Åt pappa? Ingenting! Olaga tullar och annan vanstyrelse, det få stater och kårer se till, ty sådant ligger ej inom vår sfär.»

»En otillräcklighet redan där! Så ha vi dessa strandvräkare, som ha slagit under sig de bofastes fiske här efter älfdalen och hela kusten, med deras blinda och fanatiska kätteri, en ständig fara för staden, orten och landet.»

»Ja, vi kunna blott ta' emot de arma, hungriga människorna i arbetshemmen, så fort de komma.»

»Otillräckligt för landets trygghet! Vidare lära vi nog veta af dessa utom lagen stående, kätterska rymlingar i västanskogarna, en liten stat inom guvernementet, en svensk provins utom riksens lag, med särskild handel, tullpolitik, religion, befästningar, styre . . .»

»Nå, ers vördighet tycks ha funnit själf, att det folket har redat om sig rätt bra under herr Emanuel Bredmans spira, eller hur?»

»Och så, utom annat, detta parti af röfvare, missdådare och strykar på nordanskogen?»

»Magistern nämnde intet kätteri där. Det sällskapet är väl ändtligen fullt renlärigt då?»

»Hå, hvarför så paskillera . . ?»

»Ja, det vore annars bara deras skyldighet. Det är ju herrarnas förlupne pedell, som har organiserat dem på senare tid och rätt prydligt för resten. Han har alldeles aflöst bandets ojämna rån- och plundringssystem med sin ordentliga skattläggning på rök, hufvudtal, hjonelag och säland. Dessutom anordnar han en lugn och ämbetsvärdig uppbörd med dem vägfarande på skogen. Det kan man kalla något . . .»

». . . Som landets moder också är rådlös mot?»

»Jag vet icke precis. Huru mången, som kommit från det hållet till sin försörjning i hemmen, kunna vi rakt inte säga, ty ingen får spörja hvad människorna ha varit, utan vi se bara på hvad de äro: hjälplösa varelser, som vanligen kunna arbeta till inbördes båtnad.»

»Nåja, *honoratissima* har ju icke ens själf fattat sin sfär tillräckligt vid för alla behof. Jag kommer nu med ett förslag från samtliga stater och kårer. Vi ödmjuka oss nu så långt, att vi formligen bedja om *domicellans* hjärtliga förord till ett återvändande förtroende af folket . . .»

»Jaså, detta är då eders vördighets ärende? Då är det kanske bäst, att I vänder er om till kapellanen därborta i Utsjokki. Jag förmår icke ett sådant underverk, men han är känd och uppburen af alla, hvad parti de nu må tillhöra, och har på köpet en talande tunga.»

»Nej, det får nu i Herrans namn bero vid den skam och ödmjukelse, som ämbetet har skördat. Vi kunne ej vidare vända oss åt det hållet.»

»Ja, det brukar gå så till, när man gifvit skam till tack för gjorda tjänster.»

»Dessa beklagligheter . . . Jag har, som I vet, ingen del

i dem, men tror förvisso, att de kunnat afplanas, om icke personen i fråga lagt den bittra löken ofvanpå denna lax . . .»

»Ja visst! Genom ett gyckelspel binder man en person i brödlös overksamhet. Och då han ger en vink, att sådant ej kan falla honom drägligt, då är detta en bitter lök! Visst måtte väl någon galenskaps smitta vara inbiten i detta ämbetsrums väggar.»

»Är detta svaret på vår ödmjuka hemställan?»

»Från dessa stater och kårer . . .? Som härom åren voro sammansvurne att få mig fram till stupstocken och eldbålet? Har icke eders vördighet betänkt, att denna hemställan blir en ännu större skam och ödmjukelse? Ja, huru I nu viljen styra undan för Schylla, så lären I alltid stöta på en Charybdis hela farleden fram. Att i ordom rekommendera landets öfversåtar till folkets förtroende? Det kan icke nu en Herrans ängel af himmeln. Men ett råd kunde jag visst gifva obegärdt: Må de en gång fresta att rekommendera sig själfve genom handling!»

»Nå, jag lämnar detta ämne för ett annat.»

»Det faller mig rätt gärna, ers vördighet!»

»Här går, till själars förvillelse, ett fabelaktigt, ja nästan påfviskt rykte om eder bevekelse till dessa goda gärningar . . .»

»Ett husförhör kanske?»

»Nej, blott en fråga af rent kristbroderligt intresse, om så medgifves?»

»Det går ju an!»

»På hvad väg har I undfått driften till denna verksamhet och denna makt, jag ville säga denna villiga lydnad hos folket?»

»På lidandets väg, eders vördighet!»

»Det fattar jag rakt inte!»

»Det är intet mysterium alls, eders vördighet. Den, som själf lidit, förnimmer medlidandets drifvande kraft. Och människor ha det laget att öfverdådigt uppskatta den, som får den nåden att resa sig upp, sedan pröfningens kalk är tömd. Annat kan det vara med den, som förblifver nerdignad.»

»Dock ser I visserligen ej ut som en törnekrönt!»

»Det är icke häller min åtrå.»

»Känner sig *honoratissima* äfven rätt värdig att förestå detta stora kall?»

»I menar efter borgerliga lagen?»

»Må vi då inskränka frågan därhän!»

»Javisst gör jag så!»

»Hm, denna handel, som I har tillskansat eder till borgerskapets förfång och mot dess privilegier?»

»Hvilket sällsamt tal! Vet icke ers vördighet, att borgerskapet hvarken har privilegium eller koncession på norska handeln framför någon annan? Icke häller har det folket lagt tu strån i kors för att öppna den svåra handelsvägen, utan det var fastmera en förtjänst af Utsjokki-kapellanen, som fortfarande sitter bakom ers vördighets rygg, ty han hittade just det knepet att använda urfinnarnes klöfjeälgar för denna transport öfver fjället. Eljes få ju borgarne utan trångmål af mig handla så mycket de vilja och kunna på den vägen.»

»Nå, men denna förargliga olagstull, som lägges på deras foror öfver fjället . . .?»

»Den upptages af rymlingsfolket där väster på skogarna. Och i den frågan kan Utsjokki-kapellanen gifva svar på tal.»

Magister Georg syntes tveksam för den fortgång han hade i tanken.

»Nå, detta var således förhastadt af mig, men ...»

»Ja, det var det!»

»Men ... men är icke häller denna gosse ... edert oäkta barn?»

Mäster-Sara reste sig värdigt i hela sin längd och mätte anklagaren med en blick, som gjorde honom helt bestört.

»Mickel, kom hit!» befallde hon allvarligt.

Gossen kom fram ur vrån med förvåningen lifligt tecknad i sina stora, svarta ögon.

Hon lade sin hand ömt smekande öfver hans hufvud, drog honom intill sig nerlutad och sade i dallrande ton:

»*Du* är min innerligt älskade, hjärtans riktiga och *äkta* gosse, du! Ty alla eländes lagförgätare till trots är du en ärlig fästekvinnas äkta son inför Sveriges lag. Och din mamma, hon kan tåla smälek och lidande, hon. De sade, att hon hade dödat dig, och de ville taga hennes eget lif. I sju dagars tid var hon utsatt på torget till hopens spott och försmädelse, för att hon skulle bekänna, hvad hon icke förbrutit. Hon har efterkastet öfver dem i sin makt, kunde sätta det i gång när som hälst, men ville hafva det kvar, tills de rörde vid dig!»

Magister Georg hade rest sig i största förlägenhet och framstammade:

»Om hjärtans ursakelse för detta vilseledda och enfaldiga ord. Vi andelige ... ärom så främmande och ofta rätt ovillige mot världslige lagen i detta stycke. Men då ingen högre lag var bragt på tal, så inser jag fullervisst min dårskap och missledning ...»

»Där hör du själf!» fortsatte hon till gossen. »Hans

vördighet var missledd af dårar, när han nämnde dig oäkta son. Då får det räcka till för denna gång, ers vördighet, ty dårskap är väl det mesta, som I har kommit med.»

»Möjligt, att så kan synas, när man glömmer, huru orden måste vägas af förmedlaren. Får jag tro, att min ursakelse gäller som full satisfaktion? Kan jag rekommendera mig . . ?»

». . . Till ett tacksamt minne af besöket? Åja, det ena får väga upp det andra. Den ödmjukhet, som eders vördighet haft mod att framföra från stater och kårer, är ju högst välkommen för en moder, som skymferas inför sitt barns öron. Den skall ock finnas att läsa, när det tages ned från hyllorna att granskas af de efterkommande.»

När magister Georg gått och arbetet var återtaget kring bordet, sänkte hon nålen och utbrast till Emanuel:

»Den där herren är den enom för het, den androm för kall . . . Och tänker ändå samla folk kring sig!»

»Jo, han var nog helvarm en tid — för folkets bästa och uträttade icke så litet vid reformatsen härom åren, bara den hade fått vara omhuldad. Men nu är han till hälften i bispens kläder själf — och blef en annan.»

En stund gick om i arbete.

Så kom en ny besökare, stadsborgmästaren Magnus Alexander Sundström, med titel af landsmajor. En glupande ulfs ögonfärd hade han för denna gång. I Emanuel hade han genast fått se ännu ett föremål för sin nitälskan och bjuden stol började han genast:

»Jag skulle inte sitta precis. Ja så, du är på orten, du också? Då kan jag slå tre flugor så snart som två.

För si tullen där, som du och rymlingskättarpatrasket där väster lade på oss, lide vi inte längre . . .»

»Hvad vill herren göra åt den då?» undrade Emanuel.

»Jag vore färdig att skratta. Vet du icke, att vi nu hafve armerat och excercerat upp en hel bataljon stadsmilis?»

»Vet nog det . . .»

»Och i öfrigt har jag landsbefälet af hans majestät, kan ock uppbåda landsallmogen i reserv när som hälst . . .»

»Mot fienden ja!»

»Det går också an i ordningens *interesse!*»

»Så att det blir krig nu då?»

»Krig? Ni kunde gärna försöka, ert kättarbyke, att resa er till motvärn mot landsbefäl och trupper! Vet du hvad det blir? Jo, stegel och hjul och kättarbål och röda hanen! Du afskaffar tullen, du, och därmed jämt! Är inte den pålagan slut som fjorton dagar härefter, så skride vi därin med väpnad handräckning.»

Emanuel satt tyst och dufven.

»Nå, det tör väl ingen annan råd blifva då,» utbrast han som förtretad.

»Jag skulle tro det,» tyckte borgmästarn och landsmajorn triumferande. »Där var nu en fluga slagen. Sedan hade vi två andra tillhopa med *domicellan* här!»

»Har landsmajorn något svar på min ansökan?»

». . . Om bidrag till arbetshemmen där hon kallar? Hvad ha vi, ett redeligt, välmående och förnämt borgerskap att beställa med tockna där anstalter för strykar, tiggare och bönder?»

»Men lasarett och hospital för staden och orten?»

»Kunde väl inte vara oäfvet, men har *domicellan* börjat med det, så kan hon gärna *continuera*, så få vi se

hvad ändskörd det blir. Jag skall säga, att vi borgerskap sitta i vår belägenhet . . .»

»Belägenheten? Ja, den är visst ganska svår: att komma midt i hugget för två handelsstråkar, som man icke lagt tu strån i kors för! Ett välmående och förnämt borgerskap? Ja, det hafven I blifvit genom andras företagsamhet och andras olyckor.»

»Att finnarna måste lägga upp sin export här och taga hvad de få? Det angår inte *domicellan!* Och var det inte oss det samma, hocken som tog upp handeln åt Norge? Summan är, att hon nu tager sin hand beskedeligen därifrån, ty längre lide vi inte häller det intrånget!»

»Ja så!» lät hon undfallande. »Huru skall då jag, arma människa, taga mig fram med mina anstalter?»

»Jaha, det var just att komma till oss och tigga bidrag till hennes fjolliga kapriser, när det fast hällre är vi, som hafva satisfaktion att utkräfva från hennes sida.»

»Landsmajorn låter ju rent af sträng?»

»Ja, vi ha råd att vara det. Här ha vi suttit på vår stadsö som bundna geten, gnagd af sju vargar rundt omkring . . . Strandvräkare, rymlingar, röfvare, tiggare . . . Så ha vi *domicellan* och hennes kompanjoner och så hennes utböling till far, som vi ock skole göda med tull och genomfartstaxa, väg-, bro- och bompengar. Och så ha vi nog varit ena fårskallar själfva, som ha suttit uppi allt detta elände med både trupper och landsbefäl, utan att ha kommit ihåg oss . . .»

»Ja, det medgifves — hälst under dessa sju skojares framfart!»

»Det är ingenting att flina åt, skall jag tala om för henne,» — landsmajorn hade höjt rösten och sträckt på

sig — »för nu skolom vi ändtligen taga tömmarna af fogdestackarn här och ställa huset i skick, med vapenmakt om det gäller. Och hvad *domicellan* exporterar eller importerar fjorton dagar härefter, det konfiskera vi midt för hennes näsa som god pris och aldrig vidare!»

»Landsmajorn behöfver inte vara så högröstad och häftig. Vi få väl rätta oss därefter ändå.»

»Hälsa detsamma åt sina kompanjoner . . ., skojarne där, som vordo så rika i tvärhasten, Höger-Grels och Vänster-Grels, eller hvad de linkande utbölingarna kallas!»

»Huru är det fatt med landsmajorn? Kommer han från något dryckesgille eller fick han någon skruf lös annars? Här i gården har han ingen tjänare för budskickningar.»

»Det samma var det. Så mycket att I veten, hvad I han att rätta er efter!»

Hvarpå landsmajorn och borgmästarn nickade och gick. Väl var han kommen utom dörren, då laget brast i hjärtlig skratt.

»Han hade funnit rätt på sin glömda värdighet, han! Trupper och landsbefäl? När drömde man här i orten om dylik ståt?» undrade värdinnan.

»Jo, han har burit sin granna titel länge,» upplyste Emanuel.

»Vet nog det, och just genom vanan kom jag aldrig att reflektera öfver den grannlåten. Emellertid ha vi nu fått den väntade krigsförklaringen och taga nu hela den handelssträken från de puttelkrämarne.»

»Och då far jag till fjälls i morgon för att styra om den saken,» tyckte han vid griffeltaflan. »Men först måste vi nog tänka oss omkring lite, ty bråk och klammeri skulle den där herren kunna ställa till.»

»Ingenting allvarsamt, herr Emanuel. Jag satt just och tänkte ut, huru deras korftåg kan stoppas, redan när han skall norrut öfver älfven, vet du.»

»Det må vara en sak, men vi måste betänka, huru vi skolom möta andra händelser, ty detta korftåg kan mycket troligt ge anledning till ett *bellum omnium inter omnes*, en allmän sammanstötning mellan skilda partier.»

Hon lade från sig sömnaden, och mellan de två kloka bundsförvanterna rådde flitig öfverläggning till dagens ända.

Morgonen därpå for Emanuel älfven uppföre med en flodhaxe, och då han i tidens lopp anlände till sitt folk kring de stora vattendragen i väster, hjärtligt hälsad till återkomst, gaf han sig med en väpnad styrka efter handelsälgarnes klöfjestig uppåt riksgränsen.

När så den förste köpnorsken kom ned genom fjälldalens krok, uppsuten bredvid föraren på den främste af en tolft lastade klöfjare i knäppande trafvet efter gemensam ledtöm, steg Emanuel med sitt väpnade följe fram, hejdade tåget, upplyste att han kommit i det svenska bolagets ärende och sade som så:

»Eder kung har strängeligen förbjudit er att handla med svensken, och visst gjorde vi bara rätt, om vi toge af er godset för slik olydnads skull. Att hyra våra älgar får norsken inte längre, men skall handeln liks pågå, så blir det med oss, de nyevangeliske, som äro edra närmaste grannar här nere i dalarne, ty vi underlyde ej svensken, utan styra oss själfva. Då klöfja vi åt väster till eran fjärd med bytesgodset och taga edra varor hemklöfjande. Hvad svensken förr betalat fån I oförminskadt, men det förstås, att vi draga af hvad frakt och tull ha

kostat er. Och alle norskar, som fört öken hittills, få stanna i vår tjänst med godt påök.

Mot detta fanns ju intet rum för någon slags gensägelse. Å norska sidan gick handeln sin jämna gång som förr, men å den svenska inträdde snart den ändringen, att köpmännen fingo taga varorna af Mäster-Sara och hennes bolag till deras pris.

Detta skifte kom att föranleda »*Mäster-Saras krig*», en följd af fejdeupptåg, som blefvo mer skrattlustiga än egentligen lifsfarliga och därigenom äfven ryktbara i landssägnen. Det var samhällsupplösningens öfvergång till ett slutspel, som utvärtes skådadt tedde sig i löjlig dager.

FRÅN MÄSTER-SARAS KRIG.

I.

OTACKSAMMA SÖTEBRÖDSGRISAR.

Min läsare!

Kommer någon gång din färd att ställas efter Uleälfs sköna vattendrag genom det minnesrika *Påldamo*, glöm icke då att skänka en välsignelsens suck och en krans af nordisk cypress, den doftande enen, åt minnet af gamle herden *Johan Cajanus!*

Att bragdens ära ej gror i stridens mark allenast — en sanning som flitigt upprepas, emedan hon ej tros — det har denne man visat genom sin lifsgärning.

Han förstod att skapa fred och gagnelig samfärdsel mellan grannar, som väl kunde räkna blodsförvantskap, men voro söndrade genom en bergås och en riksgräns mellan två fientliga makter under strid på lif och död.

Hans rastlösa arbete i fridens och odlingens tjänst kröntes med slutlig framgång, då Sveriges konung och Rysslands tsar år 1703 upprättade enskild landsfred mellan Finlands folk och de ryska karelerna öster om åsen. Kort därefter lämnade fredsstiftaren detta jordiska, förskonad att se sitt lands framtida jämmer, men också utan att skåda frukten af sitt verk.

De rikedomar, som floden Dvina tillförde sitt barn, det varurika Arkangel, funno ej tillräckligt aflopp genom holländska koffer, utan hade af gammalt sökt en biväg öfver det finska landnäset.

Däröfver kommo de mestdelen med vattendragens hjälp, sommartid på yrkeskunniga forskarlars båtar, vintertid efter dragare på isar. Den första farleden var östra Kemiälf från Hvitahaf till finska landåsen i väster. Efter dess öfvergång stod strax i närheten Uleälfs vattendrag öppet ned till Bottenhafvet.

Men då öfre Finlands borgare ville förlänga denna handelsväg med tillsats af landets egna varor, funno de hvarken vinter eller sommar tryggad väg till Stockholm eller andra stapelorter. Nöden hade ingen lag i dessa tider. Med öfverträdelse af stapelrätten funno de en nordsvensk upplagsplats, som tog broderslott af vinsten och ville hafva ännu mer oförtjänadt sötebröd i denna onda tid.

I hårdt sinne njöt folket där allehanda gåfvor, liksom fallna ur himmels höjd, och tog emot dem i nederfallet med samma viktiga min som svinet, när du genom en remna i grishusets tak skjuter ner en räfsa och klår dess rygg. Icke ser det spörjande upp, endast rosslar och njuter, kan dock grymta illt, när det hulda verktyget tages bort. Likt och slikt betedde sig ock de människorna. Och utom annat godt flöt dem ock i öppet gap en annan rik näringsådra, som också framkallats af tidens ofredliga skick.

II.

STORA PLANER OCH SMÅ SJÄLAR.

Den åldriga hamnplatsen vid Hernösundet hade, under trycket af fattigdom och en småmännelig kältringsanda, varit en mångsidig jämmers hemvist intill 1710 års brand. Denna olycka skulle blifva vändpunkten till

större bärgning och folkrikedom. Något verkade väl de medgifna friheterna för stadens återuppbyggande, men hufvudsaken var nog, att elden genombrände marken till dess rening från samlad osundhet och till stadens förskoning för pesten, så att flyktande borgerskap, med egendom, yrkesskicklighet och skarpare arbetsdrift, sökte burskap på stället, som äfven lockade med en omistelig utförsel af handtverksslöjder på smyghandelsvägen åt Norge. Att nu denna ort för någon tid kunde föda större befolkning än någonsin och efteråt, intill skrifvande år 1891, detta berodde just på riksolyckor, som undantagsvis kunde gynna enstaka orter på stora landsträckors bekostnad.

De två handelsvägar, som af sådan orsak råkade att löpa ihop vid Hernösundet, medförde en hop sällsynta fördelar, som voro för stora att ej inses, men förknippades ock med smärre olägenheter, hvilka behjärtades vida mer. Den nordvästra betungades af rymlingarnas tull och hvad man kallade olaga intrång emot privilegierna, men jämnt flödande var denna näringsådra. Den nordöstra åter saknade dessa olägenheter, men var i stället något ojämn. Trots den finska landsfreden kunde emellanåt kareliska röfvare från öster stiga öfver bergåsen ned i floddalarna mot väster, och möttes då af landets egna snapphanar, de vilda och djärfva *kivikäserna.* Samfärdseln stördes af vapenskiften, och fororna kunde ock bortröfvas af ströfvare, som utan samvetsbetänklighet togo sina behof där de kunde, af landsman eller fiende likgiltigt. Dock stannade förlusten i sådana fall alltid öster om Bottnen, ty hvad som besvärade afnämarne väster om detta vatten, var tillförselns ojämnhet.

Utom dessa beklagligheter på långt håll, mot Norges och Rysslands gräns, hade borgerskapet äfven andra på

närmare håll. Strax utanför staden satt den makalöse Mäster-Abraham med sina pålagor, som voro särskildt besvärande vid de årliga marknadsresorna utåt landskapet. Kommen genom hans sockenfylke, öfver färjan till älfvens nordsida, möttes man på färd genom Nordanskogen af de yrkesmässige röfvarnes tullkarl, som helt lugnt uppbar afgiften efter sin taxa. De fisken, som borgerskapet inkräktat från närbor, hade i sin ordning inkräktats af strandvräkarnes band, en ständig fara för orten.

Nu hade borgarne i sin växande betydenhet börjat känna maning att afvärja dessa olägenheter för egen del och uppträda såsom skiljedomare eller tuktomästare i fråga om en hop andra tilltag, hvilka inalles utgjorde samhällets upplösning såsom en fullbordad sak. De skulle ställa sitt eget hus i skick och reformera sin omgifning. Detta kunde ha varit en stor tanke hos borgarne vid Hernö-sundet, om den icke varit besmittad med en slem uträkning på vidgadt själfsvåld för egen del. Särskildt lockande var det Gudi behagliga verket att fängsla och aflägsna dessa strandvräkare, som genom sitt ogudaktiga väsen sades hafva manat fram Antikristen själf ur bergsgrunden till en ö ute vid hafsbrynet. Helt naturligt skulle borgerskapet självft sätta sig i besittning af det inkräktade fisket, till dess genom allmän vattenrannsakning utrönas kunde, hvilka voro rätta fiskeägare. Härtill hade man genom särskildt beting utverkat fogdens »koncession», och hvad rannsakningen anginge, så behöfde det ju ej brådska med den. I hvad fall som hälst syntes borgarne sig självfvom mer äreborne att njuta fisket än någon oärlig. Det var isynnerhet stadens »fiskerskap». som förstod att språka för denna sak, hvilken emellertid fick det skenet att gälla Gudi något mer än Mammon.

Men ingen krönes, utan att han redeligen kämpat haf-ver. Stridighet kunde man vänta från Mäster-Abraham, strid med de självständiga nybyggarne mot västanfjällen, strid med de gudlöse strandvräkarne i älfven, strid med de lagförgätne tullkräfvarne på Nordanskog, strid på lif och död med de vilda kivikäserna, ty dessa snapphanar skulle också lära sig ordning. Mot så många fiender kunde man icke komma lång väg utan härsmakt.

En borgarmilis inrullerades till ett antal af 500 man och fick någon inöfning. Själen i detta krigsverk, som i sitt ursprung varit tänkt mot landets fiender, var den något mera driftige än insiktsfulle borgmästaren Magnus Alexander Sundström, som till belöning fått landsmajors namn. Till kapten fick han lof att välja sin motståndare, hökaren Fredrik Ertz. Denne härstammade på mödernet från en ansedd birkarlasläkt, hade varit i utländsk krigstjänst och var till skaplynnet en djärf och dådfull man af kraftfullt och behagligt yttre. Skada för samhällets planer var nog, att kapten Ertz ej fick ledningen af dess öden om hand. Men i alla fall längtade majoren-borgmästaren och kaptenen-hökaren efter tillfällen att göra rätt för klangfulla titlar och breda silfvergaloner. Sådana skulle nu komma, flere än de någonsin voro i stånd att önska sig.

III.

DE TVÅ FÖRSTA FÄLTTÅGEN.
HURU MAGNUS ALEXANDER DÄRVID KOM AF SIG.

Innan man kommit till verkställighet af någon bland den stora planens delar, spordes den bedöfvande ny-

heten, att Mäster-Sara med sitt bolag, i sammangaddning med rymlingarna och Emanuel Bredman, lagt under sig den norska handeln hel och hållen.

För ögonblicket blefvo nog borgarne öfverraskade af den oförmodade händelsen, men de hade väl icke förgäfves en härsmakt på fötterna och beredde sig att krossa den förarglige mellanhanden med ett kraftigt slag af näfrätten, som nu syntes hafva blifvit allas rätt. Något dröjsmål uppstod likväl därigenom, att majoren-borgmästarn alls icke ville hafva med sig kaptenen-hökarn, fruktande att denne skulle taga lejonparten af krigsäran. Man fick således börja med att mottaga sitt behof af norska varor från vedersakarne — tills vidare. Först sedan landskaptenen blifvit upptagen på annat håll, beredde sig landsmajoren att utföra fälttåget.

Som befälhafvare skulle han, förstås, hafva en plan. Och hans plan var — att besätta åtskilliga ställen utefter handelsvägen från riksgränsen ned till Sollefteå socken, därifrån Ångermanälfvens segelled vidtog för de grunda flodhaxarne. Men för att ingen obehörig skulle slippa öfver där, ämnade han rifva den stora älfbron vid Remsle och hänvisa vägfarande till den besvärliga omvägen åt Sånga färja åtskilliga mil längre ned. På sådant vis skulle man afspärra Mäster-Saras följen och genom varornas nedfraktning älfledes gå Mäster-Abrahams tull och trakasserier förbi, så länge man måste dragas med denne utböling.

Nu torde man äfven, utan närmare ortkännedom ana, huru vidunderligt oklok denna plan var. Den kan icke förklaras på annat vis, än att en brorifning spökade i borgarmajorens hufvud efter någon berömd fältherres mönster. Oklokare än allting annat var dock, att han i otid lät sin plan komma ut till allmän kännedom.

Bron vid Remsle var en lifsviktig pulsåder ej blott för orten, utan ock för hela öfre Norrland. Under fyra mansåldrar hade häradets bönder med förödande kostnader frestat allt hvad byggmästare hette, men det syntes ej ligga i människomakt att där nedlägga ett brokar, nog starkt att trotsa den väldiga högfloden, vår och höst. Ändtligen kringgicks svårigheten genom att samtidigt från båda stränderna uppföra ett starkt och smäckert spirhvalf öfver strömmen, utan annan ställning än byggnaden själf. Denna bro ansågs nu vara och blef verkligen ett hållbart mästerverk för lång tid.

När nu Sollefte härads bönder fingo höra, att deras bro skulle rifvas, var det ej underligt, att dessa gingo man ur huse, sammansläpade starka brötor på platsen och beredde sig att försvara den till sista lifhanken. Borgarmajoren kom så tillstädes med troppen, såg ställningens allvar och fick den ljusa ingifvelsen att låta bron vara. Men då han icke häller kunde öfvertyga bönderna om sitt ändrade uppsåt, fick han vända om och bereda sig att komma fram på den besvärliga omväg han velat föreskrifva annat folk.

Men äfven den öfverfärden blef lättare tänkt än gjord.

I allmänhet hade borgarne genom en föga hedersam framfart ådragit sig agg och misstänksamhet i högre grad, än hvad näringstvånget var ägnadt att framkalla. Om deras krigsplaner rådde nu i landet de mest grufliga tankar, som möjliggjordes af dålig frejd, rått hotelseskryt och naturlig enfald jämte tidens osäkra skick och motståndarnes flitiga underblåsning. Summan häraf blef nu i första hand, att roddarne vid Sånga färja lade sin båt från land och vägrade öfverfart. Bättre gick det häller icke, när borgarmajorn med egna farkoster ville sätta öfver sin

trupp till Hornö landningsplats vid Ångermanälfvens norra strand. Där voro det närmaste häradets bönder samlade med långa spakar och vägrade landstigning. Tillika spordes rykten, att liknande mottagning väntade på andra håll.

Så många motgångar hade kunnat afskräcka en långt större fältherre än Magnus Alexander, men han lät sig dock ej förtryta. Att hans fienders diplomatiska konst medverkat till dessa nederlag blef snart en känd sak. Nu företog han sig att möta dem på samma område, visserligen ej utan all framgång. Med goda ord och dryga mutor lyckades han öfvertyga Sollefte härads bönder med häradsdomarn främst, att han verkligen slagit brorifningen ur hågen. Efter tidsödande underhandlingar och nöjaktig säkerhet, ställd för sitt redliga uppsåt, lyckades han utverka tillstånd att tåga fram öfver bron med sin trupp. Allt detta besvär var dock förspilldt, ty det syntes skrifvet i ödets bok, att han och truppen aldrig skulle komma däröfver.

IV.

DET TREDJE FÄLTTÅGET.
ETT OBEHAGLIGT MÖTE MED FIENDEN.

Med milisen rustad för ett nytt fälttåg afgick landsmajoren och borgmästaren Magnus Alexander Sundström södra älfstranden uppför.

Men just som han kom fram till bron vid Remsle, syntes på andra sidan, liten, finurlig och trygg, den allbekante Emanuel med sina två akterhandsmän, de krigserfarne båtsmännen Höger-Grels och Vänster-Grels, i spet-

sen för femtio utvalde lodbösseskyttar och fältförråd på tolf resliga klöfjeälgar, som ock i vidlyftiga bindslen släpade fram en stor, järnbandad och svartmålad träkanon öfver trisslåda på yttersta sladden.

De båda styrkorna gjorde halt vid hvar sin broända.

Magnus Alexander stod obehagligt öfverraskad, hans trupp likaså. Ingen hade egentligen trott, att dessa föraktade rymlingar skulle våga sig till motvärn, hälst med en så liten styrka mot denna grufliga öfvermakt. Men efter de nu gjorde detta, så var det förmodligen därför, att de kände sig striden vuxna. Bland dem fanns ju, när man rätt betänkte sig, en del förrymda krigsmän, som varit ute med kung Karol, och sådana ville inte den lede självf ha något obytandes med. Bland miliskarlarna åter fanns ju icke en enda, som på allvar luktat krutrök. Och huru modig man är, så är det alltid bäfsamt, när man första gången ställes mot bleka döden. Till och med den ovana synen af de fromma älgarnes resliga bringor och utbredda hornkronor ledde tanken osökt till mörksens furste och lifvets viktiga räkenskap. Truppen sviktade redan, och dess mod ökades icke häller, när fienden, under tydliga ansträngningar, förde upp kanonen på strandvallen till skottställning tvärs öfver ån.

»Herren sig förbarme!» tänkte borgarsoldaterna, redo att taga till fötters vid första syn af luntan.

Men till all lycka började ej kriget omedelbart.

Emanuel och hans två akterhandsmän trädde fram på bron som parlamentärer.

Främst kom han själf, blåsande en väldig näfverlur, likt en dödsängel i en dombasun.

Efter kommo de höger- och vänsterlinkande Grelsmän-

nen, uppbärande två hvita dukar på ett par ohyggligt stora, rostiga och bredbladiga pikar.

När nu borgarsoldaterna sågo desse tre anryckande, krigiska till hållning och mordiska till åthäfvor, tyckte de skam vara, att så mången man skulle ge tappt för dem åtminstone.

»Bort med kråkeskrämmorna, tokskallar!» ropade Emanuel, fäktande med näfverluren.

»Ser man på själfve fanen! Håll upp! Gevär för axel!» vrålade Magnus. »Hvem befallde er flintan spänna? Här kommenderar jag!»

Det var så dags truppen fick veta det. Upptänd af ifver, blind och döf för allt, gaf den eld på parlamentärerna, som kastade sig ned på bron och i dess bågformiga krökning funno ett öfverflödigt skydd. Först nu efter eldgifningen kommo skyttarne och Magnus ihåg, att blyransoner för kulstöpning ej utdelats. En eländig början i sanning.

Så kommo Emanuel och Grelsmännen fram till borgartruppen mäkta vrede.

»Hvad är I för vettvillingar, som ger er att skjuta, när en kommer med fridsflaggan uppe?» ville Emanuel veta.

»Nå, hvad är det fråga om?» sporde Magnus. »Tänker I stänga konglige majestäts och riksens vägabro, eller hvad är det för slag?»

»Frågan om?» upprepade Emanuel. »Här är inte frågan om ditt eller datt, utan här blir det krig!»

»Ja, krig blir det!» bestyrkte Grelsmännen likstämmigt.

»Och så», fortsatte Emanuel, »skulle vi hit och säga herren till att låta folket gå till Herrans nattvard och bereda sig att kristsaligen hädanfara, ty i morgondag klockan tolf står slaget jämnt.»

»Ja, klockan tolf på slaget!» bestyrkte Grelsmännen kallt.

Magnus Alexander skrattade öfverlägset och tvunget.

»Hvad är det här för tokheter?» huttrade han. »Inte brukar nå'n säge till om tocke i krig, vet jag!»

»Hvad säger I karlar, som varit med?»

»Joväl, joväl gick det så till!» bestyrkte Grelsmännen.

»Naturligtvis,» inflikade Emanuel, »det förstår väl herren, att om jag skulle brottas med herren och smöge mig på herren som en tjyf om natten, då herren ingenting visste, så skulle väl ingen säga, att det ginge rättvist till. Det måste sägas till, annars är slaget ogillt. Kan någon människa inbilla sig annat?»

De sista orden riktades till de lyssnande miliskarlarne. För att blidka den krigsvane fiendens vrede och visa sina ridderliga tänkesätt, läto de enhälligt:

»Det är rättvist! Det är rätt och riktigt!»

»I tiger, karlar! D'är jag som förer ord och befäl här!» röt borgmästarfar vredgad och utfor till Emanuel:

»Angår det er, religionskättare, om att gå till skrift och tocke där slag också?»

Emanuel svarade både mordiskt och gudeligt:

»Som det är med oss, så ha vi rakt ingen förskoning med kropp eller själ, när det en gång bär till på skarpen. Och kroppen är häller inte så noga med, ty kroppen, vete vi väl, skall en gång döden dö. Men det finnes ock en makt som inte dör, en eld som icke släckes. Hafven I besinnat det, govänner, eller är det kanske för mycket, att kristne förmana medkristne att betänka den faseliga räkenskapens stund? Hvad sägen I, redelige och förnämlige herrar af den lärda staden?»

»D'är bara rätt och rättvist!» svarade med öfvertygel-

sens eftertryck manskapet, smickradt af den höglärde Herr-Manel.

»Ja, det där får väl så fritt vara,» lät Magnus förläget suckande. »Men inte är det väl I, som ensam sätter ut timmen för slaget häller? Kunde inte vi lika bra säga klockan ett?»

»Det vore illa gjordt af herren,» jämrade Emanuel. »Vi börja slaget just som klockan blir tolf, men om inte herren börjar förrän klockan ett, så hinner en ju alldeles ta ned er, som då lappen tar ned hunden, utan att folket skulle få försvara sig häller? Är sådant kristligt? Är det klokt? Är det rättvist?»

»Nej, d'är inte rättvist!» lät hela regementet som en man.

»I tigen, har jag en gång sagt!» vrålade Magnus Alexander med tappad fattning. »Kan inte jag sätta ut slaget till klockan elfva häller?»

»Till klockan elfva?» upprepade Emanuel förundrad. »Så ogudaktig kan väl inte herren vara! När vi som fiendsmän unna folket att betänka syndasjälens hädanfärd så pass länge som till klockan tolf på dagen, så kan väl inte herren unna dem en minut mindre, om han vill stånda på sitt folks bästa som en kristen öfverhetsperson. Hvad tycken I, redelige och förnämlige herrar?»

»Det var rätt och rättvist sagdt!»

»Ja, slaget skall stå klockan tolf, som jag säger.»

»Här var ingen själaplåstring å färdom,» inpassade Magnus svettig och rådlös. »Soldaten, som har tagit sin öfverhets tjänst, får vara beredd att sätta lifvet till, när det så fordras ...»

»Och själen med, förstås? Ja, där hören I, redelige och kristlige herrar, hvilket utbölingstroll I hafven fått

till major! När missgärningsmän få tid att ångra sine synder, så att tocke enar få en kristsalig hädanfärd från galgrep och stupstock, så skulle väl inte hederligt folk handteras sämre häller. Och den, som inte har gjort upp sin sak med Herren — tror borgmästaren, att han behöfver stå i slaget, där det går riktigt till efter krigslagen? Nenej män, ingen kristelig och mänsklig öfverhet understår sig att förspilla undersåtarns kropp och själ på en gång. Anmäl sig bara för majoren och stig åt sidan, den som hafver det så fatt, redelige herrar! Och sätter han sig upp mot krigslagen, så kom bara öfver till oss! Ty visst ärom vi fiendsmän, men vi skolom ej förglömma, att vi måste fram jämsides för domarn. Ja, hvad säger I två, som ha varit med?»

»Joväl, joväl gick det så till!» bestyrkte Grelsmännen.

»Ja, d'är rättvist och riktigt!» intygade regementet, så att det genljöd i backen.

»Rättvist och riktigt?» lät Magnus i fogligare ton och ref sig bak örat. »Kan någon förnuftig människa tycka det? Huru skulle det gå, om hvar enda käft skyllde på själen, när slaget skall stå?»

»Ingen krigsman ger sig ut i fält med sådan ställning, skall jag tala om för borgmästarn. Ja, hvad trängde herren åstad i slikt bekymmer och draga det redeliga stadsfolket med sig ut i dylik våda för kropp och själ, när herren hade kunnat få sitta hemma i rolighet, fred och beskedlighet? Men summan blir nu den, att herren i all kristlighet bereder folket på slaget, som på utsatt tid ståndande varder, och aldrig vidare om det!»

Då Magnus blef ensam med sitt folk, så är det väl troligt, att någon upptuktelse kom i fråga. Emellertid tog han Emanuels råd till godo, ty psalmsång och gudsord

hördes från hans lägerställe på sandnipan hela dagen, aftonen och kvällen i ända. Så tältades för den kyliga septembernatten på ömse sidor om ån, och poster spökade vid lägereldar efter krigsmans vis.

V.

FORTSATTA SJÄLSBEKYMMER.

Nästa dags förmiddag framträdde Magnus Alexander själf som parlamentär på bron. Emanuel kom till mötes och sporde anledningen.

»Går det inte an att uppskjuta slaget till klockan tolf i morgon?» lydde frågan förlägen.

»Hvarför det nu då?»

»Folket är i självavånda, rent ut sagdt. Och inte kan en ha ut dem på det viset, inte.»

»Nej, nog är det sant,» medgaf Emanuel fromt. »Jaså, herren har kommit till den insikten likväl? Stillestånd, ja, det kunde väl gå för sig, men, förstås, det måste vara en liggedagspenning.»

»Hm — hvarför det då?»

»Ja, tror herren, att en föder och aflönar folket med blåsväder?»

Magnus Alexander var icke den, som alldeles missförstod fiendens gyckelspel, men dess värre envisades manskapet att fatta det som allvar. Och så hade han ju själf låtit fånga sig i fiendens munviga ordsnaror. Hvad var att göra? Disputera förslog ju ej! Manskapet stod färdigt att löpa från sin chef i den afgörande middagsstunden. Hundra daler uppräknades som liggedagspenning, och stilleståndet beramades.

»Nu kan du mans komma öfver och predika en stump för manskapet,» tyckte Magnus harmset och befallande.

»Huruledes då?» sporde Emanuel med penningmottagarens skyldiga ödmjukhet.

»Det biter ingenting på de träbockarna, och själf är jag häller inte prästlärder att plåstra med dem i gudsords äfventyr. Döden och djäfvulen rädas de nog, ja alldeles för mycket, men inte kommer en lång väg med det.»

»Nej, det var nog ett sanningsord af herren. Och nog skulle jag villfara herren, men det är just det felet med mig, att jag predikar genom märg och ben, om det bär till, och inte så att det fastnar som boss utanpå rocken.»

»Det är den delen som behöfs, om man skall komma någon väg med dem.»

Så ordades, och hvad stunden led, kom Emanuel öfver med Grelsmännen jämte en tolfmans hedersvakt och började predika för den samlade truppen inom en liten skogsröjning vid vägsidan.

Han predikade en stund så, att de allvarliga grantopparne ville rista sig under den tryckande känslan af naturens egen inneboende förbannelse, men omsider gjorde han ett uppehåll.

»Det där var bra slag,» tyckte Magnus, »men då vi nu ha fått dem som i en liten uppmjukelse genom lagen, så tag för ombytes skull en strof evangelium också!»

»Var det värdt att komma med sådant redan nu?» invände predikanten.

Han tog åter vid, och nu tycktes jorden färdig att remna för afgrundens blåa lågor, som kunde vara redo att spränga den skälfvande svedjans stenbundna gräsband, men kom ändtligen till en ordhvila.

»Sir borgmästarn, om det gör nå'n mån?» hviskade han.

»Inte så oäfvet,» lät Magnus belåten, »men låt dem nu höra en stump om gudsnåden och barmhärtigheten också.»

»Det blifver väl så fort en hinner,» tyckte Emanuel och fortsatte.

Då Magnus lyssnat en stund, afbröt han:

»Slut genast upp, du, och ge dig härifrån! För jag sir i saken, att jag satte bocken till trädgårdsmästare.»

»Så får väl herren ha'et som det är med halfgjordt arbete då,» sade med förorättad min Emanuel och gick med sina följeslagare öfver till sitt läger.

Men på aftonen kom han igen med Grelsmännen och fordrade tolf mans biträde att kasta upp en graf.

»Hvad skall hon vara till?» undrade Magnus i onda aningar.

»En måste väl ha något att jorda dem i, som stupande varda!» menade Emanuel med from suck.

»Detta är ju återigen bara apespel!» röt borgmästarfar alldeles förbittrad.

»Nej, man apespelar inte med så allvarliga ting, strax innan man varder gående döden till mötes, skall herren veta. Hvad blir det för svar? Utkommenderar herren folket eller ej?»

»Drag så långt vägen räcker, du kättarhund och satanas figurant!» röt Magnus ursinnig.

»Jaså, vet inte herren, att en är skyldig hjälpas åt i slike delar? Huru kunde herren ge sig ut i krig, som inte har den minsta reda på krigsseder?»

»Hvad är det för välsignad brådska med det nu?» undrade landsmajoren maktlöst i vredens återgång.

»Det är brådska nog, skall jag säga herren. Så snart slaget är slut, så blir det seger för den ene och flykt för den andre. Och vi ge oss inte tid att stå här och gräfva, utan då är frågan att hålla i sig och kapa ned allt hvad kapas kan. Är grafven i ordning, så kan en karl eller två vräka ned liken och mylla öfver. Men är den inte i ordning, så får folket ligga öfver all jord som en åtel för kråkor och ulfvar, utan ett ord af Herrans välsignelse. Tycker någon, att det vore kristligt och rättvist?»

Denna gång svarade manskapet vältaligt nog med sin mörka tystnad.

Magnus Alexander hade emellertid sagt ifrån, och därvid blef det, huru än den andre snodde och vände.

»Då blir väl ingen annan råd, än att vi komma öfver med vårt arbetslag då,» tyckte han.

»Öfver? Hvad skolen I öfver för?»

»Jo, sir herren, vi tage upp grafven på den här sidan om ån. För vi komma, förstås, hit öfver till eder, när det bär till, och slaget blifver stående som här.»

Hvad kunde man hitta till svar på denna befängdhet igen? Magnus stod mållös, fruktande att nytt ordbyte skulle ställa honom i ännu slätare dager för gemenskapen.

Tolf man kommo öfver med skyfflar, och det bar till att gräfva med den allvarligaste min i världen.

När så den djupa och breda grafven gapade framför regementet och Emanuel väl gått med sitt manskap, så slogo hans krigsartiklar ut i härlig blom. Alle man förklarade enhälligt, att ingen orkade vedervåga sin eviga välfärd bara för den stenrika handelssocietetens snöda jordavinning.

VI.

SLAGET VID REMSLE BRO.
EN FASANS DAG — »ALL SJÄL AF ÅNGST FÖRTVINE!»

I denna bedröfvelse fick Magnus Alexander en hjälp, oväntad såsom fallen ur skyn.

Kontraktets prost, som sport hvad å färdom var, infann sig i borgarlägret och företog en sträng själarannsakning med de pliktförgätne. Väldig predikant, mer än mången, försäkrade han trovärdeligen och trösteligen, att som rymlingar, strandvräkare och öfrige antikrister vore Herranom ett misshagligt parti, så kunde trons och ordningens stridsmän med stadelig förtröstan gå till strids efter bön och faste.

Där blef nu en annan ställning, hvad uppbyggelsens stunder ledo om. Där fastades och bads långt inpå kvällen med god frukt. Nattens drömmar tillhviskade manskapet den ändtliga ingifvelsen, att detta krigshot ej vore så allvarligt. Och på morgonsidan kom nordanefter öfver bron en gubbe, som berättade en hop vanvördigheter om den grufliga kanonen.

I en handvändning var Magnus enig med regementet, att man skulle postera sig skottfärdig på strandniporna och afbida hvad fasans verk fienden kunde företaga vid stilleståndets slut.

Den gången togo stadsborna ej miste.

Klockan blef tolf och tiden skred långt därutöfver. Och nog hade fienden vissa hemlighetsfulla bestyr för sig, men gjorde ingen min att gå anfallsvis tillväga. Nu glömde borgarsoldaterna sin själavånda och hängåfvo sig åt ohejdadt jubel.

Detta var att ropa hej, innan man kommit öfver ån. Väl försäkrade landsmajorn, att truppen kunde tåga öfver obehindradt, men därom kunde han så mycket mindre öfvertyga någon, som han själf icke ville gå i spetsen. Det djärfva företaget uppsköts till morgondagen och så skred eftermiddagen bort.

Natten föll tidigt på med tjockt mörker och täta kornblixtar. På bägge strändernas nipor syntes åter poster skymta spöklikt vid nedpyrande eldar. Och så grinade månen upp öfver skogsränderna i söder, orimligt stor och på väg till sitt fylle.

I det djupa slagmörker, som ännu låg öfver stadsbornas läger under nipbacken på södra sidan, åsågo de två utsatta postkarlarna, som öknämndes Spell och Kjell, huru gråbergen i norr och under dem skogskammarne, den ene efter den andre, döko upp ur mörkret i månens fulla ljus. Från tälten hördes ännu kamraternas glam och prat.

»Vid det här månskiftet brukar Ol-Evert, den lastgamle utbölingen, som aldrig får dö, vara på nedgående efter Ådalen med fulingen i näfverväskan sin,» anmärkte Spell i kusligt mod.

»Ja, är det någon, som har sett fulingen där?» undrade Kjell.

»Måtte väl det, kamrat! Har du inte hört, huru hon for, den där Lisa Malena på Getmyra, hon som skulle titta i väskan, mens lastgamlingen sof i stugan? Det kom hastigt upp en svart'en stygge med horn; han krökte halsen som en getabock i en djärf krök och stang henne med en skarp smäll i ansiktet, så att hon damp baklänges och hade brandgula märken för lifstiden, som en

ju skinbarligen vet. Så blef ock människan efter den förskräckliga händelsen en stor kristinna...»

»Ja, vånne dödmanskraken där komme hit, så skulle vi spela ett figuranteri med honom!»

»Nog speladt som det är med en tocken, du! Gubben har lofvat borgerskapet ett efterkast, ser du, och han brukar hålla ord.»

»Ett efterkast? Hvarför det?»

»Jo, borgmästare och råd togo sig härom året det orådet före att sätta in honom i kurran för att se, huru det skulle gå med gamlingen, om han inte fick gå fram och åter mellan haf och fjäll, som han brukar.»

»Nå, det gick väl bra?»

»Lagom så! Om natten kom ett parti bönder in i staden med sina spett och spräckte sönder kurran och togo ut Ol-Evert. Och ser du, från den tiden bär gubbestyggen ett horn i sidan till oss...»

Detta hade Spell knappast sagt, då hans kamrat, vid en ljusning från lägereldens pyrande kol invid bron, igenkände landets underbarn, uråldringen, siarn Olof Evertsson, en mänsklig dödshamn på ständig vandring efter månen å himlens sky. Öfver den krökta ryggens båge bar han denna gång i handtag en stor höskruck med igenbundet spjällock.

Kjell hade gifvit upp ett ekande gapskratt och ropade åt tälten:

»Hej, härut, kamrater, till ett lustigt firumfej!»

Strax fann sig uråldringen omgifven af den samlade hopen okynnesgäckar, ty skarpare var ej lägertukten. Och efter stadsbors vanliga dumma sed, då de samlat sig nog manstarka kring ett ensamt landtligt offer, gåfvo de sig att öfverhopa urgamlingen med stickord af den kända

halten. Ingen tänkte nu på den grufsamme fulingen i gubbens väska, ty hon skyldes af skrucken, men ur denna hördes ett sällsamt sjudande och kvidande ljud.

»Hvad har du i skrucken, gubbkrake?» ville ett tjogtal röster veta.

»Angick er inte!» svarade uråldringen knotande i sin skälfton.

»Upp med skrucken och det i eviga rappet!» befallde hela hopen.

»Ja, ifall en är tvungen?» undrade gamlingen.

»Javisst är du tvungen!»

»Är det sträng befallning af hvarenda en, kanske?»

»Hvar enda en!» lät truppen i kör.

»Då tör väl ingen undflykt vara!» huttrade dödmannen så ödeligt.

Han öppnade med skälfvande händer locket under de kringståendes begabberi och tömde hastigt ut innehållet på jorden. Det såg ut som en hop gråa nystan, och hvad det kunde vara, därom fick manskapet genast en alltför skarp känning.

Hela följet brast i skrik, larm och svordomar, ryggade utan synbar orsak från stället och spred sig åt alla håll under oupphörliga angrepp af den osynlige, kvidande fienden. Men som denna tycktes vara allestädes närvarande, fanns till slut ej annan råd än utrymma lägerplatsen. Då truppen ej kunde ge sig öfver bron till fienden, fick den lof att kasta sig uppför landsvägbacken efter nipan och samlade sig där. Aldrig hade det folket varit ute för getingar värre!

Då hördes urgamlingen huttra nere i mörkret:

»Nu vill jag en gång se, om jag får er ur vägen, vettvillingar, eller huru det skall bli! Och för en gång skall

jag släppa den, som jag har gått och burit i väskan här så månget Herrans år!»

»Styrke Herran och Helge-Olof!» genljöd från gråa påfvetiden de förskrämde tölparnes rop.

Nu mindes de, hvem den gamle bar i väskan.

Och fulingen, eldgnistrande ur käft och ögonhålor, kom äfvenså rännande som en pil uppför vägabacken. Bortanför utspydde slagmörkret dunder och blixtar till hastig ljusning åt en skara sällsamma nattvarsel som stigna ur jorden. Var det fiendens öfversmugna flock, som gifvit eld? Var det icke snarast all mörksens här i fulingens rygg...?»

Manskapet stod en handvändning alldeles maktlöst, genom isande kyla till kropp och själ. En handvändning senare funno de skräckslagne, att de rasat åstad uppför backen som burna på vingar af de otroligt rörliga benen, hvilka kommit i språng af sig själfva. Somliga vräktes af trängseln åt vägsidorna, andra sprungos omkull. Storhopen nådde i oförminskad fart högsta backen och det månelysta landet öfver niporna samt förspredo sig allt bortöfver ängarna på ömse sidor om vägen, den fasans väg, där fulingen kom sättande.

Och nu sprungo de vettskrämda från askan upp i elden. I kapp med hvarje springande skefvade tätt bredvid någonting så hemskt och svart — hans egen skugga. Söder i molnen flängde månen i väg öfver gråberget, detta i sin ordning flydde som en annan gråälg bortom skogskammen, som rände förbi de långsluttande svedjetorpen, och dessa hunno om hässjan, och hässjan for om bastun på närmare håll nere i backen. Molnen flydde, stjärnorna flydde; fähus, lador, hässjegubbar, stenar och buskar —

hela världen lade ju i väg, i samma hjärtskrämsel för hvad som efter kom.

Hu efteråt — hvad var det allt, som kom efteråt med sus och vrål och låt och brak? Visst var det skogar och berg, moln och stjärnor, byar, lador, fähus och hässjevirke, ängar, svedjeland och vatten i en framvältrande röra, en hiskelig bröt af krasande upplösning och förstörelse, i följe med döden, djäfvulen, helvetet, lössläppta till domsens förskräckelse, den allt lefvande och dödt ville fly. Den fasans dag, all själ af ångst förtvine, det var Herrans dag, den länge spådda domen! Djäflarnes oräkneliga här, tjockt som sotet bakefter, höll nu på att med gifvet lof lemma upp och förstöra den flyende skapelsen, såsom då ett mordgirigt ulfskrede kastar sig öfver och söndersliter en trafvande renhjord, allting såsom de högloflige predikanter sagt och varnat hade. Nu foro de och flögo och dvaldes i bröten och vaflade upp och ned bland världens spillror som masken i ett as och spände hvarandra lyra med klippstycken, stugor, ängsbitar och strandremsor under skrål och vrål och sataniskt firumfej. Hu, hvad var det för isande skrik ur all olåten? Kanske förlorade själar, som de snappade åt sig och tryckte fast mellan småfjädrarna under vingbogen . . .

De arma benen kändes icke längre under kroppen; allt var som med skärande sveda bortskuret jäms med bålen, och kropparne störtade fram som andar öfver fälten. Kanske var man redan kallad. Nej, hjärtat ville alltjämt spränga bröstet; det sved och bultade vid tinningarna; medvetandet skymde. Hu, hvad var det för svart, som alltjämt sprang i kapp vid sidan, tätt bredvid, med de kusligt långa benen? . . .

Dånet och braket och låten och suset växte bakefter.

Den hiskliga bröten, den grufliga vältan kom allt närmare. Bergen, som flydde på sidorna, började ränna åtskils; det skulle kanske bli en remna mellan dem, då inte jorden längre räckte till, en allt uppslukande remna? Eller skulle bröten komma öfver en innan dess eller himmeln störta ned som ett kyrkhvalf öfver det sviktande jordfästet? Ho ville undfly den tillkommande vreden? uppdök så hemskt Herr-Manels väckelseord på svedjan.

Och till sist sprungo vettvillingarne rakt emot den tillkommande vreden. I den blinda skräckens yrsel miste de omsider allt hof att väja för mötande hinder. De störtade blindvis mot stenar, träd, hässjegubbar, hagar, fähus, lador. Det långsvarta hukade sig ned bredvid hvarje hopsegnande och kröp under honom i fallet . . . Strax efteråt hördes bröten . . . Och under ett rop ur själarnas djup: Herre dig förbarme! sjönk i medvetandets mörkning allting ned så stillsamt i den hiskligt uppgapande svarta remnan . . .

*

Allt som höstnattens kyla stack på, vaknade, en efter annan, de svimmade. Högt på himlen lyste månen ändå så lugnt; stjärnorna tindrade som vanligt från orubbadt fäste; skogar, berg, fähus, lador och hässjor hade lugnat sig. Ännu en gång stod världen, den otroligt sega världen. Och nådatiden var kvar — hos den himmelske fadern, knappast hos majoren-borgmästaren. På honom och hans anade öde tordes ingen tänka, men hvad dagarne ledo, kommo så hans stridsmän i hasiga tiggarhopar hemtroppande, blåslagna, getingsvullna, utfarna och förtäljde med gråtandes tårar till samhällets bestörtning, hvad fasans ynk de varit ute för af Olof Evertssons, den lastgamle hedningens hand.

Händelsen gaf anledning till en visa, hvaraf följande gåtfulla rimstäf lefvat intill senare tider:

Tusen sinom hundra tusen
Kom vi man ur husen
  Vid Remslebro.
Den, som då fick se på kusen,
  Det var stadsl—n!

Den norrländska stiftsstadens vapen, en bäfver, som gnager på en timmerstock, har sannolikt med anledning af denna händelse och visan blifvit vantydd till en »gnagare» af annat slag.

VII.

NYA FÖRVECKLINGAR.
TRÄTOFRÖN, INSMUGNA I BORGARLÄGRET.

Den seger, som Emanuel och de halte Grelsmännen vunnit vid Remsle bro, blef i grunden nedgörande äfven därigenom, att de togo fiendens lägerpersedlar, vapen och förråd samt landsmajorn själf i fångenskap, öfverraskad sofvande i sitt tält.

Ett formligt fredsslut kom nu till stånd, och allt återställdes på gammal fot. Borgerskapet och borgmästarn återfingo allt hvad de förlorat, mot lofven att icke vidare störa eller oroa dem, som nu öfvertagit norska handeln.

Nu insåg stadsfolket till fullo sin borgmästares oduglighet som härförare, och trots hans gensägelser uppdrogs befälet åt den hemkomne motståndaren, kapten Ertz. Nu skedde under tack och lof det märkliga undret, att tölparne från Remsle bro, som fingo genomgå den ihål-

lande smälekens stränga Gethsemane, omvände sig till Herren och genom nåd af höjden vordo faste, allvarlige och oförfärade lutheraner, vetande att syndaren går mot döden och domen hvart han går. Då kunde äfven den nye chefen taga saken på fullt allvar. Truppen fick kraftig öfning och lärde sträng krigstukt efter tidens bästa mönster.

Dessa framsteg följdes af *domicellan* på Udden med oaflåtlig uppmärksamhet i aning om nya faror mot den handel, som redan nu, efter ett års tid, betalat anläggningen af hennes anstalter med god ränta.

Och så lät hon inberätta för Finlands general-guvernör, grefve Nieroth, att stiftsstaden väster om Bottnen hade en god borgarmilis, för hvilken man saknade användning hemma.

I följd häraf fick borgerskapet mottaga högst smickrande bref från grefve Nieroth och landshöfdingen Clerc i Uleåborg med uppmaning att sända trupper till ordningens uppehållande i norra Finland under närmare uppgift att skydda stadens köpmannaintressen mot kivikäsers och karelers framfart.

Stadsborna blefvo icke lite hänryckta öfver dessa höge herrars artighet och förtroende, som dessutom stämde väl ihop med deras önskan om lugnare skick öster om Bottnen. Kapten Ertz hade ock det självförtroendet att önska sig ut i verkligt krig. Magnus Alexander, som fruktade att medtäflaren skulle öfverglänsa honom hemma, ville just därför hafva honom åstad, för att han skulle misslyckas borta. Korteligen, alla blefvo ense om det finska fälttåget, och kapten Ertz begaf sig rustad åstad på senhösten 1712, åtföljd af ett antal finnländska ynglingar från lärdomsverket.

Mot slutet af året kommo från Finland underrättelser af annat slag än från Remsle bro. Kapten Ertz med sitt kompani hade i flere träffningar slagit den kareliske röfvaröfversten Kostjeff, tagit hans tross, drifvit hans ströfvare in på kareliskt område och dymedels äfven undsatt Kajana slott, som varit hotadt.

Detta segerbud hade en sällsamt uppryckande verkan på stadssamhället. Man beslöt genast att sätta upp ett nytt kompani och åter taga Magnus Alexander till nåda i hopp, att han, blifven vis genom skadan, skulle gå i land med sin första uppgift. Men hela denna sak blef genast trängd åt sidan genom en hastigt uppsjuden invärtes tvedräkt, som skulle förlama samhällets drift en längre tid.

Den första upprinnelsen syntes vara, att djäknarne, retade af borgarnes tilltagande sturskhet, företogo sig att uppföra ett skoldrama, hvari stadens borgmästare och råd, dess härväsen och misslyckade fälttåg på ett ganska finurligt sätt prisgåfvos åt löjet.

Borgerskapet fordrade upprättelse hos läroverkskollegiet, hos domkapitlet, men förgäfves.

Midt under det larm, som nu uppstod, spreds en liten ströskrift, hvars okände författare med synnerlig kraft och värme ställde sig på borgarfolkets sida. Dittills hade lärdomsverkets lärare och lärjungar varit samhällets förnämare klass. Och detta hade funnit sitt uttryck däri, att lektorerna med deras fruar hade bänkläggning i kyrkan framför borgmästare och råd med deras fruar. Redan år 1700 hade denna ordning efter föregående process stadfästats med bomärkena »Carolus» och »Piper», som med hänsyn till stadens litenhet funnit, »att minsta dispyten blifva lärer, om härmed förhålles efter förra

vanligheten». Men nu ville skriftens *auctor* allvarligen ifrågasätta, om ett sådant skick kunde *convenera* borgerskapets värdighet numera, då man sträckte sin handel till två tredjedelar af svenska väldet och efter stora köpmansrepublikers sed framstått såsom segervinnande krigsmakt.

Att denna skrift ej undergått laga granskning före utgifvandet, blef utan svårighet uppdagadt af skolstaten. Men om dess ursprung och tryckort blef man lika klok efter allt rannsakningsbråk. Nog blef den stämplad som förbruten till den verkan det hafva kunde. Dessförinnan hann dess innehåll slukas, idislas och begrundas ända till utanläsning. De gode borgarne togo sig om hakan och började fundera. Snart var där allmän strid på lif och död om de första bänkrummen. Innan man kunde tänka på något viktigare skulle den saken gifvetvis gå genom alla instanser och slutligen gick man, efter uttryckssättet, »ända till Bender». Och med hänvisning till föregående dom i samma mål fann kungliga majestät äfven nu, »att minsta trätan blifver efter gambla vanligheten».

Men innan detta utslag sent omsider föll efter slutförloppet af öfriga händelser, som här omordas, hade trätan icke varit liten. Borgarne, som jämt drogo det kortaste strået, hade en lång tid bortåt sitt viktigaste bestyr i att göra lifvet surt för skolstaten. Rättvisligen saknades icke häller skäliga anledningar till klagomål mot denna. Magistrarne, med domherrarne främst i spetsen, hade i alla tider segerrikt tredskat från sig skyldigheten att betala sina tomtören till stadskassan. Skolungdomens själfsvåld och öfversitteri, sinsemellan eller mot stadsallmogen, kände inga gränser. Mot dess mångahanda oskick företog sig borgerskapet att ingripa, förmodligen icke fullt

opartiskt. Då lade biskop, consistorium och läroverkskollegiet fingrarne emellan, påstående att skoltukten var deras ensak. Huru pass den sköttes, det framgick bäst däraf, att den lägre skolungdomen, efter långvariga klagomål öfver pennalistiskt förtryck af den högre, omsider ställde sig formligen under skydd af borgmästare och råd. På den kvarnen kom nu för en gång ordentligt vatten. Förhållandet inberättades hos excellensen på Gäfleborg. Kapitlet bekom en vederbörlig skrifvelse med anmaning att till gardestjänst utleverera alla djäknar, som voro lata, ofridsamma eller till studier obekvämlige. Härpå svarades nu, såsom vid en föregående maning af samma slag, att inga sådana skolepiltar funnes, men borgerskapet genomdref likafullt, att ett dussin af de värsta slagskämparna togos ut i kriget. Härmed uppstod en stiltje i den rådande ofriden, som genom dagliga förargelser uppslukat större delen af samhällets omtankar under mer än ett halft års tid.

Under tiden hade kapten Ertz skurit den ena lagern efter den andra, så långt man kunde inhämta af rapporter och bref. Men krigföringen blef rätt kostsam i längden och tillika spordes, att han låtit de inhemske kivikäserna husera i fred och hållit sig uteslutande till de utländska fridstörarne, såsom en verklig krigsman hälst kunde frestas att göra. På gifven tillrättavisning härför skulle han ändtligen taga i tu med de skonade kivikäserna, men då vände sig krigslyckans hjul. Han kom i strid med deras främste öfverhufvud, den vilde och djärfve *Petter Långström.* Med denne och hans snapphanar hack i häl efter vardt han drifven öfver Torne älf inåt Västerbotten. Då vände Petter Långström, men kapten Ertz, som för lång tid ej fått undsättning

för kompaniet, fortsatte nu frivilligt den hemväg, som han fått anträda genom tvångsmål.

När han då, föga välvilligt hälsad, återkom i maj månad af 1713, hade man hunnit öfver det värsta skedet af det kälkborgerliga gnatet och kunde åter rikta någon tanke på viktigare saker. Nu hade man ändtligen en krigsvan trupp med en segerrik chef till hands och då syntes väl konstigt, om man längre skulle behöfva krusa rymlingskättare, strandvräkare, röfvare och andra olaga tullnärer och utbölingar.

Nu började också den aningen blifva rätt allmän, att Mäster-Sara och hennes förbundne voro yttersta roten till skoldramat och den efterföljande ströskriften. De gode borgarne fingo anledning att taga sig om näsone ett tag. Men huru därmed var, så skulle de nu ändtligen återställa sin kränkta värdighet.

Truppen stod färdig att bryta upp.

Då infann sig i staden Mäster-Abraham jämte Emanuel Bredman och ombud för öfriga hotade partier.

Mäster-Abrahan upplyste, att han hade bönderna uppbådade för att rifva broar och vräka ihop förhuggningar till hinder för hvarje tåg genom hans socken.

Strandvräkarne hälsade, att de lågo med hundra sköt-båtar och lika många lodbössor färdiga att möta härn, om den tänkte gå älfven uppföre.

Tullkräfvarne i nordan, rymlingarne i västan ville underrätta, att de för alla händelser hade trehundra man i beredskap för att hindra all landsättning efter älfstranden.

Emanuel Bredman visade, att Mäster-Saras bolag nu innehade excellensens koncession på norska handeln och framförde hennes hälsning, att vid ringaste krångel hädanefter skulle man söka sina afnämare på annat håll.

Slutligen hade Petter Långström i skrifvelse till borgerskapet förklarat, att om icke nu borgerskapet vid Hernösundet förhölle sig friden, så skulle han genom infall på kareliskt område alldeles ödelägga tillförseln från nordöster. Dessutom hotade han att släppa öfver den vilde Tjedkin, kalmuckhöfdingen, hvars skaror hade fått det omänskliga ordet om sig att skära barn ur moderlifvet, steka på spett och äta så.

Inför en sådan hop af bistre fiender, som hvar för sig var af ganska gäft slag, funno de gode borgarne för godt att sticka svärdet i skidan och låta tala med sig.

Hvar och en bland de öfriga förbundne tillförsäkrades okvald besittning af själftagen rätt. Petter Långström åter skulle motse en årlig afgäld i fläsk, bröd, vadmal och skodon mot åtagen hedersplikt att skydda finska handelsvägen hvad han kunde.

Genom detta fredsslut tillkom nu visserligen blott en ny tullkräfvare, men alla parters önskemål blefvo dock så pass nöjaktigt tillgodosedda, som ställningen medgaf.

VIII.

ETT HÄMNDENS OFFER. LÖNDOMSVÄGAR TILL HERR-MANELS STÖRTANDE.

Nu hade landsmodren på Udden för sin del kämpat ut den yttre striden. Hon fick dädanefter sitta med ostördt grepp om fånget. Detta berodde ej på excellensens koncession, som skaffats blott för en utvärtes anständighet, men väl på fasthet, klokhet och hofsamhet i de förbundnes politik. Hennes anseende vardt mycket stort, och den makt hon därpå byggde i spetsen för sina

lydiga kvinnor var häller icke ägnad att komma i vägen för den verklige makthafvaren, som snart skulle komma med allsvåldig befogenhet, sporrstöflad och örnfjädrad.

Men här skulle nu Mäster-Sara förlora den gode och trogne bundsförvanten Herr-Manel just i den fullbordade segerns hugnerika stund.

Såsom den mera blottställde vardt han utsedd till offer för den lågande hämndlustan. Hos den aflägsne excellensen, hvars gifna öde var att jämt föras bakom ljuset, lyckades man anskrifva honom som afsatt, irrlärig präst och nu på köpet saker till folkuppvigling, ty sådant namn fick det skämtsamma Remslebrouppтåget mot »trupper och landsbefäl». I denna hälften falska, hälften vrånga beskyllning hade stiftsfäderna vid Hernösundet ändtligen och dess bättre ingen del. Från detta håll angafs om Emanuels förhållanden en klar och skoningslöst sannfärdig berättelse, hvari magister Georg Vallins ledande hand icke sökte undanskyla fel och förvållanden, där de verkligen förekommit, icke ens hos sin egen fader eller de underskrifvande bröderna i ämbetet. Det var en både rörande och ömklig syndabekännelse, som till sist är det historiska samvetsvittnet af själfva motståndarna till Emanuels förmån. Men om nu de Gäfleborgiske aldrig läste denna tjänsteliga inlaga eller satte mera tro till enskildes uppgifter ur skumrasket, så blef i alla händelser deras häktningsorder utfärdad på »den afsatte prästen, uppviglaren och förre lappmannen Imanuel Bredman, som far med kartesianske villfarelser», efter ordasättet från den klumpige nedskrifvarens hand. Handlingen kom så genom fogdens försorg i borgerskapets händer och hemlighölls tills vidare.

Huru nu denna anläggning till sist utfördes i gärning

och hvad som däraf omsider följde, det återstår ännu att se i denna berättelses efterföljande slutstycke, där minnet af Emanuels bortgång står förknippadt med ett förlossande under. Men nu i första hand yppar sig rätta tillfället att om honom anteckna dödmansordet, det öfver död man bestående ord, som skall öfverlefva honom själf, hans fränder och deras hjordar.

Han kom från det missaktade fjällfolket, rustad med ett skarpt hufvud till dess tre allmännaste egenskaper: obesväradt väsen, ordfyndig tunga och fallenhet att sätta list mot styrka. Redan på trivialskolans bänk vann Emanuel ett godt rykte som predikant. Och den lärde gymnasisten Herr Emanuel blef ett mål för allas ögon, gillande eller oblide, när han vid självfva lärdomshärden genom en dråpelig disputation förbrände en lärd gödselhög, hvarur de lärde *norrlandi* alltför länge hämtat sina inkast mot landets vidare förkofran. Herr Emanuel Bredman fick i detta sammanhang ord för »kartesiansk villfarelse» och försköts obarmhärtigt från lärdomsverket, men blef i stället upptagen af folkets hungrande själar som en profet, icke utan orsak. Ty om det ock måste anses outredt, hvad grund den skarptänkte Emanuel än kände under egna fötter, så är det visst, att han ledde sitt hängifna folk likt en ny Moses genom en svår och villande ökenvandring förbi mörkrets täta afgrunder, som hägrade likt gifvande brunnar, och äfven skulle lämna sina trogne på den rätta stråten till deras barns utlofvade land, med den nya lagens budord djupt inskrifna i hjärtat, såsom man nog skall se af fortgången. Blef sålunda till gagn och värde en sannskyldig öfverherde, huru mycket en annan än uppbar heder, namn och förmåner som sådan. Hade ensam nog kraft att vid den allmänt förestående undergången

samla människor till möjligaste näringsföretag, hvaraf särskildt *ett* skulle blifva de norra länens enda hjälp mot den bittraste nöden en följd af år. Att Herr-Manel, tidtals öfverfallen af kastaktig håglöshet och stark lystnad efter brännvinet, emellanåt tedde sig som en svår slarf med en smädartunga, lånad af den lede själf, detta kan till synes icke bevisa mer, än att människan, misskänd och förföljd, hotad och trampad af vettvillingar, hade sina öfvergifna stunder, påminnande lika mycket om lappfolkets afvigsidor som det bistra olefvernet hos tidens djäknar. Hans vedersakare ha nog till eftermäle antecknat dessa lyten, men glömt de stora egenskaperna. Utmärkt predikant, fruktbar i sin lärdom, sällsynt klok och hofsam ledare af folket, Bottenlandens slugaste ekonom och diplomat intill dessa tider blef han, efter sitt minnesvärda och segerrika försvar af den svältande landsmenighetens yttersta nödkast, sist som först lämnad med skammens otack. På falsk och ostyrkt angifvelse gripen af bittra vedersakare och förd till det aflägsna Gäfleborg, skulle han inom dess fängelsekulor hvarken mötas af rannsakning eller dom, men väl af sin brutna själs omtöckning. Omsider skulle fängelsets portar öppnas, men då endast för en dåre med en landsfördärflig galenskap förställsamt gömd under skenbar alldaglig slöhet.

Och här fullbordas om honom dödmansordet med det tillägget, att ehuru svenska minnesberättare ej velat räkna honom, fjällmanssonen och den slutlige stupstocksmannen, bland *Gråe Jägarns* frejdade gussöner, så har Emanuel Bredman likväl visat sig vara en sådan genom vägbrytande lif, invigdt åt andras väl, och en bortgång, som skulle kröna lifsverket.

IX.

»YTTERSTA TIDEN FÖRE DOMEN».

RÖST GENOM HAFVET, LUFTEN OCH JORDEN.

Utom hämnden, som var planlagd på anförda vis, hade borgarne vid Hernösundet ock svurit mellan sammanbitna tänder att taga sig någon ersättning för liden afbräck. Och hvad lämpligare munsbit kunde väl det stackars »fiskerskapet» se, om icke just Lungö fiskevatten, som låg där likt en frestare inemot stadens hamn.

Förut hade nog detta skrågille undanträngt Lungöfiskare ur deras rätt, men blifvit genom kungliga bref med märkena »Gustavus Adolphus» och »Christina» afsagde »att sig därmed ej befatta och innästla». Sådant kunde väl föga betyda i ett land, där kronans betjäning ej visade öfverheten sin skyldiga efterrättelse, men nu hade ock den hufvudsaken tillkommit, att Lungöfiskare voro kände som ett djärft och gäft folk, hvars träffsäkra lod ingen ville hafva i sin lekamen. De hade alltså fått vidblifva sitt goda fiske i dessa onda tider, utan intrång af stadsbor, strandvräkare eller Gäflefiskare. Nu skulle ändtligen öfverväldet komma till dem och gifva det fördröjda tecknet till den allmänna villervallans utbrott.

Återigen började talet om det nya evangelium att spöka för menige man. Emanuel gick själfmant ut i landet att predika och nederslå falske profeter.

En gång ämnade sig mycket folk ut till antikristernas gamla stamhåll, Storön vid hafvet. Emanuel skulle predika där. Och hvilket folk skulle samlas som åhörare allramest, om icke just strandvräkarne! Det var lika visst som

att slefven hör grytan till. Nu skulle borgerskapet taga tillfället i akt och i ett enda slag slå sju för tu.

Den söndagsmorgonen tidigt seglade borgmästarn åstad med väpnadt folk i ett femtiotal skötbåtar. Till Lungö hamn, som låg i första hugget, kom han in med sitt öfverlägsna antal och tillsade hamnborna »i excellensens namn att afträda fisket, till dess undersökning om hvar mans rätt kunde ske». Så fråntog han fiskarfolket skjutvapen, redskap och båtar samt gaf de protesterande villkorligt vederlag af fiskerskapet, hvilket nu tills vidare skulle inträda i näringsfånget såsom rättmätigaste parten i första hand.

Sedan denna röfvarbragd utförts i god tid på morgonen, lämnades väpnade poster på stället, och båtlaget seglade vidare efter yttersidan af Hemsö, lade sig på lur kring Hafsto udde och vaktade efter stunden, när antikristerna från skilda håll samlats till sin fälla ute på ön.

Båtlaget styrde dit för frisk vind. Folksamlingen öfverraskades af det väpnade följet och afbröts på bar gärning med psalmen i mun. Emanuel greps genast och belades med fjättrar.

»Nu är det ute med mig!» sade han aningsfullt. »Hälsa *domicellan*, hälsa till min gamla mor i fjället, hälsa folket från mig ...»

»Till båten med skälmen och lägg genast ut!» afbröt landsmajorn, rädd för någon uppvigling af de vapenlöse.

Så företogs genast mönstring med de närvarande. Alla, som befunnos tillhöra strandvräkarnes sällskap, bakbundos och fördes inåt Hernösundet.

Omedelbart därpå tog fiskerskapet hand om strandvräkarnes inkräktade fisken, och till skydd för dess folk utsattes här och där väpnade poster i båtar.

Dessa bedrifter jämte spöslitning af strandvräkarne, innan dessa bortjagades från stadsområdet, och hämndförräderiet mot den man, som värnat allmänt väl mot själfviskheten, utgjorde sammanlagdt, efter alla ömkliga nederlag, den ändtliga seger, som borgarne vid Hernösundet till sist kunde yfvas öfver — under loppet af den återstående dagen.

När hufvudsaken var uträttad och landsmajorn segerrikt styrt hemåt med fångarne, var det något lidet fram mot middag.

De oantastade åhörarne på ön, en landsallmoge från närmaste skärgård, stodo slagna en stund, knappast troende sina ögons vittnesbörd, att den högt älskade Herr-Manel bortförts i fjättrar. Gudstjänsten fortsattes under strida tårar med bön. De bådo långt och mångt såsom hedningarne, hvilka vänta att blifva hörde för sin utförlighets skull, men äfven med envis andakt, så att omsider hördes på skogsmon blott fradgande munnars besvärjelse till öfvermakten att visa sin närvaro genom något tecken till de svårmodiges tröst. Utan bönhörelse blefvo de icke häller, hvad det tycktes.

Långt österut i hafvet hördes ett sakta mullrande, som med stigande styrka nalkades genom vattnet, luften och jorden, så att själfva berggrunden skälfde våldsamt. Men dönet, när dess kärnstyrka sakteligen kom, hade stigit till öfverväldig kraft med rassel i den sviktande jordens innanmäte, liksom allt vore på väg att störta ned i afgrunden. Högre än dönet och rasslet hörde dock tidens skrämda själar genom luften, hafvet och jorden en fruktansvärdt väldig stämma, som genombäfvade all världen med tre eller fyra obegripna ord. Därefter saktades dönet

bortdragande, men hördes ännu mycket länge, innan sista mullringen tasslade bort som en hviskning i västan.

Det blef tyst för en stund i naturen och tyst på predikstolarne, där dagens högmässopredikanter kunde som bäst vara i farten med allting annat än dagens text. Fåglarne sutto dufna på kvist utan sång, aspens rörliga löf dallrade icke, ty vinden hade molstillnat, och lefvande hjärtan blefvo stilla några slag i afbidan på den eviga stillheten.

Ingen af de många hade förstått världsrösten. Dessa invärtes ras i den bottniska landvallen hafva talat ofta och på skilda orter under tidernas lopp, men aldrig med de bottniensers eget mål. Dock ville en hvar genast tolka de oförstådda orden efter sitt eget skaplynnes ringa synvidd. Bättre fog än andra hade väl de bedjande på ön, som strax ofvanpå sin anfordran undfått detta tecken — af öfvermaktens närvaro, om de ordentligen stannat vid sitt utsatta beting. Men de gjorde, förstås, icke så, utan företogo sig att därjämte se bönhörelser och vittnesbörd, som aldrig varit i fråga. Stor sak i det! Herren Zebaot hade nu yttrat sin vredes grymhet öfver denna förföljelse, vittnat för sina trogne och för sin tjänare, den med bojor lastade Herr-Manel, att han endast talat rörd af anden.

Dittills hade väl mången hjärterot gömt ett segt tvifvel på dessa nya gudsbud, som skulle uppfyllas genom en kraftig jordaskötsel, innan det nya evangeliets tider kunde komma. Åkerbruk var ju en väl obekväm och mäkta otrolig väg till ett nytt evangelium. Men nu var detta tvifvel upplossadt, nedslaget, skingradt för alla väder af den högstes egen tordönstämma.

Så sade nu de trogna, och ingen såg sig längre god att jäfva dem.

Tretton år tillförne blef det första, tändande ordet om det nya evangelium utkastadt i en andäktigt lyssnande hop, samlad på denna ö.

»Ett nytt evangelium skall förkunnas eder; gån åstad och afbiden det!» hade han sagt, den märklige profeten på ön.

Och nu efter tretton års lång jäktande ökenvandring i mörker och förödmjukande villfarelser hade ändtligen Bottenlandens folk äfven här funnit en rätt samvetsväg fram till sin odlings nya evangelium i den aflägsna framtiden. Den afgörande anvisningen kom i ett af dessa jordskalf, som med sträckning åt sydväst ofta skakat denna trakt, genom underjordiska sprickningar i landvallen, då han under tidernas lopp höjes af okända krafter, mena fackmän. Denna jord hade mer än en gång ryst på Herrans befallning öfver sin vanhäfd på ytan. Och hvem visste, om hon ej nästa gång skulle uppsluka den, som hädanefter satte hans nya bud åsido!

Fruktan för Gud framkallade alltså Norrlandsfolkets första allmänna rörelse till bättre jordahäfd, liksom äfven dess föregående afvoghet mot förkofradt jordbruk berott på gudeligt skrock, jag menar en inbiten rädsla att förtörna den allsmäktige genom oförvägen ifver att aflocka hans jord något mer än hvad hon ville gifva så godt som självmant. Sålunda hade gudsfruktan här verkat som en dårskapens befästelse, innan hon blef en vishetens begynnelse. Detta märkliga, kanske i hela världen enastående förhållande, att ett samhällsvådligt, blindt och barbariskt svärmeri till sist, genom en snillrik hjärnas ledning, mynnade ut i en hälsosam väckelse för efterblifven odlings häfdande, nådde mycket riktigt sin fullbordan i en stark trosålder, som stod på gränsen till en ny tid med genomträngande drift för det nyttiga.

Guds röst hade redan inledt den nya tiden, men den felande knuffen åt det förgångnas murkna och skakade byggnad gaf den aldrig ryggande Mäster-Abraham.

Förbittrad öfver medfarten af Lungö fiskare, som hörde till hans församling, och öfver sockenbornas olägenheter af de bortdrifna strandvräkarne, som kommo närmaste landsbygd till last, satte nu den oförvägne mannen en gammal hotelse i verket genom att afspärra stadssamhället på dess ö från all samfärdsel med landsidan. Efter detta tilltag, som ostraffadt gick för sig, följde andra af liknande slag på olika orter. Rent upproriska rörelser förspordes i Helsingland, Medelpad och Västerbotten. Till allt öfrigt kom så de förstärkta antikristernas vilda, trosnitiska framfart och ryktet om fiendehot från väster.

Med stor krok förbi sitt eget prebendegäll lyckades doktor Göran, den arme stiftsherden, taga sig fram likt en flykting genom sitt eget stift och inställde sig hos kungliga senaten i Stockholm med ifriga böner om regeringens snara ingrepp, »hälst genom en militär, som kunde tala ord och inga visor». Den resan kom att lända den svage doktorns namn till större beröm, än hvad han själf var i stånd att önska sig. Men eljes hade Svea hofrätt, i sin grundliga kännedom om Bottenlandens laglösa tillstånd, redan förberedt önskemålet i så god tid, att den nödvändige diktatorn redan var på sin hemväg från Orienten.

Det gamla eländets byggnad, lossnad som den var i alla fogar, hade alltså icke tålt den förlossande rörelse, som manats fram af världens kraftstämma ur luften, hafvet och jorden. Spillrorna slungades i sär, ej längre sammanhållna af gamla kanoniska lagens fjättrar, som långt före detta sönderslitits och kringkastats i trasor. Men nu fordrades ock en påpasslig man, nog handfast att gripa

dessa öfverlefvor och slunga dem ned i helvetets eld, för att de ej åter skulle lappas till förnyadt bruk.

Nya kraftämnen, som Herrans röst manat fram ur förbrukade ämnen till fullkomnadt lif, ville nu åstad att röra sig. Det fattades blott en man med blick för deras värde och rätta insikten att sätta dem i redet som dragare af tidens bördor.

En man med dessa egenskaper var nu på väg. Det blef en sporrstöflad och örnfjädrad krigsherre, som genom ovanliga lefnadsöden, sällsamt skaplynne och vistelse i många länder blifvit sagolikt frejdad under flere namn. Det mest bekanta är nu fästadt vid en af rikets städer.

SKULFOLKETS SAGA.

Hur juten han sprang visst aldrig förglöms.
För Skule tjyfvar och Trégåla bröms.

MÄSTER-SARAS RIMKRÖNIKA.

I.

DE FRIDLÖSE I SKULBERGET.

Öfver de många toppraderna på den ångermanska Nolaskogen mellan Vibyggerå och Nätra socknar höjde sig Skulberget som en brant och skroflig massa, synbart hotande att störta ned öfver den, som for kustlandsvägen vid dess fot, och uppbar ofvan många skrefsprång, där sällsynta växter trifdes väl i solgasset, en vanryktad håla, hvilken om dagarne gapade svart utåt Bottenhafvet, om nätterna sken eld som ett annat skrömtevarsel högt till väders uppi mörkret.

Den otillgängliga hålan, dit man styckevis måste klifva upp efter stegar, tjänstgjorde genom tiderna som hufvudnästet för ett vida förgrenadt band, som af omnejdens folk mutades med en »tionde». Tidtals tog bandet ock af vägfarande en »tull» för häst och karl och lass på anfordran genom en ödmjuk, men välförstådd tiggarbön af en »tullkona», som kröp fram ur ett stuguruckel invid vägen. Landets fogde lär hafva hört till dem, som erlade tullen utan knot.

Från detta näste, mäler sagan, skulle omsider utgå väckelse till något stort och märkligt, hvartill gifvet nog erfordrades mer än ett gudsunder af högst allvarsamt slag.

II.

ETT SÄLLSAMT LYCKOBESÖK.

En vårkväll skådade med skymningsljus in genom det vida gapet till hålan, ett snedsluttande hvalf, liksom danadt genom utsprängning af ett kilstycke, rätvinkligt i nedre hörnet till vänster, skarpkantigt i det öfre, uppåt kullrigt, nedåt plant, inåt med rundad egg åt höger.

Längst inne på en stenbänk i halfrundel satt jämte gamle »husfadern» det hemmavarande packet framför stockelden, som lågade midt på kulans bottenmo af rullsten och skärfvor, och åsåg i dystert rufvande tankar, huru kockmodern, en gammal häxa, armades att få den magra kvällsgröten kokad i allt besvär för hettan och röken, som steg upp mot hålans hvalf och rann ut i det fria.

Hvad alla rufvade öfver var något underligt, som timat under dagen. Ett grufligt jordskalf med förfärande dön från vidaste östan till fjärran väster hade, när dess kärnstyrka kom, vållat ras i berget och omdanat hålan genom att afspärra dess inre gångar, allt utan att någon kommit illa ut. Underligast var dock, att alla hört en stämma så väldig ropa genom världen midt ur det starkaste dönet. Efter denna frälsning och då numera just föga återstod att sköfla i den bistra tid, som rådde, sutto nu de fridlöse i undran, om ej den väldiga, men oförstådda rösten velat mana dem till bättring.

Mer än en gång hade präster med väldigt nit, men äfvenså med tomma händer hemsökt de laglöse i deras näste för att slå deras samveten med dödens, djäfvulens, helvetets bistra skräck. De hade då med nyfiket begär

lyssnat till gudsordet, men icke bättrat sig. Kände bandet alltså något visst själsbehof, så lär det ock en tid ha skrytt öfver »egen präst», en latinlärd man, stiftsfädernas försupne och förlupne vakttjänare. Denne hade visat sin befarenhet i tjänsteliga ting genom att ordna »tionden», upphjälpande ställningen åt sin församling, då denna ej kunde upphjälpas i sin ställning. I detta stycke härmade han ej sina forna husbönder i stiftsrådet, ty dessa gingo den rakt motsatta vägen i dessa tider. Likvisst tör den styreskloke mannens tryggande världsliga anstalter snarare hafva aflägsnat än närmat den allvarliga bättringstanken.

Nu knotade kockmodern jämmerligen vid elden, och då en del gjorde spe af henne, åkallade hon den lede djäfvulen och utbrast skärande illt:

»Vånne hornfulingen stekte er till evig tid, I tjyfvenäckar, för allt hvad mjöluselheten här kickrar sig i år!» Stackarn fick ej sönder mjölklumparna.

Då hördes midt ur laget en hvass främmande röst:

»Mjölet har nog flere fel än så: tjyfstulet är det och snart utätet blir det!»

Där satt i allmans åsyn midt på stenbänken en dittills osedd, sällsamt outredbar, grå och långgråskäggig varelse, som ingen märkt inträda. Framåtlutad på armbågarna som i tröttnad såg han in åt elden som de andra, ej olik en, som hörde laget till och alltid värmt sig vid denna härd. De närmaste makade åt sig, häpet slagna, men ej hjärtskrämda. Det folket hade länge vant sig i natt och skog att icke skvätta till så allravärst för det sällsamma som går genom världen. Var han ock densamme, som kockmodern åkallat, så kunde väl han få räkna sig till gårdsfolket, ja ännu mera som husfader, när allt kom

vida. Många af dem, som kände sig utstötta från allt hopp om himmelriket, väntade sig allt godt när honom. Äfven Lucifer kunde vara beljugen af dessa öfversåtar, som förde idel lögn i skölden, och deras gud kunde svårligen vara den rätte. Dock voro tankarne härom delade, hälst bland kulans folk den kvällen.

Kockmodern hade ryggat och gapat, men återtog i slagen tystnad sitt envisa bestyr med tvaran.

Nu visste gamle husfadern i all sin språksamhet ej hvad han skulle säga till en sådan gäst, men för att visa karlasinne tog han likväl mål i munnen:

»Hvadan kommer du? Och hvarut skall du?»

Den gråe svarade utan att se upp från elden:

»Långt har jag farit, långt skall jag äfven färdas, minst hundra blåningar, innan jag får kväll!» — Hundra blånande berg skulle han se framför sig och lägga till rygga . . .

»Det var mig nog! Och ändå synes du redan trött!» tyckte husfadern.

»Undra ej öfver det,» lät svaret. »Helförlamad som ett stenbeläte i långan tid har jag kvicknat först i dag.»

»Lam och åter färdig? Hvad boträd fick du för en så oherrans vedermöda?»

»Botrådet fick jag i dag, då världen fick målföret,» lät så gåtfullt den gråes svar.

Härtill visste husfadern ej hvad han skulle säga, och ordet fick hvila.

Bergstugans folk tog nu i större lugn den oförarglige gästen närmare till synes, där han från halfskummet alltjämt såg på elden i fridfull tröttnad. Som en jägare tog han sig mest ut i sin gråa själhudslufva, sin själhudsdräkt från topp till tå, en riktig skogsvarelse, ej utan

hafsdjurs tycke. De gråa stöflarne, om det verkligen var stöflar, visade tår med simfena emellan, det folket i kulan skinbarligen såg, då han liksom i djup begrundan ideligen spärrade tårna och drog ihop dem i sin jämna gång. Dessutom föll rocken framtill ned i två snibbar med flerfaldiga veck, lagrade på hvarandra såsom fjädrar i fågelns vingar. Häpna ögon tyckte sig också spana gömda vingbogar vid de breda höfterna. Var den gråe af det slag, som har sin varelse i både skogen, hafvet och luften? Ja, skinbarligen ock i elden, dit han skådade in så blidt, som om hans ögon njutit näring i blotta skenet.

Hvad gamla sägner mälde om den, som gick genom tiderna i sådan liknelse, hade runnit lagets äldste man så fägnesamt i hågen. Utan glädjebud kom *Gråe Jägarn* aldrig till de utskjutne här på jorden, men öppenhet och sanning ville han städse möta, en svåra kinkig sak för gamle skälmar. Här gällde först och sist att hålla tungan rätt i munnen och sanningsordet jämt på tungan.

Till sist bröts tystnaden af ett kvidande så spädt och svagt ur mörkret bortom stenbänken tätt intill den gråe gästen. Denne såg ändtligen upp med så underlig ögonfärd på husfadern och sporde:

»Hvad har du där för en, som låter så?»

»Hå d'är bara bytingen efter en gästkvinna här i gården. Lade honom där i slarfhögen, hon, bara och gick som sparfven från axet, förstås. Kockmodern våran orkar inte längre greja med nappen åt honom, säger hon. Så att vi ha liksom tänkt, att lillgossen får gå hem i morgon dag . . .»

»Utöfver brostupan här i gården då?»

»Ja, vi ha liksom påräknat, att han får genast hem

den vägen. Sir du, vi ha inga händers råd med honom. Och maten vill inte räcka för gårdsfolket ens. Tionden har på sista tiden rännt ihop till en ynkelse utan ända, och tullen är inte värd att tala om. Så att bäst det är får en hänga munnen på spikenom.»

»Jaså inte mer än munnen? Nåja, granne, du sannar just hvad den här alltid säger.»

»Hvad brukar du alltid säga då?»

»Stöld och tjyfveri föder aldrig sin man i längden — så länge du orkar bära tjyfgodset, förstås.»

»Nog var det ett sanningsord. Har kanske du ett likare kap att bjuda ut?»

»Icke så förutan.»

»Nåja, du som far och färdas så långa vägar tör väl något ha sett och hört i världen? Och så är du nog ingen spädkalf till åren häller . . .»

»Vill du kanske höra ett råd?»

»Det kostar väl ingenting att höra?»

»Jaså, du tror det? Nej, här sitter inte den, som lär ut sitt goda vett för blåsvädret.»

»Hvad begär du af oss, fattige tjyfvar?»

»Hvad som bäst undvares här i gården.»

»Det är dig gärna unnadt. Få nu höra hvad du råder?»

»Att laga bössorna i ordning och fresta möta fienden. Han kommer snart påhälsande.»

»Säger du det? Hm, nej det stiger inte mycket till spanns. Gå ut mot krut och kulor — kunde en inte så gärna gå raka vägen till galgbacken?»

»Så hör mig på ett ord i sinom tid: Du och slike fåglar få snart välja den delen, som anstår er bäst. Hågas dig gå ut i krig? Då har du konungens nåd och lif-

näringsjord; minns hvad jag säger. Eller hågas dig galgen? Då får ju korpen ock en bit att gräfva i.»

Det kraxade långt och skrällt och fult utanför hålans brostupa och allt vidare bort genom kvällningen.

»Jag tror mest korpen var här att taga mig jämt på ordet!» tillade gråmannen och såg sig ändtligen om i laget, nidfull genom märg och ben. Alla ryggar gingo nu i kåre.

»Du varslar mäkta illt, men varslar du lika sant?» frågade husfadern.

»Hör du icke korpens varsel häller? Hvad säger du? Hvad väljer du?»

»Hvad skolom vi, fattige tjyfvar, välja? Till detta hushåll hör ingen, som har luktat rätte krutröken. Och hvilken tror du går före oss? Kungen sitter alltjämt i hedna hundturkens land. Och under tiden ärom vi kungar allihop.»

»Råttor, menar du, i kattens frånvaro. Fattas bara den, som gör kungens gagn, så kommer storgussonen min rättnu åter. Märk nu hvad jag säger; stunden är kort, min väg är lång och hästen min kan vara här, innan du vet ordet. Första dagen i detta års åttonde månad bör kvällsols öga skåda er samlade, alla lösingar, allt pack, alla skälmar och skojare, som i landet finnas, där söder vid öfversteprästens stad, så dagas alltid någon råd. — Tyst, här kommer hästen! Nu resom vi, spåmanslönen min!»

De fridlöse hunno knappast se skymten af den gråe, nedböjd öfver lillgossens bylte på knäet. I samma handvändning svepte en vindstöt hastigt tjocka rökbolmet i deras ögon under hvirfvel hålan rundt. Samma väg hördes ock lillgossens kvidande låt hvirfla i väg kring

härden ut genom kvällningen, en isande skräck i de mänskliga hjärterötter, som omänniskorna i kulan ändå kände inom sig. Och så hade skumma ögon trott sig skymta något likt en svåra väldig fugel som en skugga mot töckengråa dagningen i hålans gap.

Då röken åter steg upp mot hvalfvet, var gråe gästen borta, och lillgossens bylte trängdes häller ingen eftersöka i lumphögen. Husfadern såg sig om i skrämda anleten och sade:

»Här i stugan gissas galet ända åt fanders, sir jag. Två ting, så goda som tolf, kan jag yppa. Lillgossen, som han tog, kunde aldrig bättre gudfader få. Och sedan fick vår fattiga stuga nu ett lyckovarsel, som aldrig vederfors herrehus, kungagårdar eller kejsarslott.»

Mycket grubblades i laget, mycket ordades om detta skrömtevarsel, som vida kunnigt under många namn af åldriga tider gick genom världen, för hvad orsak visste ingen längre af de dimmiga sägnerna från skilda släkten. *Gråe Jägarn* nämndes ock som rätte mannen till allt land från Dala älf intill allt nordvatten, ett jordafång, som skulle finnas styrkt i ett fastebref, inhugget med gammal runskrift i ett silfverbälte hos en rik spåfinne västerut bland skogarne.

Allt detta fick nu vara en sak för sig, och enhälligt utsågo de fridlöse fyra ordfyndige stallbröder, som för stunden voro borta på marknadsvärf, att gå ut i landet och varsko alla, som voro i samma fördömelse, om den nya tidens tecken samt ena dem till verket.

Den ene af de fyra hette Nord, den andre Söder, den tredje var döpt till Östen, den fjärde var en västgöte och visste sig ej annat namn. När de nästa dag återkommo,

åtogo de sig värfvet, och samma dag, efter arbetets skiftning i fyra delar, gåfvo de sig ut i världen.

Nu skulle man hälst tro, att de gingo åstad i de väderstreck, som motsvarade namnen, men efter dragning af »Guds lott och pinne» blef annan ordning bestämd. Nord gick söder och Söder gick nord, men Östen gick österut och sedan fick västgöten taga åt sig det väderstreck som återstod, ty han var minst hållen bland de fyra.

Huru deras sändning aflopp, detta och något mer därjämte kommer nu till tals.

III.

SÄNDEMÄNNEN NORD OCH SÖDER.

Nord kom söderut till den del af Helsingland, som då sedan åldriga tider nämndes *Gamla tjyfbygden*, ett namn, som efter växlande tidsförhållanden afsett skilda områden. Och så ställde han färden till gamle Pelk, hvilken där på orten främst och eljes öfver vida landsträckor var räknad som en fader för alla skojare och sålunda hade mycket att säga bland dem.

Hvad dagarne ledo kommo sändemännen in på vägen genom den stora *Sjumilaskogen*, där denne skojarförste närmast midt på halfva draget höll den allom vanryktade *Sjumilakrogen*, de orättfärdiges tillflykt undan världens förföljelse.

När Nord nalkades stället och tog af åt sidovägen, som ledde fram till krogtorpet inne på skogsmon, hörde han redan på långt håll gästabudsgny och stamp af dansande vid fiolens toner. Pelk höll just bröllop för två aflägsna fränder, och den stora släkten var talrikt tillstädes.

Då Nord trädde in och hälsade gudsfriden med sin främmande brytning, sågo gästerna under dämpadt stoj en välansenlig sprätthök med fjäderhatt, spetsskjorta, röd väst, pösärmad trensjacka, kopparspända skor och annan pynta, som stack skojarne bjärt i ögonen.

»Här kom en hullig fisk uppefter landgården!» halfhviskades i stugan.

Nord hörde ej orden, där han stod intagen af djupaste fägnad vid åsynen af detta folk. Så härliga skojarpojkar, som där voro samlade på en fläck, bjöds man ej alla dagar att se. Och om de unga skojerskorna var det icke värdt att tala: bredroniga, midjesmala, bringfylliga, glänsande svarta och hetögda, lekfulla som halfårs kissor, svånga och svängrörliga som ormsnärlor! Och ofvan bordet vid ett dryckeslag af befarne män, som alla pröfvat minst fyrtio paren spö, satt värden själf, hvitskäggig och vördig som en öfversterpräst. Med pröfvande blick sökte han utgissa främlingen och sade slutligen:

»Äst du ute i hästbyteri, så har jag en black, som inte vet, huru han skall stiga på jorden, af idel ysterhet förstås! Godt pris, dråpeligt kräk, men har du en krake att sticka emellan, så blir jag inte svår på uppgälden.»

»Nej, fader Pelk, i hästbyteri är jag inte ute,» upplyste främlingen stramt.

»Då söker du godt folks sällskap för marknaden, kan jag inbilla mig? Yrket är visserligen tryckt och ogärna ser jag, att vidfärdingen kommer hit och skinnar brödbiten för landsens barn. Men bjuder du en skaplig tull, så unnar jag folk att lefva, och här finner du kamrater, som ej gå af för hackor.»

»Nej i marknadstankar var jag häller inte stadd den här gången.»

»Då är du väl ute i friarärende? Se dig omkring i laget, gosse, för här finns nog att välja på. Men vill du komma någon väg med det, så låt mig se din godvilja först! Det här råkar vara renaste sortens svartfolk, och innan någon af dem tar en linhårig och blåögd utböling, som du är, så vill det vara mitt förord, som något gäller.»

Nord, eggad af varma ögonkast från de dejeliga skojarjäntorna, svarade som så:

»Jag får si, huru det kan happa sig, då storärendet är uträttadt.»

»Nå, ifall du har så pass mål i munnen, så säg ditt storärende själf då!»

Främlingen såg sig värdigt om i stugan, såsom den mäktiges sändebud alltid gör, lät sig eggas än en gång af det löftesrika ögonspråket och sade med djupaste eftertryck:

»Jag kom hit att hälsa dig ett ord, fader Pelk, och eder alla från gamla släktingar i Skulberget och den gamle, som går grå genom världen för att lämpa till rätta hvad galet är. Han har varit borta länge, men är nu kommen till synes en gång.»

Den hälsningen väckte ej mycken glädje i bröllopslaget. Med förlängda ansikten stirrade alla i tyst spökrädsla på den främmandes röda väst, liksom skräcken framträdt synlig just i denna. Först efter en god handvändning svarade husfadern ganska snäft:

»Någon släktskap där på nejden visste jag ej af mer än hvad skylls på Adam, som råkade ut för ödet att varda stamfader för både skojarpack och hedersfolk. *Gråe Jägarn*» — det gick ett mummel genom laget, och fader Pelk dröjde tveksam — »*Gråe Jägarn* var en fuling,

som har spelat de gamle månget illt spratt i marknadsväg och framfärd. Det lyster mig storligen veta hvad han hälsar!»

Nord framförde i enkla ord hvad som rörde budskapet och tillade för bättre verkan:

»Han hälsar oss, orättskaffare alle, att vår eländes tid är snart förbi, om vi det vilje själfva. Då ofreden stundar, gå vi med landsherren godvilligt ut i krig. Den mycket dräpa vill, han får då dräpa och sköfla allt han hinner, såsom lofgifvet och förordnadt är mot de tillspillogifne fiender. Lyda vi det rådet, så få vi vara till på jorden: vi få konungens nåd och lifnäringsjord; som annat hedersfolk få vi bänkerum och kyrkogård; den sig ännu mer förbättrar får ock kristsaligt rum i himmelrik, där oss blifver godt att komma undan på sista bytet.»

Så långt hade Nord talat hvad han på vägen tänkt ut i prästerligt härm från någon tingspredikan eller tjyf skrifta, där han måst vara med. Men nu fastnade hans hug i eld och lågor på den ögonkrok, som ett ungt skojarvif hela tiden haft ute för att meta åt sig den välansenlige präst- eller länsmansherren, ty hon fattade icke rätt hvad han var för slag. Och strax kände han sig i våldsamt uppsjudet segerbegär som öfvermannad och gripen af en främmande ande, så att hans tunga rördes för tankar, som han aldrig tänkt och i ett tonfall, som föreföll så rödt i kapp med den hemskt lågande röda västen:

»Lyda vi åter det rådet icke, så unnas oss ej ens att dö på jorden utan mellan himmel och jord till åtlar för nattens svarta ofåglar, kroppens ofåglar, själens faseliga ofåglar! Ho fasar ej, då han påtänker, att rackarn lede får skuffa honom i snaran från galgträet och sedan hoppa

grensle kring halsen på honom som en annan rödhättedjäfvul, så tung han är, att fortast utkräfva själen ur den, som ändå var sin fars och mors älskebarn! Och så, vår själ af ångst förtvine, är ock den rätte djäfvulen därnär och tager så den utkväfda själen till sig i helvetet att pina henne till evig tid, det oss icke godt blifver.»

Den främmande anden predikade, så att det svaflade efter en stund bortåt och kom så fram till en slutstrof, som ej var oäfven:

»Hvilken går ej till strid och hederskap och godan bärgning och välanseende på vägen fram till saligt himmelrik? Hvilken går hällre sin egen snöda väg genom vanheder, svält och uselhet och all fasans olust till galgen och helvetet?»

Anden tystnade och själf stod Nord i häpnad för dess underliga anfäktelse. Nu fortsatte likväl hans röda väst att predika. Han tecknade så hemskt rödhättedjäfvulens röda hätta, blodet från den snörda halsen och den rätte djäfvulen, smygande mellan galgens spiror, och de eviga lågorna, som kunde vara redo att slå upp ur golfkällarn. Det är så mycket, som en stackars väst kan säga menige man!

Fader Pelk stirrade ned i bordet med veckad panna. Alla visste, att det svar han hvälfde i sinnet skulle blifva det afgörande, och ifrigt lyssnade alla, när han såg upp och i dystert allvar tog till orda:

»*Gråe Jägarn* hade aldrig ordet om sig att prata i vädret, men snäfvare beting kunde han icke komma stickandes med. Nog äro tiderna bistra nu för den, som skall lefva af sina händers verk som vi. Tiggarn står sig sannerligen bäst, ehuru den skickelsen stundar snart,

att tiggarn själf får tigga af själfve tiggarn. Hade du kommit med laga tiggarbref, ordentligen utlöst med prostens signete och bomärke, så skulle vi åtminstone ha tackat dig för god välmening. Men att gå ut mot krut och kulor och på den vägen avancera ned sig till bonde, det var ingenting att bjuda främmande på. Hvad det andra vidkommer, så vandrom vi mot galgen hvad väg det bär, och människan skall ju en gång dö. I galge gick gladeligen min far, min farfar, min farfars far och de kristsalige fädrens hela långa rad. Sir du, för oss kan röfvarn på korset lägga ut ett godt ord på sista bytet, om så ingen annan gör det. Hälsa du tjyfpacket i Skule berg och till den gamle gråskälmen, som aldrig äter, att här är en af folk kommen och vill som folk fara. Likväl skall du som utländsker färdvägskarl ej gå utan bröllopsgäste, ty sådan snöder ställning råder ännu icke här i gården.»

Gästernas larmande bifall visade, att den store skojarfadern träffat allas innersta hjärtemening på ett hår.

Med slikt folk kunde man sannerligen ingen väg komma. Sändemannen tog alltså den lilla tröst, som gafs i den stora bedröfvelsen, och stannade i laget, ganska väl upptagen af de härliga skojarvifven. På natten kom han sig i sänglag med själfvaste bruden, och på morgonsidan såg han sig tjyfstulen på sin färdepenning.

Så till vida hade allt gått till i sin fulla ordning, men att klaga öfver missödet skulle den arme Nord icke ha gjort. Denna skymf mot Pelkens hedershus och gäster råkade bekomma Skulfolkets sändebud så ynkeligen illa.

Först blef han grundpiskad af de ståtliga skojarpojkarne, därpå afklädd och hudflängd med spön af de rara skojerskorna, sedan dragen i en myrstack af de äldste

och slutligen af hela bröllopslaget bortsläpad till vägkanten. Men då nu hans tuktomästare lämnade honom där i ett ganska slätt tillstånd, voro de nog ädelsinnade att låta honom behålla lifvet och det klädesplagg, som en kristen oundgängligast behöfver på denna jordestig. Och i detta fick han så anträda återfärden så godt han kunde. Sådan otur hade Nord som gick söder.

Ganska litet blef att säga om Söder, som gick nord, ty han kom aldrig åter att mäla hur det for. Detta är ock hvad rimstäfvet säger så:

Om Söder for väl, det vardt ingen klok,
Och icke häller, om han for på tok.

I fråga om dessa två hade möjligen »Guds lott och pinne» förväxlat väderstrecken i dessa yttersta tider, då själfva bergen språkade och allting kastades ur gamla spår och ställningar. Eller också låg felet blott i omkastning af väderstrecken själfva, som icke häller så säkert höllo streck så nära inpå domen.

IV.

ÖSTENS UNDERLIGA ÖDESFÄRD.

Östen gick österut åt hafvet i tanke att värfva de strandvräkareband, som drifna af sin hunger lagt under sig kustfolkets laga fiske.

Förföljda intill blods af de närboende, stadda i den gemensamma nödens laglöshet med bitter inbördes tvedräkt, hade slutligen dessa hungrande själar enats till broderlig samhörighet genom ett kätteri så argt, att landets lutherska fäder aldrig vederfarits maken. Dessa antikrister hade utom annat äfven fått se rättsinniges tio

gudsbud från Sinài berg påökade med sex nya rörande jordens häfd och skötsel, sällsamt nog hos ett folk, som endast plöjde hafvet. Från kustborna hade strandvräkarne endast att vänta hand i hår och knif i strupe. Dock voro deras falske profeter ej ogärna hörde, så snart de utsträckte sina omvändelseresor bortom kustlandet. Där öfvertogo de efter hand de gamle herdarnes sträfva husbondevälde öfver själarna, och hemma i skärgården styrde deras öfverstepräster efter mönstret af Israels domare. Den som hade mest att säga bland dessa var Sjuppe, en förlupen Sörlandspräst. Honom gick sändemannen Östen att uppsöka, glad och hoppfull i själen.

När han nalkades stället, där denne gudsman hade sitt högkvarter vid hafvet, såg han redan på långt håll från stigen öfver närmaste svedja, att båtar samlats till trängsel invid bodarne i hamnen, hvilken skymtade fram genom en öppning i granskogen som en smal vattenränna mellan två jämnlöpande bergåsar, skrefviga och glesbeväxta ute mot hafvets disiga rand.

Östen kom fram och fann Sjuppe i färd med att mottaga fisketionden, omgifven af det myckna folk, som för den skull kommit till hamns i båtar. Profeten satt på ett slags domaresäte af strömmingsfjärdingar med betsmanet till höger, den uppslagna Skriften till vänster och framför sig tjänande män och bröder, som buro undan de fyllda kärlen i sin jämna ordning. Att störa Sjuppe i detta högviktiga göromål fann Östen ej skäligt vara och dröjde som åskådare, tills den siste mannen i tiondegifvarnes rad framburit sin lönegåfva sent på aftonen.

Då hof den falske profeten upp sina ögon mot den bidande och sade:

»Min vän och broder, visst ser jag, att du kommer

tomhänd på fisk, och knappast minnes jag ditt anlete från något af de utvaldes samfund. Men om du ändå hafver hvad som duger att bära fram för Guds högste tjänare, det nya evangelii förebådare och den nya lagens läromästare i detta nya testamentet hart före domen, så skall du icke hafva gått förgäfves hit. Jag har lagt märke till din tålmodiga bidan hela dagen. Träd fram, lägg ned din tiondegåfva och var välsignad äfven du!»

De utvaldes hasiga flock glodde tviflande på den i brun sämsk ståtande mannen, en snarlik borgare i helg. Tafatt för all granskning svarade han i all säflighet:

»Som det är med mig, så hör jag inte till det här, jag inte!»

»Han är af hedningarne!» kom så de utvaldes hätska sorl.

»Afbidar du icke det nya evangelium?» sporde Sjuppe strängt.

»Nej, inte hvad jag vet,» svarade Östen, en smula bättre i farten.

Retad af hångycklet, som uppstod vid svaret, fortgick han i raskare ton:

»Jaså, du är Guds högste tjänare, du Sjuppe!»

»Du sade det. Jag är så!» lät svaret myndigt.

»Du skall säga herre domare!» afsnäste de utvalde, men Östen fortsatte oberörd:

»Efter du är Guds högste tjänare, så håller du väl gudslagen, åtminstone hvad du förmår?»

»Ej blott gamla lagen, som genom Mosen kom, utan jämväl den nya lagen, som genom den profeten Emanuel kommen är ur de Mose-böcker, dem öfversteprästen hos hedningarne döljer. Känner du icke dem?»

»Stor sak i dem! Jag vill nu hålla mig till de gamla,

som du också håller. Och därpå tänkte jag pröfva dig, Sjuppe. Räknar du fiske till det, som hör nästan till? Hvad säger du? Huru lär du?»

Sjuppe bredde ut sina händer och svarade under sina utvaldes starka bifallslarm:

»Denne fariséen är sannerligen hitkommen att fresta Guds utvalde! Så må du veta, hedning, att jag for österut i hafvet och kastade ut min krok och drog upp en ganska väldig fisk. Och jag vände denne fisken på alla sidor för att se, om denne fisken bar någon ägares märke, men jag såg intet på denne fisken. Och jag ropade till Herren och sade: Herre, jag hafver vändt denne fisken på alla sidor, men ser icke kronans blysigill eller någon mans bomärke på denne fisken. Men om denne fisken hör någon annan till än dig, o Herre, så må du låta höra din röst i denna stunden. Då lät Herren icke höra sin röst och jag for i land och stekte denne fisken på glöd och förtärde denne fisken under tack och lof. Hvad har du att svara härtill, hedning?»

»Äfven jag for öster i hafvet,» svarade främlingen lugnt, »och som lyckan var huld, så drog jag upp en fisk, som inte var oäfven. Inte häller han bar signete eller bomärke, nej inte så mycket som ett saxmärke i en fena, ej häller var han karl att säga, hvilken hans husbonde var. Men jag vardt inte rådlös för det, utan ropade uppåt molntapparne: Om den här fisken hör någon annan till än gubben Jon Persson i Gavik, så vill jag höra det på fläcken! Då ingen svarade, tog jag fisken med mig i land, och då jag hade ätit upp honom, så ropar jag åt Jon Persson tvärs öfver viken: Tack och tack skall I ha för den här gången, fader Jon Persson!»

Detta tal skorrade mäkta illt i det nyevangeliska fiskarfolkets öron, och Sjuppe ropade öfverljudt:

»Häråt, I män och bröder! Gripen denne hedning, ty han har icke allenast frestat mig, utan jämväl hädat Gud och hans utvalde. Gifven mig desslikes hit hans stinna Judas-pung, som jag hela tiden har sett i hans ficka, och fören honom fram till doms!»

Hädaren blef genast under vildt larm kringränd af tjänstvillige, och hans silfverfyllda läderpung bars fram till Sjuppe, som grep honom och sade till den framförde:

»Det är godt! Visserligen hör du ej de utvalde till, men ho hafver därför budit, att du skulle vara all tionde fri? Nu står du till doms och svarar på frågor. I hvad anda hafver du kommit hit?»

Östen redogjorde för sändningen, och de nyevangeliske tjufvafiskarne stodo där i djupaste tystnad, slagna af skräckfull tvehågsenhet. Denne ulf höll på att rent fördärfva hjorden. Märkande detta tog Sjuppe väldeligen till orda:

»Hvilken styggelse uppenbaras nu inför ögonen hos Guds högste tjänare? Ären I utvalde, som stån i denna bäfvan för en hälsning från afgrunden? *Gråe Jägarn* eller Grådjäfvulen är af de lärde här i landet rätteligen utrannsakad som självrättfärdighetens onde ande, den där kuskar här på jorden som ett fridlöst varselspöke att söka återlösningen på sin egen självvalda väg. Nu skolen I med egna munnar vederlägga edra hjärtans vederstyggliga vankelmod. Nu frågar jag och I svaren! När skall det nya evangelium oss förkunnas?»

»När de nya gudsbuden äro uppfyllde!» ropade hundra röster sin utanläxa i stridaste kör.

»Rätt! Hvilka skola då uppfylla de nya gudsbuden?»

»Det skolom vi, de utvalde, göra!»

»Rätt! Hvad lön väntar oss, de utvalde, för den skull?»

»Vi skolom härligen besitta jorden efter löftet.»

»Detta är allting rätt svaradt!» utbrast Sjuppe belåten. »Men då nu så är, att vi skolom härligen besitta jorden, så tarfvas oss hvarken konungars gunst, krigsknekteri eller onda andars lofven, utan det skall härligen ske efter löftet i tidens fullbordan, att vi föras hädan från detta villande haf till jordens bruk och besittning. Men nu haffver så denne hedningen kommit stickande med ett annat och nytt bud. Svara mig nu också på den frågan: Hvad skall *den* varda, som från de rätta budorden tager bort något eller lägger till ett nytt?»

»Han skall varda tusenfaldigt förbannad!» råmade svarskören ur alla strupar.

Sjuppes tiondegifvare voro nu genom egna munnars tal återförda på rätta vägen och jublade bifall på hvar sitt vis. Med öfversteprästerlig värdighet fortgick Sjuppe, pekande på Skulfolkets sändeman:

»Hvad synes eder, att han är värd — denne tusenfaldigt förbannade hädare och djäfvulens apostel, som kommit all denna förargelse åstad?»

»Det är bäst, att han får en kvarnsten om halsen och sänkes i hafsens djup till att öfverantvardas åt djäfvulen, som han tjänat hafver,» tyckte en, och många tyckte likt.

Då steg en af de falske profeterna fram och sade:

»Vore detta ett evigt rådslag af begynnelsen, så hade Herran visserligen sörjt för att någon kvarnsten vore till finnandes inför våra ögon. Men ingen kvarnsten se vi här, och mycken vedermöda blefve att få hit en kvarnsten. Detta tyder uppenbarligen på ett annat beslut. Och

som det är skrifvet och står fast, att *Han* skall hafva de starka till rof, så skall denne hedning visserligen döpas till afbidan af det nya evangelium och tjäna oss, till dess andens gåfva varder uppenbar i hans själ »

Detta tal behagade alla.

Östen, hur än han spjärnade emot, döptes på stället, och då folket skingrades från hamnen, togs han ut i strömmingsfiske såsom dräng åt den falske profeten, som lagt sig ut för honom. Men hvad dagarne ledo, kom anden öfver denne tjänande broder, så att han vardt en falsk profet, äfven han, och yttermera en af de väldigaste i landet.

Sådant öde for Östen, som gick österut.

Det föresatta värfvet kom alltså ingen väg genom de första tre bland sändemännen.

Allt berodde nu på den missaktade fjärde.

V.

HUR VÄSTGÖTEN KNALLADE SIG FRAM.

Västgöten gaf sig med påsen på ryggen åt skogsmarkerna mot väster i tanke att värfva de skaror af rymlingar, som af ålder brukat söka deras gömslen, en säker tillflykt undan samhället, sådant det var med både lag och olag i tidens hemsökelser för öfrigt och ett betungande skatteväsen i synnerhet.

Bland bördiga och jaktrika allmänningar, vid långsträckta och fiskerika vattendrag, drefvo dessa människor ett kraftigt nyodlingsverk. De gjorde så ej blott af omtanke för bärgningen, utan äfven genom påverkan af den kätterska anda, som ursprungligen visat sig uppstigen ur Österhaf-

vet, men först i dessa västanskogar blifvit en jordbruksreligion i anda och sanning. Därjämte idkade rymlingarne på sina tama klöfjeälgar en omistelig smyghandel med norsken. Denna blomstring i vildmarken var i anda och yttringar ett verk af den falske profeten Emanuel Bredman, innan denne greps och kastades i häktelse.

Nu, då han var borta, efter att länge ha värnat nybyggarsamfundet med sina kloka råd, kände sig de stackars rymlingarne i hugget för talrika och skoningslösa fiender. Ty såsom kätterska upprorsmän ansedde och därtill hotade, som de ock voro, af riksfienden i väster, sågo sig dessa fridsamma skogsbyggare rakt ingen nåd och barmhärtighet, utan stegel och hjul, galge, spö och bila, kättarbål och röda hanen öfver hus och hem, det var den framtidssyn, som hälst kunde föresväfva dem i nätternas drömkval ofvanpå dagarnes vedermödor. I dessa svåra skickelser visste sig samfundet häller icke bättre förstyre än två lemskjutne båtsmän, Höger-Grelsen, som vank åt höger, och Vänster-Grelsen, som gick med slagsida åt vänster. Dessa två hade nog varit den styresklöke Emanuels närmaste män och voro väl därför något förmer än storhopen. Men båtsmän, äfven af bästa slag, äro dock båtsmän. Emanuels styresgåfva hade ej gått i arf till dem, och minst af allt syntes de vuxne att möta de tider, som nu förestodo.

En försommardag sutto de halte Grelsmännen i rådslag med en krets ansedda samfundsbröder under bar himmel i strandpipornas djup vid sjöbryggan till den nyuppblomstrande byn vid Lilla-Edan, samfundets högkvarter, belägen kring själfva utfallsån ur den långsträckta sjö, som både vinter och sommar utgjorde en dryg bit af den norska handelsvägen.

Å bryggan var en stor skara folk i färd med att hyfva upp de sista flottarnes varulaster på ett nytt fortskaffningsmedel ned efter strömdragets lopp. Det var en hel lång rad klöfjebårar, som parvis uppburos vid starka bärsadlar öfver mankarne till tvänne tolfter af de tama älgarne, tålamodigt bidande vid ett billigt foder af sälgebrötar, granskott och bark. Handeln var redan afbruten vid ryktet om förestående besök af fienden. Och långtifrån att man längre vågade sätta de omisteliga djuren bortom gränsen, var det äfven fråga, om man skulle få behålla dem som rättmätig egendom på egen botten.

Från de många vedersakarne hade kommit skarpa bud och hälsningar, fordrande älgarne och mer därtill under förespegling, att de skrämda människorna skulle skonas till detta pris. Genomskinligt var dock, att de skoningslöse ämnade komma med rätta hårdhanden, sedan de genom denna list försäkrat sig om nybyggarnes gemensamma skatt, som lätt kunde gå förlorad vid öppen fientlighet. Landsfogden skulle hafva älgarne för en längre tids obetalda skatter, som ej voro uppförda i hans bok, borgerskapet för uppgifvet intrång i en handelsrätt, som ej var nämnd i dess privilegier, predikoämbetet som lön för något annat än den uteblifna själatjänsten åt dessa vildmarkens kättare. Härjämte följde bistra maningar om förestående skatteläggning, om handelns återgång till äreboret handelsstånd, så ock om snar omvändelse till den rena evangeliska läran.

För att nu bereda handgriplig säkerhet, leda fienderna på villospår och sätta dem i lufven på hvarandra beslöto de rådplägande, på förslag af Stor-Jon å Långsvedjan, att gömma älgarne för fogden och inbilla borgerskapet, att

predikoämbetet öfvertagit dem till hemligt förvar i något uppgifvet fjällhål västgenom vida gudsvärlden.

Så långt som dit var rådsförsamlingen rätt belåten med sig själf. Men så hade äfven den norske handelsfursten Björn å Junkersdal kräft älgarne och en ansenlig uppgäld för en odlingshjälp, som Emanuel afnarrat denne fiendeundersåte genom förespegling att nybyggarne skulle blifva hans landbönder. Och visst hade Björn fått tusendfaldig ersättning för hjälpen genom den omistliga smyghandel, som endast var möjlig genom nybyggarnes enastående klöfjeök. Lämnades nu den begärda godtgörelsen ej, så hotade Björn likväl att icke blott taga älgarne och hvad hans krigshär annars komme öfver, utan ock föröda nybyggena, så att hvarken kalf eller kid skulle höras där, såsom hälsningsorden lydde.

Van att hoppa i vädret för norska hotelser var man ej, men komme norsken manstark, så kunde äfven han vara led såsom fjällemmeln, då han drager fram i stora skreden. Och då den mäktige Junkerdals-Björn en längre tid rustat härtåg, så visste nybyggarnes råd ej, huru de skulle komma från hans hälsning, hvilken de fastmer fingo vända på alla sidor mer än en gång. Minst af allt föll det någon in, att Björn, som flere år i sträck fördubblat sin rikedom genom rymlingarnes hjälp, skulle ha särskild ersättning, för att han skaffat dem första bosättningshjälpen att lefva och vara till på jorden.

Då visade sig, bakbunden och med ömklig uppsyn, en främmande, hasig karl, hack i häl följd af en annan, som högst välviktig kom körande med honom, med töm från bindselknuten i grofsenig hand. Hvem den bundne var visste ingen säga, men föraren igenkändes som en af de vägavakter, hvilka i dessa onda tider satts ut för att

hålla ögonen på hvad misstänkt syntes i väg och framfärd.

»Hvad har han gjort för ondt?» sporde folket rundt omkring.

»Ja, här blir mindre fråga om hvad ondt han gjorde mot hvad han kunde vara karl att göra, om han finge råda sig själf,» upplyste vägavaktarn.

Han förde fången fram för stormansrådet och föreställde honom så:

»Den här karln säger sig vara en västgöte, men hvad slags folk det skulle vara, det hafvom hvarken vi eller våra fäder sport. Förmodeligen är han en sådan, som är ute och ser sig för, hvarest landet är öppet, en spejare åt fogden törhända, åt öfverstepästen icke olikt, åt krämarföljet väl att förmoda. På målet låter han mest som en norsk, och när allt kommer vida, är han kanske utskickad af norsk-juten. Summan är den, att en kan få tro hvad en vill om den här karln, för en rättskaffens människa är han då inte.»

»Hvad ärende hade du hit?» sporde Höger-Grelsen.

»Säg sanningen hvarendaste bit!» tillade Vänster-Grelsen.

Västgöten tog till orda och sökte nog göra besked för sig, men utom det att saken själf var sällsam nog, blef ock den modstulne mannens redogörelse ganska klen och därtill svår att begripa på det främmande målet, som yttermera satte kronan på den redan färdiga misstankens verk.

»Det där följer hvarken ved eller kvist!» tyckte Höger-Grelsen, och alla tyckte som han.

»Det där är bara fanens arga list!» tyckte Vänster-Grelsen, och alla tyckte ock som han.

På en lättförstådd vink af bägge gick Stor-Jon och ett

par andra män att kasta upp en stark löpsnara öfver säkraste kvisten på en af strandnipans granar.

Då nu västgöten såg sin ofärd nära och märkte, att alla sanningsenliga försäkringar endast stärkte misstanken till fullmogen visshet, äfven hos medlidsamma tviflare, besinnade han sig och sade:

»Nog kan den stackare, som här står, säga för er sanningen som fölket, lell, och ge er ett gödt råd på köpet, kantänka, bara I la är så kristelig af er, att en stackars kröpp får lefva.»

Detta hälsades af alla som ett godt förslag, och västgöten grep sig nu till rådoms och ljög som följer:

»Rätta sanningen är förstås, att nörsken är la ingen annan rädder än de dära Skuletjyfva, lell, men dem är han då rent okristeliga rädder. Och så bars det till för nörsken att skicka ut den stackare, som här står, att tala väl med Skuletjufva, förstås, efter en har varit i lag med dem en tid. Men det har la inte skett än, och som det nu är ställdt, tör det la få vara, lell. Men det skall jag säga för redeligen både väl och snart, gödt fölk, att kan I tinga åt er det tjyfvafölket som hjälpare, så är det la ingen nöd för er, lell.»

Detta tal slog genast alla människor med sanningens undermakt, och västgöten gick ej endast galgen fri utan blef ock hedrad med riklig välfägnad och ett stort förtroende, som gick hans egen uträkning till mötes på halfva vägen.

Med ett följe af tolf klöfjeälgar, som under väpnade förares ledning kommo lastade med sofvel och annat fröjdeligt, stod han en vacker dag vid foten till berget, där de fridlöse uppe i sitt näste hade fog att rätt nu vänta något besked af sina sändemän.

Den återkomne klef så mulen in till det samlade hemmalaget, som just förtärde sista matgrynen och fick bistra veck i dragen, då karlen satte sig dystert tigande framför elden. Dock, när han till sist tyckte sig ha druckit ovett, hån och smälek nog, reste han sig och sade:

»Ovettig är I la som hunden, lell. Få nu se, om I också är lika gissug att gissa ut allt underligt nerpå backen, lell. Men akt er nu att fara hufvudstupa öfver bron till kråkemat i all förundran!»

Slut var nu all smädelse, men det undrande folket fick nu ej litet hufvudbry att fatta den underliga synen af klöfjeöken, sedda uppifrån. Den äldste plirade ned en stund, såg att det var någonting märkeligt och sade:

»Jag sir liksom tolf gråsvarte jätte-oxeryggar med två jättepåsar i klöfje på hvar och liksom afhuggna jättehänder uppstuckne på hornen. Skall en tro, att en sådan spinker, som du är, har varit hemma åt jättepåsaland och kommer dragandes med en hel tolft rediga jätteoxar till gårds?»

»I är la inte värst långt borta, far!» biföll västgöten. »Och mer än otrolig är I, som kan stå la här och skilja den sortens oxar från korna, lell. Giss la fler, gödt fölk!»

Men när nu de fridlöse omsider efter fåfängt gissningsbråk fingo veta, huru det var fatt, så blef där en fröjd som aldrig förr i kulan. De gingo på händerna, de dansade i ring, de tjöto och ylade rundt om karlakarlen, som dock till sist fick fram slutorden:

»Och det var en sak, att då nörske juten är så okristeliga rädd för det fölk, som här i stugan bor, så är det la vi som kvista af med så mången man vi kan fäkta ihop. Sedan förstår en väl, att så noga är det inte, om

vi ta med ostjälande fölk i samma varp, för då vi ta ihop med juten, så räknar han tjyf som tjyf och den ene så god som den andre. Och så tycker den karl, som sitter här, att vi la smider nu, mens järnet är varmt, lell. Någon kröpp till karl behöfs det alltid hemma vid gården att se om kvinnfölken under kriget. Jag har nu uträttat själfva storärendet och är la ohågad visa mig för juten, lell, då jag gick så här på tok med hälsningen hans.» — Detta höllo de alla med.

Nästa dag voro femtio välrustade lodbösseskyttar, de flesta samlade i bygden under Skulfolkets fruktade namn, på väg mot väster med det återvändande klöfjetåget, som förde kämparnes packning.

Och underligt att säga var nu Skulfolket ute på sitt första krigståg, det som mer än alla de efterföljande blef ryktbart därigenom, att en bröms alldeles ofrivilligt skrämde fienden på flykten och genom ett så löftesbådande tecken åstadkom hvad de arma sändemännen förgäfves frestat.

VI.

SKULSKYTTARNES FÖRSTA HÄRTÅG. HÄNDELSEN VID TRÉGÅRDS BYGGE.

Då de femtio skyttarne i dagarnes lopp nådde fram till byn vid Lilla-Edan, stodo nybyggarne rustade med en likadan styrka. Och så tågade bägge vapenbrödralagen mot väster på hvar sin sida om långvattnet, Skulfolket till höger med Vänster-Grelsen, nybyggarne till vänster med Höger-Grelsen. De båda höfvidsmännen haltade sålunda mot hvarandra åt vattendraget, en för

själfva härtåget alldeles oviktig sak, som dock brukat tilläggas af goda minnesberättare.

Utan att hafva sett någon fiende möttes de båda styrkorna vid långvattnets öfre ända. Där, på båda sidor om nederfallsån, intogo de säker och god ställning på tvänne skansformiga nipor öfver fjällvägarne djupt nere i dalen vid forsen. Här måste fienden fram, om han tänkte nå nybyggesområdet med någon förning på rimliga vägar. Ofvanför i dalen skymtade ett nybygge, som efter råkarnas antal nämndes Trégård. Där var nu öde och utrymdt vid ofredsryktet.

Spejare utsattes bortom Trégården, och under dagarnes väntan fick man, ej så olikt, äfven återbesök af en spejare. Det var en tjäderjämte, som med bössan och fågelknippet på ryggen slog sig i språk med nybyggarnes trupp å södra sidan. Han föreföll misstänkt med sina många frågor och sitt afrådande från strid. Galet tycktes honom vara, om en sådan småmännelighet skulle ge sig i hop med den väldiga styrka fiender, som hördes vara på väg. Bäst vore att ta undan, mente han.

»Tja, vi ha ju hela regementet här till hjälp i rappet!» ljög en munvig sälle i laget.

»Tro hvad regemente det kan vara, som är hemma nu under ofriden?» undrade jämten.

»Nordmalings regemente, förstås! Alldeles nytt, skulle ut mot ryssen, men nu så blef det ofredligt häråt.»

»Ja, men då var det bara onödan för er att gå ut, då så mången krigsman är i väg?»

»Ja, si vi fick bud af krigsöfversten att raska oss förut och sätta stopp för dem här, tills han hinner komma. Och det tror jag mest, att vi äfvenså gå ut med.»

»På det viset är det ingen nöd då,» tyckte jämten. »Det tör väl vara själfva klenheten med fugeln ner genom hålen här?»

»Ja, d'är alldeles otroligen klent,» bekräftade den munvige.

»Då skall jag fresta se efter på andra sidan.»

»Där är det kanske bättre, men hör mig nu på ett godt råd: Ge dig inte ihop med sällskapet där på andra sidan!»

»Är det okristeligt fölk då?»

»Det värsta tjyfvapack en kan tänka sig och de styggaste trullekarlar på köpet!»

»Det var mig ett ledt fölk! Huru är I karl att begå er själf för dem?»

»Går väl nån väg, så länge en kan hålla god min med dem och har ån emellan. Men den, som kommer i lag med dem, kan innerligen tacka Gud, om han kommer undan med lifvet och en klädtrasa.»

»Hvad är det för tjyfvafölk då?»

»Hå, dessa förskräckliga Skultjyfvar, som juten är räddare för än allt hvad ondt är. En skottställning, som de ha lärt af själfve Hin håle!»

»Ja, det var mig ett okristeligt fölk,» tyckte jämten. »Då törs väl inte en kristen gå dit då.»

Då han nu aflägsnade sig uppåt dalen, så märkte vaksamma ögon likväl, att han sökte tillfälle smyga sig öfver spången obemärkt, troligen för att höra, om allting läte någorlunda likt på andra sidan. Nu voro goda och snabba råd dyra. Slutet på bryderiet blef, att den munvige göken smög ned genom dalen, vadade öfver ån och hann nätt och jämt undervisa Skulskyttarne, så att dessa ej skulle misstala sig.

Budbärarn måste i sista stunden gömma sig för tjäderjämten, som mycket riktigt kom till stället och slog sig i språk, svarad af den utsedde talmannen. Det var nog bra dristigt att ge sig ut i krig, tyckte han, när inte dess flere kunde väntas till hjälp.

»Inte flere, säger du? Vi ha ju hela regementet efter, vet jag. Har du hört något annat då?»

»Fölket på andersidan nämnde bara några stycken!»

»Nej, d'är hela regementet, rakt som stora krigshärn, vet jag.»

»Tro, hvad slags regemente då? Hemma nu under ofriden?»

»Hvad slags regemente, säger du? D'är krigsfolk, förstås!»

»Men det skall väl någonting kallas?»

»Jag har inte hört annat än regementet. Är det någon som förstår hvad karlen far efter?» sporde talmannen sina kamrater.

»Jo d'är Nordmalings regemente, för där på orten bor krigsöfversten,» upplyste hela hopen.

»Jaså på det viset. Och så lär I vara ett alldeles okristeligt fölk i skytte och trulleri?»

»Hm, hvad ärom vi att tala om mot de tjyfvenäckarne där på andra sidan! De ha den skottställningen, att de träffa lommen i skyn, jag vånde så visst de droge till i vind och väder! Och det säger jag bara: Gud bevare den, som råkar ut för dem i skytteri såväl som tjyfveri. Du kan då ge en styfver åt de fattige och ha dig till skrift i lof och tack, att intet värre skedde dig!»

»Ja, ingenting ohuldt skedde mig!» trodde jämten.

Hå, utropade hela sällskapet med en mun, det hade ju alle man sett, när tjyfve-kanaljen smög efter honom

på stigen som en orm och knep tjäderhönan ur hans knippe.

»Hå, I står bara och spöktalar!» trodde jämten.

»Tag af dig knippan och se efter! Där ser en ju skräflorna* kvar i bindslet.»

Jämten tog af sig bössan, synade knippet och fann uppgiften sann. När han nu vände sig för att återtaga bössan, var hon borta. I ond aning såg han skyndsamt efter fågelknippet, men äfven detta var spårlöst försvunnet.

»I ger mig hit bössan och fugeln!» manade han förläget.

»Vi ha ingen bössa sett och ingen fugel häller,» svarade manskapet med det redligaste allvar.

Vid denna vändning kom jämten ihåg varningen, och för att icke råka ut för något ännu värre fick han mycket brådt i väg. Det var då de värsta tjyfve-näckar en kristen kunde råka ut för! På det viset fick han se, att det var sanningsfolk, som talat å andra sidan, bestulen, som han nu var, till full bekräftelse, af Skultjyfvarne, ett folk med nog af de gamla tagen kvar för att sanna spådomen. Senare troddes, att jämte-lufvern, själf bedragen, inledt norsken i onödig ängslan, så att inbillningen var på förhand mogen för något fult spratt af den stygga tillfälligheten.

Samma dag blef de norskes förtraf inberättad af spejarne och synlig uppe i dalen. Styrkan fick mycket brådt att sätta Trégården i eld och lågor. Vid denna syn kunde vapenbrödralagen endast med största svårighet förmås att behålla den trygga ställningen å niporna. Alla ville kasta

* Djurfötter i allmänhet.

sig fram i oordnad hop inom skotthåll och ge mordbrännarne sina lod, men de krigsvane Grelsmännen visste väl bättre. Ett förfluget skott brann likväl af och skvallrade om bakhållet, ifall det icke förr var kändt.

Stund för stund tätnade fiendens skara alltmer kring den brinnande och rykande Trégården, och efter timmar fanns där samlad en styrka af mångfaldig öfvermakt.

Där kokades, stektes, åts och dracks och hvilades såsom efter ett helt storverk, möjligtvis en rask och ansträngande vandring öfver fjällen.

En femtio hästar hade framskaffat all förning dels i klöfje, dels å hästbårar, som en hvar uppburos af två kampar, en utmärkt fortskaffning å fjällvägar.

Till olidlig plåga för de otåliga svenska skyttarne skred dagen bort utan händelser, och solen var just i nergående. Då blef det en fart vid Trégården. På en gång störtade hela skaran upp och kastade sig på språng bort genom dalen. Nu kunde ingen mänsklig makt längre hejda manskapen å niporna. Som kråkor och kajor i spridda flockar efter fingo de svenske nu ett tillfälle att mäta mordbrännarne en skäppa full, när deras oordnade sladd i ursinnig trängsel vräkte sig öfver spången. Där fingo de kvarlämna ett par tjog kamrater i svensk jord eller svenskt vatten, ty både döda och sårade fördes i väg af den våldsamma strömmen. Detta jämte mordbranden å Trégården, förlusten af hästar, förning och persedlar var hela välsignelsen af besöket. Större omfattning fick ej detta härtåg. Det var endast flyktens enastående orsak, som kunde rädda det från glömskan.

Sedan de svenske satt vakter vid spången, togo de för sig allt hvad fienden i sin brådska lämnat, åto ut hans afbrutna måltid och hvilade maten på de utbredda kap-

porna med fältflaskor som hufvudgärder. Höger-Grelsen och Vänster-Grelsen, som hade all egendom gemensam, togo för sig norsköfverstens kappläger, som nog igenkändes på de finare grejorna, men att hvila där blef ingen för lätt. Hvilken som där lutade ner hufvudet fick ovillkorligen höra som en långväga trumma, till oro och bryderi hela natten igenom. Till slut skickades en man med krukan från detta oroliga hufvudläger för att hämta vatten vid ån. Han återkom strax med det höjda kärlet och ropade:

»Se här ha vi Nordmalings regementes trumma!»

Alla, som lyssnade vid kärlet, måste ge honom rätt. Det hördes förvillande likt en aflägsen trumma. När locket öppnades var det bara en bröms, som for där i bara dunder och surr och stötte i bara fnurr och blunder, så det svara' purr omstunder öfver småblunder och trumf öfver människofunder i stordunder!

Denne trumslagare var den för eftervärlden mycket namnkunnige *Trégåla-brömsen.*

När nu Skulskyttarne i sinom tid kommo hem med denna trumma och trumslagare, som längre fram skulle följa dem på alla krigståg, voro de redan föregångna af ryktet, att en bröms allena slagit deras fiende på flykten. Den framgång, som varslades på sådant sätt, ville många dela. Och så hände i tidens fullbordan det underverket, att tjufvar och skälmar af egen fri bevekelse inställde sig i sluten skara med begäran att få gå ut till landets värn.

För konungens nåd och lifnäringsjord fingo dessa »Skulskyttar» gå ut i en lång rad bistra ödeslekar, där de genom sin hållning mäktade förvandla öknamnet till ett hedersnamn, som nämnes med aktning än i dag.

Intet härtåg fäste sig dock med större liflighet i minnet än det första, då de föregingos af två lemskjutne båtsmän och den segergifvande brömsen vid Trégård!

Längre fram saknades likväl hvarken allvarliga strider och höga befälsmän. Under de sju ännu återstående åren af stora ofreden hann deras högste chef stiga från öfverste till fältmarskalk.

*

Ännu på 1840-talet förvarades å Holms säteri vid Ångermanälfven den fältkruka, som hade varit Skulskyttarnes hederstrumma, och därjämte, i svarfvad furudosa med rundt, inkittadt glaslock, ett vingpar, ett brömshufvud och några stoftkorn som uppgifna kvarlefvor efter den store brömsen af Trégård.

LÖFTESSVENNEN ÅTERKOMMEN.

I.

NÖDEN SOM STÖRST, HJÄLPEN SOM NÄRMST.

I de sista julidagarne af pröfningarnas år 1713 sammanträdde i den nordsvenska stiftsstaden landsfogdar med landtdag och prästmöte till hörsam åtlydnad för höga senatens fullmakt, bud och befallning att utväga hvad råd de kunde mot hungersnöd, laglöshet, kättarväsen och andra olyckor, som då hemsökte det vida norrländska området under Gäfleborgs ståthållarskap.

Dessa fullmäktige började sitt verk med att jämras i dagarne tre öfver den välbeställde excellensen på slottet Gäfleborg, landshöfdingars och fogdars öfverståthållare, som hade skolat komma tillstädes, men af okänd anledning uteblef.

På tredje dagens afton kommo häradsbönder och ståndsombud vid landtdagen i en förtviflad öfverläggning att afsätta alla löneupptagare och för allmänna ändamål indraga deras löner.

Såsom ett åskslag öfver detta hufvudlösa oråd kom genast inbjudan till gästabud hos doktor Göran, den gamle och knipige stiftsherden, dittills känd som en ganska tvifvelaktig gästvän. Då tänkte många af dem, som nu skulle råda för det vida Norrlands välfärd:

»Vi skolom liks förgås! Och till det meriga ha vi ju yttersta domen öfver oss bäst hvad det är. Snart är allt fullkomnadt, och här lönar inte spjärna mot. Så må vi

då njuta en herrans glad dag efter dessa år af halm och bark och all ohyra!»

Den första augusti gick det ovanligt hett tillväga på Bispehöjden, och detta i tvåfaldig mening ändå. Den dagen glödde ur molnfria skyar sommarens växtförbrännande sol med en hetta, hvars make de äldsta lefvande ej mindes. Och inne på gården låg kockstugan som en blygsam offertjänare undangömd bland träden, men nådde öfver deras solsvedda kronor med ett par svarta skorstenar och utspydde rök, så att den ena tappen hann ej undan den andre i himmels höjd.

Längre bort reste sig ur planteringarnas djup, liksom ett glupskt afgudabeläte, doktorns egen väldigt upptornande mangård, badande i solens förtärande brand, i gästabuds sorl och anrättningars os. Det var ett underverk, ett Babels-torn, fem loftvåningar högt och ärevördigt öfver de hädiska trasvargarne utanför, i vid utsikt öfver flikar af land och vatten, med den tynande hamnplatsen väster mot Hernösundet samt i närmaste grannskap med vårdkallen öfver det djupa barrskogsbältet strax i söder, en furupik öfverst på bergskallen, redo att tändas vid första spaning af barbarerna, som kunde styra upp öfver vattenlinjen på Österhaf och störa festglädjen hvad stund som hälst.

Uppe efter den skuggade loftväggens allehanda kråkvinklar, lusttak, utsprång, burar och smågemak vimlade folk i kaftaner, krås och vadmalströjor, så att de objudna gästerna nere på backen, utom det jordfasta planket och de låsta grindarna, påmindes om en flock ärlor och gråsparf på en resligt lagrad storskyl.

De, som så uppfattade gästabudets ståt under hädelser och upptåg i gårdens skugga, voro en hop armodsbarn af

alla slag: flyktingar undan fiendehand, tiggare, landstrykare och andra hemlösa varelser, de flesta ditlockade genom hungersnödens skarpa matlukt.

En gosse hade under dagen dött af svält strax borta på dikeskanten vid gamla brunnen.

En falsk profet hade genast kommit som beställd och efter våldsam predikan döpt om det öfriga sällskapet med brunnens vatten till sitt nya evangelium — midt för det samlade predikoämbetets näsa!

En tillkallad afdelning af stadens milis hade därpå gripit den falske profeten och efter ett rasande handgemäng med hopen släpat in honom för tillfälligt förvar i ett vedskjul, hvarefter de stannat inom de tillbommade grindarna för att bevaka fångsten, värna sig själfva och skydda gården.

Dessa voro dagens tre första hufvudhändelser, och så kom den fjärde. Badande i svett, beskäftig och brådskande steg en karl uppför backen fram till grinden, och när vaktens förman på hans rop gick dit, visste den komne berätta, att ett följe af några tusen tiggare voro på väg mot staden, väpnade och morska med besked.

Denne budbärare såg sig mött med ohöflig misstro och bad att få tala med öfverheten själf. Det ordet behagade ej förmannen, som tyckte sig vara öfverhet nog. Och yttermera retad genom massans hångyckel tog han saken så:

»Du har bara gjort dig till ärendes att snålas efter traktering, du med! I väg härifrån! Och I, slarfhankar, få icke stå här, har en ju sagt!» afgjorde han med tydlig vanmaktskänsla och gick.

Budbäraren vände knotande om, men snart kommo

andra, som bekräftade hans tal med växande besked om tiggarhärens väpning och styrka.

Hvad eljes vederfors de objudna gästerna utom planket kommer strax till synes. Det blef omsider mat, som föder kropparne, och jublande framtidslöften, som höra till själarnas näring. Öfver norra guvernementet hade seklernas hopade nöd aldrig tryckt värre än nu, men hjälpen var ock som närmast.

II.

ETT LÖFTESREGN OCH ETT SÄLLSAMT VARSEL.

Hos doktor Göran var middagen slutad och gästerna hade slagit sig ned till samspråk i bottenvåningens stora sal, som nu lämnade bästa skyddet för den pinsamma hettan. Till yttermera lisa stod midt på golfvet ett väldigt fyrfat med blomsterkransad ismassa, en prisad anordning af husjungfrun, den unga och sköna Anna Noræa. Biskopinnan själf, fru Inga Gad, hörde knappast denna världen till och var ej häller nu synlig för dess ögon.

»Tack för mat, fader biskop!» ropade trasvargarne utom planket gång efter annan.

Detta var uppenbarligen en ny hädelse, ty ingen i gården hade på sitt samvete, att de fått ett gryn därifrån. Men en främmande karl hade kommit tillstädes med ett lass mat och delat ut, så mycket visste man. Misstanken för detta gemena illdåd var afgjordt riktad mot en betydande person bland samkvämets damer, där de sutto i stel, enformig rad vid ena kortväggen, med snedlagda, vaggande hufvuden och händerna andäktigt knäppta öfver

spensen, lyssnande till predikoämbetets förtviflade oråd såsom det härligaste gudsord i kyrkan.

De öfriga väggarnas paneler kläddes i oafbruten följd af sittande män. Där syntes norra guvernementets fogdar i något malätna livréer. Likaså landtdagens ståndsombud, mest ämbetsmän äfven de, och dess häradsbönder, vadmalsklädda och beskedliga. Detta sällskap lyssnade ej fullt så andäktigt, men satt dock i templet och lärde, några få med uppbygglig känsla, men dess flere till dolsk förargelse.

Återstoden och hufvudsumman var präster, en följd af peruker, halskrås, kaftaner, knäppta händer med irrande tummar, skospännen och svarta strumpor, mest af landets ull. Vid kortväggen emot fruntimret var templets altarrund och gudomen själf. Där sutto i bekvämare skinnstolar prostar, kapitularer och andra betydande andans män kring värden själf, ett märglöst skal kring viken kärna.

Såsom ett armt får mellan två bistre ulfvar, satt han mellan sin »spögubbe», Nora-prosten, den dystre herr Andreas Asp å ena sidan, och sin allbekante tuktomästare, den förskräcklige Mäster-Abraham, å den andra, en märkelig man, som flyttat bort sin stiftsherde från dennes eget innehafvande gäll — i egenskap af underordnad prästman där!

Det var just inga fler än dessa tre, som tordes säga något. Och oaktadt värdens äflan att medla mellan sidokamraterna, hördes dessa häda hvarandra jämt. Här fortsattes grälet vid prästmötets förhandlingar, men ej var det fråga om bot för dagens skriande nöd. Nej, det var tal om brödet, som kändes märkbarligen förtunnadt, om den kära makten, som ytterligt missbrukad höll på att

glida ur händerna, om säkraste medlet att än en gång lappa de sista, usliga trasorna af gamla kanoniska lagens fjättrar, som ännu spökade kvar i denna »Sveriges rikes skräpvrå».

»Tack för mat, biskopsfader!» hånade antikristerna utom planket, men det fick man nu ej låtsa om. Herr Andreas hade ordet, och man lyssnade till detta orakel:

»Här ha vi suttit i tre dagar och jämrats öfver, att hans högvälborne excellens general-guvernören ej vill synas. Men när allting vida kommer, börjar jag se själfva gudsfingret i detta oförklarliga dröjsmål. Ty hvad händer, om han komme nu och funne clerus i sådan tvedräkt, att vi ej kunne gifva honom en fingervisning om kyrkotuktens rätta handhafvande? Jo, den världsliga makten, som vållat oss all denna jämmern, skulle med sitt ovisliga godtycke upphäfva sig till domare öfver hvad gudsriket tillhör. Vi däremot skulle förklara oss oförmögne att förvalta den makt, som vi här i stiftet alltid haft och kunna hafva, genom exempel af Samuel och de domare uti Israel. Har ej mångfaldiga gånger framhållits här, att den världsliga makten endast är gudsrikets högra hand? Nå, men hvad är då hufvudet till armen, vill jag fråga? Det osynliga hufvudet är Kristus, såsom vi alle veta, och det synliga — ja, hvad kan det annat vara än clerus! Skall nu icke häller hufvudet veta, hvad den underordnade armen bör göra?»

Herr Andreas rönte starkt medhåll vid sin frågande blick öfver salen. Och så tog Mäster-Abraham fränt till orda:

»Jag vånde han vore här en gång, så att vi komme ifrån detta eviga klammeri! Jag har sagt, huru förfaras skall med antikrister och upprorsandar. Jag orkar inte

höra vidare prat. Jag säger, att armen där skall reda oss ut af denna villervalla bäst den gitter, ty sådant kommer oss platt intet vid, säger jag! Jag såge hällre, att ståndets värdighet och *privilegia* kunde *conserveras* och förkofras, det jag mångfaldiga gånger framhållit hafver och därmed jämt!»

Mäster-Abraham blef häller icke utan medhåll, och doktor Göran återtog medlarordet:

»Jag är hufvudsakligen af enahanda tanke hvad ämbetets vördighet och *privilegia* angår. Om deras *conserverande* har jag ansett lämpligt, att *clerus* lämnar hans excellens en kraftig påminnelse. Men hvad som bör åtgöras med dessa villfarande och genstörtige, kan blifva oss för ödesdigert att *decidera*. Efter gripandet af den förföraren Emanuel ha vi ju sett den sista villan värre än den första. Jag börjar tro, att vi förfara riktigast, om vi öfverlåte detta ansvar och bekymmer åt öfverheten, som icke bär svärdet förgäfves. Tiden börjar mogna äfven här för den världsliga rättens fulla inträde i dess lagligen stadgade *function*. Och vårt gamla, faderliga domareämbete — ack ja, det får kanske lof att vika, åtminstone nu för stunden.»

Ett gifvet bifall skördade äfven stiftets öfverherde och gästabudets värd. Herr Andreas upptog nu striden med sina två afgjorda motståndare. Trätan mellan honom och Mäster-Abraham hade skridit ett godt stycke öfver tillbörliga gränser, då den hastigt afbröts af en sällsam händelse, som länge genom tiderna skulle omtalas.

Rassel af hjuldon, häftigt tramp af hästar, fras och gny af munderingar närmade sig hastigt i uppkörsbacken och stormade fram mot gården. Så hördes ett krasande

brak vid grinden och skrämselrop i massan. Sedan var det tyst och dödt.

»Nu är excellensen här!» sorlade gästlaget och skyndade fram till fönstren. Gården syntes som vanligt, men grinden var lössliten från stängslet och den stimmande hopen började tränga in, en trolldomssyn för stadsvakterna, som stodo i förfärad grupp för sig, och för kockstugufolket, som längre bort väsnades på sitt vis.

Gästerna inne i salen växlade häpna ögonkast en stund. Männen voro bleka af sinnesrörelse och förblefvo tysta. Kvinnorna kommo sig omsider för att larma och väsnas.

»I dag blir Pilatus herre och öfversteprästen dräng!» hördes en röst ute på gården.

Där stod nu folkhopen i all tänkvärd beskedlighet, gripen som den var af stundens spöklika stämning och väntan på nya underting. Ansenligt var den ock förökad på en stund genom tillkomsten af nya armodsbarn, som kunde vara framstampade ur jorden. Alla väntade någon, som borde vara märklig och betydande i förhållande till ett så kraftigt skrömtevarsel. Och många ögonpar riktades åt det håll, där den märklige borde uppenbara sig allra först: i landsvägsbacken bortom sundet.

»I dag blir Pilatus herre och öfversteprästen dräng!» ropades åter på gården.

»Hvad månde sådant tal betyda?» anmärkte doktor Göran lågmäld och oroad till herr Andreas tätt bredvid sig.

»Jo, han har varit här ute och spått!» lät svare olycksbådande.

»Hvilken han?»

»Den urgamle utbölingen här med näfverväskan! Olof Evertsson förstås! Hvem annars!»

»Nå, hvad spådde han?»

»Pilatus är på väg hit att ta hand om den herdestaf, som du är redo att släppa i hans händer, öfversteprästǃ»

»Nånå, så släpphänd är jag väl ändå inte! — När fick broder veta allt detta?»

»Berättades af karln, som kom med bud om tiggarhären!»

»Bevare oss, hörs det tal om en här rent ut?»

»Ha varit flere stycken skickade med varningsbud, men hindrades af den dumma vakten. Den här slapp ändtligen fram och fick tala med borgmästaren. Sedan rådgjorde vi två.»

»Hvilka anstalter ha ni träffat?»

»Satt milispatrullen deras på vakt vid broarna. Detta räcker kanske till, men saken hålles hemlig till undvikande af onödigt larm.»

»Kan väl så rådligt vara. — Jaså, det står så till! Och så skulle han ha spått så där?»

»Ja, broder hör deras rop. Och så tillade den gamle hedningen en märklig sak.»

»Såå! Hvad då för slag?»

»Pilatus, din husbonde, kommer i dag, så snart regnet hinner slå ned!»

»Regn i dag?» utbrast doktorn med lättnande tvifvel.

»Kom till fönstret, broder, så får du något se!» lät herr Andreas doft, och så vacklade doktor Göran bort mot solsidan med sin »spögubbe».

Under allt prat och larm, som nu var å färde, hade gästsalens folk icke kommit att märka de tunga, regn-

digra åskmoln, som vältrat fram öfver bergåsarne från sydväst.

De hade redan sväfvat upp mot himlahvalfvets hjässpunkt och insvept den brännheta solen i sina mörkblåa massor.

»Nå, där ser ju broder!» lät herr Andreas.

»Ja, jag ser!» gaf doktorn kvalfullt till svar. »Men kanske, när allt kommer vida, är en husbonde väl så bra som en profoss!»

Han såg gråhvasst på ämbetsbrodern, vände honom ryggen och stapplade bort. Nora-prosten mätte den nedböjde med en lång, föraktlig blick och tänkte, mellan skärande tänder:

»Makten glider mig hjälplöst ur handen. Ve mig, att den skulle vara byggd på denne kraken!»

En bländande ljungeld genomskar molnmassan.

Tordönet, länge dröjande, rullade hundrafaldigt fram och åter mellan bergen. Och regnet, himlens must och välsignelse, öste ymnigt öfver en jord, som trånade, och människor, som jublande sträckte händer mot höjden att välsigna sin gud.

III.

VARSLETS KÄRNA KOMMER MED OVÄDER.

Efter två timmars slagregn ur halfskymmande moln strålade solen åter ur skyn, dit många tusen förenade böner riktades i hopp om räddning. Åskan hade urladdat sig öfver nejden och mullrat i väg till hafs.

Ute på backen hade massan tacksamt hållit skuren till godo som vederkvickelse mot kvalmet. Därifrån hördes med ens uppsjudande sorl och höga rop:

»Han kommer! Där är han! Nu kommer han!»

Högt uppe i backen, där landets galge af ålder vördig skönjes, störtar ned ur skogsbrynet en sexspänd vagn. Hvem åkte där? Knappast excellensen, kanske hällre kungen! Och så framspränger en eskort af ryttare med blixtrande vapen och munderingar.

Nere på vägen utbreder sig tåget i en linje. Vana ögon räkna hundra man med akterhandshästar. Denna syn är väl snarast en fortsättning af spökelsen eller, Gud bättre, ett fiendebesök?

Tåget krökes af vägens bukt, slukas af granskogsdungen, störtar in öfver broholmarne till sundet. Stadens milis-karlar, som postera där, uppenbara sig i en hufvudlös villervalla, kanske i falskt alarm för de 12,000 tiggare, som siste budbärarn hört omtalas. Det ilar vidare som en skottspole mellan husgaflarne efter stadens hufvud-gata, störtar upp för backen med eldgnistrande hofslag i en sky af damm och skjuter med oförminskad fart in på gården. Ja, just så där hade ju också skrömtevarslet låtit om sig. Nu skulle man få se dess kärna!

Ur vagnen steg en svartmuskig man, smidig och nätt i sina rörelser samt svång om lifvet som en geting i tidens karolinska krigardräkt: knäsid vapenrock med gula upp-slag, sporrstöflar, slagsvärd, örnfjädrad, trekantig hatt.

Han hälsade massan, som stod med blottade hufvuden, och dröjde länge forskande vid åsynen af några starkt utsvultna varelser.

»Vi vill ha mat! En svälter ihjäl!» utbröto ropen mångstämmigt.

»Ja, ni ska' få mat!» svarade krigsmannen klart och enkelt. Massan brast i jubelrop.

En gammal bonde, torr och hopskriden, ville tränga

sig fram, men stadsvakterna funno detta opasserligt och föste undan honom.

»Höge herre, jag har blifvit orättvist handterad?» ropade han öfverljudt.

»Hvem satte er att skuffa karln åt sidan?» utbrast krigsmannen till de beskäftige. »Låt honom komma fram!»

Bonden kom och sade: »Det är på det viset...»

»Det får jag höra sedan!» afbröt varslets kärna. »En hvar, som har klagomål, säger namnet för ordonnansen där. Kom så hit i morgon bittida kl. 4 och träd fram vid pårop.»

Bonden fick sitt namn antecknadt och efter honom hela hopen.

Under tiden trädde främlingen med klingande sporrar in genom förstugan öfver salens tröskel. Där dröjde han en handvändning, säkerligen i väntan att se sig mött af värdfolket, och ögonen, svarta som det spetsiga helskägget och det krusiga hårets rika svall, allt en sällsam syn i de slätrakade perukstockarnes tid, foro kallsinnigt forskande öfver den stelt sittande församlingen, som genom denna mottagning ville gifva den bäfsamt väntade ett starkt intryck af sin vördighet. Medelålders var han, och mycket aristokratisk till utseendet samt brynt af varma länders sol till en skepnad så sällsamt mörk och utländsk, att hans vagga rimligtvis kunde ha stått bortom något världshaf.

Sådan tog sig varslets kärna ut. En gosse, som klängde på sin moders knä, började väsnas vid åsynen af denne svartalf, och mången äldre blef sällsam till mods. Hvilken var han? Icke excellensen, men Storturken möjligen, Storblåman i Egypten kanske eller Kejsarmorianen i Söderland? Ja, kanske, när allt kom

vida, fanen själf i Fanhem eller någon af fasans andra potentater, den han rättast var . . .

Den främmande syntes finna sin väntan väl lång. Efter en knapphändig hälsning till höger och vänster, gick han fram till värden, där denne satt i sin stol. Doktor Göran stod upp och tog ett steg tillbaka.

»Jag förmodar, det är hans högärevyrdighet herr doktorn och biskopen?» sporde den främmande i djup baston, en äkta kommandoröst.

»Det är så. Med hvilken har jag äran tala? Huru skall jag titulera?»

»Man kallar mig öfverste Johan Bogislav Mikael Loth.»

Nog var detta många namn, men intet slutade på adligt vis. Varslets kärna var sålunda ej blott en enkel dödlig, utan ock ofrälse man på köpet. Respekten lade sig betydligt, och med en suck af lättnad fortgick doktorn:

»Välkommen, välbördig herr öfverste! Det var oss en märkelig företeelse, som har varslats här förut.»

»Jaså, min förridare!» utbrast öfverste Loth ljudligt och gladt. »Jag råkar veta af honom, och han är inte häller obekant på mina framfärdsvägar. Aldrig behöfde jag skicka förebud, ingenstädes vänta på hästar. En präktig förridare på min ära, herr doktor och biskop!»

»Jaså, eders välbördighet säger det? Men oss höll han på skrämma till ren alteration. Vi sutto här som bäst i väntan på excellensen, som komma skulle . . .»

»Håhå!» afbröt öfverste Loth. »Nå, hvad hans excellens general-guvernören angår, så sänder han sin hälsning, och det är allt hvad han för stunden kan. Han är af sjukdom hindrad, och jag kommer i hans ärender som fullmäktig stadman.»

Den nedgångna respekten steg nu med ens ett kraftigt tag. Doktorn fortfor öfverraskad och nästan brådskande:

»Välkommen, var oss hjärtans välkommen, välbördig herr öfverste och stadman! Måtte den högste Guden hafva sändt honom hit i en lycklig stund! Här tarfvas i sanning mycket arbete, mycken bön, mycken nåd, mycken tuktan . . .

»Och framför allt mycken mat!» utfyllde herr öfversten och stadmannen i fryntlig ton.

Doktorn häpnade för svalget, som dessa ord redan vid första mötet uppenbarade mellan honom och den främmande. Dock svarade han snabbt och med någon spets i tonen:

»Var välkommen som gäst i mitt hus, välbördig stadman, som gäst i mitt hus!»

»Tack! Under närvarande läge tör jag få vara tacksam för anbudet. Konungens högstbetrodde man har att finna sig hemmastadd öfver allt. Med honom är ingen fara, men sämre ställdt är det med dem här ute!»

Excellensens stadman såg sig forskande om i laget och sporde:

»Är icke stadens borgmästare till finnandes här?»

Magnus Alexander Sundström, kallad landsmajor, trädde fram med alla öfliga underdånighetstecken. Stadmannen mätte honom med ett ögonkast och fortsatte:

»Det åligger honom att oförtöfvadt verkställa min trupps kvartering!»

»Skall ske!» lät Magnus Alexander i rät vinkel. »Kommer truppen att dröja länge här?»

»Åja, det kan visst dröja, men ingen behöfver jämras för det. Jag har rätt till fri kvartering, men betalar

ändå alla räkningar, så länge man ej hugger för sig allt för hårdt.»

»Jag får vördsamt tacka eders välbördighet å den arma stadens vägnar!»

»Vackert så, men slikt armod råder icke här, att folk behöfver svälta ihjäl inom stadens hank och stör. Jag ålägger honom i konungens namn att anordna en dräglig utspisning åt uslingarne här, till dess jag finner rådrum för ordnad fattighjälp.»

»Men jag betygar, att staden skulle blifva öfverlupen, nedertrampad. Fick man ej nyss på stunden bud om 12,000 tiggare, som skulle vara på hitvägen!»

»Tolftusen tiggare? Det var minsann ingen liten hop, men ett märkvärdigt jämnt och vackert tal!»

»Ja, vi måste nyss sätta ut stadens milisbataljon på broholmarne.»

»Hvartill tjänar detta? Med två broar afstänges ett tygellöst band, men ehvad som händer, ger man mig ett bud, om äfventyrligheter yppas. Och gå nu genast till verket!»

»Jag bedyrar, att borgerskapet står rakt icke ut . . .»

»Har ingen fara! Ställ era räkningar på hela generalguvernementet. Och nu går han utan gensägelse oförtöfvadt till verket. Jag tål ej se och höra denna fanens ordning, att fattigman svälter ihjäl rakt utanför rikemans dörr!»

Borgmästarfars vidare invändningar krympte ihop till en underdånig bugning. Excellensens stadman följde honom ut på bron. Han hördes växla några ord med sin ena ordonnans och, pekande på Magnus Alexander, sade han till folkmassan:

»Följ denne herre, så skaffar han eder mat!»

Hopen jublade, och under starkt instämmande från alla sidor ropade en tokrolig stämma:

»Höge herre, hjälp oss också fram med våran profet, som det bars till att ta ifrån oss och vräka in i vedlidret. Inte kan vi äta med Guds välsignelse, medan han sitter där och svälter, inte.»

»Hvad är det för slags profet?» sporde stadmannen förvånad, och vaktens förman skyndade att svara:

»Jo, han understod sig att förvilla folket här med sitt antikristeri, och det midt inför självfve biskopens ögon. D'är en slarf, en falsk profet!»

»Nej, d'är en riktig gudsprofet!» genmälde massans talman. »Det hörde väl jag, när han tog i och predikte för oss.»

Röster instämde, och stadmannen fortfor:

»Så mycket synes ostridigt, att han är en profet. Sådana äro ej på sin rätta plats i vedlider. Låt honom komma fram!»

Menigheten fröjdades, och dess profet visade sig, gänglig, arm och dyster, nerblodad och sönderrifven, därtill äfven förvånad och misstrogen vid åsynen af dessa krigsknektar.

»Huru blef han så handterad?» sporde stadmannen och fick till svar från vakten: »Det var på det viset, att folket höll kvar honom, men vi måste arrestera'n, såsom öfverheten hade befallt.»

»Hvilken öfverhet då?»

»Biskopen och prosterskapet, förstås.»

»Det är den öfverhet, som han vet af,» tänkte stadmannen och fortfor till den lösgifne:

»Stanna här hos min ordonnans, tills jag får stunder

att öfverväga din sak! — Ordonnans, gå med honom till kockstugan och säg till om mat för er bägge!»

»D'är inte värdt att gå dit,» upplyste förmannen. »Kockmodern är ett hår af hin håle själf. Ha inte vi fått stå här och sluka väder hela dagen!»

»Ja, det förslår inte!» afgjorde stadmannen. »Hälsa henne, att i värsta fall kommer jag själf. Gå dit ni med, som ha slukat väder i dag!»

Ett allmänt, högt och glädjerikt hurra höjdes nu vid kasketters viftning för den rättvise och mathulde Pilatus.

Borgmästarfar gaf sig ned åt staden, följd af ryttartruppen, ena ordonnansen som öfvervakare och trasvargarnes följe, som skulle utspisas där.

Den andre ordonnansen gick med den falske profeten och stadsvakterna till kockstugan för att spisa middag där.

Excellensens stadman steg åter in i salen och såg besvärade veck öfver månget ansikte.

»Som sagdt, herr doktor och biskop, här tarfvas framför allt mycket mat. — Haf nu artigheten att presentera mig dessa gäster!»

»Dominus Andreas Asp, præpositus et pastor i Nora församling,» började doktor Göran.

Herr Andreas betraktade varslets kärna misstroget och sade med en viss stickande betoning:

»Måtte välbördig herr öfversten och ståthållaren hafva kommit hit i en högönskelig stund, såsom vårt rätta biträde i denna svåra bedröfvelsen!»

Äfven varslets kärna svarade med någon udd i tonen:

»Jag skulle önska att kunna biträda och tjäna alla, men i första hand är det min plikt att tjäna hans kunglig svenska majestät och Sveriges krona. För att göra

detta som sig bör, har jag utverkat oinskränkt fullmakt att använda biträde af alla, äfven vördiga prästerskapet.»

Bestörta miner växlades i laget. Nu visste man så dags, hvad klockan var slagen. En arm till den världsliga armen hade nu kommit och, till trots för Noraprostens sinnrika dogm, genast förklarat sig för öfverhufvud. Märkbart tankspridd fortsatte värden:

»Magister Abraham Bång!»

Stadmannen såg den föreställde tuktomästaren nyfiket an och frågade, om han inte var den, som kallades Mäster-Abraham.

»Så är det!» svarade stiftsherdens bortflyttare, både smickrad och misstänksam. »Välkommen till orten, herr öfverste, och var äfvenså välkommen i mitt hus, när så lämpar sig!»

»Mycken tack, men tid för gästabudsresor lär knappast yppa sig. Ett godt stycke arbete att återställa ordningen här i landet, eller hur? Men det bör gå bra, när jag kan påräkna vördiga prästerskapets medverkan och föredöme.»

Detta kändes Mäster-Abraham som salt i sura ögon, och han fann nödigt att svara:

»Ja, hvad föredömet angår, så är det ganska godt som det är. Åtminstone kommer ingen sörländing hit och lär oss bättre.»

»Gläder mig att höra,» utlät sig stadmannen i uppriktig ton och doktorn fortsatte:

»Landskommissarien och kronofogden Olof Vestman!»

Stadmannen såg nu framför sig en lindrigt grånad, sirligt afmätt och behärskad, fin och urban herre, med mjuka later och knubbigt rundade kroppsformer, en riktig afgud för ståndsöfverhetens demoiseller, tanter och

fruar, men ej dess mindre en känslolös plågoande öfver de stackars bönderna.

»Vi lära få samarbete, herr landskommissarie! Såsom ställningen är nu, gissar jag att ämbetet kännes tungt?»

»Ja, för Gudi beklaglig!» lät landskommissarien bekymrad. »Det enda, som återställer ordningen, är militärisk handräckning.»

»Sedan man likväl frestat, huru långt mat och folklämpor förslå!»

»Ja, mat också!» medgaf fogden helt lätt. »Men hvad folklämporna angår, så försäkrar jag, att eders välvördighet icke lär komma särdeles långt med dem.»

Stadmannen log och fortsatte i likgiltig ton:

»Medan jag ännu kommer ihåg det, skall jag bedja herr landskommissarien inkomma med sin tjänsteliga rapport om den där vidtberyktade händelsen vid Stora-Selet.»

Så taladt och det blef med ens så tyst i salen, att man hörde väggsmedens jämna slag i ett af husens gamla timmer. Hade stadmannen, främling som han var, råkat att tala om rep i hängd mans hus? Ja, icke så förutan! Det var en blodig arfsägen, för barn och spenabarn intill sena tider, om en gudlös ogärning, som i vildskogens djup föröfvats mot ett byalag finska skogsbyggare i en hel menighets åsyna närvaro, utan att någon, vare sig häradshöfding, lagman eller guvernör, höjt ett finger för att rannsaka, än mindre döma de skyldige. Tolfårig mossa grodde på stället, där byn en gång låg; vidja och ungbjörk, al och ene hade länge sedan slagit rot i de brända tomterna bland hvitnade människoben, öfver hvilka ännu ingen präst hade läst. Men ingen af de förorättade hade klagat, ty de voro alla tyste, och

ingen annan hade väl häller klagat, ty tiga var silfver, men klaga var järn, sade landets ordspråk. Då kom han, den svarte främlingen från världens ända och begärde förklaring öfver händelsen vid Stora-Selet! Hvad månde det betyda?

Underliga tankar fingo makt med gästsalens folk i en handvändning, och i andlös spänning väntades landskommissariens ord. Det dröjde något under en pinsam tomsväljning, som också hördes öfver hela rummet, men kom med oklanderlig fattning så:

»Ja, det var visst ett beklagligt öde... Sjuttio kristne själars bråddöd... Men jag kan och måste två mina händer. Allom kändt är, att en landstrykare ådrog oss hela grufligheten.»

»Det kunna vi godt intyga litet hvar!» tillade en röst i närheten. Stadmannen syntes ej fästa sig härvid, utan fortgick till fogden:

»Nåväl, sätt upp det där i en ordentlig rapport! Dess bättre, om man också finge fatt landstrykarn där?»

»Det har sig nog svårt, ty vi skickade af honom som kanonbuse vid flottan, och sedan dess har jag inte hört af honom. Kanske vördige prosten Asp vet närmare besked?»

»Han har inte hörts af!» lät den uppfordrade dystert. »Är väl på sjöbotten, kanske i fångenskap hos ryssen — en gudlös och vanartig själaspilling af värsta slaget. Måste slås i kedjor, tagas i Herrans hand under lagens välde.»

»Och man pressade honom till sjötjänst för hans del i missgärningen?»

»Nej, inte så alldeles!» Fogden lät något tveksam.

»Har man då lämnat honom onäpst för den saken?»

»Inte det häller!»

»Fick han då sjötjänsten för någon annan merit?»

»Ja, det var för både ett och annat, som ej så noga kan upprepas här på stället!»

Stadmannen såg sig snabbt forskande om i det tasslande kvinnolaget. Där hade man nu afbrutit sitt andaktsfulla tempelbesök för att hämnas detta hedershus. Hvilken lycka, hvilket fynd! Från kanonbusen hade tanken blott ett fjät till landets stolta matmoder, i hvars jungfrukammare olycksfågeln greps. Men var Mäster-Sara sin omgifning öfverlägsen i öfrigt, så stod hon häller ingen efter i behärskning, då en sådan fordrades. I hennes jämviktsfulla väsen kunde främlingen från världens ände svårligen ana tasselfröjdens föremål. Han mötte endast ett stadigt blått ögonpar, medan alla de andra slagits ned af blygsel öfver falskheten eller skelade åt sidan mot skymfens föremål, rädda att ertappas likväl. En hvar ville ju sedan återkomma som vän och skylla på de andra.

»Nå, hufvudsaken är ju rapporten,» fortfor stadmannen likgiltigt. »Och med denna ville jag endast ha lämnat herr landskommissarien det lägliga tillfället att vederlägga detta vedervärdiga rumor.»

»Till dess vederläggande har jag, dess bättre, ett dokument, som en hvar torde böja sig för.»

»En tingsrannsakning alltså?»

»Nej, hvad bättre lär skattas — ett frisägelsebref i öflig form af hans högärevyrdighet.»

»Ett frisägelsebref?» utbrast stadmannen förvånad. »Hvad är det för slags handling, herr doktor och biskop?» Märkbart besvärad gaf den tillsporde långsamt till svar:

»Si, det har varit en urgammal kristelig ordning i detta stiftet, att där någon oförskyld förtalad blifvit, så har

någon man med större auktoritet, hälst af andliga ståndet betygat hans rätta frejd på tro och samvete, per juramentum credulitatis, såsom det heter på gammalt, kanoniskt rättsspråk.»

»Och denna försäkran i skriftlig form utgör frisägelsebrefvet? En högst vacker och kristelig ordning, det må jag säga. Rapporten blir då så mycket mer en formsak, men bifoga likväl en afskrift af brefvet, så ser det än bättre ut.»

»Räcker det, om rapporten kommer in före kvälldags?» lydde fogdens fråga i kall och afmätt ton.

»Åjo, det räcker . . . att skrifva ut den, ty tolf år ha väl också räckt att få konceptet klart eller hur?»

Fogden bugade med tillgjord brådska och skyndade mot dörren. Alldeles oberörd fortfor stadmannen:

»Med afseende på ärendenas mängd och tidens knapphet blir det min nödtvungna sed att om möjligt slutbehandla hvarje sak på en gång, så snart den kommit före. Det fanns ju flere vittnesbörd i denna sak?»

»Ja, händelsen är,» inflikade doktorn, »att jag innehafver det skriftliga beviset på hans högförräderi med de norske.»

»Hvilkens förräderi då?» undrade stadmannen.

»Just den där landstrykaren Svarte-Mickels allbekanta stämplingar med major Ole Randulf å Junkersdal och dennes son Björn Randulf.

Stadmannen stod där helt förvånad med en lång, frågande blick på doktor Göran.

»Jaså!» kom han dröjande. »Ett sådant dokument hör dock världsliga makten till, hvarför jag skall hafva nöjet mottaga det vid första lägliga tillfälle.»

Utan att säga ett ord stapplade så den gamle med väl

öfverdrifven brådska ur salen på väg åt sidorummen. Stadmannen, döf och blind för allt, fortsatte i vanlig tonart:

»Nå, för att bringa saken till slutet — det var ju någon fler, som ville styrka ämbetsrapporten?»

Fram steg nu, ödmjuk och beskäftig, pastor i Gudmundrå, magister Andreas Sellin, vanligen kallad Mäster-Anders från Vallen, ett namn, behållet från hans kaplanstid i Högsjö socken.

»Den rapporten kan snart sagdt hela min församling bomärka,» försäkrade han. »Svarte-Mickel och kamraten hans, Svarte-Petter, det var två ljusa fåglar, må jag säga. Åto upp allt mitt sofvel i härbärget före dotterns bröllop . . .»

»Således ännu en ful bedrift. Nå, magistern har att medverka med de intyg, som finnas, så att händelsen kan få sin rättmätiga förklaring inför både öfver- och undersåtar.»

»Det skall visserligen blifva.»

»Godt, men så en sak, som jag just kommer ihåg. Magistern har tvistig sak med en del församlingsbor rörande tre sädesland afradsjord?»

»Har väl varit lite tvistigt, förstås, men inte längre nu, sedan syn och undersökning stod.»

»Då är jag nöjd. Det olaga intrånget har då upphört, och åboarne ha fått ersättning till nöjes?»

»Olaga intrång? Det vet jag inte af. Synenämnden tilldömde mig jorden under prästbolet. Det vet bäst häradshöfdingen, välborne herr Erik Teet, som just är här.»

»Det äger sin riktighet,» svarade den så föreställde och steg fram, en stolt och nackstyf herre, hvars adliga rygg

knappast medgaf en märkbar bugning för konungens ofrälse troman.

»Nå, efter frågan är yppad, herr häradshöfding...»

»Var så god, välbördig herr stadman och öfverste!»

»Hade inte åboarne någon invändning mot åtgärden?»

»En gammal saga, ett åldrigt pergament!»

»Som lästes, förmodar jag?»

»Var ej skyldig. Detta munkpränt skulle företes i läslig afskrift.»

»Och denna upplysning lämnades kanske?»

»Åt en, som ståtade med andras talan? Ingen skyldighet!»

»Kanske icke häller det. Men då nu ombudet begärde uppskof för afskriftens skull, så gaf I honom under sittande förrättning en örfil. Det var väl icke häller en skyldighet!»

Den andre svarade, oefterhärmlig till hållning, ton och min:

»I så fall gjorde jag något utöfver min skyldighet ändå!»

Stadmannen, skenbart lugn, rätade sig till ovanlig höjd och pressade handen om svärdfästet, så att den hvitnade.

»Detta var droppen, som spillde måttet, herr Teet!» sade han allvarligt.

»Jag tituleras konungens troman och häradshöfding!»

»Nej, knappast hädanefter. Riksens myndigheter med kungliga senaten och hofrätten främst äro långt för detta utledsna vid herrens domarestycken. Och efter denna skrytsamt erkända öfverloppsgärning försättes välborne herren ur tjänsten, tills laga dom faller i rannsakning af herrens meriter.»

Under detta kallt framsagda tal hade den andre samlat sig till en åska, som nu slog ned:

»Hvad är detta?» röt han ursinnigt. »Suspenderas kunglige ämbetsmän genom okontrasignerade landstatsresolutioner i tomma luften?»

»Ja, så långt är det nu kommet med ämbetsmän af detta slag. Och i skriftlig form erhåller herren denna resolution af den tjänsteman, som öfvertager häradskistans nyckel i morgon redan.»

Herr Erik Teet förmådde ej vidare säga. Hufvudyr af ursinne snodde han om på klacken och raglade ut ur rummet med händerna för pannan.

En handvändning af allmän dödstystnad. Så återkom gamle doktorn med en handling. Märkbart stött syntes han, men stannade häpen inför all den häpnad, han spårade efter det första åskslaget.

Stadmannen steg med värdiga later fram till salens midt, satte sin älghudshandske till sidan och talade klart, dämpadt, eftertryckligt, mången tyckte rent af majestätiskt:

»Synnerligen onda äro tiderna här i landet, men det värsta af allt är den laglöshet, som har sin rot hos lagskiparn och hans likar i stånd och värdighet. Detta är nu andra resan, som ett exempel af det gröfre slaget tränger sig fräckt inpå konungens högstbetrodde man. Strax utanför staden blir jag med väpnad eskort hejdad af landsvägsbom och tullkarlar, som under hot med laddade bössor fordra transitoskilling efter taxa för rättigheten att genomfara ett sockenområde. När jag så frågar de karlarna efter deras befogenhet, så uppvisa de en papperslapp, som är attesterad af fogde och häradshöfding under en så kallad förordning, utfärdad af en präst,

allom känd såsom den där hafver flyttat bort sin egen biskop från hans rättmätiga gäll och afsöndrat sin meniga församling från all riksens gemenskap. Sägen, ärade herrar och ärlige dannemän, ha dessa och dylika stycken af laglöst självsvåld aldrig väckt bland eder någon förskräckelse eller åtminstone någon liten förvåning?»

»Dämpadt bifallssorl, starkt på djupet, svagt och förläget på ytan, lät höra sig kring salens väggar.

Mäster Abraham, alla ögons förstulna mål, störtade, blek af sinnesrörelse, med knutna näfvar mot dörren, mumlande hörbart för alla:

»Om jag ändå inte tusen gånger hade präntat i de oxarna att inte flyga på landsstaten!»

Stadmannen låtsade ej om detta uppträde, utan fortgick i något ändrad ton:

»Herr doktorn begärde hos höga senaten en man, som kunde tala ord och inga visor. Och nog var det i sin ordning. Han själf sitter här som en landsflykting från sitt gäll, törs ej beträda dess område eller befara dess vägar, utan måste vid resor göra krok förbi. Men har doktorn ens begärt riksens skydd mot detta olagsvälde? Eller har någon af clerus vågat göra det för hans räkning? Nej, men nog har man begärt handräckning mot kättare, såsom de farligaste störarne af frid och ordning. Men nu hafvom vi många bekymmer att ställa till rätta; denna kättarfråga kan ej få hänga öfver oss med vidare besvärligheter, utan skall och måste vara undanredd före kvällen, det är mitt ord. Fördenskull utfärdar jag härmed öppen kallelse till stiftets *consistorium synodale* och norra guvernementets landtdag att inför mig sammanträda *in pleno* denna afton å tid och rum, som efter därom träffadt aftal gifves mig till känna. För öfrigt

skall i afton stadgas arbetsordning för kommande ärenden. Med afseende härå och för att hafva tillgång till lämpliga råd i handel och näringar kallar jag ock tillstädes en i sådana ting förfaren dam, boende i denna trakt och känd under namnet Mäster-Sara. Och har bemälda dam att af konungens troman mottaga ett af kungliga senaten utställdt certifikat. Hvilket allt länder en hvar, som det vederbör, till nogsam efterrättelse.»

Han slöt. Ett sorl af stridiga känslor fyllde salen.

En riktig landsherre i hjärtelag och tal och skick, en kung, som talat kungliga ord och inga visor, så att mången ej mindes en sådan uppbyggelse från Herrans hus. Så syntes han dem enom.

En ofrälse knekt, som slamrande och braskande inträngt objuden i detta hedershus, förvandlat societetens kollation till en rannsakningsräfst, skymferat den högärevyrdige värden själf och hans förnämsta gäster och sist med denna förmätenhet utslungat i vind och väder sina resolutioner och kallelser likt en annan gudfader, då han i tomma rymden ropade sitt varde. Så syntes han dem androm. Huru länge skulle sådant herravälde räcka? frågade meningsfulla ögon i laget.

Doktorn räckte helt kallt den eftersökta handlingen. Mottagaren genomögnade hastigt Svarte-Mickels landsförrädiska kontrakt och visade en märkbart ryggande åtbörd. Till sist såg han upp öfver laget med en egendomligt triumferande, mild solglans i sina svarta ögon, önskade ett godt återseende vid arbetet och gick så med husjungfruns anvisning till sina rum att söka hvila efter sin färd genom natt och dag mot norden.

Så snart han gått, hade Nora-prosten något viktigt att säga stiftsherden i ett sidorum, dit båda trädde. En

god stund gick om under närsittandes halfhöga samtal. Omsider återkommo de, herr Andreas med segern tecknad i sin dystra panna, doktorn åter ej olik en fånge i segrarns fjättrar. Han vacklade fram till sin länstol, lade sin skälfvande hand på dess karm och utbrast med tydlig ovilja:

»Jag kallar närvarande *clerus* till omedelbart *consistorium synodale* här på stället för att besluta om nödig fingervisning åt excellensens stadman i det ärende, som han tänker afgöra vid aftonens plenum. Öfriga gäster torde godhetsfullt öfverse med den makalösa belägenheten och intaga societetsrummen i min andra våning.»

*

Alltså var stridens tecken redan gifvet. Och strid skulle det blifva på lif och död, i alla former och med alla vapen . . .

De höge herrar domare i detta nordiska Israel voro icke redo att med ens träda bort, om de ock för stunden sågo sina åldriga fjättrar förslitna.

Dessa »öfversåtar», kärnan i den norrländska »ståndsöfverheten», hade dittills styrt, låt vara midt i gapet på den slukande hvirfvelafgrunden, men kunde nu farkosten räddas i en hastig vändning genom några grepp af skickligare händer — ja, då voro de färdiga att åter gripa tag om styret.

Än mer — det skulle aldrig få synas likt, att de någonsin tagit sina händer därifrån. Och dessa domare, som hittills dömt och fördömt både likt och olikt i andligt och världsligt, skulle allra minst tillstädja något intrång på den mark, som de nämnde sin andliga domsrätt. Men nu, var det sagdt, skulle denne krigsknekt i en

handvändning reda undan deras gamla och grufliga kättarfråga, inför hvilken de själfva ej visste sig lefvande råd.

Hvilken förmätenhet i en sådan utfästelse, gifven utan ämbetets hörande! Hvilken förmätenhet, äfven om möjligheten låge i hans händer! Dock, huru skulle han bära sig åt? Detta sporde sig alla först och sist, men det var åtminstone vissa, som svuro i sina sinnen, att förr skulle underverket blifva ogjordt än komma till stånd ämbetet förutan.

Krånglets gamla politik, som alltid gifvit det biskopliga Hernösand segern öfver excellensernas Gäfleborg, skulle nu efter gammal osed tillgripas på nytt. Och väl fanns inom stiftet män, som hälst i dessa tider insågo det högst betänkliga häri, men de voro i mindretalet, och i den afgörande stunden spordes ingen skiljaktighet.

Ja, nu var stunden spänd. Kring den öfverbefolkade trakten spred sig ryktet om sprängspelet, som förestod, och försatte själarna i den lifligaste rörelse. Den falske profetens sak skulle i sittande råd afgöras af stadmannen. Och aningen ville säga de fleste, att domen skulle blifva en ödesdiger vändpunkt.

Allt hvad folk var satte sig i gång mot Bispehöjden.

Blott en var fri från stundens ängslan och spänning. Det var stadmannen, som i djupa drag njöt den rättfärdiges sömn, tills stunden skulle komma.

IV.

FALSKE PROFETEN INFÖR PILATUS.

Å Bispehöjden i andra våningens stora sal, med svalka och vid utsikt öfver loftgången mot väster, sutto landtdagens och prästmötets folk under gemensamt præsidium af herr öfversten och stadmannen.

Denne hade redan inhämtat hvarjehanda upplysningar om kättarnes framfart och behandling af myndigheterna.

»Ordonnans, för in den falske profeten!» tillsade han.

Strax syntes i sitt arma och medfarna skick den arresterade i dörren. Hatfull medömkan slog emot honom som en kväfvande luft från alla sidor. Han ryggade på tröskeln, som ett slaktdjur för bänken, med ett skyggt och hätskt ögonkast öfver dessa förstar och råd.

»Träd fram och var ej förlägen för ditt skick!» manade stadmannen allvarligt vid plenisalens ordförandebord.

Profeten, hastigt ljusnad, men åter mörknande, vacklade fram vid ordonnansens sida.

»Hvad heter du?» började förhöret.

»Jag blef döpt till Östen.»

»Hvad hade du för dig, innan det bar ut att predika och döpa?»

»Jag höll till bland missgärningsfolket, som vistas i ulfvakulan där öfverst i Skulberget.»

»Hvad är det för slags folk?»

»Tjyfvar, mandråpare, lättingar, gudshädare, nidingar, skökor, barnamörderskor och andra syndare.»

»Ett vackert sällskap! Huru kom du dädan?»

»Genom Herrans nåd allena!»

»Kan väl tänka mig det, men huruledes skedde dig hans nåd?»

»Jo, där hände sig, att den orene anden syntes för syndafolket i kulan om kvällen.»

»Syntes han rent ut? Såg du honom själf?»

»Visserligen såg jag honom!»

»Huru såg han ut?»

»Alldeles grå, men flygrock hade han. Det var den orene ande, som folket kallar *Gråe Jägarn.*»

»Och vidare?»

»Han sade att vi skulle hängas, om vi fortlefde i orättfärdigheten . . .»

»Rätt vackert för en oren ande!»

»Men konungens nåd och mat och jord att lefva på skulle vi få, om vi toge andra ogärningsmän med oss och ginge frivilligt ut i knekteri.»

»Och hvad sedan?»

»Jo vi, fåkunnige syndare, läto narra oss genom den onde andens list och utvalde fyra ombudsmän att gå ut och samla alla missdådare och lösingar till knekteri, som är synd för Gudi. Jag var en bland de fyra och gick österut till gudsbarnen, som lifnära sig vid hafvet med de otrognes fiske. Att Herren hade gifvit dem fisket och drifvit de otrogne dädan, förstod jag inte, utan höll dem för röfvare. Så gaf jag mig i argt sinne att disputera med dem, men Herrans nåd var större än min arghet. Och jag spjärnade nog emot, men de togo mig fatt och döpte mig ändå till afbidan af det nya evangelium, och då jag hade tjänat en af deras profeter en tid, kom andens gåfva väldeligen öfver mig.»

»På det viset blef du således kallad att predika?»

»Jag blef så.»

Stadmannen försjönk i tankar.

»Människa,» fortfor han åter, »du står anklagad för att ha döpt folk till efterlefnad af nya gudsbud, som måste uppfyllas för undfående af ett nytt evangelium. Hvad svarar du härtill?»

Profeten teg.

»Tala öppet och utan fruktan, ty är du saklös man, så skall ej vidare ett hår krökas på ditt hufvud. Ha dina åklagare talat sant?»

»Hvi frågar du, om ej för att bringa Guds utvalde på fall? Säg, ha ej dessa redan ingifvit dig domen?»

»Ingen har ingifvit mig domen, och väl ser du, att icke är jag en präst.»

»Men du kommer med krigsknektar och sitter vid öfversteprästens sida. Då är du nog af Herodes och Pilatus.»

»Nå, jag tager dig på orden! Du är en af Guds utvalde! Är det icke så?»

»Jag är så!»

»Hvartill har då Gud utvalt dig?»

»Att jag skall vittna om sanningen.»

»Efter du därtill är utvald, så vittna om sanningen nu! Denne öfverstepräst säger, att du är en lögnare, en villoande, en falsk profet. Så beslå nu honom med ett sant vittnesbörd! Är det sant, att vi skola afbida ett nytt evangelium?»

»Det är sannfärdigt inför lefvande Gud!»

»Och du har ju döpt folk till dess afbidan?»

»Du sade det. Jag har så.»

»Huru lyder nu det nya evangelium?»

»Huru det lyder?» upprepade profeten häpet. »Du frågar hvad ingen kan besvara. Ännu vet ingen profet

det nya evangelium, icke änglarna i himlen eller djäflarne i helvetet, utan vår Fader allena.»

»Det var något annat, herr doktor och biskop!» utbrast stadmannen förvånad. »Det nya evangelium är sålunda ännu ej utgifvet och formuleradt?»

»Nej,» medgaf doktor Göran, »men si det faseliga är just, att någon villoande kan komma med någon gruflighet under detta namn och sken hvad stund som hälst.»

»Men hittills har det icke skett?»

»Nej, åtminstone ej på beståndande vis, fast nog har tendensen varit tydelig.»

»Ja, vi skolom höra vidare!» Stadmannen vände sig till profeten framför bordet och fortgick:

»Har du eller någon annan profet reda på, när det nya evangelium skall förkunnas?»

»När de nya gudsbuden äro uppfyllda!»

»Ser man där! Och du har döpt folk till deras åtlydnad?»

»Du vet det. Hvi frågar du då?»

»Har du alltså tillsagt folket som ett nytt gudsbud att dika?»

»Dika din jord och skilj vattnet från det torra, såsom Herren i begynnelsen gjorde. Detta är Guds ellofte bud!»

Åtlöje hördes kring salens väggar, men dämpades genast med en kallsinnig blick af stadmannen.

»Nå, det tolfte?» fortgick han, men profeten teg.

»Din sak blifver hvarken bättre eller sämre, om du säger de andra buden. Jag vill höra det tolfte budet!»

»Du skall hugga buskar ur din åker, så varder han värmd och befruktad af Herrans sol till näring för folk och fä.»

»Och det trettonde?»

»Du skall så rågen, när sommarsolen står som högst, ty såsom din lekamen uppväckes på den yttersta dagen, så uppväckes rågens lif af vinterdvalan och ger dig tidig skörd det nästa året.»

»Vidare det fjortonde?»

»Du skall skifta din jord, såsom Herren skiftade Kanaans land, ty där trängdes ingen gå öfver sina bröders ägor för att komma till sina ägor.»

»Och så det femtonde?»

»Du skall bygga dig dammar, starka och väldiga, så hjälper Herren dig med folk och åker och fä från svåra vattufloder.»

»Det tror jag också! Låt se, hvad kommer nu därnäst?»

»Det sextonde och sista: Håll stadeligen dessa buden och gif desslikes landets skalle dess hår igen, så varder dig förkunnadt ett nytt evangelium.»

Nu klöfs stadmannens skägg af en remna, så att man varseblef hans hvita tandrader.

»Se, där ha vi knuten, herr doktor och biskop! När Norrlands jord är väl sumpdikad, när åkrarne äro rensade från ungbjörk, säljedungar, al, ene och smågran, när den oundvikliga vinterrågsodlingen är införd till allmänt bruk, när jorden skiftats på sammanhängande vis i stället för det ynkeliga lappverk vi nu se af huller om buller kastade skifteslappar, när passande åtgärder vidtagits att utestänga dessa årligen härjande öfversvämningar, — när allt detta är gjordt och yttermera skog planterats på dessa nakna bergskallar, som elden har härjat, då, men först då är tiden inne för detta evangelium! Hvad kan nu detta ord rätteligen betyda?»

»Ett ljufveligt och gladt bådskap!» upplyste doktorn menlöst.

»Jojomän, ljufligt och gladt lär det icke blifva inom norra guvernementet förr, än dessa verk äro utförda. Eller hvad sägen I, lärde män? Hvad tron I, ärlige dannemän?»

Ett kraftigt bifallssorl växte upp från de världslige kring salens väggar. Men de andlige männen skakade på hufvudet. Och profeten, som lyssnat med villrådig min, utbrast nu till stadmannen:

»Så är ock du, o herre, en af dem, som bara vill hafva hö och halm och stora kofödor af de utvaldes predikan, men icke det allra minsta med anden att skaffa. Så säger jag eder varligen: Sen icke så mycket på kofödorna, utan vänder eder om till Herran och annammen hans ande!»

Denna predikan stördes och bröts af genom en strid orkan af orediga rop i massan utanför, den ständigt ökade massa, som nu hörde den falske profetens gälla predikoröst och afbidade utgången af hans sak. Stadmannen fortfor:

»Har *clerus* någon vidare anklagelse mot denne man?»

»Han har ock talat dristeliga och hädeliga mot ämbetet,» upplyste doktorn.

»Hvad svarar du härtill?»

»Jag har endast omtalat deras gärningar mot Guds profeter och den gudsmannen Emanuel särskildt.»

»Hvilka gärningar var det?»

»Jo, när vi bådo dem i vår enfald att få det nya evangelium, huru gjorde de då? Upplyste de oss i saktmodig anda, att tiden ännu ej var mogen? Nej, de sade, att detta tal var en afgrundens lögn, de hudflängde oss, satte oss i skamstock, drefvo oss från sakramentet,

släpade oss från fängelse till fängelse, inför Herodes och Pilatus.»

»Nåväl, detta kan sägas på många vis. Hvad mäler *clerus?*»

»Jo, han kallade oss isterbukar och träbockar,» upplyste doktorn.

»Har du gjort så?»

»Ja, det gjorde jag,» medgaf profeten tveksamt, och stadmannen fortgick till doktorn:

»Han har talat om en gudsman med namnet Emanuel?»

»En viss Emanuel Bredman, en afsatter präst, som uppfann dessa hädiska budord och lade dem i Guds mun.»

»Herr öfverste och stadman!» hördes nu under rådande mummel en röst längst borta i salen.

»Landskommissarien Erik Wattrang har ordet!» anmälde stadmannen.

Det var Västerbottens fogde och landtdagens utsedde ordförande, som reste sig trygg. Själf mycket älskad för sitt manliga och flärdfria väsen, bar han också ett folkkärt namn. Och gråtröjorna i salen väntade nu att få höra något, som kunde gå hem till deras hjärtan.

»Efter vi ärom uppfordrade att biträda med upplysningar,» talade han lugnt och klart, »så bör jag ej förtiga, att min fader, framlidne stadmannen Johan Wattrang, brukade framsäga sina åkerbruksregler på detta vis. Gudsfruktan, sade han, är ej blott begynnelsen till all visdom, utan ock till all förkofran. Och ett sådant ordasätt i ekonomiska ting gjorde ofta en mycket kraftig verkan på dem, som eljes icke aktade något råd om förbättrad jordaskötsel.»

Talaren slöt, och en rörelse af stridiga tankar gjorde

sig starkt märkbar i salen. De världslige skeno af belåtenhet, men *clerus* skakade på hufvudet och profeten syntes också mäkta betänklig, då man tillskref en syndare hvad som uppenbarats genom anden själf. Stadmannen återtog ordet:

»Så långt är nu saken utredd. Finnes något vidare besked att meddela? Eller har *clerus* något slutpåstående, innan målet går till pröfning och dom?»

Stark tystnad inträdde nu. Det afgörande ögonblicket var inne. De invigde växlade ögonkast och riktade samfälldt sina blickar på stundens utsedde man, herr Andreas. Och denne reste sig nu som en åska:

»Vi betyge en särdeles tacksamhet för den rannsakning, som nu genom hans välbördighet, herr öfversten och ståthållaren slutförder är med största *accuratesse* och oss i vederbörande ämbetet till mycken tjänst och lisa. Och som *clerus* nu strax kommer att öfvergå till målets pröfning och dom, så torde dess slutpåståenden komma på rätter plats i det slutna *consistorium synodale*, som häruppå strax sammanträdande varder.»

Herr Andreas slöt. De invigde, jublande i själen öfver de tunga, välfunna orden, riktade nu spörjande ögon på stadmannen. Denne hade sett upp ett tag med förvåning och anmärkte nu med tydlig udd i tonen:

»Det faller något underligt före, att *clerus* skulle uppträda som åklagare, vittne och domare i samma mål. Kan detta vara rätteligen fattadt som ämbetets mening och beslut?»

De invigde svarade med ett starkt och enstämmigt ja. Stadmannen, skenbarligen alldeles oberörd, fortsatte i vanlig ton:

»Nå, jag ser ej hinder för *clerus* att träda i enrum

och förhandla hvad som hälst. Det kan ju ske strax efter slutadt *plenum.*» Han reste sig, tog en handling från bordet och sade:

»Jag anhåller, att landskommissarien Vattrang stiger ut på loftet och uppläser detta öppna bref af hans majestät inför menige man och oss alla. Det är min ämbetsfullmakt.»

Utanför loftet hördes alltjämt den böljande massans tramp och sorl.

V.

MED KUNGLIG MAKT OCH MYNDIGHET.

Inför folkhopen, som fyllde backens rund vida omkring och utför sluttningarna, syntes den värdige ämbetsmannen med papperet i handen. Tystnad och stillhet inträdde genast. Menige man underrättades först, hvarom fråga var, och så lästes handlingen.

Det framgick af konungens öppna bref, att skeppslöjtnanten, utnämnde flottkaptenen Johan Bogislav Mikael Loth i följd af iråkad fångenskap kommit i åtskilliga potentaters tjänst, nämligen d e l s i Ryssland som generalmajor och härchef i fälttåget mot Eljub-khan och andra asiatiska förstar på östra steppen, d e l s efter flykten dädan såsom musjir, d. ä. fältmarskalk, under Höga Ottomanniska Porten i dess *campagne* mot den falske profeten Mehemed, d e l s såsom genuesisk amiral och *capitaine* för en expedition mot Barbareskerna i norra Afrika, dels slutligen ock i hans majestäts egen tjänst i Turkland såsom öfverste och chef för dess återupprättade drabantkår. Och hade så härtill äfven kommit, att den vidtkringfarne mannen i »Turkmännernas allra östligaste

hemland i Asien anträffat två svenske officerer, flottkaptenen Fredrik Vulf och löjtnanten Crabba, jämte hundra svenske soldater, hvilka alla voro i ganska svår träldom, och dädan frälst dem.»

Längre hade läsningen ej hunnit, då det blef stark rörelse inne i plenisalen. Nora-prosten hade aflägsnat sig alldeles likblek, och ingen undrade på det. Den förre af de två frälsta officerarne var hans allbekante, men länge försvunne måg, hvars död han hade ansett viss, och därför gift bort sin dotter på nytt. Emellertid fortgick läsningen så:

»Då nu allt sådant varit honom själf till stort beröm samt Oss uti rikets politik till särdeles gagn och understöd, hafve Vi ej kunnat förvägra honom hans underdåniga begäran om ämbete eller beställning i riket, där någon lägenhet sig yppa skulle.»

»Nu hafve vi inhämtat, att Gäfleborgs guvernement uti Norrland varit och är i ett fast mångbedröfligt tillstånd, särdeles genom hungersnöd, missväxt, pestilentia, upplopp, tumult och laglöst oväsen jämte ett märkeligt förfall uti rättsskipningen därstädes, äfvensom bristande anstalter att afvärja fiendens infall, hvartill äfvenså kommer, utom andra missbruk, att *consistorium ecclesiasticum* och meniga prästerskapet där på orten vilje hindra en del från en rätt jordaskötsel genom dikande och annat, emedan ett parti där i landet åberopar, att sådant bör ske efter särskildt uppenbarade budord af Gud den högste med mera sådant, hvarom Vårt nådiga bref afgått till Vår senat.

»Därför hafve Vi till yttermera omvårdnad förordnat Johan Bogislav Mikael Loth att med tillagd rang, heder och värdighet som drabant-öfverste och guvernörs-adjoint

inom Gäfleborgs guvernement afplana all sådan ynkelig ställning i görligaste mått‌o, skolande för den skull öfverste Loth i Vårt konungsliga namn tillgodonjuta desse tre prerogativer, dem Vi ställe i hans fria makt och skön:

»Han äger, om så skäligen befinnes, handhafva högsta befälet öfver samtliga inom guvernementet varande trupper, ehvad de äro sammandragne till dess försvar eller stadda i kvarter eller på genomtåg, intet undantag härifrån medgifvet;

»Han må påkalla, bruka och nyttja allt önskeligt biträde, som för landets angelägenheter gifvas kan af alla därvarande myndigheter, ämbets- eller tjänstemän, prästerskap och militäre, af hvad rang och namn det vara må, samt alle *publique* betjänte, skolande de alla samt och synnerligen utan någon *pretext* och förevändning vara honom förbundne till samma hörsamhet och lydiga efterlefnad som inför Vårt konungsliga majestät;

»Så skall han ock äga att med omedelbar administrativ dom, med eller utan påkallade biträden, afgöra alla tvistigheter eller andra angelägenheter, som icke röra lifssak, så ofta stort trångmål å färde är eller hastigt afgörande tarfvas till undvikande af stor våda eller särdeles skada och farlighet för riket eller en myckenhet af dess innebyggare.

»Och skall guvernörs-adjointen och öfversten Loth vara Oss ensam samt inför Gud den högste ansvarig för sin förvaltning.

»Alltså anbefalle Vi honom i nåder Våre tromän rikets råd och undersåtar samt- och synnerligen med all Vår ynnest och nådiga välbevågenhet.»

Detta var fullmakten, som hörts med allas glupande uppmärksamhet till sista ordet.

Då uppsteg från backen det återhållna sorlet öfver vida nejden, växte i makt och höjde sig på starka vingar till en brottning med kvällens guldmoln i skyn:

»Han har tänkt på oss! Kungen har tänkt på oss!»

Från mun till mun ljöd glädjeropet, allting öfversvallande hos detta folk, som nu var i stånd att glömma all sin möda.

Trohet, du har varit stor i Sverige!

Stor, ja, stundom större, än att någon dödlig var dig värd som offer! Många af Sveriges styresmän hade sökt sitt folks obestridda väl i lyckosam handling och skattades medelmåttigt. Men den, som nu satt vid sitt femåra politiska schackparti i det aflägsna Turkland, han behöfde endast tänka på sitt folk för att vara öfvermänsklig.

Och glädjetårar strömmade, och där logs genom tårarna.

»Få vi veta nå'nting om kungen? Huru är det med kungen?» började ropen hagla upp mot loftet, där Erik Vattrang stod, fjättrad af sin egen rörelse och massans.

»Hans välbördighet har kanske någon underrättelse från Turkland?» tröstade han med förstulen tår och trädde in i salen.

Där märktes kring väggarna djupaste bestörtning och oskrymtad glädje i sällsam brytning hos två slags folk. Bönderna lämnade sina platser, skockade sig kring stadmannen och skulle ovillkorligen trycka hans hand till välkomst. Ämbetsmännen följde exemplet, kanske af pliktskyldigt tvång, men bland de sina var doktor Göran den ende betydande mannen med nog behärskning att tygla den hiskliga missräkningen. Han hade vacklat

fram till bordet, räckt stadmannen sin skälfvande hand och framhuttrat:

»Å prästerskapets och egna vägnar lyckönskar jag eders välbördighet till en så mångsidig krigisk karriär och till detta *eminenta* betroende hos kunglig majestät!»

»Tack!» svarade stadmannen. »Kunde jag nu ock påräkna ett likadant betroende hos *clerus!*»

»Det är ju vår pliktskyldighet. Men tänk dock vid så unga år en nästan obegränsad makt! Hvilket ansvar inför Gud och människor! Jag ville rent ut säga: hvilken våda!»

»Nå, hvad är det vi lefva i nu för tiden, om ej i vådor!»

»Visserligen det.»

»Och därför gör man bäst i att sätta ena vådan i lufven på den andra, tycker jag.»

»Väl, om så möjligt vore!»

»Hvilken våda befarar eders högvyrdighet som mest?»

»Kanske en väl ringa kännedom om våra belägenheter, åtminstone tills vidare.»

»Nå, hvad synes eder, herr doktor och biskop? I var själf en med, när det gällde att utropa en femton års gosse till obegränsad envåldsregent öfver svenska väldet!»

»Ja, Gud förlåte oss nådeligen vår ovishet den gången och alla andra gånger!»

»Det är så det! Som man tagit soten, får man taga boten!»

Den talande såg tankfullt på den gamles ödeligt böjda skepnad, när han stapplade bort, öfverfor församlingen med sitt djupa ögonpar och vände sig mot loftet.

Där syntes han i nästa handvändning jämte den tillvinkade Östen i blod och trasor vid ordonnansens sida.

Den glädjesvallande massan tvärtystnade vid denna syn, sjöd därpå upp i harmfullt knot och tystnade åter. Hufvuden blottades för konungens troman, och han talade genomträngande klart, ända bort till de yttersta:

»Här finns folk, som ville veta något om konungen. Han låter hälsa eder alla, samt och synnerligen, sin kärliga hälsning. Huru det hafver sig här i landet, det vet han bättre än mången härvarande. Nu har konungen, såsom I hafven hört, gifvit mig det betroendet att afhjälpa dessa bekymmer så långt som görligt. Större ting och svårare värf har jag med den högstes bistånd utfört därborta i den främmande världen, där jag dock stod som främling, med främmande mål bland ryssar, tatarer och mongoler, turkar, kirgiser och turkomanner. Därför tror jag för visso, att jag skall komma fram till ett drägligt slut äfven bland eder. Men för det ändamålet blir jag nödsakad att påkalla hvar mans hjälp, ty endast alle kunna hjälpa alla. På sådant sätt skall jag taga er i nogsamt anspråk, och därtill har konungen, såsom I hört, gifvit mig sin fullmakt och lofven. Men först och sist är det hans vilja och befallning, att hvar man skall njuta sin rätt efter yttersta förnuft och samvete, hälst när våda uppstår genom långsam skipning af lagen.»

Här fick talaren dröja för återuppstigande rörelsen. Han gjorde en dämpande vink och fortfor:

»Jag ville låta eder höra, hvad jag dömer i saken mot denne Östen, som kallas en falsk profet och har stått anklagad för två skilda delar.

»Hvad först vidkommer, att han verkligen brukat smädeord mot predikoämbetet, så finner jag väl sådant högeligen otillständigt af hvem det vara må, men ser ej våda

eller särdeles skada och farlighet af uppskof med domen. Alltså äger jag ej att döma denna förseelse, utan hänvisar rätter målsägare att i laga ordning åtala honom inför laga domstol.

»Vidkommande åter den andra saken, att han vattenöst folk till åtlydnad för vissa bud, som skulle vara gifna af Gud för undfående af ett nytt och okändt evangelium i den aflägsna framtiden, så finner jag, att uppskof med domen skulle medföra särdeles våda, oordning och farligt exempel inom hela guvernementet. Alltså äger jag på grund af konungens ämbetsfullmakt att döma i denna del. Nu har Östen visserligen ej förkunnat andra bud än hvad skäligt förnuft bjuder, hvilket efter prästerskapets eget allmänna medgifvande är Guds bud, om ock i världslige ting. Väl hafva somlige förargats öfver, att dessa bud om dikning, åkerrensning och dylikt jämnställas med de tio från berget Sinai, såsom de säga. Men dels äro åker och äng ingalunda mer timliga saker än nästans oxe och åsna, dels äro de häller icke jämnställda, utan ställda efteråt. Ej häller har den åklagade vattenöst till annan tro än på ett kommande evangelium eller, hvad vi rätteligen förvänta, någon ljuflig glädjevisshet af Gud vår fader i fjärran framtiden. Alltså finner jag ingen sak med honom i denna del, likasom häller ingen domsrätt öfver honom i förra delen, hvarför häktade Östen frikännes och, med öppen svarsskyldighet för sin smädelse, sättes i frihet.»

Den talande slöt och fäste en sidoblick på fången. Dennes utmärglade ansikte sken som öde vinterland i nattmånens sken. Däraf förstod nu massan tillfullo, att han vunnit. En längre predikan hade nog varit väntad. Slutet kom för hastigt uppå, ty ännu kände ingen på

långt när sin andliga lekamen full af den skrymmande spis, det andans sofvel, som behöfdes. Men karln hade vunnit, fast det gick väl fort, och strida rop af fägnad höjdes öfver denna utgång, hvari den ene såg sanningens seger, den andre en dråpelig smörjning åt dessa dårhusmässiga öfversåtar, som till sist skulle taga menige man i husförhör, då han skötte sin jord . . .

»Ordonnans,» befallde stadmannen, »följ honom ned! Skaffa människan en omgång hela och snygga kläder och mat och vård och det öfriga du vet!»

Så sagdt, och nu fick denna styfbarnsjäl både sommarsol och regn. Han rördes till strida tårar vid denna oväntade mänsklighet jämte rättvisan af krigsknektarnes öfverste, som synts så grym, och räckte fram sin magra hand för att tacka. Stadmannen gjorde en afvärjande åtbörd och utbrast i barsk ton:

»Människa, hvad vill du tacka för? Ännu har du ej mera fått än rättvisa. Gå, predika, döp allt hvad du hinner och orkar, men smäda icke hädanefter!»

»Herre!» utbrast profeten snyftande. »Visst är du en världsligt vis af det makalösare slaget, just en sådan en som den fariseen Gamaliel.»

»Jaså, du tror det!»

»Och gifve äfvenså Herren, att han finge förläna dig de utvaldes andliga visdom.»

»Skryt lagom öfver de utvaldes visdom, du! Hvarför smäden I, dårar! Hvarför han I gifvit er att sätta punkt och slut vid det sextonde budet, då så många flere äro af nöden och kunna tagas i samma varp!»

»Detta är köttsligen taladt efter världens vis, som bara vill hafva hö och råg och kött och nya kofödor af oss. Så talade ock den juden Simon Magus, då han för Mam-

mom ville köpa den helge andes gåfva bara för att fara omkring och förtjäna på underverk. Ty vet, o herre, att den som till dessa buden lägger ett nytt eller tager bort något, han varder visserligen tusenfaldigt förbannad.»

»Jag kunde väl förstå det. Nå, du är en trångskalle, men gå på som du har det. Och nu går du ned!»

Profeten bugade sig halfvägs till golfvet och trädde ut med ordonnansen. Och så höjde massan ett allt uppslukande hurra för landets rättsinnige Pilatus, hvilken, det måste medgifvas, kände mycket säkrare mark under sig än den romerske. Hopen skriade icke korsfäst, och öfversteprästen kunde själf få darra för kejsarens onåd, än mindre hota med sådan.

Då de sista hurraropen tystnat, hördes längst bortifrån en bedjande stämma:

»Höge herre, var bra och gif oss höra en strof till!»

Folk instämde och talaren vid skranket vidtog på nytt:

»Äfven jag hade något mer att säga. Hören mig alltså noga. Här bör icke förtigas, huru berömligt själsämbetet förhållit sig vid denna rannsakning. Beredvilligt och noggrant hafva alla upplysningar ställts mig till handa. Och någon oenighet om denna dom råder säkerligen icke mellan mig och högvördiga ämbetet, därom är jag alldeles förvissad. Skulle det nu samlade prästerskapet gå att döma i samma mål, så blefve det alldeles bestämdt enahanda dom. Äfvenså må en hvar fritt och okvaldt sköta sin jord på sätt, som bjudet är i det naturliga förnuftets bud. Här har visserligen försäkrats på fullaste allvar, att mången bonde börjat dika och rensa sin åker allenast af trotsighet för att komma sig i ofrid, omak och förargelse med prästen, som var nödd att utrannsaka af hvad hjärtegrund det skedde. Nu vete en

och hvar, hög och låg, lärd och olärd, att den som härefter ger sig att trakassera efter hjärtegrunder för dikning och sådant, han skall få gånga sig till häradets påle eller stadens kåk för att där undfå så många spön på sin nakna rygg, som han orkar för sitt lif. Likadan traktering har också den, som nu förevitar sin präst för den framfarna ofriden. Denna anstötlighet, som mer än allt annat här i landet väckt konungens misshag, hafver prästerskapet nu frångått och ångrat, bedjande för Kristi skull om en ursakelse, den jag nu å dess vägnar för tidens vinnande frambär, eftersom detta liks måste ske. Den ledsamma sak, som nu afbedes, är dock att de bättre vetande försummat gifva menige man väckelse till nyttig förkofran och yttermera satt sig emot den väckelsen, när hon så kom upp af landet dem förutan. Då må nu de lärde, det jag allvarligen bjuder dem, icke med sura miner anse, att menige man, som börjat verket, utbreder den nyttiga väckelsen vidare på sitt vis. Jag sade nyss till denne Östen: gå, predika, döp allt hvad du hinner och orkar, men smäda icke hädanefter! Jag finner ingenting ondt och anstötligt däri, att timlig förkofran sökes och utbredes i Guds namn, och hvad denna vattenbegjutning beträffar, så ha vi ju Herrens rika gåfvor af vatten, om sådant kan någon verkan åstadkomma. Jag vore väl en dåre, en ovärdig människofruktare, om jag endast för prästerskapets misshag bjöde till att störa en sådan väckelse, och den som gör det, han skall ock som en dåre behandlas. Ty skulle en och annan i själ och hjärta ej kunna lika hvad nu sagts, så får han likväl stoppa pipan i säcken, böja sig för det allmänna bästa och vara glad öfver, att konungens troman förstår hvad han ej begriper själf. Och skulle någon, det Gud för-

bjude, förfela sig i detta stycke med ovislighet, hat eller genstörtig nitälskan, oafsedt hvem han vara må, präst eller icke, då kommer ock öfver honom ett mäkta surt efterkast med ångest och vedermöda. Bjudande eder alle frid i landet och den endräkt, som vi främst behöfva för att ej förgås, är det alltså icke blott min bön, min önskan och mitt råd, utan äfven min osvikliga befallning i konungens namn, att detta sår skall vara helt och läkt från denna stund och icke vidare förspörjas. Där hafven I första strofen; jag har flere.»

Den talande hade sett ryggarne rätas, pannorna höjas, ansiktena förklaras, blickarne skärpas och tåras i rörelsernas brottningar. Ingen öfversåte, allraminst den högste, hade dittills talat i sådan anda: manlig, klar och enkel, men dock som en eldslåga till förbränning af allt förgängligt strå. Så kände sig äfven mannen vid skranket som lyft af okända vingar genom alla dessa hjärtans stigande åtrå. Och han fortfor att, slag i slag och strof efter strof, tala till uppbyggelse, tröst och råd för detta folk, som gärna skulle hafva lyssnat på honom dygnet i ända.

Hastigt smög den nedgående solen sitt guldskimmer öfver talaren och framställde honom i mycket varma färger. Han blef nu märkbarligen mera frigjord från det rum, där han stod, och liksom blicken rörde sig fritt kring den vida synkretsen med vida världen i aningen bakom blåa bergen, så sväfvade ock hans ingifvelser bort öfver allt större rymder.

Han hade sett det land, där världens frälsare vandrat sin jordestig och lidit sin död. Öfverst på Golgata berg, där korset en gång stod, hade han måst uppföra sina kanoner för att beskjuta de gamla befästningarna kring

Jerusalem, där hundturkens falske profet kastat sig in med sina vilda beduinskaror.

»Sådana falske profeter ha vi ej här i landet,» anmärkte talaren trovärdigt, och åhörarne logo trösteligen genom rörelsens tårar.

Gifvet nog kom han slutligen fram till det gamla och dock ständigt så nya ämnet om Sveriges redan trettonåriga strid med allt öfvermäktigare fiender. Så många namn på generaler, härafdelningar, fältslag och land, dem man aldrig hört! Kort och lifligt, såsom med kommandorop, manade han fram för dessa begärliga själar en skara förbitågande bilder, tills åhörarne på en gång, med ryggande rörelse af häpnad, tyckte sig se i vida världens fjärran bortom berg och haf en lefvande mur, höjande från alla sidor en skog af blodröda pikar ur eld och rök . . .

»Hård är striden, dock ej hopplös. Vilja landets vapenföre följa mig mot fienden, då han kommer, så skolom vi slå honom. Dock blir det för oss här i landet näppeligen något krig att tala om. Från västan en norsk ströfkår möjligen, från östan någon landsättning vilda kalmucker och krimska tatarer eller dylike, som fäderna mötte oförskräckt och slogo i hundratusental. Men hvad som kommer, så skolom vi lära dem ångra sig att de kommo.»

Där växte upp från backen ett nytt hurra, alltmera glädjerikt, alltmera fylligt, uppstigande mot skyn, bortrullande mot bergen.

Talaren dröjde förvånad. Detta folk, som nyss var så armt och tryckt, var nu så eldadt! Och redo att följa tromannen i döden, om det så gällt i denna stund af hungersveda under månget bröst! Hvilka storverk borde

ej kunna uträttas med ett sådant folk bakom ryggen! Hans mörka ögon flammade upp, bröstet växte, och blicken öfver denna synkrets trängde på aningens vingar kring vida norden med en länge drömd jättetanke. Dock, nu lade sig de kraftiga hyllningsropen. Skulle stundens flyktiga sinnesvärme här på stället räcka till att smälta lynneskölden, hvilken låg öfver alla dessa berg och dalar som evig snö?

Han häpnade för svaret som kom, och massan hade vändt sig ryggande mot väster. Från inlandet hade växt upp ett svagt mullrande; det steg i styrka och danade sig hörbart till hurra och hurra från alla dessa vatten, berg och dalar.

Det lät ju så sällsamt — hade människans röst trängt ut öfver landet? sporde sig i kuslig stämning den slagna folkhopen.

Ännu följd af dessa löftesbådande hyllningsrop, trädde stadmannen med glimt i ögat in i salen.

Och mot den man, kring hvilken alla tydligt hade att samla sig, om de ville lefva och icke dö, sträcktes nu i den öfverväldigande stunden alla dessa händer, som nyss varit kalla.

Alla kände med sig, att denna röst, med sin bärkraft intill alla landsändar, med ens rensat den kväfvande luften genom mod och hopp och endräkt så långt, som den bistra tiden nu medgaf. Man fick väl nöja sig och låta bero för att sedan granska honom litet närmare i sömmarne, när Gud så ville. Men hvem var ej nu för stunden i själ och hjärta glad, att han i ett enda varp undanredt denna kättarfråga, dämpat menighetens hat och låtit de bäfvande krypa under afbönens skynke till ett lika hastigt som högnödvändigt skydd mot den allsvåldi-

ges hotande blixt? Sist hade denna människa ett hån, som också var makalöst. För folket i salen slog det som ett blodsgissel öfver sammangaddningens hjälplösa fjaskeri; för folket på backen lät det som ett försonings- och hedersberöm af allra dråpligaste slaget. Hvilken *lector eloquentiæ* hade någonsin vetat af en slik, märkelig *tropus?* Det var icke förutan, att landets ordkonstnärlige söner, de som fingo känna tropen värst, gömde honom i sitt hjärta med liflig beundran.

Stadmannen mottog från alla sidor en *révérence*, full af fruktan och bäfvan i sällsam blandning med omätlig lättnad. Så trädde äfven gamle doktorn fram och sade nästan hjärtligt:

»Så fägnesamt att anträffa en person, som sett dessa bibliska länder . . .»

»Det blir äfven för mig högst fägnesamt och lärorikt att få resonera med en så grundlärd orientalist,» svarade stadmannen artigt och hade nu träffat doktorn i den sida, som var stark hos honom.

Under tiden hade folkmassan nere på backen förblifvit stående i spökstämning för västanropen, som efter hand tonade bort till en svag andehviskning, kämpande med vindens prassel.

»Hvad är det? Hvad i Guds namn var det?» hördes de upprörda frågorna här och där.

»Hå, d'är väl bara tiggarhopen här, som skulle hit,» ljöd en svarsröst. »Tolf tusen tiggare, var det sagdt! Hvad kan inte en sådan styrka ha för ett målföre, om det bär att ta i på en gång!»

Ogillande mummel hördes till svar. Det var mången, som ej trodde på en sådan tiggarhär, och i alla fall var den tydningen för enkel att vinna stort medhåll.

Massan, hastigt genomfaren af en sällsam, outsägbar rörelse, vände sig mot loftet. Nu stod han icke längre där. En stund bortåt stirrade alla ögon dit under djupaste tystnad. Och till sist smög sig bortöfver backens vida rundel en hviskning så andaktsfull:

»D'är han! D'är han! Ingen annan än han!»

Dagens väldiga tecken och under jämte ordens och gärningarnas starka vittnesbörd hade med ens sagt folket, att nu omsider var han återkommen, landets länge bidade önskesven, Svarte-Mickel, Gråe Jägarns gusson, som hade spådomslöftet att undanrödja gammal vrede med roten.

VI.

MÄSTER-SARA PRÖFVAS.

När åhörarne till dagens spännande ting drogo sig ned i djupa tankar åt körvägen, fingo de likt en delad strömfåra pressa sig förbi ett åkdon, som måst stanna i väntan på trängselns upplösning.

Två skinande svarta hästar, med kusken uppsutten på den främre, voro i granna, snäckprydda remtyg spända för ensitsig karriol, upptagen af en ståndsdam i medelålderns stadgade blomstring, formfyllig, enkel och flärdlös i sin gråa, hemväfda klädning. Mäster-Sara hade fått lof att lämna Bispehöjden och till fots uppsöka sin gård på Udden strax söder vid sundet, dock ej utan afundens gemena förtret på vägen, och återkom nu till landtdagens sammanträde med sin ekonomiska portfölj.

De flesta hälsade landets matmoder vördsamt, men en och annan lät äfven henne i förbifarten höra dessa mycket älskliga, halfhöga anmärkningar, som efter de vett-

löses mening skola vara ohörda, men det oaktadt höras vida mera väl än välkommet.

»Det var märkvärdigt, hvad den där skulle bli för hjärter ess!» sade en borgardam. »Ha väl sett henne i uppväxten och ett som annat. Hvad kan kungliga senaten vilja henne?»

»Ja säg det!» svarade grannen skrattande. »Stort skall stort vara, och så tyckte vi, några stycken, att en sådan dam inte kunde gå hem i dag utan musik. Hvarför vi lejde den här Slarf-Lasse att gå före henne med säckpipan ett tag.»

»Akta er för efterkastet!» varnade den andra under fnitter.

Folkmassan vällde fram.

»Hon har råd att åka fint den där, då vi få gå. Nåja, d'är väl hon och Rike-Mates, som lägga vantarne på alla stackares ödehemman . . .»

»Och sköter dem så, att stackarne få mat. Vi få inte säga stort om det, granne. Annat med Mates . . . Suger ut dem till det yttersta och vrakar dem sedan åt ulfven . . . D'är stor skillnad det!»

»Jo det förstås!»

De samtalande voro borta och så kommo strax ett par andra, hörande till den stora mängd, som ej visste sin morgondag.

»Jo, den där ståten fick fattigman släppa till. Hjulmakarn, smeden, målarn, sadelmästarn, snickarn och kusken, — hvar enda en håller till i hennes arbetsgårdar. Fattigmans verk alltihop . . .»

»Hästarne också?»

»Dem har hon aflat upp själf, förstås . . . Dunschagget

väfver hon ... Ett rifdjur till människa ... Men så har hon dragit ihop ...»

»Ja, vi skolom gå däråt och få oss ett mål mat.»

»Men det blir trångt med bordsättningen i dag, du!»

»Var inte rädd!» tröstade hon leende. »Två hundra nya bordsättningar har jag redo i dag, men också lika många rum i arbetsfaktorierna. Detta räcker väl till nu, då borgerskapet ej längre kan undandraga sig andel i nödhjälpen.»

»Tänk, att hon hörde oss!» utbrusto de samtalande med förbluffad min och snodde bort.

Trängseln började ge sig och blott en glesare eftertrupp återstod.

»Hör mig på en särskild sak!» utbrast åter en. »Där sitter hon ju, människan här, som skälldes för fästmö åt Svarte-Mickel, på den tiden det var. Och nu skulle han vara krigsherren här, om folket gissar rätt?»

»Hå, det där hugskottet ...»

»Nej, vänta du! Hon fick sig rikliga presenter en gång ända från Turkland. Och där på orten har äfven den här vidfärdingen hållit sig, för knäfveln!»

»Att hon inte tog på sig grannlåten nu då för att vara fin!» kom slutklämmen med bredt löje.

Hon hade lyssnat med förvåning. Hade hela hopen verkligen igenkänt dessa ögon eller anat härom? Och så grannlåten där ... Ja hon hade nog kämpat en strid med sig själf, den goda Mäster-Sara. Tygerna, spetsverket, schalarne och detta diadem — när skulle tiden komma för deras bruk? Kanske någon gång, suckade hon med bröstet häfdt, men icke nu! Hon skulle ju blott ha gjort sig till hans och andras åtlöje. *Han* var tydligt nog född att härska öfver stora ting och bland de stora, det hade

man sett och hört i dag. Men hvad skulle blifva *hennes* lott? Att släpa obemärkt i denna afsides landsända bland de små och icke alltid rätt förstådd af de bäste bland dem ens. Hå, de voro just ett Herrans folk, dessa enfaldige, som alla predikstolar skrytte af! Visserligen trogna undersåtar, världens bästa soldater, skattebetalare till det yttersta, ärliga och härdiga arbetare, men hurudana voro de annars och mot hvarandra, hälst i dessa pröfvotider! Blott för att få i dem några oskyldiga jordbruksregler hade fordrats en hel religion med nya gudsbud, profeter, evangelium och en evig fördömelse. Här hade ändtligen enfalden bort förstumma sina lofprisare, men skulle den alltid förblifva menige mans olycksaliga lott? Funnes det icke någon möjlighet till skolor, undervisning och själsodling äfven för massan? undrade hon. Nej, det skulle väl vara som det nu var och kvinnan ryggade genast tillbaka för den möjligen farliga, nya tanken. Hon hade dittills byggt efter kända ritningar och med färdiga materialier; hvad därutöfver var hade ett knepigt klokhufvud till karl hjälpt henne till rätta med. Allt hade därvid gått Mäster-Sara väl i handom, men när hon nu rannsakade sig själf, så hade byggnaden tillkommit ej utan tanke att hålla henne själf i jämnhöjd med den länge väntade, då han skulle komma. Nu hade han kommit, men vida öfver henne! suckade hon, färdig att förneka en hel lifsgärning, tillkommen äfven för hans skull. Dock, hvad kunde denna hälsning från höga senaten innebära? Mäster-Sara gjorde sig denna fråga gång efter annan med eld i aningen. Rikets herrar skulle ha fäst sig vid henne, en norrländsk prästdotter af ofrälse släkt?

»Tur och lycka för den utbölingen Mäster-Abraham att

ha den där till dotter nu. Vacker som en ängel, slipad som fanen... Bara hon sätter till storlipen, så slipper hon nog ur klämman.»

Hon kände sig ändtligen stungen af den fördröjda harmen. De hade alltså redan i ordning ett föraktligt sidoinflytandes roll åt henne. Nej, svor hon, ville excellensens stadman ej unna hennes fader en dräglig förskoning för dotterns arbete till allmänt väl, så var hon för stolt att tigga därom, än mindre lipa.

»Se så där ja! Där sitter hon ju själf! Och nu skulle han omsider vara tillbaka, den som rår om gossen hennes, i fall och händelse det är han. Undrar just, om han känns vid det där nu!»

Han skulle få göra hvilketdera han behagade, bedyrade hon i förödmjukelsens bittra harm. Sin son behöfde hon icke påtruga någon, som ej vidkändes honom själfmant. Vidkänd eller ej var hon både stolt och glad öfver sin son. Och till en dråpelig man skulle hon fostra honom, det hade hon alltid lofvat sig till upprättelse mot all smälek. Men först i dag hade hon sett den lefvande förebilden. Det kunde ej hjälpas, att hon måste gifva mannen på loftet detta rum i sina tankar hädanefter. Och visst hade det allbekanta varslet kring Svarte-Mickels födsloläger utpekat ett mindre vanligt söndagsbarn. Ingen af »*Gråkarlens* gussöner», ingen af dessa nordens »*Gråmanssvenner*» kunde blifva medelmåttig, och stor hade hon alltid tänkt sig honom. Nu hade han kommit själf och öfverträffat alla aningar.

Kusken satte åkdonet i gång uppför backen. Jämsides vandrade en torftigt klädd, grånad och nedböjd bonde. Han hälsade ödmjukt och visade under gråbuskiga bryn ett par trolska och genomträngande ögon. Mäster-Sara

ryggade såsom för frestaren själf. Det var finnbonden Anton från Gudmundrå-mon, vida beryktad som mäktig trollkarl. Mäster-Sara själf hade en gång under sina tuktans år varit i hans våld.

»Skulle väl den här vägen jag med!» tog fader Anton säfligt till orda. »Och då kan jag förstå, att det blir sällskap med domicella i afton.»

»Hvilket sällskap då?» sporde hon afvisande.

»Hå, jag är ju med vid landtdagen, så lite jag blef bjuden till bispen i dag.»

»Och han skulle väl hällre se dig på ett stekbål, kan jag tänka!»

»Ja, om den herren så visst vore karl att sätta dit mig. Annars skall inte *domicella* ta mig så hvasst och illa upp. Kan vara bra att rådföra sig med mig om en viss del nu.»

Han såg upp med den genomträngande blicken, men hon undvek den som en giftig gadd.

»Jag behöfver ej något råd af dig!» utbrast hon kallt, men ej utan tecken till oro. Fader Anton kraflade sig närmare åkdonet och sade lågmäldt:

»Se så! Se så! Vet nog hvar skon klämmer, jag! Han är nu en hög herre, han, och glömmer lätt hvad han var från början. Men jag vet råd ...»

»Vik hädan!»

»Säg inte så! Jag har ett bälte, *Gråkarlens* eget bälte, som nog *domicellan* vet... Säljer det inte värst obilligt...»

»Sälj ditt bälte åt afgrundsfursten, som bäst behöfver din klenod, men lämna mig med Herrans frid!»

Fader Anton sökte åter förgäfves fånga hennes ögon med sin blick, som brände hennes bortvända ansikte, och fortgick:

»Jag läste tankar en gång förr och har icke glömt den

konsten än. Jag kommer ned till Udden efter önskan då.»

»Så vidt det sker, skall din nakna rygghud slitas med spön!» utbröt hon häftigt.

Gamle Anton tvärstannade, såg upp efter den bortåkande och huttrade hotfullt:

»Det där fulordet skulle *domicella* inte ha sagt!»

»Den oförsynte, den lede frestaren! Borde han icke hafva sin eftertryckliga näpst!» fortsatte hon till sig själf. »Dock, hvad förmå de mot honom, dessa bålstora präster, som Herrans ande vikit ifrån! Hade honom nere till rannsakning en gång för kapitlet, men så fingo de sin grufliga ledvärk... Måste hötligt be honom draga sina färde i Herrans frid... Och om han kommer — har jag då egen makt att visa bort honom? Herre, fräls oss nådeligen från ondo!»

*

De arma fäderna!

Till andra vedermödor voro de tidtals hemfallna som hjälplösa offer åt det yttersta mörkrets makter. Och dessa ha icke häller vi kommit ifrån, men likväl lyckats nedbringa dem till vetenskapliga undersökningsföremål. Vi ha fått lof till detta, sedan de lärde psykologerna vid det parisiska *La Salpétrière* behagade upptäcka och vidkännas människoviljans hemlighetsfulla makt, som dem förutan var upptäckt och vidkänd i uråldriga tider.

VII.

TVÅ MOTSATSER I SVENSKA LYNNET.

Ej utan oro trädde Mäster-Sara åter öfver bron till Bispehöjdens stora mangård.

Hon möttes i förstugan af sin uppriktiga vän, husjungfrun äreborna Anna Noræa. Och detta smäktande brunöga, som all världen ville bära på sina händer, var utom sig för stundens bekymmer:

»Hans välbördighet har rakt vändt upp och ned på huset,» klagade hon nästan gråtfärdig. »Är detta en kollation, som man vill hafva heder af? Det var knappast slut med *plenum*, då han sätter sig ned till landtdag.»

»Ha de suttit länge?»

»Nyss börjat! Och så kallar han *clerus* genast till förnyadt *consistorium synodale* — för timmerkulornas afskaffande! Och nu svettas de redan för den ohyran här i nedersta våningen. Det blir en svår disputation bara om det, och så drar det bestämdt ut till midnatt med kvällsvarden. Han måtte väl vara en orimligt hög herre på sådant vis?»

»Jovisst, kärvännen! Samma lydnad som kungen själf...»

»Du skall tro han hade mycket att fråga om dig.»

»Om mig? När då?»

»Då jag förde honom till gästrummen i middags. Det var allt möjligt om dina gårdar, fattighem, jordbruk och industrier. Och, förstås, jag svarade så godt jag kunde.»

»Hör man på!»

»Och så ville han draga sig bestämdt till minnes, att

kärvännen var på Gäfleborg hos gref Otto Wellingk som liten flicka på samma gång som han och en hel rad andra pojkar.»

Mäster-Sara blef stående helt förvånad. Hvart kunde den återkomne och af hennes egna ögon igenkände syfta med denna lof? Ville han förvända synen äfven hos henne, eller var afsikten blott att bereda sig en förklädnad, som tills vidare skulle gömma hans rätta skepnad för öfversåtarne? Troligen hade vinken kastats ut i vädret för att bäras fram och bekräftas af en påräknad vän. Hans välbördighet hade sålunda på omväg skickat en höflig anhållan om hjälp vid förklädnaden. Huru nödig en sådan var insåg nog Mäster-Sara lika väl som han. Och så svarade hon kärvännen liksom eftersinnande:

»Den där pojkraden på Gäfleborg? Jo, jag minnes tydligt en mörklagd och svartkrusig pojke. Han var född i Västindien och son till en svensk kaparkapten i de nejderna.»

»Se så där! Det stämmer ju bra då!» utbrast kärvännen så gladt. »Och så höllo vi på att få ett sjukhjon af Aspen . . .»

»Jag hörde det nere i staden . . . Fru Magdalena tvegift!»

»Ja, hvilket öde!»

»Nå det är knappast att undra på. Drefvos inte människorna med trakasserier, pock och hotelser att frångå samvetets rena sanning och ljuga lifvet ur mågen hans? Var ju så himmelskriande angeläget att få henne omgift. Du har väl hört rimstäfvet:

Vi var med, då ryssen fällde kapten Ulf.
Men Aspen snodde om'et, han, till kapten Vulf!

Och på det viset gick det ändtligen i lås för honom,

såsom han ville ha'et, olycksfågeln där! — Men jag får visst skynda.»

»Hör, hvad slags certifikat väntar dig från de höge?»

»Det vet jag ännu inte!»

Sagdt och under rysning för gamle Anton, som hördes krafla sig uppför brotrappan, skildes Mäster-Sara brådskande från vännen, steg upp till öfre våningen och inträdde i landtdagens samlingsrum, där månget öga sporde, hvad kvinnan ville där.

Stadmannen, sittande med handlingar vid särskildt bord jämsides med ordförandens, reste sig genast och anvisade henne med en förbindlig handrörelse plats i ledig länstol mot ena bordsändan.

Värdig, skenbart obesvärad sväfvade hon fram genom rummet med smidig stass, intog den bjudna stolen och lade från sig portföljen på bordet, allt med en tillkämpad själfmedvetenhet, som väckte somligas förvåning och andras harm.

Gamle Anton kröp in genom dörren strax efteråt, riktade sin trolska blick med undran på den nyss mottagna vid stadmannens bord och sjönk ned på närmaste bänk. Men hon, sorgfälligt undvikande denna blick, fortfor det oaktadt att känna dess besvärliga styng. Och med harmset uppsjuden viljekraft bjöd hon till att undkomma dessa ögon genom odelad uppmärksamhet på arbetet.

Enligt den redan antagna arbetsordningen gick man omedelbart till granskningen af de mångfaldiga klagomål, som de norrländska städerna anmält rörande intrång, oreda och annat förfall i deras rättigheter, handel och näringar. Sedan stadsombuden i hvar sin tur yttrat sig, undanredde stadmannen dessa ärenden till snabb remiss. Endera hänfördes de till omedelbar exekutiv åtgärd af

kronans betjäning eller till beredelse genom en stadskommission. Men då dess medlemmar skulle utses, stack genast det gamla kälkborgeriet upp sitt snöda hufvud genom allehanda äfventyrligheter i följd af misstro, afund och partiska intressen.

Stadmannen synade omsider sitt stora London-ur i vapenrockens gula uppslagsficka och utbrast i otålig ton:

»Fem minuter hafver hedervärde borgerskapet att utse sin kommission. Är det icke dessförinnan färdigt, så utnämner jag!»

Efter en tvehågsen tystnad fick Gäfle stads ombud ordet:

»Som det är med handeln här i Norrland, så vet jag just inte af någon, som ligger ute i större affärder än Mäster-Sara här. För det är nog på det viset, som en ju vet, att hon håller förlag åt oss hvar enda en snart och har väl reda på det som är i handel och köpenskap. Men det förstås, att hon är då bara ett kvinnfolk och ingen karl precis.»

Ett jättelöje klöf stadmannens svarta skägg, och Mäster-Sara lät höra ett hjärteligen godt, klingande skratt, som hon sökte kväfva i spetsnäsduken. Detta hade blott till följd, att munterhetens smitta spred sig öfver hela salen.

Emellertid var nu Mäster-Sara en gång nämnd. Och då kunde hon ej underkännas af de efterföljande, som dock, utan att ange annat namn, knappast tycktes gilla detta af hjärtans grund utan gömd baktanke af ovillighet. Men så kom på sistone en man, som hade mod att föra yxan.

Ombudet för stiftsstaden, miliskaptenen Erz, en man med välbildad figur och godt anförande, ville för sin del ej sticka under stol, att Mäster-Sara vore jäfvig på grund

af intrång i Hernösands borgerskaps handelsrätt, ett klagomål, som också skulle granskas af kommissionen.

En rörelse af både skadeglädje och harm genomgick salen. Stadmannen synade sitt ur och sade afgörande:

»Tiden är ute och alla, som nämnts, ha borgerskapets samfällda röst emot sig utom högäreborna Sara Cornelia, som dock har ett jäf mot sig. För dess pröfning företage vi närmast stadens klagan till granskning. Kapten Erz, hvad har I att mäla?»

Mäster-Sara, själf granskad i all förstulenhet, riktade nu sitt stadiga ögonpar på den uppträdande motståndarn:

»Vårt klagomål är tvåfaldigt, ty den afbräck vi lide kommer från två skilda håll. Först och främst drifves olaga handel till vår skada af Rike-Mates i Svart-Noret...»

»Gå förbi honom!» afbröt stadmannen. »Den blodsugarens meriter inberättas i morgon af en samfälld klagomålsdeputation af olika stånd. Nu till det andra hållet!»

»Ja, hvad denna högäreborna och högvidtfrejdade dam beträffar, så erkänna vi utan svårighet hennes kristeliga gärning och goda vilja...»

»Till saken!»

»Ja saken är, att hon skinnar borgerskapet på medlen för sin goda gärning!»

»Hvilken handel åsyftas, kapten?»

»Den som drifs med klöfjeälgar på Norge.»

»Har borgerskapet från början upptagit denna handelsväg?»

»Nej, visserligen icke det. En smuggling bara på senare tid mot danske statuter.»

»Nå huru är det, högäreborna? Har I laga koncession på denna handel?»

»I vederbörlig ordning af hans excellens! Kan företes vid första lägenhet!» svarade hon både vekt och tryggt.

»Nå, hvad koncessioner angår,» invände kapten Erz, »så lär nog eders välbördighet förstå och veta, att både hund och katt ha fått koncessioner på likt och olikt i dessa oefterrätteliga tider.»

»Jag vet nog det, kapten, och skall inte fästa mig mer än skäligt vid dem. Hvad laga skäl har I mot koncessionen?»

»Att all nederlagshandel inom landskapet hör staden till!»

»Det är inte rätt fattadt. Hvad urkunderna mäla, det är stadens rätt, men någon handel med Norge finnes där icke nämnd.»

»Men handel skall åtminstone drifvas af borgerskap?»

»Ja denna dam hör ju dit på grund af koncessionen, om den laglig är.»

»Men hvarför detta monopol åt henne framför annat borgerskap, om hon ändtligen räknas dit?»

»Därför att hon brukar sin vinst till allmänt gagn. Kan detta vara borgerskapet okunnigt?»

Så taladt och vid tromannens vitsord för denna sällsynta eftergärd, som dels varit förnekad, dels misstrodd och förringad, men äfven högt prisad, blef rörelsen af harm och förvåning stor till den anklagades förmån. Kapten Erz syntes brydd, men grep sig nytt mod och gaf sig ej:

»Hvad svar skulle möta staden, om den garanterar en lika stor offervillighet?»

»Då kunde jag tillstyrka en koncession,» medgaf stadmannen. »Kan nu också ett lämpligt bolag bildas?»

»Det blefve någon råd med penningen, men här fattas två andra nödiga ting.»

»Hvad skulle det vara?»

»Sämjan först, men den som underblåser tvedräkten är, med respekt till sägandes, just denna dam.»

»Såå! Nå det andra?»

»Ja det andra är, att staden saknar en nödig stam af klöfjeälgar för varutransporten öfver fjället. Endast därigenom kan vinsten af denna handel blifva så väldig. Man besinne att de två kompanjonerna också få en utdelning, den de likväl behålla . . .»

»Nödig sämja och nödiga klöfjeälgar!» utbrast stadmannen. »Då saknar staden alldeles för mycket. Huru vill man hjälpa det?»

»Borgerskapet har velat tro, att denna älgstam skulle kunna exproprieras till skäligt pris åt staden?»

»Och hvarför just det?»

»Annars lär den knappast säljas för pengar.»

Stadmannen vände sig till Mäster-Sara: »Är denna älgstam så omänskligt dyr?»

»Jag vet aldrig, att vi fått något köpeanbud,» svarade hon, »men nog ha vissa anslag varit å bane att roffa från oss djuren med våld.»

»Detta får vara nog,» afgjorde stadmannen. »Må det vara nämndt till borgerskapets efterrättelse, att denna älgstam ej exproprieras af mig på nu anförda grunder. Men nog skall jag se till, att här blir rum för all den driftighet, som kommer i sällskap med fog och sämja.»

Jäfvet och klagomålet underkändes, bägge med stark enstämmighet, ett lefvande utslag af det svenska riddarsinnet, som endast behöfver upplysning för att taga den nedsatte i försvar.

Och medan nu Mäster-Sara såg sig tacksamt omkring med glad tillförsikt i denna församling, där allmän välvilja i mötande ögon vittnade om hennes upprättelse, hade stadmannen rest sig och upplyste, att han hade ett särskildt uppdrag å regeringens vägnar, hvarför han bad de närvarande att resa sig.

Mäster-Sara, med handen stödd mot länstolens karm, syntes brydd och orolig för hvad nu komma skulle.

Han tog från bordet ett pergament med hängande sigillkapslar i granna silkessnören, räckte henne denna handling och talade i hjärtlig ton:

»I detta öppna bref har landets regerande råd med prinsessan främst betygat eder sin tacksamhet och höga aktning för dessa välgärningar åt guvernementet. De ha tillika försäkrat eder rang, heder och värdighet jämsides med de adlige och det löftet, att om den högste förlänar er söner, så skola de hafva ridderlig sköld och värdighet. Mottag alltså, högäreborna fröken, vår samfällda lyckönskan till en så välförtjänt utmärkelse. Men denna värdighet medför äfven plikter. Och i enlighet med den enda samdräkt, hvartill hedervärda borgerskapet kommit, kallar jag er att ensam öfvertaga dessa ärenden, att förbereda dem med eller utan tillkallade biträden och till landtdagen återinkomma med förslag. — Herr talman, haf artigheten bevilja oss skymningsrast!»

Med sänkta ögon hade Mäster-Sara mottagit handlingen, och nu med barmen svällande i vågor under spetskragen, rodnande, förbryllad af det minst väntade, fick hon synbart kämpa en strid för väldet öfver sig själf, innan hon kunde se upp med sitt tacksammaste leende och öflig reverens under djupaste nigning.

Och så blixtrade dessa varmt talande blåögon upp mot

tromannen, då han räckte sin hand, en kraftfull och hjärtlig hand. Hon ville lefva nu, den goda Mäster-Sara, lefva för världen och de ofödda söner, som skulle förunnas denna värdighet. Men skulle en af hennes söner gå lottlös, så finge väl han på sin väldiga väg genom världen tillkämpa sig en lott utan detta mödernearf!

Glädjestrålande såg hon sig om i salen, väntande att gamla vänner jämte mången nyförvärfvad skulle träda fram och räcka lyckönskande hand. Äfven stadmannen såg sig omkring med en spörjande blick, som hade tycke af befallning. Men hvad innebar denna tveksamhet, som nu slog emot de bidande från alla håll likt en isande nordost?

Landtdagens talman trädde visst fram och lyckönskade helt oskyldigt. Landets kommissarier och andra ämbetsmän, som under dagen sett allmaktens blixt, trädde också fram och gratulerade helt pliktskyldigt. Stadsombuden, Mäster-Saras gäldenärer, följde exemplet med slät penningskyldighet, men bönderna, hennes alltid gifna vänner förr i tiden, sutto kvar på bänkarne i stel ovilja, visande hvad skuldfrie män hade råd att göra i denna stund.

Mäster-Sara drog en djup suck.

Det svenska riddarsinnet, nyss så mäktigt talande för den nedsatta, hade med ens skiftat om till neddragande afvoghet mot den upphöjda. En afvoghet, som skulle kräfva henne till oundvikligt offer åt det svenska kynnets infödde Molok, så framt ej hon, den olyckliga, vore mäktig att stiga himmelshögt öfver dess jämt uppräckta gripklor.

Stadmannen betraktade den oväntade företeelsen med undran och kanske ej utan de djupa framtidsaningar, som voro så egna för honom, den svenske mannen med en

ny Alcibiades' öden ofullbordade framför sig. Men visst låg där någon hund begrafven under denna köld, sade genast hans fina väderkorn, som osade rep i hängd mans hus eller hvad det kunde vara?

När allt kom vida, hade väl konungens högstbetrodde man på stället med all sirlighet, pomp och ståt dragit öfver sig själf och den kungliga regeringen någon ödesdiger *chicane* eller *latterlig blamage* i strid med all *étiquette* och till sin egen ohjälpliga *déconfiture*, såsom de stockholmska aporna brukade snattra.

Stadmannen visade mörk uppsyn och mätte henne med en forskande blick, snabb och skarp som en slungad knif. Hon kände den mördande udden och var färdig att gråta, färdig att återlämna detta adelsbref, som hon aldrig bort taga emot. Men så fann hon sig hastigt genomeldad af en ingifvelse, som mättade hennes själ med jubel. Han skulle få komma själf och återfordra detta kungliga pergament — för hennes sons skull!

Mäster-Sara rätade sig med den okufliga stolthet, som klädde henne bättre än allt. Och för att konungens troman skulle slippa bjuda henne denna stol på nytt vid sitt eget bord, gick hon med diplom och portfölj att sätta sig längst borta i salens hörn likt en vanärad. Någon gensägelse mötte häller icke på vägen, och gamle Antons ondskefulla flin erfor hon utan att se honom.

Eljes voro minerna stela, högtidliga, rent begrafningsmässiga, såsom merendels bland svenske män i en städad församling, där man vädrar brändt horn öfver laget.

VIII.

EN ÖGONBINDEL ÅT ÖFVERSÅTARNE.

Den allmänna förargelsen stod lifslefvande och fullblodig för alla ögon i salen.

För konungens troman återstod endast att kasta öfver det första skynke, som hans orubbliga fattning kunde hafva närmast till hands. Här behöfdes uppfriskande munterhet, och han vände sig till den talföraste af bönderna, häradsombudet Per Olsson, uppburen såsom sitt stånds talman vid en föregående riksdag, men numera gammal, grånad och böjd af den framfarna tiden.

»I känner väl Rike-Mates?» började stadmannen, och Per Olsson, vördsamt skrapande med foten, svarade rappt:

»Måste väl känna svågern, så gnidare han är! Huru tänker krigsöfversten bära sig åt med blodsugarn där?»

»Det finnes väl något råd!»

»Att sätta en taxa för spannmålen? Att bestämma laga procent vid lån?»

»Kanske det också!»

»Tackar ödmjukast, det är redan frestadt! En tocken där tar inga vittnen på olaga köp. Och då stackarn får fjärdedelen på hans hutlösa reverser, så är det ändå skrifvet på full valuta. Hvad skall en utväga mot slike?»

»Jo det finns råd!»

»Ja säg hvilket! Krigsöfversten skulle kanske fresta gifta sig med rikstycket hans och sedan dela ut åt alle stackare, som ynkryggen där har skinnat.»

Denna oförmodade vändning i snabba ord skänkte församlingen ett hjärtligt skratt. Med löjets remna i skägget fortgick stadmannen:

»Det vore kanske inte så tokigt. Har han skinnat ihop så pass, att det lönar mödan?»

»Om han har, frågar krigsöfversten! Den människan har skinnat Gud och hela världen!»

»Hvad har han då som mest roffat åt sig?»

»Allting! Hemman i hundratal, kvarnar och sågkvarnar tjogtals, stakagårdar, fiskelägen, skogar, fäbodar, silfver, guld och koppar! Allting och alla har han medhunnit till den dag som är.»

»Äfven sin svåger?»

»Huru var annat att tänka! Stackars systern, som också kom sig i girighetsfördömelsen! Och nu är hon inne i staden för att stå på sig i morgon, förstås.»

»Mot klagomålsdeputationen?»

»Ja, det var en sak, och jänteskåpet har hon med sig till hjälpreda. För Mates själf han ligger nu till sängs i omagadömet.»

»Dottern till hjälpreda — hon har således något förstånd?»

»Dum som en spån i allting annat, men har ett näckens hum att korpa åt sig och slå klorna om det som är.»

»Ett riktigt födgeni med andra ord!»

»Ja tag'na nu, då hon liks är inne! Tag'na med detsamma och tag'na, medan tider äro!»

»Det tål kanske att betänka,» tyckte stadmannen, och så voro löjets floder åter lössläppta.

»Ingenting att betänka sig på, vet krigsöfversten! Och är han själf för blyg, så går jag förut som böneman!»

»Det vore visst tacknämligt, men . . .»

»Sagdt och gjordt! Med första då jag kommer till kvarters, skall jag skjuta dem en vink i hågen. Och då

vigseln är öfver, kallar krigsöfversten dit alla skinnade stackare, sätter sig bredbent ofvan furubordet i salen och tar den ena solklappen till revers efter den andra med en kniptång och bara delar ut och säger: Se här govänner! Slit med hälsan! Bara Mates' lappar som gå!»

»Nå är människan också någorlunda täckelig?»

»Åja, sätt ohåret där i torpstugubacken!»

»Just inte mildt mot en arftagerska.»

»Men lagom åt varelsen! Annars är torpet det enda skinnargods, som ingen mera återkräfver.»

»Men huru så?»

»Stal'et af fattige Mickel-Valackaren. Han är död, hustrun är död och gossen, som omänniskan hade i slammerkedjan vid hoen om kvällarne, han lär häller icke komma åter för att fordra sitt igen.»

»I slammerkedjan vid hoen?»

»Ja, det var en ödelig ställning ... Mates var satt som en bödel öfver honom af självfvaste själsämbetet ... Skulle späkas för det orena ...»

Stadmannen gjorde en häftig rörelse med högra foten, så att sporren klang. Det var ett språng af gikten, som han stundom hade. Per Olsson drog en djup minnessuck och vidtog:

»Det var så mycket spådt om Svarte-Mickel där, men det står visst inga märken nu om tider. Självfvaste profeterna famla och fara vill i dessa yttersta tider hart före domen.»

»Svarte-Mickel?» utbrast stadmannen skenbart eftersinnande. »Var det inte den fågeln, som vållade ogärningen där på skogen?»

Där hördes ett sakta mummel i salen nu, vid fogdens frånvaro, och Per Olsson fortsatte med dämpad förtrytelse:

»Inte vill jag stå här och kanske tala hufvudet af mig. Har en gång i mitt lif skrifvits på tjyfvapallen för sanningens skull. Doktorn har skrifvit en frisägelse om det där, hörde vi nyss. Det tör väl vara såsom han skref då — om det inte annorlunda är!»

Stadmannen hade under detta tal blifvit stående tankfull med sin djupa blick riktad bort mot salens dörr djupt in i sina minnessyners fjärran. Han såg det brunsvarta furubordet i salen, såg kedjan och hoen. Hå, det vore ju ett påfund af det splitternya slag, som anstode honom, undantagsmänniskan. Och kanske, när allt kom vida, det enda förslag, som kunde leda till önskemålet att hjälpa offren ur blodsugarns klor? Men det gällde att binda sig vid detta motbjudande stycke? Nå hvad mera! Den andra hade kanske gått genom många händer och jäntan kunde han väl ock blifva kvitt såsom slammerkedjan där i gården!

För öfrigt såg han ogärningen, som afskrifvits från fogdens räkning, såg den brinnande byn, hörde tjutet af människorna i den tända rian på kullen, rian, som han med lifshot tvangs att tända under pipande kulregnet från lodbössorna. Och så var nu fogden frisagd för sitt vettvillingsdåd! Hå, det var ju icke tänkbart, att Svarte-Mickel, *gråmansgossen*, återkommen med en så stormyndig fullmakt, finge sätta sin egen bekvämlighet framför vedergällningen af dessa skändligheter! Hvilken hugnad kunde väntas af rådande öfvermakter, så länge en sådan gudlöshet tronade i högsätet, främst i kyrkan och bakerst i farkosten!

Han såg vidare den stora ogärningens upphof, Troll-Antons fagra dotter på Mon, hos hvilken han hade sänglag den där natten ja. Och där stod nu framför honom

så lifslefvande den hämndlystne Troll-Anton själf, åldrad som sig borde och mötande honom äfven i minnesvärlden med dessa olycksbådande, trolska och fjättrande ögon, som ville suga sig in i själens djup.

Stadmannen blinkade för att jaga bort det hemska minnesvarslet. Se, han stod där likafullt på golfvet tätt framför. Grubblaren ryggade ofrivilligt. Fader Anton tog till orda långsamt och säfligt med sällsam klang, som väckte dödstystnad:

»Jag har som en Tomas i mig, att höge herren får rikstycket där, huru lite mången vill tro'et. Och då liks en utdelning skall ske, vill jag vara en med och taga mitt igen.»

Med ögonblicklig fattning svarade stadmannen oberörd och värdig: »Du är välkommen, då kallelsen når dig!» Fader Anton, träffad af dubbelmeningen, stapplade af mot dörrbänken.

Emellertid hade landskommissarien Olof Vestman, sirlig och hal som alltid, blifvit synlig vid dörren, kommit i samtal med folk där och så riktat en frågande, häpen och föraktfull blick bort till Mäster-Sara, där hon satt ensam i hörnet och erfor mönstringen med pinsam känsla.

Så trädde fogden fram till stadmannen och sade med en nästan segerstolt udd i tonen:

»Det går ett sällsamt rykte bland folket, eders välbördighet!»

»Hvad då, herr landskommissarie?»

»Man säger, att Svarte-Mickel, landsförrädaren och uppviglaren, är återkommen!» Det blef en viss förstämd rörelse bland åhörarne.

»Såå?» svarade stadmannen enkelt. »Om detta rykte innebär någon sanning...»

»Ja hvilken vet!»

»Så vore det skäl att arrestera'n!»

»Det kan knappast ske utan skriftlig order af eders välbördighet själf.»

»Det räcker väl ändå med muntlig?»

»Nej, kan eders välbördighet gissa hvem de utpeka?»

»Jag slipper väl gissa, om I säger det!»

»Ingen mindre än eders välbördighet!» Åter bland åhörarne en rörelse, som kändes stadmannen obehaglig. Med orubblig fattning svarade han:

»Det var eget. Svart är jag nog.»

»Och har ett lika förnamn!»

»Äfven det. Då är det kanske skäl att skrida till häktningen nu genast!»

Orden hade kommit med afväpnande likgiltighet och folk drog på munnen. Fogden skrattade torrt i förlägenheten.

»De ha sina fundationer,» sade han för att något säga.

»Måtte visst ha det!» tyckte stadmannen.

»Besatta fundationer i sanning! Här i laget sitter en dam . . .»

»Vår högäreborna fröken således.» Mäster-Sara, förstulet betraktad, såg upp, anande något elakt.

»Javisst!» lät fogden uddigt. »Hon var endast en högäreboren *domicella* den tiden, högäreboren och dygderik, vill jag minnas . . .»

»Nå vidare!»

»Hon fick en sändning ytterst dyrbara gåfvor från Turkland.»

Fogden tvärstannade. Ämnet var vida bekant och alla sågo upp i pinsam undran på stadmannen. Denne visade remnan i skägget och svarade lugnt:

»Inte så värst dyrbara, men stort besvär var det med förpassningen genom alla dessa länder!»

Nu uppspärrades allt hvad ögon hette. Mäster-Sara visade en liflig rodnad. Fogden tog ett baksteg.

»Eders välbördighet . . . verkeligen?» stammade han.

»Javisst! Hvad mera?»

»Ja, men . . .»

»Hvilket men då?»

»Ja si det enfaldiga folket har funderat på sitt vis . . .»

»Och kanske flere, som icke räkna sig dit. Hvilket vis då?»

»Jo si vår Mäster-Sara, som vi brukat säga, hade en viss inklination . . .»

»Nå, äfven sådant händer?»

»En inklination till den där svartingen . . .»

»Svarte-Mickel alltså?»

»Rätt förklarligt! En riktig hjärtetjuf . . .»

»Han stal således icke blott sofvel!»

»Och då dessa presenter kommo från Turkland . . .»

»Så skulle de vara från honom?»

»Just detta är sammanhanget!»

»Rätt lustigt i sanning!» Stadmannen visade remnan i skägget och fortgick: »Vill nu vår fröken träda hit, så skall jag omtala ett motstycke från Turkland.»

Mäster-Sara rörde sig till stället, gjorde sin reverens och sade ej utan förlägenhet:

»Jag är högst förbryllad vid upptäckten af en så omätlig obligation . . .»

»Redan afbördad genom denna värderika tjänst åt landtdagen. Och nu en fråga.»

»Var så artig!»

»Var det något bryderi att afgöra hvem afsändaren var?»

»Omätligen brydsamt, eders välbördighet! Hela stiftet har väl grubblat vida mer på den saken än en årsfjärding predikningar.»

»Men hvarför så?»

»Det var en fråga. Skulle inte vi vara tvehågsna, när legationsherrarne i Konstantinopel måste skrifva till oss efter besked i saken!»

»Kunde väl förstå det. Hade ju befängda krokvägar att få veta mitt europeiska namn, som jag skulle ha meddelat dem efter en öppen och enkel förfrågan. Och svaret härifrån blef ju, att jag skulle heta Isak Sedenius?»

»Mycket riktigt. Biskopinnan Steuchia afgjorde den saken åt mig och hela stiftet. Eders välbördighet vet således detta?»

»Ja, hör nu på en kostlig sak! Vi voro på uppbrott från Damaskus mot söder och drefvo schejken Mehemeds beduinskaror framför oss under ständig eld, där de döko upp vid sandkullarne som gräshoppor. Då kommer posten från Konstantinopel. Där fanns ett bref, som svenska legationen låtit påteckna mina orientaliska namn och titlar. Men eljes bar det en rolig svensk adress: Till min systerson Isak Sedenius, som krigar i Jerusalem och Benders-landet.»

Mäster-Saras hjärtliga skratt drog hela församlingen med sig i en förlossande munterhet.

Brefvet, tillade berättaren, hade blifvit genomblött i den turkiska postlådan, och mer kunde han inte läsa än en sträng skrapa för sändningen, hvilket hade skänkt honom en munter stund.

»Vi hade nog muntert äfven här,» betygade hon.

»Men själf var I nog på säkrare stråt?»

»Möjligen det!»

»Nå, det är nu länge sedan den tiden och förlåtligt, om jag glömdes i den långa pojkraden . . .»

»På Gäfleborg, jo den minnes jag nog.»

Fogden gjorde stora ögon och fördubblade sin uppmärksamhet. Hon tillade helt naturligt:

»Gref Otto Wellingk hade den godheten att inbjuda sina ofrälse släktingar äfven på mycket långt håll, och för mig var ju detta en hel julhelg.»

»För mig, faderlöse stackare, äfvenså.»

»Jo jag minnes mycket väl den där mörke gossen, som lofvade mig något vackert, när han blefve stor. Och han höll ord, det får jag med största obligation erkänna!»

Mäster-Sara gjorde åter reverens och drog sig tillbaka med all föreskrifven stass, smidig, stolt, ojämförlig, oförbrännelig som alltid, så att det kunde ha varit ett nöje att åse, om det icke varit en förargelse.

Fogden förde handen ofrivilligt till näsan, som kändes honom vedervärdigt lång, och sade för att något säga:

»Eders välbördighet är alltså frände till det grefliga Wellingkska huset?»

»Ja från Adam och Noak. Min farbroder, prosten Löth i Norrköping, har visst ett ändlöst register på den släktskapen?»

»En farbroder med namnet Löth?»

»Hette så äfven min far, då han afgick till Västindien som kaparkapten och gifte sig med en spanska.»

»Alltså af sydländsk börd?»

»Det märkes nog. Men den där pricken öfver *o* brydde sig utländingen aldrig om . . .»

»Ja det kan vara.»

»Det var en vimpel, som aldrig fick luft, och så strök

han den. Jag tänkte häller inte skämmas för hans ärliga namn.»

»En tapper sjöofficer, som drog ihop stora rikedomar?»

»Visst icke! Kaparförmögenheter ha ingen varaktighet. Jag kom till Europa som en fattig skeppspojke. Då jag trädde in till min farbror med dödshälsningen från min far, var jag så utblottad, att han knappast ville kännas vid mig.»

»Eders välbördighet blef sålunda tidigt van vid sjön och vapenyrket.»

»Måtte väl det. Föddes ombord under brinnande drabbning.»

»Född till krigsman, må man säga. Och med ett utomordentligt minne... Att komma ihåg ett sådant barndomslöfte under krigstumultet i Orienten?»

»Jo, i Trapezunt anträffade jag en svensk sjöman, som hade varit djäkne här vid lärdomsverket. Af honom fick jag höra, att Mäster-Sara lefde i stort bekymmer.»

Fogden såg bort till den namngifna. Hon gjorde åter sin reverens med sitt tacksamma leende.

En rörelse af stridiga känslor följde så på detta förhör, som klargjort den vildt främmande stadmannens ursprung och löst en seglifvad gåta. Så inträdde af sig själf ordhvila med allmän suck i laget. Den drogs af lättnad hos dem, som ej längre behöfde tro hvad de minst önskade, af sviket mod hos andra, som hörde, huru profeterna foro vill i dessa yttersta tider...

Per Olsson hade tändt ljusen med en lågande svafvelsticka, och stadmannen gaf tecken till fortsatt arbete.

»En sak dessförinnan!» anmärkte fogden. »Detta är min tjänsteliga rapport!»

»Om händelsen där vid finnbyn?»

»Den föreligger så jämte afskrift af doktorns vitsord.»

»Tack för den uppfyllda formaliteten, herr landskommissarie!»

De samtalande uppsökte bägge sina platser under hvar sin tanke:

»Den där måsen hör ej till min säf!» tänkte den ene.

»Den där gåsen på jakt efter min räf!» tänkte den andre.

Och räfven var ej så illa belåten med sig själf. Han hade nu gifvit dessa öfversåtar en ögonbindel, som de själfva skulle tillknyta allt fastare. För dem var han nu en västindier, en half spanjor, en hundturk, en hedning, ja hvad som hälst utom Svarte-Mickel. Men folkets stora massa, som var borta från detta förhör, skulle en gång för alla hafva sitt för sig, orubbadt af alla öfversåtarhistorier. För dess trogna och hänryckta ögon var han hädanefter den återkomne löftessvennen, kring hvilken alla skulle samla sig i jubel och hopp om en ny dag.

Och räfven bak örat, han grinade, och skalken i skägget, den log. Men hvad som syntes människoögon i denna stund, skrifver Mäster-Sara, det var dessa svarta ögons omätligt blida och djupa solglans.

IX.

HVAD TROLLKARLEN FÖRMÅDDE.

Landtdagen satt i återtaget arbete, redan nu inför den första svåra allvarsfrågan.

Det var stundens skriande nöd, som allraförst måste afhjälpas med ögonblickets beslut och handling före hvarje åtgärd af någon tidsutdräkt, så kärt det kunde

vara enom och hvarjom att ej inom kort finna guvernementet ödelagdt af hungerpesten och själf förgås i den allmänna ofärden.

Det bekymrande ärendet var knappast angifvet, då husjungfrun, liksom för att lära hvad klockan var slagen, kom brådskande in och ropade öfverljudt:

»Nu är tiggarhären snart framme! Bara strax bortom galgbacken!»

Så syntes budbäraren, en ung och trygg bondgosse, hvilken linkade in, medfaren af sin hårda ridt på osadlad häst. Det blef uppståndelse i salen, och de bänksuttne tänkte lämna sina platser.

»Tillbaka!» befallde stadmannen barskt. »Vi sitta ej här för att tappa hufvudet vid första larm. Tillbaka!»

Det fick lof att ske. Så en vink åt budbäraren, som hade sig fram med beskäftig min, och förhöret började:

»Huru stor är styrkan, du?»

»En hel oändelig marla!»

»Kunde väl tro det! Och väpnad?»

»Spjut och bössor tätt som åkerpilen en ser. Grymt folk syns det vara, men branog smått hörs det med krut och kulor för dem.»

»Ändå någon vån! Hvarest har styrkan samlat sig?»

»I Oringe-skogen. Var där hela bröten ett tu tre som kajor och kråkor från alla väder.»

»Ha de ofredat någon?»

»Inte hvad vi ha hört, men hvad kan inte en slik styrka ta sig till!»

»Det är just det! Hvad lefva de af?»

»Tigga förstås i gårdarne!»

»Ha de hotat någon vid sitt tiggeri?»

»Inte just än . . . men sedan . . .»

»Hvad menar du med detta sedan?»

»Ja än så länge har sällskapet nå'n mat i körlassen sina . . .»

»De ha således någon förning med sig?»

»Ja det var en sak . . . Tält och ett som annat . . . I en del lass var det fullt af barnen deras, mest bara svartnackar . . . Och så något kvinnfolk, som gaf suga uppi lasset.»

Här fick mången dra på munnen i all bedröfvelse. Stadmannen såg sig om och sammanfattade med skrattretande allvar:

»Tiggarhären provianterar således med tiggeri, men har i alla fall proviant och lägerfolk på tross. Detta är ju allt i sin ordning, du!»

»Men då maten deras tar slut?» undrade budet.

»Ja, ser du det, min vän! Vet du något mer?»

Budbäraren, säker som han var om sina åhörare, tog nu på sig en dyrbar min, dröjde, såg sig om och sade:

»Ja, det är nånting särskildt det och farligt! Vet fördenskull inte, om jag just vill yppa mig i den delen.»

Stark spökstämning hade redan utbredt sig bland åhörarne, och mer än en förargades öfver stadmannens skämtton till budet:

»Jaså, det är så farligt! Men alltid kan du kasta åt oss en gissningstråd likväl?»

»Joho, si det lär vara en grufsam en, som är deras anförare!»

»Så skola anförare vara, du! Duger inte taga den, som ingen respekt hafver!»

»Nej det förstås, men si den här skulle vara särskildt grufsam.»

»Kan väl inte vara någon värre än fanen häller,» af-

gjorde stadmannen. »Och då hafvom vi det församlade själsämbetet just till pass åt honom. Gå, min vän, hälsa och säg dem alla, att krigsöfversten, som var ute mot rysshedningen, morianen och hundturken, rädes icke dem som komma.»

»Skall jag hälsa så?»

»Just på det viset hälsar du och aldrig vidare!»

Äreborna Anna Noræa skakade på hufvudet vid dörren och aflägsnade sig med den linkande budbärarn. Och så fick miliskaptenen en tillsägelse att uppsöka stadsvakten å broholmarne för att lugnt, sansadt och bestämdt öfvervaka, att ordningen ej stördes. Den så betrodde gick, upprättad i själen för dagens nederlag å borgerskapets vägnar.

Svårt var det nu att kring stundens hårda ärende samla tankar, som ej blott voro spridda, utan äfven skulle befinnas kälkborgerligt tvedräktiga i detta ödesdigra ögonblick för en tiggarhärs annalkande.

Väl hade landtdagen redan förut hunnit enas därom, att man måste stjäla konsten i den pröfvade fattighjälp, som Mäster-Sara i flere år öfvat med framgång. Och den konsten var häller icke något språng ut i det okända, men de stackars människor, som kalla sig praktiska, därför att de aldrig skådat tankens värld invändigt, äro ju alltid ohjälpligt hemfallna åt närmaste halmstrå af verklighet, det må för öfrigt vara hurudant som hälst. Och nu yttrade sig rätt många, men ingen tycktes längre veta af detta oundvikliga mönster. Dock var det visst någon het gröt, som dessa afvoghetens hundar lupo kring — att få saken å bane med fullkomligt åsidosättande af personen. Likväl var det passande ordasättet ej så lätt funnet af salens oöfvade talare. På den förstes stråt

hamnade alla de öfriga som en fårskock i en fullkomlig rådlöshet för den stora jämmern.

»Det är så rådlöst, att det går rakt inte an tala om, huru rådlöst det är!» slutade siste svarfvarn på denna pinne, som nu var utsvarfvad.

Och så blef det moltyst i salen.

Slutligen reste sig stadmannen och sade enkelt: »Jag ålägger landtdagen att sitta här, tills råd är funnet!»

Och medan man nu satt där, förstämd af det första fingerslaget af makthafvaren, bad denne om Mäster-Saras sällskap, och båda stodo i beråd att lämna rummet. Nu ville den snabbtänkte Per Olsson gripa ögonblicket för ett räddningens ord:

»Käre krigsöfversten och goda fröken,» bad han, »öfvergif oss icke och tag ej illa upp vår enfaldiga talan. Nog vete här alle man, att Mäster-Sara, som en säger, har hela ställningen i ordning, så att hela excisen vore att fråga henne med en hjärtans begäran om underrättelse i vår ovetenhet. Men skamsägandes är det så med mig och alle man, tror jag, att vi rakt inte visste oss den rätta etiketten att titulera på det nya viset, såsom det ståndsenligen vederborde utan *præjudicium*, som det lär kallas på latinska. Och så fick en stå här och mesa som kalfven i kätten och mena som oxen, då han står och ser på en ny grind, som han inte är karl att lyfta. Ja, är det inte sannfärdeligen sant som jag säger?»

»Jo just på det viset var det!» sorlade hela landtdagen, med allmänt och begärligt grepp efter det räckta fikonalöfvet.

Mäster-Sara hade gått till dörren och stadmannen hejdat sig lyssnande. Med löjet gömdt i svarta skägget och allvaret öfver pannan sporde han:

»Har vår högäreborna fröken någon betydande anstalt redan nu i ordning?»

»Hon har väl arbete och bröd för tusentals personer om dagen,» upplyste en, och alla instämde.

»Där förnam jag ändtligen, huru en skall säga!» tilllade Per Olsson i enfaldig ton.

»Välan!» fortgick stadmannen kallt. »Det blifver oförminskadt vid det sagda, och talmannen antecknar till protokolls de personer, som försinkat vår dyrbara tid gagnlöst genom detta *tergiverserande* snack mot bättre vetande.»

Mäster-Sara hade öppnat dörren för stadmannen. Med klingande sporrar och högburet hufvud trädde han ut i hennes sällskap, gaf i förstugan sin ordonnans befallning att postera vid gårdens staketgrind och tillsvidare ej släppa ut någon landtdagsman, som saknade pass. Och så trädde han med sitt sällskap ut på södra loftgången, där de båda bänkade sig.

Augustikvällen med någon enstaka stjärna tänd i dunkelsimmig sky bredde sin milda halfskymning öfver den trolska omnejden af vattenflikar, land och berg. Högljudda röster, som fyllde luften från skilda håll, vittnade om oroligt folk i allmän rörelse, och dunkla skuggor kunde skönjas här och där på vägarne.

»En härlig landtdag eller hur?» började han.

»Hvad skall eders välbördighet med detta black om foten? Hälst med en sådan fullmakt?»

»Jo, den medför ansvar, som måste delas. Nå hvad kan man mer begära? De ha skickat hit sina burgnaste karlar och bakslugaste praktikussar!»

»Men folket med hufvud och hjärta fick mest stanna hemma.»

»Det går så till. Och nu till saken utan omsvep!»

Han dröjde eftersinnande, och hon satt i tyst spänning. Skulle han inte komma till adelsbrefvet nu? Välan, hon var beredd och blef helt besviken, när han fortgick:

»Kan I föranstalta om nödig fattighjälp?»

»Ja!» svarade hon enkelt i vemodston.

»Och villkoren?»

»Att eders välbördighet godkänner min princip!»

»Huru lyder den?»

»Försörjningen skall bära sig, sedan anläggningen är färdig.»

»Ett mörkt tal för mig. Huru förstås detta?»

»Mycket enkelt. Jag tar emot friska och sjuka, krymplingar och färdiga, barn, gamla och unga, orkeslöse och arbetsföre.»

»Med ett ord alla som komma. Och arbete finnes?»

»Så långt enhvar förmår.»

»Låt mig höra exempel!»

Det var handtverksslöjder af förekommande slag, jordbruksarbete, beredning af lin och ull, linne och vadmal. Säkraste vinsten lämnade dessa varor, som i stora packor fördes på älgryggarne öfver åt Norge, därifrån de utskeppades af rike Björn Randulf å Junkersdal till Holland, England och Frankrike. Han skickade oupphörligen nya beställningar mot stegrade anbud, och det ledsamma var, att man ej hann med dem alla. I andra rummet kom spiksmidet. Allt hvad karlar hette tycktes ha håg och fallenhet däråt. För spik kunde man tillbyta sig allting, och varan föreföll lika god som reda pengar. Jordbruket spelade hufvudrollen med lin och fårafvel, men under skapliga år kom brödsäden först i tredje hand. Hästafveln var öfver hufvud lika god. Jord-

bruket och kreatursskötseln afsågo egentligen ej någon försäljning utöfver försörjningsbehofvet.

»Summan är att de arbetsföra lifnära sig själfva och de orkeslöse!» sammanfattade hon.

»Detta är principen. Och allt är beräknadt?»

»Med debet och kredit, javisst!»

»Nå hvarför behöfves detta mitt gillande?»

»Därför att de arbetsföre blifva missbytte, då de måste lämna faktorierna utan hjälp med sig. Ty skall det vara en sådan, då kommer försörjningen på stor balans.»

»Detta missnöje kan ej hjälpas. Principen är gillad och det är min princip: Alle kunna hjälpa alla fram. Nå men blifva de ej lata?»

»Alldeles tvärtom, nästan för arbetsgiriga!»

»Huru skall det förstås?»

»Hå, det bor idel guld på botten af folkets själ, bara man förstår att göra sig omtyckt.»

»När kan allt detta sättas i verket?»

»Pågår så fort det hinner.»

»Och tillräckligt för behofvet?»

»Ja för hela guvernementet från Dala-älf till Kemi-ån!»

»Låt mig höra tillvägagången!»

»Mycket enkel! Tomterna betingas, timmermästarn kommer med arbetsfolk, smide, kalk och glas. Och folket i trakten kommer med timmer, spån, bräder och annat.»

»Som också betalas?»

»Nej, alltid frivilligt, så snart knutstenarne ha lagts.»

»Snällt nog, men då kunde man ju fastställa den gärden till större säkerhet?»

Hon lät höra sitt goda, silfverklingande skratt.

»Nej, för allt i världen gör icke det, eders välbördighet!»

»Och hvarför ej?»

»Hånej, det skulle rakt fördärfva saken. En fri gärd är alltid lättsam, men tung och omöjlig blifver den strax som pålaga. Det skulle bli dröjsmål, jämmer och klatrande.»

»Då ger jag mig genast. Hvilken tillflykt få nu alla stackare under byggandet?»

»I en stor tältgård bredvid, med torrskaffning, eldstad, badlårar, linneombyten och nattläger med nöthårsfilt på halm.»

»Det får gå an! Det är förträffligt! Och under tiden?»

»Så få de mest sköta om sig själfva och gå tillhanda vid bygget.»

»Alltså en dräglig råd. Men då kan jag inte se, hvad roll landtdagen spelar här?»

»Den är i själfva verket icke stor. Låt mig bara få någon liten handräckning här på orten, medan tillströmningen är som värst. Hit skall nu hela hopen kring landtdagen, prästmötet och biskopskalaset.»

Så hennes goda skratt på nytt.

»Och allt detta får jag veta först nu?» förebrådde han.

»Var ingen som sporde mig till!»

»Och så var I själf rådlös för ett ord?»

»Som otillspord kvinna i församlingen, javisst! Och hvad behöfde jag skaffa landtdagen bråk med detta? Den har kanske långt kraftigare råd i beredskap!»

»Jo nog hördes det, vill jag lofva. Men nog skulle den kunna bestå körslor, kalk, smide och glas?»

»För allt i världen icke! Det skulle bara ådraga mig en hop själftagna förmyndare och fördärfva saken. Nej, lämna mig endast fullkomligt fria händer, så blir det bra!»

»Det skall ej möta hinder! Var artig och dröj, tills vår landtdag utfunderat sitt råd. Där finns väl någon som vet, huru en ursäkt skall låta.»

»Men de ha ju redan ursäktat sig!»

»I kalfvars och oxars jämliknelse, det är sant. Men innan de komma ur redet, vill jag höra en mänsklig ursäkt. Ty hvad än politiken tvingar mig att se genom fingrarne med tills vidare, så tål jag icke, att man sitter och undantiger den, som har löst oss ur stundens värsta bekymmer.»

»Jag ber så mycket, eders välbördighet!»

Stadmannen, intagen af djupaste beundran för denna kvinna, hade under samtalet suttit sliten af växlande tankar. Det var ej tvifvel, att han var igenkänd af henne och borde afkasta den genomskådade förklädnaden nu genast — för att återvinna sin ungdoms vif?

Nej, icke den dag som nu innevar! Ungdomsårens ljusa bild var efter hand förträngd af ärelystnadens växande syner under en lång skilsmässa och själens växande kyla under det bistra tumlet af den ena ödesleken på den andra. Återförenas med henne? Tja, kanske när han skördat nog af denna världens ära och kunde ha råd att sätta sig öfver *»mesalliancen»*. Och så tillhörde han ju icke sig själf, hade ju sin särskilda väg utstakad som *gråmanssven!* Men hvad han kunde och borde göra var ju att räcka henne handen för att afgjordt fästa en sådan talang som trofé vid sitt segertåg och plocka den mogna frukten af hennes storartade förtjänster.

Nu reste han sig genast för att utjämna det mellanliggande svalget och återfinna Mäster-Sara. Men då han skulle räcka henne handen kände han sig hejdad midt i

rörelsen som en tölp i en förvirrad tvekan, obegriplig för honom själf. Hvad nu? Hade nordens säflighet redan hunnit slå hans belefvenhet i fjättrar? En förtviflad ansträngning — och han ryggade för gamle Antons glinderögon, uppdykande som en hemsk andesyn utanför loftskranket. Jo där hade han nu för den slemma sänglagsgäntan på Mon!

»Eders välbördighet är kanske illamående?» undrade Mäster-Sara, oskyldigt deltagande.

»Inte precis det!» svarade han dystert och förde handen till den kallsvettiga pannan.

De onda ögonen voro nu borta. Åter en ansträngning att räcka henne handen, och han ryggade på nytt för denna åter framglindrande andeblick under dödlig blekhet.

»Eders välbördighet är verkligen sjuk. Jag får kanske stödja?» erbjöd hon och närmade sig.

Blott med yttersta ansträngning kunde han undgå att rygga på nytt, men tvangs att stiga tillbaka och svarade:

»Tack, jag skall bjuda till att hålla mig upprätt.»

»Och på afstånd!» utfyllde hon i tanken med bitter förödmjukelse.

Bådas uppmärksamhet drogos nu ganska lägligt bort öfver nattlandskapet. Nerifrån broholmarne hördes hurrarop och larm och buller, men just ingenting kunde skönjas, ty man närmade sig midnatt.

»Tiggarhärens förtrupp har troligen anländt nu!» anmärkte stadmannen lugnt. »Det tör blifva nödigt att besöka stället redan i natt, men först skall jag höra, huru långt själsämbetet här nere hunnit med afskaffandet af de där omänskliga timmerkulenästena, en styggelse för Gud och människor. I har ju sett slike?»

»Finns ju minst en i hvar socken!»

»Nå hvad tycks?»

»Bevare oss Gud! Denna stank och dessa vanvårdade varelsers hungerskrik genom gallergluggen!»

»Fick jag inte fatt ett slikt näste vid själfva vägsidan i dag! En vederstygglig pesthåla, som höll på att kväfva mig med hästar och eskort. Jag lät dem skyndsamt skaffa upp de arma uslingarne ur jordkulan och genomglödga henne med stockeld. Profossen fick så spöslita prästen, länsman och fjärdingsman. Så gaf jag dem ett tjänsteligt certifikat på den traktering de bekommit med besvärshänvisning till Svea hofrätt och reste vidare.»

»Nå det var don efter person, må jag säga.»

»Och nu skall jag höra ämbetets besked.»

»Det kunde jag omtala på förhand!» sade hon vemodigt leende.

De samtalande trädde ned. Mäster-Sara uppsökte den bedröfvade husjungfrun, och tromannen steg, märkbarligen blek, in till *consistorium synodale*, där man reste sig med svett och veckiga pannor, frampressad af långa timmars svåra anfäktelser.

Stadmannen trädde fram till den stol, som *præses* bjöd, men förblef stående med frågan tecknad i sin stumma hållning.

Præses upplyste, att ämbetet just kommit fram till ett beslut efter många svårigheter att finna medelvägen. Ämbetet medgaf, att de intimrade flerstädes blifvit okristligen försummade af församlingens tjänare, kyrkstöten. Men nu lofvades en annan ställning för framtiden. Som de gamla kulorna merendels voro befängda med spetälsksmitta, skulle bönderna åläggas att gräfva en ny i hvarje församling. De skulle förses med ny halm en gång i veckan, renas en gång i månaden och öfvergifvas, så snart

de blefve för mycket osunda, då nya kunde upptagas. Sedan skulle de intimrade få bröd, salt och vatten ordentligen en gång om dagen och fredas för vettvillingars retelser genom gallergluggen. Med sådana reformer borde timmerkulorna komma till fortsatt gagn, hvarför ämbetet velat afböja detta påfund om deras förkastande.

Stadmannen förblef orörlig med kallt frågande blick på *præses*. Denne fann sig besvärad af det kraftiga ögonparet och sade för att något säga:

»Si ämbetet veter sig rakt ingen råd med dessa genstörtingar, spetälske, månaderasande och besatte. Att lämna sådana utan all näpst och förvaring anses ej rådligt.»

Stadmannen rörde ännu ej en min. *Præses* såg ned i bordet efter en ingifvelse och fortgick:

»Eljes har jag framföra ämbetets afskedstalan för denna gång. Synoden är genom sitt beslut upplöst och skiljes nu som korporation.»

Stadmannen gjorde en uppehållsvink, öfverfor laget med sitt svarta ögonpar och sade:

»Jag kallar ämbetet att i morgon bilda ny synod och taga ärendet till återpröfning!»

Se så ja! Nu stod man där, icke alldeles oväntadt, inför makthafvarens bakläxa. Härom hann ej något ord spillas. En miliskarl, åtföljd af husjungfrun, inträdde som budbärare från broholmarne.

X.

HVAD »DE 12,000 TIGGARNE» VILLE.

Nere vid Hernösundet, som låg i djup nattskymning, hade kapten Ertz uppställt stadsvakten med pikar i tredubbla led ett stycke framför broändan till fasta lan-

det, emot den granmo, som då för tiden omgaf stadsvägen.

Bakom denna säkerhet myllrade på bron och landssidan allt det myckna folk, som ovillkorligen skulle se, huru »12,000 tiggare» kunde taga sig ut vid anryckandet.

Fasorykten af alla slag hade varit i omlopp.

»Lär vara frågan om att ta ned hela prästsällskapet här, som då lappen tar ned hunden,» trodde en armodsfull antikrist, som slitit mången stock.

»Men först blir sällskapet kristsaligen omdöpt till nyvangelium,» tröstade en nyevangelist, som beklädt halsjärn för sin tro.

»Men allra först blir det att sätta sig till bords och äta ut kalaset deras på Bispehöjden. Kan I tro, govänner, att en slik matstyrka, då den kommer, ger sig tid med tocke där, innan maten känns i kräfvan? Nej, annat slag!» lät en tokrolig röst i hopen, hälsad med skratt.

Och så hade han sig fram, den oförbrännelige gycklaren, som kallade sig all världens styfson, med munredet i oupphörlig gång:

»Det är som den här alltid sade: Skall stackarn hålla kalas, vips är då hinhåle tillreds att skicka ut tiggarn. Och ju större stackarn är, dess mer af tiggarn, förstås. Hvar *det* stod skrifvet är jag icke prästkarl nog att säga, men fast stod ordet i världens tider, och hvilken spådde att gamla märken skulle svika i dag.»

»Men först blir det frågan om att ta sig öfver broarna, du!» tyckte en stadsborgare, trygg och självfmedveten.

»Den lite var ute bland folk sade så! Hvad är det här att sätta ut mot 12,000 tiggare, tror du? Vet du inte, att gubben Ol-Evert körde hem hela krigshärn eran

med en skruck-fylla getingar? Och skulle hinhåle själf vara med i sällskapet, så skolom vi något få se!»

»Ja hvad för slag då?» undrade borgarn. »Vi hafvom själsämbetet mot den ene och krigsöfversten med en skvadron rytteri och en bataljon milis mot dem androm!»

»Prästerna, sa' du! Krigsöfversten sa' du! Nenej! Är det rätta slaget som kommer, så bryr sig ingen om dem, utan spänner ut och flyger öfver den här vattenloken. Huru skulle en riktig tiggare ha sig fram i dessa tider, om han inte kunde flyga en bit.»

»Nå så spänn ut och flyg själf en bit!»

»Ja ingen konst var det. En tar högerslarfvan så här och vänsterslarfvan så där och styr med bakslarfvan, så går det ändå så bra!»

Gycklaren krökte sig och äflades alldeles befängdt att forma ett styre af jackans lösbrustna bakvåd. Hopen löstes ur sitt svårmod af ett hjärtligt, dubbelvikande skratt.

Och så fortgick pratet vidare, då och då upplöst i njutningsrika vändningar af den fyndige gyckelmakaren. Men hvad nattens stunder ledo fick man annat att lyssna till. Längst borta på vägen uppväxte ur mörkret annalkande folktramp, buller af knekande åkdon och ihållande jämmertjut af osmorda hjul. Nu fick gycklaren fatt i en ny vändning:

»Det hörs väl tydeligt, att här kommer då själfva värsten tågandes! Har väl hört på tiggare någon gång förr i världens tider, vet jag. Men en sliker olåt, innan någon har kommit fram till byss! Här skolom vi få höra på en gnäll, då sällskapet kommer så långt.»

Och rolighetsmakaren ansträngde sig vidare, men folk hade ej öra för hans fyndighet nu. För den skräckfulla

aningen stod nattlandskapet allt bortöfver grått af en folkflod, som skulle vältra fram och nedtrampa allt i sin hejdlösa framfart. Så skymtade strax framför en gråtaggig massa, spöklikt skum under skogsdungens granar kring närmaste vägstycke fram mot bron. Denna förtraf mötte miliskaptenen långt framför truppen, växlade några ord med honom och stannade. Där hördes ett sorl uppstiga och skrida bort som en våg genom nattdunklet. Trampet saktades och på afstånd hördes gnisselhjulens jämmertakt erbarmligt utdraget, innan de tystnade.

»Han är här! Han är kommen!» lydde ropen fägnesamt i det myllrande skumrasket under granarna och upprepades mångstämmigt af män, kvinnor och barn allt längre och längre bort. Förtruppen höjde så ett hurra, som återtogs bortanför och slutligen tycktes svälla ut öfver hela nattlandskapet ända bort till aningens yttersta gränser.

»Hörs ju rakt som då gråa renhopen kommer tågande fram öfver snölägdor och vinteråkrar!» lät gycklaren i hemsk ton. »Och hvilken fägnad där hörs vara öfver att krigsöfversten är här! Jojomän, då det liks skall bära till och kriga, så kan det vara väl så godt att ta ihop med en riktig motstridare. Hocken vill ge sig åt tocke här enar, som stå där med darrningen i byxen sine, så att det hörs all väg hit!»

»Tyst där, karl!» dundrade en stämma.

»Kan inte tiga, höge herre!» bedyrade gycklarn.

»Jaså du? Gå på med kråkslamran din som du har det då!»

»Nej, då tiger jag väl nu en stund!»

Miliskaptenen, återkommen till sin trupp, skickade en man ur ledet till Bispehöjden som bud, att folkmassan anländt och önskade förhandla med sin öfverhet.

Från vägen hade emellertid den gråtaggiga massan börjat välla ut som en jämt flödande ström åt ömse sidor öfver granmon ända fram till några famnars afstånd från vaktpostens linje, som stod med pik för fot. Längre bort hördes ur det orediga sorlet hjulens återtagna jämmer och knekande på allt närmare håll. Där täItades och gjordes andra förberedelser till natten af män, kvinnor och barn. Bylten buros hit och dit ur de anlända körlassen på vägen. Matsäckar löstes, mossa refs till nattläger, torra stickor samlades och eldar tändes här och där bortunder granarna på mon. I det gastlika skimret öfver trädstammar, tufvor och stenar rörde sig som skrömtevarsel svarta skuggor i skilda bestyr och försvunno i slagmörkret.

Just som midnattstimman långsamt klämtades in från rådstugans torn af stadens klämtvakt, återkom budbärarn med befallning till kapten Erz att bilda militärisk häck å bron med plats för allmänheten bakom leden och lucka i posteringen framför broändan. Konungens troman skulle strax infinna sig, föregången af landtdagen och predikoämbetet.

Befallningen utfördes genast och nyheten spred sig till sorlande öfverraskning bortöfver mon. Ingen hade väntat sig detta tillmötesgående midt i natten. Det sofredda folket glömde genast hvilan och skockade sig framför vakten i en tätnande, nattgrå och spjuttaggig linje.

Landtdagen anlände strax med ämbetsmännen i spetsen, skred under skyldrade gevär genom häcken, genom luckan och vek af till anvisad plats åt vänster. Detta folk syntes medtaget och gladde sig visst åt fria luften. Man hade ej haft ringa bestyr att finna sin lyckliga utgång ur den ålagda arresten. Mäster-Sara hade fått sin

ridderliga upprättelse och landtdagen därpå sitt besked, att hela den bekymrande saken skulle tagas om händer af den, som man äflats att ihjältiga.

Så gick en stund och predikoämbetet, med sin vacklande öfverherde i full skrud främst, skred under tystnad fram ur nattdunklet genom skyldrande häck och luckan till sin gifna plats åt höger. Det var ju rent förskräckliga tider, då man måste ut vid midnatt för att gifva audiens.

Ännu en stund och ur nattdunklet hördes borta på bron hofslag jämte åkdonsrassel. De närmaste åskådarne bakom leden urskilde stadmannen till häst i sida med Mäster-Sara i hennes ensitsing.

»Hon fick annat sällskap på hemvägen nu än den där Slarf-Lasse med säckpipan!» anmärkte gycklaren i sin klunga. »Jojo, det har hon för att hon tog rätt på *den här* och lät'en fylla kräfvan sin med god mat. Si den här kan ett och annat smått och den som höll sig väl med *den här*, vardt alltid genränd i någon backe. Få si, kanske hon äfven så slarfvar sig till ett finare sänglag i natt!»

Ännu en gång skyldrade gevär. Kusken höll mellan leden, men stadmannen red fram och blef synlig i luckan som en vålnad ur nattdunklet.

En rörelse böljade genom gråa massan likt ett vindens sus öfver mon, och så kom en högtidligt bidande tystnad, full af gripande andakt.

Ryttaren hade kastat en blick åt lägereldarne i bakgrunden, där de flammade spökelikt upp mot grankvistarne. Med något bländade ögon såg han forskande ned i denna folkhop, som stod där så tyst och hemlighetsfull. Och själf erfor han en sällsam stämning, såsom

alltid, när han stått inför något afgörande tärningskast af sitt öde.

»Låt mig se edra ombudsmän!» sade han öfverraskande klart ända bort till granmons yttersta gömslen.

Från den gråtaggiga linjen skilde sig strax en skara spjutväpnade och ställde sig som en oredig flock ett par hästlängder framför ryttaren. Denne räknade med svårighet deras hufvuden och sporde:

»Skall jag tala med alla tolf? Låt mig se eder talman!»

Tvekan och tystnad följde en stund. Öfver mon gick ett sorl af sviket mod. Stadmannen dröjde orörlig och tyst som en ryttarstod. Ändtligen efter lång och pinsam tystnad vidtog han åter:

»Finnes ej bland eder någon, som är karl att stiga fram och tala, medan de andra lyssna och tiga?»

Strax gled en gråreslig skepnad fram från de tolf såsom den trettonde bland dem och stod en hästlängd framför med sin gråa spjutstång.

Själsämbetet och landtdagen förträngde sig inpå vakten, men skräckrörelsen fastnade genast liksom i någonting så underligen segt. Och genom detta sega tussmörker, som lade sig tungt öfver allting, smög öfver mon som löfvets prassel en hviskning:

»Han är framme nu go'fadern grå!»

Ryttaren hade böjt sig forskande fram öfver den skälfvande springarens hals, men vid eldarnes bländsken ur detta skumrask, som genast kändes rakt som förtjockadt, fick han ingen uppfattning af den framkomne.

»Är denne alltså eder talman?» sporde han, häpen för sin tunna och aflägsna röst.

»Ja, ja, ja!» sorlade svaret dämpadt bort genom natten.

Den tjocka mist, som lagt sig öfver viljor, uppfattning och tal, hade uppsugit all skrämsel, och mannen med den drunknande stämman mindes efteråt, att äfven stundens tvekan sögs bort genom den svartgråa tjockan som en svamp. Och bergtagen bland alla bergtagne fortgick han såsom allting varit gillt:

»Välan då, gråe man vid gråa spjutet, hvilket folk har du stigit fram att tala för?»

Rappt och hvasst och hest som nordens il öfver mon kom svaret:

»Strykar och skälmar, skojare, lösingar, illdådare, spillingar, häxor och slinkor och vredens barn. Tjyfvar ärom vi alle!»

»Edert näringsfång är då, rent ut sagdt?»

»Stöld och tjyfveri!»

»Huru många ären I?»

»Fyra hundra bössor, åtta hundra spjut!»

»Huru länge räcker eder kost?»

»Tre dagar, endräktigt deladt!»

»Du sade illdådare. Är du ock själf en sådan?»

»När var talmannen den minste!»

»Hvad söken I här?»

»Din hjälp mot den svarte?»

»Hvarför är han så svart? Hvilken är det?»

»Två armar, ett ben, ej hufvud, ej mun, men äter all världen, om han får!»

»Du menar väl galgen, din gynnare! Hvarför skulle jag missunna den svarte ett slikt sällskap och dig på köpet, som står här och skryter öfver allt tjyfveri?»

»Väl, gå först i äreboren ordning till höger och vänster bland höge stortjyfvar, som stjäla efter två par hästar om dagen. Vi hjälpa dig hissa dem och bida vår tur

på slutet; det höfves oss, som aldrig stulo oss mer än mätte och ryggbördan därjämte.»

»Huru viljen I tjäna eder från den svarte?»

»Som hedersfolk till strids, då stunden kommer.»

Stadmannen skakade på hufvudet och utfor barskt:

»Hvilken tror du är man att dana hedersfolk och krigsmän på köpet af slikt sällskap? Vilda sällar utan tukt och hut, utsvultna landstrykare, kraftlösa, gamla benrangelskrakar, hvilkas refben räknas utanpå rocken, gamla hundar, som ej ha lärt sig sitta! Det bästa folket behöfver jag till strids, icke det sämsta, du gråe man!»

Svaret dröjde, men kom likt en harmfull klagan från vida mon:

»Som dig hågas gör du! Oklok vräker oss i häkte; han får strax taga ut oss till pik och musköt. Oklok för oss i galge; är ej döden för lod och pikar lika god? Vill du hafva skyttar, som träffa lommen i skyn? Dylike finnas många bland oss. Vill du hafva dem, som rätt förakta döden? Så rata icke dem, som vänta ingenting af lifvet. Ärom vi ej välfödde? Så gif oss den kost vi annars måste stjäla! Ärom vi ej krigsmän? Nyligen skrämde vi röda hanen hem öfver västanfjället. Ärom vi ej godt folk? Bästa karl är den, som äflas varda bättre!»

Stadmannen syntes brydd. Det växte upp ett dämpadt bifallssorl öfver mon, och genom själsämbetet trängde en hviskning. Sakta och varlig hördes därifrån en halfhög, stapplande röst:

»Värdes fråga denne man, . . . huru långt han kommit själf på sin själfvalda bättringsväg genom världens tider! Och spörj förespråkaren äfvenså . . . hvars andas barn han är!»

»Där hör du, gråe man! Själsämbetet vill hafva dig rannsakad. Hvilken är du själf och hvad är din art?»

»En lösing främst ibland de lösa. Där ofvan kunna de ej ha mig och därnedan ej fördra mig!»

»En sällsam lösdrifvare, det må jag säga! Och en sådan som du skulle vara möjlig? Själsämbetet skakar på hufvudet, tror jag. Nå på yttersta dagen — hvarest står du då? Till höger om fadren bland fåren eller till vänster bland getterna?»

»Ej bland får och icke häller ibland getter!»

»Men hvad rum intar du då för domarn på kallelsens dag?»

»Jag är domarn själf i ständig kallelse för min dom!»

Den förhörande såg lamt villrådig bort mot höger. Åter kom den sakta stapplande rösten, raskt afhuggen af den gråe:

»Märk olyckstalet och den trettonde af tolf!»

»Märk lyckotalet af den trettonde till tolf!»

Sagdt, och *gråmannen* gled åter in i den ryggande tolfmansflocken. En ifrig räkning af månget ögonpar fann *lyckotolf* på nytt.

Åt alla håll hade bredt sig ett lättnadens sorl. Det sega höljet var borta, en hvar kände sig vaknad ur en dröm, en mara med dimmigt sväfvande minne af någonting osannolikt, en drömd overklighet. Ingen hade väl i mannaminne erfarit maken. Hela skaran människor bergtagne i skogsdungen utom staden! En hör- och syneskrömt som talman för en menighet i närvaro af både öfver- och undersåtar i mängd! Nåja, man lefde ju ock i de yttersta tiderna hart före domen. Häftiga ting hörde nu till ordningen för dagen och själens fönster voro mer än vanligt öppna för det sällsamma i världen. Eller också

slötos de stundom mer än vanligt för att i skummare själsljus uppenbara sidovärldens dunkla skepnader.

»Han är borta nu, go'fadern grå!» plöjde sorlet bortöfver mon.

»Hafven I sett den där go'fadern förr?» sporde ryttarn, samlande tankarne likt en omorgnad.

»Han brukar vistas hos oss ibland, då han tycker likt,» sorlade massan.

»Jag tyckte han talade om röde hanen, som skrämdes hem öfver fjället?»

»Jaha, vi ha varit ute och kört hem norsk-juten!»

»Således de där Skule-tjyfvarnes berömda härtåg! Finnas dessa här?»

»Tacka för det, höge herre! Vi gjorde början och ärom själfva öfverstyret!» svarade ombudsmännen.

»Jaså I stån här! Och det var ju go'fadern där som hade er åstad?»

»Tänk att höge herren detta vet!»

»Och så utsändes fyra ombud åt skilda väderstreck?»

»Jaha vi gjorde så, och mycken illfärd mötte dem. Nord gick söder och föll i skojarhänder. Söder gick nord och kom aldrig åter. Östen gaf sig till de gudelige strandväkarne öster vid hafvet och vardt dem ibland en stor profet . . .»

»Riktigt nog! I dag stod han här inför Pilatus och gjorde besked för sig. Nå fjärde mannen gjorde väl slag i saken då?»

»Jaha, det var västgöten här, som väster gick.»

»Det är bra!» Hans namn skall då antecknas till åminnelse!»

»Det går inte, höge herre, för den här karln vet sig inget namn!»

»Jaså, det var skada det.»

En handrörelse af tromannen påkallade girigt lyssnande öron för slutordet:

»Jag antager er på vinst och förlust till krigstjänst på närmare villkor, som kunna bestämmas, då edert uppförande pröfvats. Veten alltså, att *en* svarar med sin hals för *alla* och *alla* för *en*. Kommen I väl och skickligt ur leken som pröfvadt hedersfolk, så skall konungens nåd utverkas och lifnäringsjord anvisas eder utan annat kronobesvär än gå man ur huse från 20 års ålder till 45. Då eder kost är uttärd, så skickar jag mer jämte befälsmän, vapen, tält och annat. Tills vidare blifven I lägrade i nogsam ordning här och eder sak blifver nu att vakta staden för tjyfvaband! — Herr kapten, vakten indrages nu för natten!»

Hurra-ropet höjdes under strömmande glädjetårar af män, kvinnor och barn. De hade kommit som utskjutna mänskliga missdådare utan bättre förstyre än den mest utskjutne af andevärldens betänkligaste sällar. Och dock hade konungens högstbetrodde man genast kommit dem till mötes med hederligt folks förtroende. Här hjälpte ingen kruserlighet; man måste få tacka människan handgripligen.

Landtdagen, vakten, massan öfverväldigades af rörelsen. Och i aflägsen, häpnadsfull aning om något ofattligt öfverväldigande i denna hedendom kände sig äfven själsämbetet manadt att uppskjuta sin förkastelse. »Alla», säger Mäster-Sara, »kände vi med oss, att natten dagade till morgon.»

Detta var »de 12,000 tiggarnes dag», en makalöst häftig dag. Ett välsignadt löftesregn, en svåra varselskrömt, folkets löftessven återkommen, de värste olagsbjässarne

två redan slagne, antikristerna upprättade till kristna, stundens bittraste nöd redan hjälpt, tjyfvar och skälmar hela hären upptagna till hedersfolk och landsförsvar, *Gråe Jägarn*, det gamla lyckovarslet, åter synlig!

Huru mycket värre borde dagen före domen vara? Mäster-Sara vakade den natten ut, beredd att skåda Herrans tillkommelse i österns morgonskyar. Och hvarför icke? Själf den lede, hvars makt alla erfarit, hade kommit ur sitt gamla spår och sökte den frukt, som hör bättringen till.

ORDFÖRKLARINGAR

TILL

ANDRA DELEN.

Blåning = blånande berg, afstånd till ett sådant.
Brandbär = hallon.
Brödlämm = mun.
Hvälfving, hvalfvika = svenska landskapsord för nisch.
Härm = sägen.
Kickra = mjölklump i gröt.
Landgård = den del af ryssjan, som narrar fisken att krypa in.
Lindbär = lingon.
Link = halt, sned.
Liska = locka, bortkollra.
Myltor = hjortron.
Lämm = fångstgiller för möss.
Löte = betesmark.
Nidfull = hånande.
Pedell = vaktmästare.
Pynta = prydnad (i olika bemärkelser).
Rall = skvaller.
Spöktala = skämta.
Svale = veranda; utbyggnad med öppen vägg.
Tvara = visp, utslöjdad af grenig furutopp.
Ulfskrede = ett sällskap vargar på tåg.
Vidfärding = en som farit eller far vida.
Ändskott = raka vägen, rakt.
Ändskörd = resultat, utgång.
Öfverdomskraft = öfvernaturlighet, trollkraft.
Örkdag = arbetsdag, veckodag.

